MARILYNNE

robinson

GALAAD

Colecțiile Cotidianul.

EDITURA UNIVERS

Marilynne Robinson (n. 1947) este un caz fericit de prozator apreciat în egală măsură de cititori şi de critica specializată. Această calitate a impus-o încă de la publicarea primului său roman *Housekeeping*, premiat cu PEN/Hemingway Award în 1980 şi nominalizat la Pulitzer în acelaşi an. Până să-şi adauge în palmares râvnita distincţie, Robinson avea să mai aştepte încă douăzeci şi cinci de ani, timp în care a continuat să scrie volume consistente de eseuri şi să semneze regulat cronici de carte în *New York Times Books Review*, *Harper's* sau *Paris Review.* Premiul Pulitzer i-a revenit în 2005, pentru romanul *Galaad,* publicat în 2004. Cartea a fost un bestseller şi în acelaşi an a primit National Book Critics Circle Award for Fiction. Reputaţia de eseist şi-a consolidat-o cu volumele *Mother Country: Britain, The Welfare State and Nuclear Pollution* (1989) şi *The Death of Adam: Essays on Modern Thought* (1998).

Galaad e o falsă autobiografie a reverendului John Ames, un pastor ajuns la senectute, care-şi examinează trecutul constrâns de certitudinea că nu mai are mult de trăit. Revizitarea propriei istorii are loc simultan cu reconstituirea trecutului comunităţii din Galaad, o localitate insignifiantă din Iowa. Rezultă o cartografiere a relaţiilor în care singurătatea, eşecurile şi regretele se insinuează aproape în fiecare poveste. Toate istoriile care se intersectează în amintirile lui Ames sunt puse în evidenţă de un fundal al interogaţiilor teologice, coborâte în concretul pur al situaţiilor de viaţă şi de moarte. Textul radiază, însă, candoarea pe care o poate avea o ultimă scrisoare pe care un tată bătrân i-o lasă fiului, ca pe cea mai preţioasă moştenire.

Alina Purcaru

MARILYNNE ROBINSON

Galaad

Traducere de
GIGI MIHĂIȚĂ

Colecțiile Cotidianul.
LITERATURA
EDITURA UNIVERS
București • 2007

Coperta colecţiei: **Octavian Cociş**
Coperta: **Marius Matieş**
Redactor: **Diana Crupenschi**
Tehnoredactare: **Constantin Niţă**

Credit foto: **Nancy Crampton**

MARILYNNE ROBINSON
Gilead
Copyright © 2004 by Marilynne Robinson
© Univers Publishing House, Inc, 2007

Toate drepturile asupra versiunii în limba română aparţin
UNIVERSE PUBLISHING HOUSE, Inc

ISBN 978-1-60257-051-1

Pentru John şi Ellen Summers,
dragii mei tata şi mama

Ţi-am spus aseară că s-ar putea să plec într-o zi, iar tu m-ai întrebat unde, şi eu am spus că am să mă duc la Bunul Dumnezeu, iar tu ai întrebat de ce, şi eu ţi-am răspuns: „Pentru că sunt bătrân", iar tu ai spus: „Nu cred că eşti bătrân". Iar tu ţi-ai pus mâna în mâna mea şi ai spus: „Nu eşti foarte bătrân", de parcă asta ar fi rezolvat situaţia. Ţi-am spus că vei avea o viaţă foarte diferită de a mea şi de cea pe care ai trăit-o alături de mine, iar acesta ar fi un lucru minunat, sunt mai multe feluri de a avea o viaţă bună. Iar tu ai mai spus: „Mama mi-a zis asta deja". Iar apoi ai adăugat: „Nu râde!" Pentru că tu credeai că râdeam de tine. Ai ridicat mâna şi ţi-ai pus degetele pe buzele mele şi te-ai uitat la mine cu privirea aceea pe care niciodată în viaţa mea nu am văzut-o decât la mama ta. Un fel de mândrie furioasă, foarte mânioasă şi severă. Întotdeauna sunt puţin surprins să observ că nu am sprâncenele arse după ce am suportat una dintre privirile acelea. Îmi va fi dor de ele.

Pare ridicol să crezi că morţilor le poate fi dor de ceva. Dacă vei fi un bărbat matur când vei citi acest lucru – iar intenţia mea este ca tu să citeşti scrisoarea aceasta doar atunci – eu voi fi plecat de multă vreme. Voi şti aproape

tot ce trebuie ştiut despre a fi mort, dar cred că o voi ţine pentru mine. Aşa se pare că stau lucrurile.

Nici nu mai ştiu de câte ori m-au întrebat oamenii ce este moartea, uneori atunci când se aflau doar la o oră sau două de momentul când urmau să afle ei înşişi. Chiar şi când eram foarte tânăr, mă întrebau şi cei care erau la fel de în vârstă cum sunt eu acum, mă ţineau strâns de mână şi se uitau în ochii mei cu privirile tulburi şi îmbătrânite, înceţoşate, de parcă ar fi ştiut că eu ştiam şi ei voiau să mă *facă* să le spun. Obişnuiam să le spun că este ca şi cum ai merge acasă. În această lume noi nu avem o casă a noastră, le spuneam, iar apoi mă întorceam acasă, îmi făceam o cafea, un ou prăjit şi ascultam radioul – atunci când am avut unul – pe întuneric, de cele mai multe ori. Îţi mai aminteşti de casa aceasta? Cred că da, puţin. Am crescut în case parohiale. În casa asta am locuit cea mai mare parte a vieţii mele şi am vizitat multe altele, deoarece prietenii tatălui meu şi majoritatea rudelor noastre locuiau tot în case parohiale. Şi când îmi aminteam de ele, ceea ce nu se întâmpla prea des, găseam că aceasta era cea mai rea dintre ele, în care trage curentul cel mai tare, şi cea mai mohorâtă. Ei bine, aceasta era starea în care mă aflam atunci. La urma urmei, este o căsuţă acceptabilă, dar pe atunci eram singur cuc. Iar singurătatea o făcea să mi se pară ciudată. În lume, nu mă prea simţeam în apele mele, acesta-i adevărul. Acum mă simt în largul meu.

Iar acum mi se spune că am inima slăbită. Doctorul foloseşte termenul *„angina pectoris"*, care are o rezonanţă teologică, îţi aminteşte de *misericordia*. Ei bine, la vârsta mea te aştepţi la aceste lucruri. Tata a murit de bătrâneţe, dar surorile mele nu au trăit chiar foarte mult. Aşa că nu

pot fi decât recunoscător. Ceea ce regret este că nu am mai nimic de lăsat pentru tine şi mama ta. Câteva cărţi vechi pe care nu le vrea nimeni. Niciodată nu am făcut cine ştie ce bani şi niciodată nu prea mi-a păsat ce bani aveam. Ultimul lucru la care mă gândeam era că voi avea o soţie şi un copil pe care să-i las în urma mea. Dacă aş fi ştiut, aş fi fost un tată mai bun. Aş fi aranjat ceva pentru voi.

Acesta este cel mai important lucru pe care vreau să ţi-l spun: regret profund momentele grele prin care ştiu că tu şi mama ta a trebuit să treceţi, fără prea mult ajutor din partea mea, cu excepţia rugăciunilor mele, dar eu mă rog tot timpul. M-am rugat atunci când trăiam şi mă rog şi acum, dacă aşa stau lucrurile în viaţa de apoi.

Te aud cum vorbeşti cu mama ta, tu întrebi, ea răspunde. Nu aud cuvintele, doar sunetul vocilor voastre. Nu vrei să mergi la culcare şi, în fiecare seară, ea trebuie cumva să te convingă, din nou şi din nou, să te culci. Niciodată nu o aud cântând decât noaptea, din camera de alături, atunci când te înduplecă să te culci. Dar, pe de altă parte, nu pot să-mi dau seama ce cântec îţi cântă. Vocea îi este foarte stinsă. Mi se părea că are o voce frumoasă, dar, atunci când îi spuneam, râdea de mine.

Nu prea îmi mai dau seama ce este frumos. Acum câteva zile, pe stradă, am trecut pe lângă doi tineri. Îi cunosc, lucrează la garaj. Nu prea vin la biserică, nici unul dintre ei, sunt doar nişte tineri obişnuiţi, mai necioplţi, care trebuie să facă glume tot timpul, şi stăteau acolo, rezemaţi de garaj, la soare, aprinzându-şi ţigările. Întotdeauna sunt negri de vaselină şi miros puternic a benzină, nu ştiu cum de nu iau foc. Îşi aruncau glume unul altuia, aşa cum le e felul, şi râdeau răutăcios. Iar mie mi s-a părut ceva frumos. Este un lucru uimitor să vezi oamenii râzând,

felul în care sunt copleşiţi de dorinţa de a râde. Uneori chiar încearcă să se abţină. Văd acest lucru destul de des la biserică. Aşa că mă întreb ce este şi de unde vine şi mă mai întreb ce se produce în creierul nostru, astfel încât trebuie să râdem până ne potolim, cam la fel ca şi cu plânsul, cred, doar că este mai uşor să râzi.

Când m-au văzut apropiindu-mă, desigur că au încetat să glumească, dar am observat că încă se mai amuzau, gândindu-se la ce-o fi putut auzi bătrânul preot din ce spuneau.

Îmi venea să le spun că îmi plac glumele la fel de mult ca şi altora. Au fost multe ocazii în viaţa mea când am vrut să mărturisesc acest lucru. Dar este ceva ce oamenii nu sunt dispuşi să accepte. Ei vor ca un preot să fie puţin deosebit de alţii. Îmi venea să spun: Sunt pe moarte şi nu voi mai avea multe ocazii să râd, cel puţin nu pe această lume. Dar aceasta i-ar fi făcut să fie serioşi şi politicoşi, bănuiesc. Voi păstra secretul situaţiei mele cât de mult voi putea. Pentru un om pe moarte, mă simt destul de bine, iar aceasta este o binecuvântare. Desigur, mama ta ştie despre boala mea. Ea spune că dacă mă simt bine, se prea poate ca doctorul să fi greşit. Dar la vârsta mea, doctorii nu prea pot să greşească.

Acesta este cel mai straniu lucru în privinţa vieţii acesteia, în privinţa apartenenţei la cler. Oamenii schimbă subiectul când te văd venind. Iar, pe de altă parte, aceiaşi oameni vin la tine şi îţi spun cele mai remarcabile lucruri. Dincolo de pojghiţa vieţii se află multe lucruri, toată lumea ştie. Multă răutate, teamă şi vinovăţie, şi atât de multă singurătate, chiar şi acolo unde nici măcar nu te aşteptai.

Tatăl mamei mele a fost pastor, la fel a fost şi tatăl tatălui meu, şi tatăl său înainte de el, iar înainte de asta, nimeni

nu mai ştie, dar eu nu m-aş da înapoi să fac o presupunere. Viaţa aceasta era o a doua natură pentru ei, la fel cum este pentru mine. Erau oameni de calitate, dar dacă a fost un singur lucru pe care ar fi trebuit să-l învăţ de la ei şi nu l-am învăţat, acela este capacitatea de a-mi controla ieşirile. La această înţelepciune ar fi trebuit să ajung cu mult timp înainte. Chiar şi acum, când faptul că inima îmi bate atât de neregulat mă face să mă gândesc la lucrurile de pe urmă, îmi dau seama că îmi pierd cumpătul pentru că se blochează sertarul sau pentru că mi-am pus ochelarii unde nu trebuie. Îţi spun toate acestea pentru ca tu să te fereşti de aşa ceva.

Puţin prea multă furie, prea deseori sau în momentul nepotrivit, poate aduce mai multă distrugere decât ţi-ai fi putut imagina vreodată. Mai mult decât atât, ai grijă ce spui. „Iată puţin foc şi cât codru aprinde, iar limba este foc" – acesta-i adevărul. La bătrâneţe tatăl meu mi-a scris chiar aşa într-o scrisoare pe care mi-a trimis-o. Pe care întâmplător am ars-o. Am aruncat-o drept în sobă. La vremea aceea m-a surprins mai mult decât mă surprinde acum, când mă uit înapoi.

Cred că aici voi face un exerciţiu de sinceritate. Ei bine, spun acest lucru cu tot respectul. Tatăl meu a fost un om care acţiona pe baza unor principii, după cum spunea chiar el. Acţiona dintr-o credinţă în adevăr, aşa cum îl vedea el. Dar ceva din felul în care îl aborda mă dezamăgea din când în când, şi nu doar pe mine. Spun aceasta în ciuda atenţiei acordate educaţiei mele, lucru pentru care îi sunt profund îndatorat, deşi el însuşi ar avea ceva de comentat în această privinţă. Dumnezeu să-l odihnească, ştiu, cu siguranţă, că l-am dezamăgit. Este un lucru important de luat în considerare. De asemenea, ne doream numai bine unul altuia.

Ei bine, să priveşti şi să nu vezi, să auzi dar să nu înţelegi, cum spune Domnul. Nu aş putea afirma că înţeleg această pildă, indiferent de câte ori am auzit-o, şi chiar am scris predici despre ea. Pur şi simplu afirmă un lucru profund misterios. Poţi cunoaşte ceva până în ultimele amănunte şi, până la urmă, tot eşti complet ignorant. Cineva poate să-şi cunoască tatăl sau fiul şi tot nu există nimic între ei, în afară de loialitate, dragoste şi incapacitatea comună de a se înţelege unul pe celălalt.

Ceea ce vreau să spun aici este doar că acele persoane care simt o formă oarecare de regret în ceea ce te priveşte vor crede că eşti furios şi vor vedea furie în tot ceea ce faci, chiar dacă tu doar îţi duci, în linişte, viaţa pe care tu singur ţi-ai ales-o. Te fac să te îndoieşti de tine, ceea ce, în unele cazuri, poate să-ţi distragă prea mult atenţia şi este o pierdere de timp. Acest lucru aş fi vrut să-l fi înţeles mult mai devreme decât am făcut-o. Şi numai când mă gândesc la acest lucru, simt puţină iritare. Iritarea este o formă de furie, recunosc.

Un mare avantaj al vocaţiei religioase este că te ajută să te concentrezi. Îţi dă un bun simţ de bază asupra a ceea ce ţi se cere şi de asemenea asupra a ceea ce e mai bine să nu iei în seamă. Dacă am puţină înţelepciune de oferit, concentrarea asta e o bună parte din ea.

Ne-ai binecuvântat casa aproape şapte ani, ce-i drept nişte ani nu prea bogaţi, care au venit atât de târziu pentru mine. Nu am avut nici o posibilitate să schimb lucrurile pentru a vă asigura amândurora traiul. Încă mă mai gândesc la acest lucru şi mă rog. Îmi ocupă mult gândurile. Vreau să ştii acest lucru.

Avem parte de o primăvară frumoasă, iar astăzi este o altă zi frumoasă. Aproape ai întârziat la şcoală. Te-am pus

pe un scaun şi tu mâncai pâine cu gem în timp ce mama ta îţi lustruia pantofii, iar eu te pieptănam. Ai avut de făcut o pagină de adunări pe care ar fi trebuit să le termini cu o seară înainte, iar dimineaţa ţi-a luat un secol încercarea de a aşeza numerele în ordinea corectă. Semeni cu mama ta, atât de serios când faci ceva. Bătrânii îţi spun Diaconul, dar această seriozitate nu vine doar din partea familiei mele. Nu mai văzusem aşa ceva până când am întâlnit-o pe ea. Ei bine, cu excepţia bunicului meu. Mi se părea a fi jumătate tristeţe, jumătate furie şi mă întrebam oare ce întâmplări din viaţa ei ar fi putut să le dea ochilor ei acea expresie. Şi îmi amintesc, când aveai vreo trei ani, erai mic de tot, într-o dimineaţă, am intrat în camera ta şi te-am găsit pe podea în pijama, stând în lumina soarelui şi încercând să repari un creion rupt. Te-ai uitat la mine şi aveai exact privirea ei. De multe ori mi-am adus aminte de acel moment. Aşa cum îţi spun, uneori mi se părea că te uitai spre viaţă, spre necazurile pe care mă rog să nu le mai întâmpini niciodată, cerându-mi să-ţi explic.

– Eşti chiar la fel cu toţi bătrânii aceia din Biblie, îmi zice mama ta.

Şi ar putea fi adevărat, dacă aş reuşi să trăiesc o sută douăzeci de ani şi poate să am câteva vite şi slugi şi servitori. Tata mi-a lăsat moştenire o meserie, care din întâmplare era şi vocaţia mea. Dar adevărul este că era o a doua natură pentru mine, am crescut cu acest lucru. Probabil că în ceea ce te priveşte nu va fi la fel.

Am văzut un balon de săpun plutind prin dreptul ferestrei mele, mare, tremurând şi devenind albăstrui, de culoarea libelulei, nuanţa aceea pe care o capătă când sunt aproape gata să plesnească. Drept pentru care m-am uitat jos în curte şi v-am văzut acolo, pe tine şi pe mama ta, suflând

balonaşe către pisică, atât de multe încât bietul animal nu mai ştia încotro s-o ia. Pur şi simplu sărea în aer, Soapy a noastră cea indiferentă! Unele dintre balonaşe se înălţau printre ramuri, chiar şi deasupra copacilor. Voi doi eraţi prea atenţi la ce făcea pisica pentru a vedea consecinţele cereşti ale strădaniilor voastre lumeşti. Erau foarte frumoase. Mama ta purta rochia ei albastră, iar tu erai îmbrăcat în cămaşa roşie şi stăteaţi în genunchi pe pământ, cu Soapy între voi doi, şi splendoarea aceea de balonaşe care se ridicau în aer şi râdeaţi atât de mult. Ah, viaţa asta, lumea asta!

Mama ţi-a spus că scriu istoria familiei, iar tu păreai foarte încântat de idee. Ei bine, atunci! Ce-ar trebui să las scris pentru tine? Eu, John Ames, m-am născut în anul Domnului 1880 în statul Kansas, fiul lui John Ames şi al Marthei Turner Ames, nepotul lui John Ames şi al lui Margaret Todd Ames. Până în momentul acestei scrieri, am trăit şaptezeci şi şase de ani, şaptezeci în Galaad, Iowa, cu excepţia anilor de colegiu şi de seminar.

Şi ce altceva să-ţi mai spun?

Pe când aveam doisprezece ani, tatăl meu m-a luat cu el la mormântul bunicului. Pe vremea aceea, familia mea locuia deja în Galaad de aproape zece ani, tatăl meu slujea la biserica de aici. Tatăl său, care se născuse în Maine şi venise în Kansas prin 1830, după pensionare, a locuit împreună cu noi timp de mai mulţi ani. Apoi bătrânul a plecat de acasă pentru a fi un fel de pastor ambulant, sau cel puţin aşa am crezut noi. A murit în Kansas şi a fost înmormântat acolo, lângă un orăşel care se cam depopulase. Oamenii fuseseră alungaţi de secetă, dacă nu cumva plecaseră mai înainte în oraşe situate mai aproape de calea ferată. Bineînţeles, nu se afla decât un singur orăşel în

acea parte, drept să spun, pentru că era Kansas, iar oamenii care se aşezaseră acolo erau membri ai partidului Free Soil, care nu se gândeau să se stabilească pe termen lung. Nu folosesc deseori expresia „uitat de Dumnezeu", dar îmi vine în minte când mă gândesc la acel loc. Tatălui meu i-au trebuit câteva luni pentru a afla unde îşi sfârşise bătrânul zilele, a scris o mulţime de scrisori adresate bisericilor şi ziarelor şi aşa mai departe. A depus foarte mult efort. Până la urmă i-a răspuns cineva şi i-a trimis un pachețel cu ceasul, o veche Biblie jerpelită şi nişte scrisori, despre care am aflat mai târziu că erau câteva dintre scrisorile trimise de tatăl meu, fără îndoială date bătrânului de către cei care au crezut că îl vor convinge să se întoarcă acasă.

Tata era foarte amărât pentru că ultimele cuvinte pe care le-a spus tatălui său au fost unele foarte grele şi nu mai era loc de împăcare între ei doi, pe lumea aceasta. Îşi preţuia tatăl cu adevărat, în general vorbind, şi îi venea greu să accepte că lucrurile au trebuit să se termine în acest fel.

Era 1892 şi era destul de greu să călătoreşti. Cât am putut, am mers cu trenul, iar apoi tata a închiriat o căruţă cu cai. Era mai mult decât am fi avut nevoie, dar aceasta a fost tot ce-am găsit. Am greşit drumul de câteva ori şi ne-am rătăcit; pe de altă parte, am avut atâtea probleme cu adăpatul cailor, încât i-am lăsat la o fermă şi am mers restul drumului pe jos. Drumurile erau groaznice, oricum, înecate în praf, pe unde erau umblate, şi pline de făgaşe, acolo unde nu prea le călca picior de om. Tata avea la el nişte scule într-un sac de iută ca să poată aranja cumva mormântul, iar eu căram ceea ce aveam de mâncare, biscuiţi şi carne uscată, şi schimburile noastre, cămăşi şi ciorapi, toate deja murdare.

În acea vreme nu avea bani pentru a face această călătorie, dar îl preocupa atât de tare, încât nu a mai avut răbdare să strângă. I-am spus că voiam să vin și eu și a înțeles, deși venirea mea făcea totul și mai dificil. Mama citise despre cât de devastatoare era seceta la vest de noi și n-a fost deloc încântată când i-a spus că plănuia să mă ia și pe mine. I-a spus că voi avea ceva de învățat, și într-adevăr așa a fost. Tata era hotărât să găsim mormântul în ciuda tuturor dificultăților. Înainte, niciodată în viața mea nu mă întrebasem unde voi bea următoarea gură de apă, și mi se pare o binecuvântare faptul că de atunci nu am mai avut grija asta. Au fost momente când chiar am crezut că am fi putut pur și simplu să ne rătăcim și să murim. Odată, în timp ce îmi punea lemne de foc în brațe, tata mi-a spus că eram asemenea lui Avraam și a lui Isaac pe când urcau muntele Moria. Mă gândisem și eu la acest lucru.

Era atâta sărăcie acolo, încât nici nu puteam cumpăra de mâncare. Ne-am oprit la o fermă și am întrebat stăpâna, iar ea a scos o legăturică din dulap și ne-a arătat niște monede și niște bancnote, apoi ne-a spus:

– Nici n-am ce să fac cu banii ăștia.

Magazinul se închisese, iar ea nu avea de unde să cumpere sare, zahăr sau făină. I-am dat la schimb niște pastramă – de când am făcut călătoria aceea, nu am mai putut să sufăr pastrama – pentru două ouă fierte și doi cartofi fierți, care aveau un gust minunat chiar și fără sare.

Apoi tata a întrebat de tatăl său, iar ea a răspuns că da, fusese prin împrejurimi. Nu știa că murise, dar știa unde ar fi putut fi înmormântat, și ne-a arătat ceea ce mai rămăsese dintr-un drum ce ne putea duce drept acolo, la nici cinci kilometri de locul unde ne aflam. Drumul era plin de buruieni, dar mergând pe el încă mai vedeai făgașele. Desișul

nu crescuse prea înalt, deoarece pământul era încă tare, bătătorit. Am trecut pe lângă cimitir de două ori, fără să-l vedem. Cele câteva pietre de mormânt ce se aflau acolo se prăbuşiseră şi erau acoperite de buruieni şi iarbă. A treia oară, tata a observat un stâlp de la îngrăditură, aşa că am trecut de ea şi am văzut câteva morminte, un şir de şapte sau opt, iar mai în jos o jumătate de şir, năpădit de iarba moartă, de o culoare maronie. Îmi aduc aminte că părea neterminat, mi s-a părut ceva trist. Pe al doilea rând am găsit o inscripţie pe care o făcuse cineva jupuind coaja de copac de pe un buştean şi bătând cuiele până la jumătate, pe care apoi le îndoise astfel încât să formeze literele REV AMES. R arăta ca un A, S era un Z scris invers, dar nu puteai să greşeşti.

Deja se înserase, aşa că ne-am întors la fermă, ne-am spălat la bazinul de apă, am băut apă din fântână şi ne-am culcat în fân. Ne-a adus cina, un terci de mălai. În acel moment am iubit-o pe femeia aceea ca pe o a doua mamă. Am iubit-o atât de mult încât aproape mi-au dat lacrimile. Ne-am sculat înainte de a se crăpa de ziuă, am tăiat surcele, i-am scos o găleată de apă din fântână, iar ea ne-a aşteptat în uşă cu un mic dejun alcătuit din terci copt peste care pusese nişte gem de mure şi o lingură de smântână, şi am mâncat acolo pe mica prispă, în întunericul răcoros; era absolut minunat.

Apoi ne-am întors la ţintirim, care nu era decât o bucată de pământ cu o împrejmuire pe jumătate căzută şi o poartă cu o talangă prinsă cu un lanţ. Tata şi cu mine am reparat împrejmuirea cât ne-am priceput. A săpat puţin pământul de pe mormânt cu cuţitul. Dar apoi s-a hotărât să ne întoarcem din nou la fermă să împrumutăm nişte sape ca să facem o treabă mai bună. Mi-a spus:

– Am putea să ne îngrijim şi de celelalte morminte, dacă tot suntem aici.

De data aceasta, la cină, femeia ne-a aşteptat cu o mâncare de fasole albă. Îmi pare rău, dar nu-mi aduc aminte cum o chema. De la degetul arătător îi lipsea prima falangă şi vorbea sâsâit. Atunci mi se părea a fi în vârstă, dar cred că era doar o femeie de la ţară, care încerca să răzbească, să supravieţuiască, oricât era de trudită şi de singură. Tata spunea că vorbea de parcă familia ei ar fi venit din Maine, dar nu o întrebase. Când ne-am luat rămas bun, i-au dat lacrimile şi le-a şters cu şorţul. Tata a întrebat-o dacă voia să ducem cuiva o scrisoare sau un mesaj, dar ea a spus că nu era nevoie. A întrebat-o dacă voia să vină cu noi; ne-a mulţumit, a clătinat din cap şi ne-a spus:

– Am o vacă. O să fie bine atunci când o să vină ploaia.

Cimitirul acela era cel mai însingurat loc pe care ţi l-ai putea imagina. Dacă aş spune că revenea în natură, s-ar putea crede că era ceva vital în acel loc. Dar era uscat iască şi ars de soare. Îţi venea greu să-ţi imaginezi că, odată, iarba fusese verde acolo. Oriunde călcai, se ridicau în aer zeci de lăcuste, cu pocnetul lor caracteristic, de parcă ai aprinde un chibrit. Tata şi-a pus mâinile în buzunare, a privit în jur şi a dat din cap. Apoi a început să taie desişul cu o seceră pe care o adusese cu el şi am ridicat semnele care căzuseră – cele mai multe dintre morminte erau doar marcate cu pietre de jur-împrejur, fără nume, dată sau orice altceva. Tata mi-a spus să fiu atent pe unde calc. Ici-colo, se aflau mici morminte pe care nu le observasem de la început ori nu prea îmi dădusem seama ce erau. Cu siguranţă, nu voiam să calc pe ele, dar până când nu a tăiat buruienile uscate nu mi-am putut da seama unde se aflau, iar apoi am ştiut că păşisem peste ele şi mi s-a făcut rău. Doar în copilărie mă mai simţisem atât de vinovat şi atât de plin de milă. Încă mai visez ce mi s-a

întâmplat. Întotdeauna tata spunea că, atunci când mori, corpul devine ca un costum de haine vechi pe care sufletul nu-l mai vrea. Dar, iată-ne aici, dându-ne de ceasul morții să găsim un mormânt și fiind cât puteam de atenți pe unde puneam piciorul.

Am lucrat o bună bucată de vreme ca să facem ordine. Era caniculă, se auzeau lăcustele și vântul făcea să sune iarba uscată. Apoi am aruncat semințe peste tot, roiniță, margaretă galbenă, floarea-soarelui, albăstrele și măzăriche. Erau semințe pe care le adunasem din grădina noastră. Când am terminat, tata s-a așezat pe pământ, lângă mormântul tatălui său. A stat acolo o bună bucată de vreme, smulgând buruienile care mai rămăseseră pe el și făcându-și vânt cu pălăria. Cred că îi părea rău că nu mai avea nimic de făcut. Într-un sfârșit s-a ridicat, s-a scuturat de praf și am stat acolo împreună în hainele noastre ponosite, ude leoarcă, cu mâinile murdare de praf; primii greieri cântau, gâzele începuseră să ne sâcâie, păsările ciripeau așa cum fac înainte de a se pregăti pentru noapte, iar tata și-a plecat fruntea și a început să se roage lui Dumnezeu pentru tatăl său, cerându-i iertare Domnului și tatălui său. Bunicul îmi lipsea foarte mult și am simțit și eu nevoia de a fi iertat. Dar aceasta a fost o rugăciune foarte lungă.

La vârsta aceea, orice rugăciune mi se părea lungă și eram, cu adevărat, frânt de oboseală. Am încercat să-mi țin ochii închiși, dar după o vreme a trebuit să mă uit puțin în jur. Iar acest lucru mi-l amintesc foarte bine. La început am crezut că zăresc soarele apunând la răsărit; știam unde era răsăritul, pentru că soarele tocmai se ivise la orizont atunci când am ajuns acolo. Apoi mi-am dat seama că vedeam răsărind luna plină, în timp ce soarele apunea. Fiecare stătea în partea sa, cu o lumină minunată la mijloc. Aveai senzația

că o puteai atinge, de parcă ar fi fost nişte curenţi palpabili de lumină care treceau dintr-o parte în alta sau de parcă erau nişte formidabile şuviţe de lumină suspendate. Voiam ca tata să vadă acest lucru, dar ştiam că ar fi însemnat să-i întrerup neîndemânatic rugăciunea şi voiam să o fac în cel mai potrivit fel, aşa că i-am luat mâna şi i-am sărutat-o. Apoi i-am spus:

– Priveşte luna.

Ceea ce a şi făcut. Pur şi simplu am stat acolo până când soarele a coborât de tot, luna fiind sus pe cer. Părea să plutească la orizont o bună bucată de vreme, poate pentru că străluceau atât de tare încât nu puteai să vezi prea bine. Iar mormântul acela, tata şi cu mine, eram exact la mijloc, ceea ce atunci mi s-a părut uimitor, de vreme ce nu prea mă gândisem la natura orizontului.

Tata mi-a zis:

– Niciodată nu m-aş fi gândit că locul acesta poate fi frumos. Mă bucur să constat.

Arătam atât de rău când, în cele din urmă, am ajuns acasă încât mama pur şi simplu a izbucnit în lacrimi la vederea noastră. Amândoi slăbiserăm, iar hainele nu arătau prea bine. Toată călătoria nu durase nici o lună, dar am dormit în hambare, bărăci şi chiar pe pământul gol, timp de aproape o săptămână, atunci când practic ne rătăciserăm. Când ne aminteam ni se părea o mare aventură trăită de mine şi de tata şi râdeam pe seama unor lucruri destul de cumplite. O dată, un bătrân trăsese cu puşca după noi. Tata voia să ia câţiva morcovi rămaşi într-o grădină pe lângă care treceam. Lăsase un ban pe mica prispă pentru a plăti pentru orice puteam găsi de luat, ceea ce era întotdeauna foarte puţin. Trebuia să vezi aşa ceva, tata în cămaşă încălecând un

gard şubred şi vechi de grădină, cu câţiva morcovi în mână şi un individ în spatele lui luându-l la ţintă. Am luat-o la goană în desiş, iar când am crezut că ne-a pierdut urma, ne-am aşezat pe pământ şi tata s-a apucat să râcâie pământul de pe morcovi cu cuţitul, i-a tăiat bucăţi şi i-a pus pe calota pălăriei, pe care a pus-o între noi pe post de masă, apoi a început să spună o rugăciune de mulţumire lui Dumnezeu, ceea ce nu uita niciodată. A încheiat:

– Pentru tot ce vom primi.

Iar apoi am început să râdem până ne-au dat lacrimile. Acum îmi dau seama că găsirea hranei era o preocupare disperată pentru el. Practic, îl împinsese să comită ceva ce aducea a delict. Morcovul era atât de mare, atât de trecut şi atât de tare, încât a trebuit să-l taie ca pe nişte aşchii. Era ca şi cum ai mânca lemn şi nici nu aveam nimic cu ce să-l facem să alunece pe gât în jos.

Abia după aceea mi-am dat seama de ce necaz aş fi dat dacă ar fi fost împuşcat, chiar ucis, şi aş fi rămas acolo singur. Încă mai am coşmaruri în legătură cu asta. Cred că simţea acea stânjeneală pe care o ai atunci când îţi dai seama la ce risc stupid te-ai expus, dar abia după ce ai făcut-o. Dar el era foarte pornit să găsească mormântul acela.

O dată, pentru a-mi demonstra că trebuie să studiez cât eram mic şi că învăţatul era ceva uşor, bunicul îmi povestise despre un om pe care l-a cunoscut atunci când a venit în Kansas pentru prima dată, un pastor proaspăt instalat acolo. Mi-a spus:

– Omul acela pur şi simplu nu era sigur de ebraica lui. Mergea pe jos peste douăzeci de kilometri în câmp deschis în miezul iernii pentru a rezolva o problemă de interpretare. Trebuia să-l dezgheţăm înainte ca el să poată să ne spună ce avea în minte.

Tata a râs şi a spus:

– Partea ciudată este că ar putea fi chiar adevărat.

Mi-am adus atunci aminte de povestire pentru că mi se părea că noi făceam ceva asemănător.

Tata a renunţat să mai ia pe furiş şi am revenit la a bate la uşă, ceea ce nu-i plăcea, pentru că atunci când oamenii aflau că este pastor, uneori, ne dădeau mai mult decât şi-ar fi putut permite. Aşa credea el, cel puţin. Iar ei puteau să-şi dea seama că era pastor, chiar dacă arătam ca nişte vagabonzi după zilele petrecute în peregrinările noastre prin deşert, cum le numea el. La unele case, ne-am oferit să facem unele munci în schimbul mâncării, iar oamenii îi cereau doar să deschidă puţin Sfânta Scriptură ori să spună o rugăciune. Era intrigat că oamenii ştiau ce este şi se întreba destul de mult ce îl dădea în vileag. Era o mândrie pentru el faptul că avea mâinile puternice şi era bine făcut, fără urmă de grăsime. Şi eu am avut aceeaşi experienţă de multe ori, oamenii ştiau că sunt pastor, şi m-am întrebat de unde ştiau. Ei bine, am avut multe zile la marginea dezastrului şi am râs de acest lucru mulţi ani după aceea. Ceea ce întotdeauna ne făcea să râdem erau situaţiile cele mai rele. Mama era iritată de toate acestea, dar spunea doar atât:

– Să nu vă mai aud cu asta.

Din multe puncte de vedere, era o mamă remarcabil de grijulie, sărmana femeie. Se purta ca şi cum aş fi fost singurul ei copil. Înainte de a mă naşte, îşi cumpărase o carte de îngrijiri medicale pentru casă. Era mare, scumpă şi mult mai la obiect decât Leviticul. Sub influenţa cărţii, încerca să nu ne lase să ne folosim creierul timp de o oră după masă sau ne interzicea să citim atunci când aveam picioarele reci. Ideea era să previi conflictele privind circulaţia

sanguină. Bunicul i-a spus o dată că dacă oamenii nu ar putea citi având picioarele reci, nu ar mai fi nici un suflet de om alfabetizat în tot statul Maine, dar ea era foarte serioasă în privința acestor lucruri, iar el nu reușea decât să o irite. Mama i-a zis:

– Nimeni din Maine nu are prea mult de mâncare, așa că e totuna.

Când am ajuns acasă, m-a spălat din cap până-n picioare; mă ducea la culcare, mă punea să mănânc de șase-șapte ori pe zi și mi-a interzis să-mi folosesc creierul după mese. Plictiseala era considerabilă.

Acea călătorie a fost o mare binecuvântare pentru mine. Privind înapoi, îmi dau seama cât de tânăr era tata atunci. Nu putea avea mai mult de patruzeci și cinci sau patruzeci și șase de ani. Era un bărbat bine, viguros, la vârsta lui. Ani de zile, după cină, băteam mingea, până când soarele apunea și se făcea prea întuneric să mai vedem mingea. Cred că se bucura că are un copil în casă, un fiu. Ei bine, și eu am fost un bărbat bine, viguros, la vârsta mea, până de curând.

Cred că știi că în tinerețe m-am căsătorit cu o fată. Crescuserăm împreună. Ne-am căsătorit în timpul ultimului meu an la seminar, iar apoi ne-am întors aici, așa că am putut să trec în amvon în locul tatălui meu atunci când el și mama au plecat în sud pentru câteva luni pentru că mama avea niște probleme de sănătate. Ei bine, soția mea a murit la naștere, iar copilul nu i-a supraviețuit. Pe soția mea o chema Louisa, pe fetița noastră Angeline. Am văzut fetița cât mai era încă în viață și am ținut-o în brațe timp de câteva minute; a fost o binecuvântare pentru mine. A fost botezată de Boughton și i-a spus Angeline, deoarece în acea

zi eu fusesem în Tabor – copilul nu era aşteptat decât peste vreo şase săptămâni – şi nu a fost nimeni care să-i spună la ce nume ne hotărâserăm. Ar fi trebuit să o cheme Rebecca, dar Angeline este un nume bun.

Duminica trecută când ne-am dus la familia Boughton la cină, te-am văzut uitându-te la mâinile lui. Acum suferă de o artrită severă şi mâinile lui sunt numai piele şi os. Ai spune că e mai în vârstă decât mine, dar este cu mult mai tânăr. Mi-a fost cavaler de onoare când m-am căsătorit pentru prima oară şi a ţinut slujba religioasă la nunta cu mama ta. Acum, fiica lui, Glory, este acasă cu el. Căsătoria ei a eşuat şi e păcat, dar este o binecuvântare pentru Boughton să o aibă lângă el. În urmă cu o zi a venit pe la mine să-mi aducă o revistă. Mi-a spus că şi Jack s-ar putea întoarce acasă. Practic, mi-a luat un minut să-mi aduc aminte despre cine era vorba. Probabil nu-ţi aduci aminte de prea multe lucruri legate de dragul de Boughton. Acum, din când în când, este puţin mofluz, lucru de înţeles dacă ne gândim cât de rău se simte. Ar fi păcat dacă ţi-ai aminti de el numai aşa. Când era în floarea vârstei, a fost unul dintre cei mai buni pastori pe care i-am auzit vreodată.

Tata întotdeauna predica după nişte notiţe, iar eu mi-am scris predicile cuvânt cu cuvânt. În pod se află câteva cutii cu însemnări, unele din anii mai recenţi sunt puse în teancuri în debara. Niciodată nu am mai revenit asupra lor pentru a vedea dacă meritau atenţie, dacă, practic, spuneam ceva în ele. Aproape toată munca din viaţa mea se află în acele cutii, ceea ce este un lucru uimitor asupra căruia merită să te opreşti. Aş putea să mă uit prin ele, poate aş găsi câteva pe care aş vrea să le păstrez. Mi-e puţin teamă de ele. Cred că m-am aplecat asupra lor aşa cum

am făcut-o doar pentru a mă afla în treabă. Dacă venea cineva la mine şi mă găsea scriind, în general, pleca, doar dacă nu era vorba de ceva destul de important. Nu ştiu de ce solitudinea poate fi o alinare pentru singurătate, dar întotdeauna aşa a fost pentru mine în acele zile, iar oamenii mă respectau pentru toate acele ore în care mă aflam aici sus, în camera de lucru, şi pentru cărţile care îmi veneau prin poştă – de fapt nu atât de multe, dar mai multe decât îmi puteam permite. Aşa mi se duceau o parte din banii pe care aş fi putut să-i pun deoparte.

Scrisul era ceva mai mult decât atâta, desigur. Pentru mine întotdeauna a fost ca o rugăciune, chiar şi atunci când nu scriam rugăciuni, ceea ce se întâmpla destul de des. Ai senzaţia că eşti cu cineva. Acum am senzaţia că sunt cu tine, indiferent de ce înseamnă acest lucru, gândindu-mă că, acum, tu nu eşti decât un pui de om, iar când vei fi un bărbat împlinit s-ar putea să găseşti că aceste scrisori nu sunt interesante. Sau poate niciodată nu vor ajunge la tine, dintr-o serie de motive. Ei bine, dar cât de mult regret toată tristeţea pe care ai suferit-o şi cât de recunoscător sunt gândindu-mă la binele de care te-ai bucurat. Altfel spus, mă rog pentru tine. Iar aici este vorba de o relaţie strânsă. Acesta-i adevărul.

Mama ta îmi respectă orele petrecute aici sus, în camera de lucru. Este mândră de cărţile mele. De fapt, ea a fost cea care mi-a atras atenţia asupra numărului de cutii pe care le-am umplut cu predicile şi rugăciunile mele. Să spunem, cincizeci de predici pe an timp de patruzeci şi cinci de ani, fără a pune la socoteală slujbele funerare şi altele, din care au fost o mulţime. Două mii două sute cincizeci. Dacă în medie au treizeci de pagini, aceasta înseamnă şaizeci şi cinci de mii cinci sute de pagini. Să fie chiar aşa?

Cred că da. Am un scris mărunt, aşa cum tu, de pe-acum, ştii. Să spunem trei sute de pagini pe volum. Atunci am scris două sute douăzeci şi cinci de cărţi, ceea ce mă pune alături de Augustin şi Calvin, în sensul cantităţii. Este uimitor. Aproape tot ce am scris a fost cu o profundă speranţă şi convingere. Mi-am cernut ideile şi mi-am ales cuvintele. Am încercat să spun ceea ce era just. Şi, drept să spun, a fost minunat. Sunt recunoscător pentru toţi acei ani grei, chiar dacă privind înapoi, aceştia par ca o rugăciune lungă şi amară căreia i s-a răspuns într-un sfârşit. Mama ta a intrat în biserică în mijlocul unei rugăciuni – pentru a se adăposti de vremea de afară, mi-am spus eu atunci, pentru că ploua cu găleata. Şi m-a privit cu nişte ochi atât de serioşi încât m-am sfiit predic de faţă cu ea. Cum ar spune Boughton, mi-am dat seama de sărăcia comentariilor mele.

Uneori îmi plăcea pacea unei zile obişnuite de duminică. Este ca şi cum, după o ploaie caldă, ai sta într-o grădină proaspăt plantată. Poţi simţi viaţa tăcută şi invizibilă. Tu trebuie să ai grijă să nu o calci în picioare. Iar aceea a fost o astfel de zi liniştită, ploaie pe acoperiş, ploaie pe ferestre şi toată lumea era mulţumită, deoarece se pare că niciodată nu avem ploaie destulă. În astfel de momente nu îmi pasă, în mod deosebit, dacă oamenii ascultă ce am a le spune, pentru că ştiu unde sunt gândurile lor. Pe de altă parte, dacă intră cineva de afară, aceeaşi linişte îi poate părea somnolenţă şi-o cutumă searbădă, doar pentru că te temi că aşa i-ar putea părea.

Dacă Rebecca ar fi trăit, ar fi avut cincizeci şi unu de ani, mai mare cu zece ani decât este mama ta acum. Mult timp m-am gândit cum ar fi dacă ar intra pe uşă, ce lucruri aş putea spune de faţă cu ea fără să-mi fie ruşine. Deoarece întotdeauna mi-am imaginat-o venind dintr-un loc în

care totul este cunoscut şi ascultându-mi speranţele şi părerile aşa cum ar face cineva care s-a întâlnit cu adevărul faţă-n faţă şi ar şti adevărata măsură a incapacităţii mele de a înţelege. Acesta era un fel de festă pe care mi-o jucam singur, pentru a nu pune prea mult la inimă doctrinele şi polemicile. În acele zile, citeam atât de multe cărţi, încât în mintea mea, aveam o dispută cu una sau cu alta dintre ele, dar cred că de obicei ştiam că nu trebuia să iau prea multe din aceste lucruri cu mine în amvon. Cred, totuşi, că numai pentru că scriam acele predici de parcă Rebecca ar fi putut oricând să intre pe uşă, numai pentru acest motiv eram pregătit atunci când a intrat mama ta, mai tânără decât ar fi fost, de fapt, Rebecca, dar nu foarte diferită de cum o vedeam în minte. Nu e vorba atât de mult de felul în care arăta, cât de faptul că părea să aparţină acelui loc şi, în acelaşi timp, de faptul că părea să fie singura dintre noi care aparţinea acelui loc.

Spun acest lucru pentru că era atât de serioasă încât părea, într-un anume fel, furioasă. De parcă ar fi spus: „Am venit de la o distanţă despre care nu se poate vorbi şi dintr-un loc inimaginabil de diferit pentru a asculta rugăciunile tale. Acum spune ceva ce are şi puţin înţeles."

Predica mea era ca o cenuşă pe limbă. Şi nu pentru că nu aş fi lucrat la ea. Lucram la predicile mele. Îmi aduc aminte că în acea zi am botezat doi copii. Simţeam intensitatea cu care mă privea. Amândoi copiii au plâns când, pentru prima dată, le-am pus apă sfinţită pe cap; mi-am ridicat ochii şi i-am întâlnit privirea plină de acea uimire severă pe care ştiam că o voi găsi acolo chiar înainte de o vedea şi îmi venea să spun cu destulă sinceritate:

– Dacă ştii mai bine cum să faci asta, aş vrea să-mi spui.

Şase luni după aceea, am botezat-o pe ea. Şi mi-a venit să o întreb:

– Ce am făcut? Ce înseamnă asta?

Aceasta era întrebarea care îmi venea deseori în minte, nu pentru că mă simţeam mai puţin sigur că am făcut un lucru care însemna ceva, ci pentru că, indiferent cât m-aş fi gândit, cât aş fi citit şi cât m-aş fi rugat, mă simţeam în afara acelui mister. Lacrimile îi curgeau pe obraz, draga de ea. Niciodată nu voi uita acest lucru. În cazul în care nu voi uita totul, aşa cum se întâmplă cu mulţi dintre bătrâni. Se pare că eu, cel puţin, nu voi trăi destul de mult pentru a uita multe dintre lucrurile pe care nu le-am uitat încă, ceea ce este destul de mult; ştiu. De-a lungul anilor m-am tot gândit la botez. Deseori, Boughton şi cu mine am discutat despre aceasta.

Ceea ce urmează ar putea fi socotit trivial, luând în considerare seriozitatea subiectului, dar chiar nu cred că este. Eram nişte copii pioşi, din familii pioase, dintr-un oraş destul de pios, iar acest lucru a influenţat comportamentul nostru în mod considerabil. O dată, am botezat nişte pisoi. Erau nişte pisoi fătaţi în hambar, care abia se ţineau pe picioare, care aveau să crească pe jumătate sălbatici, vânând şoareci, deloc interesaţi de oameni, poate doar atunci când trebuia să se ferească din calea lor. Dar toate animalele îşi încep viaţa prin a fi sociabile, aşa că am fost încântaţi să găsim pisoii bântuind pe afară, ieşiţi din cine ştie ce ascunzătoare în care mama lor încercase să-i ţină; erau gata de joacă, la fel cum eram şi noi. Uneia dintre fetiţe i-a venit ideea să-i înfăşeze într-o rochie de păpuşă – aveam numai o rochie, ceea ce era bine, de vreme ce pisoii nu suportau să stea locului prea mult şi oricum se desfăşau de îndată

ce erau botezați. Eu însumi le-am umezit frunțile, repetând invocarea numelor Sfintei Treimi.

Bătrâna lor mamă morocănoasă și cu coada strâmbă ne-a găsit botezându-i lângă pârâu și a început să-și ia puii de ceafă și să-i ducă unul câte unul. Nu mai știam pe care apucaserăm să-i botezăm, dar eram destul de siguri că unele creaturi fuseseră întoarse în întunericul păgânismului, iar acest lucru ne îngrijora destul de mult. Așa că, într-un sfârșit, l-am întrebat pe tata cât mai pe departe posibil, exact, ce i s-ar întâmpla unei pisici în cazul în care, să spunem, ar fi botezată. Mi-a spus că Sfintele Sacramente trebuie întotdeauna tratate și privite cu cel mai mare respect. Nu era chiar răspunsul la întrebarea mea. Noi chiar respectam Sfintele Sacramente, dar ne gândeam și la pisoii aceia. Totuși, am înțeles ce voia să spună și nu am mai botezat nici o ființă până când nu am devenit preot.

Doi sau trei dintre acei pisoi au fost luați acasă de fetițe și au fost transformați în niște destul de respectabile pisici de casă. Louisa a luat unul galben. Încă îl mai avea atunci când ne-am căsătorit. Ceilalți și-au dus viața lor în sălbăticie, fără a se distinge între ai lor, păgâni sau creștini, nimeni nu putea face diferența. Louisa i-a pus numele pisoiului ei Sparkle, pentru că avea o pată albă pe frunte. Până la urmă a dispărut. Bănuiesc că a fost prins furând iepuri, un păcat la care era cam dedat, așa creștin cum îl știam noi, cu încheieturile lui cam țepene. Unul dintre băieți a spus că ar fi trebuit să-i spună Sprinkle. Era baptist, credea cu fermitate în imersiunea totală, iar pisoii ar fi trebuit să-mi fie recunoscători pentru că eu nu credeam în acest lucru. Ne spunea că metodele noastre nu vor avea nici un efect, iar noi nu-i puteam dovedi că se înșeală. Soapy a noastră probabil este o rudă îndepărtată a acelor pisoi botezați.

Încă îmi mai amintesc cum le simţeam în palmă frunţile lor calde. Oricine a mângâiat o pisică, dar să atingi una în acest fel, cu intenţia curată de a o binecuvânta, este cu totul altceva. Îţi rămâne în minte. Ani de zile ne-am întrebat ce le-am făcut, din punct de vedere cosmic. Încă mi se pare a fi o chestiune reală. Există o anume realitate în binecuvântare, aşa consider eu botezul a fi, în primul rând. Nu întăreşte sacralitatea, dar o afirmă şi există o anume putere în acest act. Am simţit-o trecând prin mine, ca să spun aşa. Ai senzaţia că într-adevăr cunoşti o fiinţă, adică într-adevăr îi simţi viaţa misterioasă şi propria ta viaţă misterioasă în acelaşi timp. Nu vreau să te îndrept către viaţa clericală, dar are anumite avantaje pe care nu ai putea să le iei în considerare dacă nu ţi le-aş arăta eu. Nu înseamnă că trebuie să fii membru al clerului pentru a acorda o binecuvântare. Pur şi simplu ai mai multe şanse să te afli într-o asemenea situaţie. Este ceva ce oamenii aşteaptă de la tine. Nu ştiu de ce s-a scris atât de puţin despre chemare.

Ludwig Feuerbach spune un lucru minunat despre botez. L-am subliniat undeva. El spune:

„Apa este cea mai pură, cea mai limpede dintre lichide; în virtutea caracteristicii sale naturale, este imaginea naturii fără de pată a Duhului Sfânt. Pe scurt, apa are o semnificaţie în sine, ca apă; datorită calităţii sale naturale este consacrată şi aleasă ca vehicul al Sfântului Duh. Astfel, la baza Botezului se află o frumoasă semnificaţie naturală profundă." Feuerbach este un faimos ateist, dar este la fel de priceput în privinţa aspectelor plăcute ale religiei ca oricine, şi iubeşte lumea. Desigur, el crede că religia se poate da la o parte pur şi simplu şi să lase bucuria să existe în stare pură şi nedeghizată. Aici se află una dintre

greşelile sale şi este una semnificativă. Dar el este minunat în privinţa bucuriei şi a expresiilor sale religioase.

Boughton nu îl vede cu ochi buni pentru că în mulţi a zdruncinat credinţa, dar nu sunt de acord nici cu acei oameni şi nici cu Feuerbach. Mi se pare că unii oameni caută ceva care să le zdruncine credinţa. Aceasta a fost un fel de modă în ultima sută de ani. Fratele meu Edward mi-a dat cartea lui, *Esenţa creştinismului*, crezând că şocul mă va scoate din pietatea mea lipsită de critică, în care mă aflam în acele zile. A trebuit să o citesc în secret, sau cel puţin aşa credeam. Am pus-o într-o cutie din metal pentru prăjituri, într-un copac. Îţi poţi imagina, faptul că o citeam în acele condiţii îi dădea o mare importanţă pentru mine. Iar eu aveam o mare admiraţie pentru Edward, care a studiat la o universitate din Germania.

Îmi dau seama că nici nu l-am amintit pe Edward, deşi el a fost foarte important pentru mine. Aşa cum este şi acum, Dumnezeu să-l odihnească. Dintr-un anume punct de vedere, mi se pare că abia dacă l-am cunoscut, iar din altele, de parcă i-aş fi vorbit toată viaţa. Credea că-mi face o favoare dacă scoate o parte din Vestul Mijlociu din mine. Aceasta era favoarea pe care i-o făcuse Europa. Dar, iată-mă, am trăit până la sfârşit viaţa în privinţa căreia mă avertizase, şi, până una-alta, mai şi sunt destul de mulţumit de acest lucru. Totuşi, ştiu că sunt sensibil în privinţa provincialismului.

Edward a studiat la Göttingen. Era remarcabil. Era mai mare decât mine cu aproape zece ani, aşa că nu l-am cunoscut prea bine pe vremea când eram copii. Între noi au mai fost două surori şi un frate, toţi seceraţi de difterie în mai puţin de două luni. El i-a cunoscut, iar eu, desigur nu, aşa că aceasta a fost o altă mare diferenţă. Deşi doar rareori se vorbea despre acest subiect, am fost întotdeauna

conştient că fusese o viaţă veselă şi agitată de care ei trei îşi aminteau, iar eu nu prea puteam să mi-o imaginez. Oricum, Edward a plecat de acasă la şaisprezece ani pentru a merge la colegiu. A absolvit la nouăsprezece ani cu o diplomă în limbi vechi şi s-a dus drept în Europa. Nici unul dintre noi nu l-a mai văzut ani de zile. Nu au fost nici măcar prea multe schimburi de scrisori.

Apoi a venit acasă, cu baston şi o mustaţă uriaşă. Herr Doktor. Probabil avea douăzeci şi şapte sau douăzeci şi opt de ani. Publicase o carte subţirică în Germania, un fel de monografie despre Feuerbach. Era cât se poate de inteligent şi tata avea o oarecare admiraţie pentru el, aşa cum fusese încă de pe vremea când Edward era mic, cred. Părinţii îmi povesteau cum citea tot, pe orice putea pune mâna: a memorat o carte întreagă de Longfellow, a copiat hărţile Europei şi Asiei şi a învăţat toate oraşele şi râurile. Desigur, erau convinşi că aveau în familie un mic Samuel – la fel ca toată lumea – aşa că toţi îi aduceau cărţi, fotografii, o lupă şi orice le trecea prin minte şi aveau la îndemână. Uneori mama regreta cu voce tare că nu-l puseseră prea mult la treburi gospodăreşti, iar ea cu siguranţă nu a făcut aceeaşi greşeală cu mine. Dar un copil atât de minunat este ceva ce nu vezi prea des, credinţa generală era că va deveni un mare pastor. Drept care membrii parohiei au colectat bani pentru a-l trimite la colegiu şi mai apoi în Germania. Iar el s-a întors ateu. Oricum, este ceea ce el întotdeauna pretindea despre sine.

A devenit profesor la colegiul de stat din Lawrence, unde a predat limba germană şi filozofia şi a rămas acolo până la moarte. S-a căsătorit cu o nemţoaică din Indianapolis şi au avut şase copilaşi cu păr blond, acum toţi de vârstă mijlocie. A locuit la doar câţiva kilometri de noi în toţi acei ani, dar

nu prea îl întâlneam. Trimitea contribuții la biserică pentru a-i răsplăti pe cei care l-au ajutat. La fiecare 1 ianuarie sosea un cec, cât timp a trăit. Era un om bun.

El și tata avuseseră un schimb de cuvinte când s-a întors acasă, la masă, în acea primă seară când tata l-a rugat să spună rugăciunea dinainte de masă. Edward a tușit ușor și i-a spus:

– Cred că nu voi putea face așa ceva cu conștiința curată, domnule.

Tatălui meu i-a dispărut culoarea din obraji. Știam de niște scrisori care nu mi-au fost date să le citesc și știam că fuseseră niște discuții sumbre între părinții mei. Iar acest eveniment era confirmarea temerilor lor. Tata i-a spus:

– Ai trăit sub acest acoperiș. Știi obiceiurile familiei tale. Ai putea să arăți respect pentru ele.

Iar Edward i-a dat o replică, ceea ce a fost foarte rău din partea lui:

– Când am fost copil, am gândit ca un copil. Acum sunt bărbat, am terminat cu copilăriile.

Tata s-a ridicat de la masă, mama încă mai stătea pe scaun cu lacrimi curgându-i pe față, iar Edward mi-a întins vasul cu cartofi. Nu aveam nici o idee despre ce se aștepta de la mine, așa că am luat câțiva. Edward mi-a întins sosul. Am mâncat mâncarea noastră nebinecuvântată în tăcere, iar apoi am plecat de acasă și l-am condus pe Edward la hotel.

Și pe drum mi-a spus:

– John, s-ar putea să știi de pe acum ce vei afla negreșit. Ăsta-i un loc în care nu poți trăi, probabil că ți-ai dat seama. Când pleci de aici este ca și cum te-ai trezi din hipnoză.

Cred că, în acea primă zi, vecinii ne-au văzut plecând de acasă la ora cinei, Edward cu un braț îndoit la spate,

uşor aplecat în faţă pentru a arăta că bastonul îi folosea la ceva, părând cufundat în gânduri riguroase şi distinse în mod special, posibil rostite într-o limbă străină. (Ascultă-mă puţin!) Dacă l-ar fi văzut, ar fi ştiut pe loc ceea ce bănuiseră de multă vreme. Ar fi ştiut de asemenea că în bucătăria mamei mele erau furie şi lacrimi, iar tata era la mansardă sau în cămara de lemne, în vreun loc liniştit şi ascuns, stând în genunchi şi întrebându-l pe Dumnezeu prin ce cazină i se cerea să treacă. Şi iată-mă şi pe mine, pe urmele lui Edward, o altă durere pentru părinţii mei sau, cel puţin, aşa ar fi crezut ei.

Pe lângă cărţile de care am mai vorbit, Edward mi-a mai dat o pictură reprezentând o piaţă – acum este agăţată lângă scară. Trebuie să am grijă să îi spun mamei tale că aceasta îmi aparţine mie, nu parohiei. Mă îndoiesc că are vreo valoare demnă de menţionat, dar poate o să vrea să o păstreze.

O voi lăsa deoparte şi o voi ruga pe mama ta să păstreze Feuerbach şi celelalte cărţi pentru tine. Sper că odată vei citi cartea lui Feuerbach. Nu este nimic alarmant în ea, după câte îmi dau eu seama. Pentru prima dată am citit-o sub plapumă şi pe lângă râu, pentru că mama îmi interzisese să mai am vreun contact cu Edward, iar eu am ştiut că aceasta includea şi lectura cărţii ateiste pe care mi-o dăduse. Mi-a spus:

– Dacă vreodată o să-i vorbeşti tatălui tău în acest fel, o să-l omori cu zile.

De fapt, întotdeauna am vrut doar să-l apăr pe tata. Cred că am făcut-o.

Am făcut unele însemnări pe marginea cărţii, sper că le vei găsi folositoare.

Fiindcă tot am amintit de Feuerbach şi de bucurie, mi-a adus aminte de ceva ce am văzut într-o dimineaţă devreme acum câţiva ani, în timp ce mă îndreptam către biserică. Un cuplu tânăr se plimba undeva în faţa mea. Soarele apăruse strălucind după un potop de ploaie, iar copacii scânteiau de picături. Dintr-un impuls oarecare, pură exuberanţă, tânărul a sărit în sus şi s-a agăţat de o creangă, o ploaie luminoasă s-a abătut asupra lor, iar ei au râs şi au luat-o la fugă, fata scuturându-şi apa din păr şi de pe rochie de parcă ar fi fost puţin supărată; dar nu era. Să vezi aşa ceva e un lucru minunat, de parcă ar fi coborât dintr-un mit. Nu ştiu de ce m-am gândit la asta acum, cu excepţia faptului că poate este uşor să crezi în astfel de momente că apa a fost făcută în primul rând pentru binecuvântare şi doar în al doilea rând pentru a cultiva legume sau pentru a spăla cu ea. Aş fi vrut să mă fi aplecat mai mult asupra acestui subiect. Regretele mele pot părea neobişnuite, dar cine poate şti dacă într-adevăr chiar sunt, de fapt. Aceasta este o planetă interesantă. Merită toată atenţia pe care i-o putem acorda.

În timp ce scriu acest lucru, observ grija pe care am avut-o să nu întrebuinţez mai multe cuvinte decât trebuie. Mă gândesc la cuvântul „tocmai". Aproape aş fi dorit să fi scris că soarele tocmai *strălucea*, copacii tocmai *scânteiau*, apa tocmai *cădea*, iar fata tocmai *râdea* – atunci când este folosit în acest fel indică un accent pus pe cuvântul care urmează şi de asemenea un anume ton al vocii. Oamenii vorbesc în acest fel atunci când vor să atragă atenţia asupra unui lucru care există în exces, ca să spun aşa, un fel de puritate sau magnificenţă, oricum ceva obişnuit în sine, dar excepţional ca manifestare. Aşa mi se pare acum. Este ceva real în înţelesul cuvântului „tocmai", ceva ce

limbajul obişnuit nu poate arăta. Seamănă cu particula germană *ge-*. Regret că trebuie să renunţ la el. Îmi reduce efectul povestirii la jumătate.

De asemenea, sunt înclinat să folosesc mai mult decât trebuie cuvântul „bătrân", care, de altfel, are prea puţin de-a face cu vârsta, după cum mi se pare, ci mai degrabă cu familiaritatea. Scoate în evidenţă ceva ce este privit cu o afecţiune obişnuită şi plină de modestie. Uneori sugerează lipsa de noroc sau vulnerabilitatea. Spun „bătrânul Boughton", spun „acest bătrân oraş sărăcăcios" şi vreau să arăt că îmi sunt foarte aproape de sufletul meu.

Nu scriu în felul în care vorbesc. Cred că în sinea ta îţi vei spune că nu aveam cum să o fac mai bine. Nu scriu nici aşa cum o fac pentru amvon, atât cât pot să mă abţin. Ar fi ridicol, în aceste condiţii. Încerc cu adevărat să scriu aşa cum gândesc. Dar, desigur, totul se schimbă îndată ce pun gândurile în cuvinte. Şi cu cât mai mult par să fie gândurile mele, cu atât mai mult sună ca de la amvon, ceea ce cred că este inevitabil. Totuşi, mă voi opune acestei inflexiuni.

M-am dus la Boughton să văd ce mai face. L-am găsit într-o stare sufletească teribilă. Mâine ar fi trebuit să fie a cincizeci şi patra aniversare a sa. Mi-a spus:

– Adevărul este că am obosit să tot stau singur aici. Acesta-i adevărul.

Glory era lângă el, făcând tot ce putea pentru a-l face să se simtă bine, dar el era într-una din acele zile proaste. Mi-a spus:

– Când eram tineri, căsătoria *însemna* ceva. *Familia* însemna ceva. Lucrurile nu stăteau ca astăzi!

Glory şi-a dat ochii peste cap şi a zis:

– De o vreme nu am mai avut nici o veste de la Jack şi acest lucru ne îngrijorează puţin.

Boughton a spus:

– Glory, de ce întotdeauna faci aşa? De ce spui *noi* atunci când *eu sunt* cel despre care vorbeşti?

Glory i-a zis:

– Tata, în ceea ce mă priveşte, şi eu îl aştept pe Jack.

Boughton a spus:

– Păi, e normal să-ţi faci griji şi n-o să-mi cer scuze din cauza asta.

Glory i-a zis:

– Cred că e normal şi să-ţi verşi necazul pe mine, dar nu pot spune că-mi place.

Şi aşa mai departe. Aşa că m-am întors acasă.

Boughton a fost întotdeauna un om bun la inimă, dar faptul că se simţea rău îl termină şi din când în când spune lucruri care nu s-ar fi cuvenit. Nu aşa este el.

Îmi pare rău că eşti singur. Eşti un copil serios, fără prea multe ocazii să chicoteşti ori să faci prostioare. Eşti timid în prezenţa altor copii. Te văd stând în picioare pe leagăn, uitându-te la nişte băieţi de vârsta ta care se află pe drum. Unul dintre cei mai mari încearcă o veche bicicletă pe jumătate stricată. Cred că îi cunoşti. Nu vorbeşti cu ei. Dacă ţi se va părea că te-au observat, probabil vei fugi în casă. Eşti la fel de timid ca mama ta. Îmi dau seama cât de grea este, pentru ea, viaţa aceasta în care am introdus-o şi cred că şi tu simţi acelaşi lucru. Nu prea este o soţie tipică pentru un pastor. O spune chiar ea. Dar niciodată nu a dat înapoi. Maria Magdalena probabil făcea din când în când câte o cratiţă de mâncare, sau ce-o fi fost pe vremea aceea. O tocană de legume, poate.

Nu am decât respect atunci când spun că mama ta întotdeauna m-a surprins ca fiind cineva cu care Domnul ar fi

putut alege să-şi petreacă o parte a vieţii sale de muritor. Ce ciudat este să trebuiască să spui acest lucru după toate acele secole. Este o inocenţă binemeritată, cred, care trebuie onorată la fel de mult ca inocenţa copiilor. Deseori am vrut să ţin o predică pe această temă. După câte ştiu, am ţinut o astfel de predică. Când Domnul spune că trebuie „să fiţi precum pruncii", înţeleg că a vrut să spună că trebuie să te lepezi de adaosul de trufie, prefăcătorie şi josnicie. „Gol am ieşit din pântecele mamei" şi aşa mai departe. Cred că voi ţine o asemenea predică în postul Crăciunului. Voi nota undeva. Dacă nu-mi voi aminti să vorbesc despre acest lucru mai devreme, nimeni altcineva nu-şi va mai aminti. Pot să mi-l imaginez pe Isus fiind prieten şi cu bunicul, pregătindu-i micul dejun, vorbind despre felurite lucruri şi, de fapt, bătrânul a povestit mai multe trăiri exact de acest fel. Nu pot spune acelaşi lucru şi despre mine. Mă îndoiesc să am vreodată această putere. Acest lucru este ceva ce mi-a venit în minte, din când în când, de-a lungul anilor şi nu prea ştiu cum să o iau.

Mi-a plăcut atunci când mi-a venit ideea că mama ta se simţea bine în această lume, chiar dacă numai pentru moment. Împăcată, ar trebui să spun, deoarece cred că familiaritatea ei în privinţa acestei lumi ar putea fi mai profundă decât a mea. Cu adevărat, îmi doresc să fi avut mijloacele prin care să te păzesc de a cunoaşte acea sărăcie pe care Domnul însuşi a binecuvântat-o prin cuvânt şi exemplu propriu. O dată, când mi-am exprimat această îngrijorare cu voce tare, mama ta mi-a spus:

– Crezi că nu ştiu cum e sărăcia? Toată viaţa am fost aşa.

Şi încă îmi este ruşine să mă gândesc că vă voi părăsi pe tine şi pe mama ta atât de săraci pe lumea aceasta – Doamne, te rog păzeşte-i de acea binecuvântare.

Am cunoscut într-un anume fel o sărăcie sfântă. Niciodată bunicul nu a păstrat ceva ce nu merita a fi dăruit ori nu ne-a lăsat să-l păstrăm, așa-mi spunea mama mea. Putea lua rufele direct de pe frânghia unde erau puse la uscat. Spunea că era mai rău decât un hoț, mai rău decât atunci când îți lua foc casa. Spunea că ar fi putut să meargă în orice oraș din Vestul Mijlociu și să vadă trecând pe stradă pe cineva purtând o pereche de pantaloni pe care ea îi peticise. Cred că a fost un fel de sfânt. Când auzea pe cineva spunând că-și pierduse un ochi în Războiul Civil, spunea:

– Prefer să-mi amintesc că mi-am păstrat unul.

Mama spunea că a era bine de știut că mai păstrase ceva. O dată mi-a spus că a fost rănit la Wilson's Creek, în ziua în care a murit generalul Lyon.

– Ei bine, *asta*, a spus el, a fost *o pierdere*.

Când ne-a părăsit, toți i-au resimțit profund absența. Dar el a făcut lucrurile să fie dificile. Avea o anume inocență. Îi lipsea răbdarea când era vorba de orice altceva ce nu era interpretarea simplă a celor mai de neabătut porunci: „Celui care cere de la tine, dă-i", în mod deosebit.

Aș fi vrut să-mi cunosc bunicul. O dată am auzit un om spunând că singurul său ochi pe care îl mai avea cumva făcea cât zece ochi. În mod normal vorbind, mi se pare că o privire, chiar una țintă, este puțin difuză atunci când sunt implicați doi ochi. Putea să mă facă să mă simt de parcă m-ar fi pocnit cu un băț, doar uitându-se la mine. Nu că ar fi vrut să fie rău. Era pasionat de vechile certitudini și nu putea avea toată acea răbdare impusă de pacea și vârsta corpului său și de uitarea care s-a așternut peste toate. Își spunea că toți trebuia să trăim pe fugă. Nu spun că greșea. Ar însemna să-l contrazic pe Ioan Botezătorul.

Într-adevăr, dădea totul. Tata se ducea să găsească un fierăstrău ori o cutie de cuie şi nu mai erau de găsit. Mama obişnuia să-şi ţină banii în sân, legaţi într-o batistă. O vreme a vândut piftie de pasăre şi ouă pentru că vremurile erau foarte grele. (În acele zile, aveam puţin pământ în jurul casei, un hambar, o păşune, un coteţ pentru găini, o parcelă de pădure, o cămară de lemne, o livadă mică şi frumoasă şi nişte butuci de vie.) Dar de-a lungul anilor, biserica a trebuit să vândă tot. Tot timpul mă aşteptam să aud că se punea la cale ca următorul lucru care să se vândă la licitaţie să fie pivniţa ori acoperişul. În orice caz, vremurile erau grele şi ea trebuia să se descurce cu bătrânul, iar el ar fi dat şi păturile de pe patul lui. A făcut-o de mai multe ori, iar mama avea o mulţime de probleme pentru a putea să le înlocuiască. O vreme, m-a pus să-mi port hainele de biserică tot timpul astfel încât el să nu poată pune mâna pe ele, iar după aceea nu am mai avut nici un moment de pace pentru că ea era sigură că mă voi duce să joc baseball în ele, ceea ce şi făceam.

Îmi amintesc că o dată a venit în bucătărie în timp ce ea călca. A spus:

– Fata mea, au venit la noi nişte oameni ca să-i ajutăm.

– Ei bine, a zis ea, sper că mai pot aştepta un minut. Sper că pot aştepta până se răceşte fierul de călcat.

După câteva minute a pus fierul pe sobă, s-a dus în cămara de alimente şi a ieşit cu o cutie de praf de copt. A dat cu furculiţa prin ea până a găsit o monedă de douăzeci şi cinci de cenţi. A dat din nou până a pus pe masă o monedă de douăzeci şi cinci de cenţi şi două monede de zece cenţi. Le-a luat, le-a şters de praf cu colţul şorţului şi i le-a dat. Ei bine, patruzeci şi cinci de cenţi însemnau o mulţime de ouă în acele zile – nu era o femeie lipsită de generozitate. Buni-

cul a luat banii, dar era limpede că știa că mama mai avea. (O dată când a fost în cămara de alimente, a găsit banii ascunși într-o cutie goală pentru că a zornăit atunci când, din întâmplare, a ridicat-o, așa că își luase obiceiul de a merge, din când în când, în cămara de alimente numai ca să vadă ce altceva ar mai putea zornăi. Așa că ea și-a luat obiceiul de a spăla banii și de a-i înfige în untură ori de a-i îngropa în zahăr. Dar, din când în când, o monedă apărea din senin acolo unde ea nu ar fi vrut, în zaharniță, desigur, ori în terciul copt. Fără îndoială, credea că putea să-l facă să creadă că toți banii ei erau ascunși undeva în cămara de alimente atunci când o parte erau ascunși altundeva.

Dar niciodată nu a putut fi păcălit. Cred că era puțin dezechilibrat în acea vreme, dar putea să vadă prin oricine și orice. Cu excepția, spunea mama, a beților și netrebnicilor. Dar nici acest lucru nu era chiar adevărat. El spunea doar atât:

– Nu judeca pe nimeni; și, desigur, acest lucru era din Scriptură și era greu de contrazis.

Dar trebuie spus că mama mea se mândrea că avea grijă de familia ei, ceea ce era o sarcină dificilă în acele zile, iar pentru ea, în mod deosebit, datorită durerilor care o chinuiau. În debara avea o sticlă de whiskey pentru reumatismul ei.

– Singurul lucru pe care nu trebuie să-l ascund, spunea. Dar el lua câte un borcan de murături fără ca măcar să-i ceară voie. În acea zi, cu toate acestea, stătea acolo cu cei trei bănuți în palma lui mumificată de bătrânețe și se uita la ea cu o privire teribilă, iar ea și-a încrucișat brațele peste batista cu banii ascunși în ea, deoarece era limpede că el știa, și îi răspundea cu aceeași privire, până când el a spus:

– Ei bine, fii binecuvântată şi păzită de Dumnezeu, şi a ieşit pe uşă.

Mama a spus:

– I-am întors privirea! I-am întors privirea!

Părea mai degrabă uimită decât orice altceva. Aşa cum am spus, îl respecta foarte mult. Întotdeauna i-a spus că nu trebuia să-şi facă griji în privinţa generozităţii lui, deoarece Domnul va avea grijă. Iar ea spunea că dacă Lui nu i se cerea să se ostenească să ne dea cămăşi şi ciorapi, putea să-şi facă timp să ne dea, din când în când, câte o prăjitură sau o plăcintă. Dar îi era dor de el când a plecat, aşa cum ne lipsea tuturor.

Uitându-mă peste ce am scris, mi se pare că l-am descris pe bunicul la bătrâneţe de parcă ar fi fost pur şi simplu excentric, de parcă noi îl toleram şi noi îl respectam şi îl iubeam, iar el ne iubea pe noi. Toate acestea sunt adevărate. Dar cred că noi ştiam şi că excentricităţile lui erau o patimă răsturnată, că era plin de mânie, inclusiv faţă de noi, şi că freamătul vârstei sale înaintate era freamătul unei dureri ascunse. Cred că şi tata, la rândul său, era furios, din cauza acuzaţiilor pe care le vedea în neliniştea tatălui său şi în furtişagurile lui fără de sfârşit. Dintr-un spirit creştin de iertare foarte potrivit pentru oamenii în odăjdii şi pentru tată şi fiu, îşi îngropaseră nemulţumirile. Trebuie spus că, totuşi, nu le-au îngropat prea adânc, ca şi cum ar fi acoperit un foc mai degrabă decât să-l stingă.

Aveau un mod aparte de a se adresa unul altuia în momentul în care vechea ranchiună era pe cale să se reaprindă.

– V-am supărat cumva, părinte? întreba tata.

Iar tatăl lui spunea:

– Nu, părinte, nu m-ai supărat în nici un fel. Deloc.

Iar mama zice:

– Acum, să nu-mi începeţi din nou.

Mama se mândrea cu găinile ei, în special după plecarea bătrânului, când cârdul ei nu a mai fost prădat. Alese cu grijă, găinile s-au înmulţit, făcând ouă într-un ritm care a surprins-o. Dar într-o după-amiază a izbucnit o furtună, o rafală de vânt a izbit coteţul găinilor, a smuls acoperişul şi găinile au zburat afară. Mama a văzut cum s-a întâmplat, pentru că atunci când a simţit că vine ploaia m-a chemat să o ajut să strângă rufele de pe culme.

A fost un dezastru general. Când acoperişul a izbit gardul, care era o simplă plasă prinsă în cuie de nişte stâlpi, subţire ca o pânză de păianjen, unele găini au luat-o către păşune, altele pe drum, unele nu ştiau încotro s-o apuce – erau doar nişte găini. Apoi au apărut câinii vecinilor şi ai noştri, iar apoi s-a pornit ploaia cu adevărat. Nici măcar nu ne-am putut opri câinii. Bucuria câinilor noştri avea o urmă de sfială, parcă, dar ceilalţi nici măcar nu ne-au băgat în seamă. Era sărbătoarea vieţii lor.

Mama a spus:

– Nu vreau să văd asta. Aşa că am luat-o după ea în bucătărie şi am stat acolo amândoi ascultând iadul de afară, vântul şi ploaia. Apoi mama a spus:

– Rufele! Am uitat de ele. Probabil cearşafurile sunt atât de grele, încât atârnă în noroi, dacă nu au tras jos frânghia cu totul.

A fost o zi de muncă pierdută, fără a mai vorbi despre găini.

Şi-a închis un ochi, s-a uitat la mine şi a spus:

– Sunt sigură că e o binecuvântare la mijloc.

Noi aveam obiceiul să-l imităm pe bătrân cum vorbeşte atunci când nu era în cameră cu noi. Cu toate acestea, am fost surprins că făcea o glumă pe faţă despre bunicul, deşi

era deja plecat de multă vreme. Întotdeauna îi plăcea să mă facă să râd.

Când tata l-a găsit pe bunicul la Mount Pleasant după terminarea războiului, la început a fost şocat să vadă cum fusese rănit. De fapt, a rămas fără cuvinte. Aşa că primele cuvinte ale bunicului către fiul său au fost: „Sunt sigur că vei găsi o mare binecuvântare în toate astea." Şi aceasta este tot ce spunea despre tot ce i se întâmplase în toată viaţa, tot ce era mai mult sau mai puţin rău. Îmi amintesc cel puţin două entorse ale încheieturii mâinii şi o coastă fisurată. O dată mi-a spus că a fi binecuvântat însemna să sângerezi; din punct de vedere etimologic este adevărat, pentru limba engleză – dar nu pentru limba greacă sau ebraică. Aşa că oricare ar fi fost înţelesul pe care s-ar fi putut baza acea etimologie, acesta nu era conform Scripturii. Nu era felul lui de a răstălmăci interpretarea în acel fel. A făcut-o pentru a se justifica pe sine, cred, aşa cum cei mai mulţi dintre noi o facem.

În orice caz, noţiunea pare să fi fost importantă pentru el. Întotdeauna încerca să ajute pe cineva la aducerea pe lume a unui viţel sau la tăierea unui pom, de era nevoie sau nu. Tot regretul pe care l-a simţit vreodată a fost pentru nefericiţii lui, nimic pentru el, oricât de mult ar fi suferit, până când prietenii au început să-i moară, unul după altul într-o perioadă de aproape doi ani. Apoi a fost teribil de singur, fără nici o îndoială. Cred că acesta a fost un motiv important pentru care a fugit în Kansas. Acesta şi incendiul de la biserica negrilor. Nu a fost un incendiu mare – cineva a pus o grămadă de buruieni lângă peretele din spate şi a aprins un chibrit, un altul a văzut fumul şi a stins focul cu o lopată. (Biserica negrilor era acolo unde este acum cofetăria, deşi am auzit că a dat faliment. Biserica aceea a

fost vândută cu ani în urmă, şi ceea ce a mai rămas din membrii parohiei s-a mutat la Chicago. Atunci nu mai erau decât trei sau patru familii. Pastorul a venit cu un sac de plante pe care le-a smuls din jurul treptelor din faţă, în special crini. Credea că poate îi vreau; şi acum mai sunt în faţa bisericii noastre, e nevoie să fie răriţi. Trebuie să le spun diaconilor de unde provin pentru a şti că au o anume semnificaţie şi să-i salveze atunci când clădirea se va dărâma. Nu l-am cunoscut pe pastorul negru prea bine, dar spunea că tatăl său l-a cunoscut pe bunicul meu. Mi-a spus că-i părea rău că pleacă, deoarece odată oraşul acesta însemnase mult pentru ei.)

Ai început să te împrieteneşti cu un copil de la şcoală, un mic luteran pistruiat pe nume Tobias, un copil plăcut. Mi se pare că jumătate din timp ţi-l petreci la el acasă. Noi credem că este bine pentru tine, dar ne lipseşti foarte mult. În seara aceasta v-aţi ridicat un cort în curtea lui din spate, care se află peste drum vreo două case mai în jos. O cină fără tine în această seară, o perspectivă melancolică.

În zori, tu şi Tobias aţi venit acasă frânţi de oboseală, aţi desfăcut sacii de dormit pe jos în dormitor şi aţi dormit până la prânz. (Aţi auzit nişte mârâituri în tufişuri. T. are fraţi.) Mama ta adormise în salon cu o carte în braţe. V-am făcut nişte pâine prăjită cu brânză, pe care am ţinut-o puţin prea mult. Aşa că v-am spus povestea care îţi place foarte mult, despre sărmana mea mamă care adormea în balansoar lângă soba de gătit în timp ce mâncarea scotea fum şi stropea ca un fel de ofrandă fumegândă inacceptabilă, iar voi aţi mâncat sandvişurile, şi v-a plăcut şi partea arsă. Şi v-am dat nişte prăjituri cu ciocolată şi o urmă de glazură albă pe deasupra. Le cumpăr pentru mama ta pen-

tru că îi plac, iar ea nu şi le-ar cumpăra singură. Nu cred că a închis un ochi toată noaptea. Pentru mine a fost o surpriză – am dormit destul de zdravăn şi m-am trezit dintr-un vis destul de inofensiv, o conversaţie neimportantă cu nişte oameni pe care nu-i cunoşteam. Şi am fost bucuros să te ştiu din nou acasă.

Mă gândeam la coteţul acela al găinilor. Se afla dincolo de curte, unde este acum casa familiei Müller. Boughton şi cu mine obişnuiam să ne urcăm pe acoperişul coteţului şi să ne uităm în grădinile vecinilor şi peste câmp. Luam cu noi sandvişuri şi le mâncam acolo. Aveam nişte picioroange pe care şi le făcuse Edward cu ani în urmă. Erau atât de înalte, încât trebuia să stau pe balustrada prispei ca să mă urc pe ele. Boughton (Bobby, pe atunci) l-a convins pe tatăl său să-i facă şi lui o pereche, şi amândoi, timp de mai multe veri, am stat cocoţaţi pe ele. Trebuia să mergem pe poteci sau unde pământul era tare, dar ne-am acomodat foarte bine cu ele şi ţopăiam peste tot, de parcă ar fi fost ceva destul de natural. Puteam să ne aşezăm pe crengile copacilor. Uneori viespile sau ţânţarii ne creau probleme. Am tras câteva căzături, dar, în general, era foarte bine. Eram nişte uriaşi pe pământ, nişte viteji plini de curaj. Niciodată nu am crezut că un coteţ se poate prăbuşi în acel fel. Acoperişul era acoperit cu carton gudronat, chiar şi în zilele mai răcoroase era întotdeauna cald, iar uneori ne întindeam pe spate pe el, ca să ne ferim de vânt, stăteam acolo şi povesteam. Îmi aduc aminte că Boughton întotdeauna îşi făcea griji în privinţa vocaţiei. Îi era teamă că nu o va avea niciodată, caz în care trebuia să-şi găsească un alt mod de viaţă, iar el nu putea să se gândească la altceva. Treceam în revistă toate posibilităţile la care ne puteam gândi. Nu erau prea multe.

Boughton creştea mai încet. Apoi, după o scurtă copilărie, a fost mai înalt decât mine timp de aproape patruzeci de ani. Acum este atât de încovoiat încât nici nu ştiu cum i-ai putea calcula înălţimea. Spune că şira spinării i s-a îndoit de tot. Spune că a fost redus la o grămadă de încheieturi şi nici una nu funcţiona. Văzându-l acum, nu ai să-ţi dai seama cum fusese cândva. Întotdeauna a fost foarte bun la baseball, de la şcoala primară până la seminar.

I-am adus aminte, într-una din zile, cum mi-a spus, stând acolo pe acoperiş şi privind norii:

– Ce crezi că ai face dacă ai vedea un înger? Eu îţi spun ce aş face: de frică aş lua-o la fugă!

Dragul de Boughton a râs şi mi-a spus:

– Ei bine, încă aş mai *vrea* să văd un înger. Destul de curând voi vedea, a mai spus.

Întotdeauna am fost mai înalt decât cei mai mulţi, mai voinic decât cei mai mulţi. E o moştenire de familie. Când eram copil, oamenii credeau că sunt mai mare decât eram şi deseori se aşteptau la mai mult de la mine – mai multă înţelepciune, de obicei – decât puteam oferi la acea vârstă. Ştiam să mă prefac destul de bine că înţelegeam mai mult decât în realitate, o îndemânare care m-a ajutat în viaţă. Spun asta pentru că vreau să-ţi dai seama că nu sunt un sfânt, sub nici o formă. Viaţa mea nu se compară cu a bunicului meu. Sunt mai respectat decât merit. Aceasta pare destul de inofensiv în cele mai multe cazuri. Oamenii vor să respecte un pastor şi nu voi interveni aici. Dar mi-am creat o mare reputaţie de înţelept comandând mai multe cărţi decât am putut citi vreodată şi citind mai multe cărţi, pe departe, decât mi-ar fi fost de folos, nemaipunând la socoteală faptul că foarte multe dintre ele erau scrise de

nişte autori foarte plicticoşi. Nu este un punct de vedere nou, dar acest adevăr este ceva prin care trebuie să treci pentru a-l înţelege.

Mulţumesc lui Dumnezeu pentru toate, desigur, şi pentru acea perioadă ciudată, care a fost cea mai mare parte din viaţa mea, când citeam pentru a-mi alunga singurătatea şi când a avea o companie proastă era mult mai bine decât să nu am nici o companie. O carte proastă poate să-ţi placă pentru cât este de demnă de milă sau pompoasă ori dezagreabilă, dacă tânjeşti după tovărăşia oamenilor, ceea ce eu, din tot sufletul, sper să nu ţi se întâmple. „Sătulul calcă mierea în picioare, iar flămândului tot ce este amar i se pare dulce." Lucrurile plăcute se pot găsi acolo unde nu te aştepţi. Aceasta este o probă de înţelepciune venită de la tata, dar este şi adevărul lui Dumnezeu şi ceva ce ştiu din propria experienţă.

Destul de des atunci când cineva vedea o lumină aprinsă în camera mea de studiu târziu în noapte nu însemna decât că am adormit în fotoliu. Reputaţia mea se datorează în bună parte imaginaţiei binevoitoare a enoriaşilor mei, pe care nu am vrut să-i dezamăgesc, în parte pentru că adevărul era întrucâtva jalnic, ceea ce ar fi declanşat o simpatie în forme foarte greu de suportat. Ei bine, ei nu-mi cunoşteau viaţa, fiecare aspect important al ei, şi erau plini de tact. Mi-am petrecut o bună parte din viaţă aducând alinare celor loviţi de soartă, dar niciodată nu am putut suporta gândul că şi eu ar fi trebuit să primesc alinare de la cineva, cu excepţia dragului de Boughton, care întotdeauna ştia că nu trebuie să vorbească prea mult despre acest lucru. În acele zile, îmi era un prieten atât de bun, atât de aproape. Mi-ar plăcea să înţelegi ce om minunat a fost în floarea vârstei. Predicile lui erau remarcabile,

dar niciodată nu le scria pe hârtie. Nici măcar nu își păstra notițele. Așa că totul s-a pierdut. Îmi amintesc câte o frază. În fiecare zi mă gândesc să trec prin vechile mele predici să văd dacă sunt vreo două-trei pe care să ți le citesc vreodată, dar sunt atât de multe, și cred că, mai întâi de toate, majoritatea s-ar putea să mi se pare prostești și plictisitoare. Mai bine le-aș da foc, dar acest lucru ar supăra-o pe mama ta, care le prețuiește mai mult decât mine – datorită cantității lor, bănuiesc, deoarece nu le-a citit. Probabil îți vei aminti că scara ce duce spre mansardă e foarte greu de urcat și că acolo era teribil de cald atunci când nu era teribil de rece.

Ar merita să-mi risc viața și să duc jos fără nici un ajutor cutiile acelea mari. Este umilitor să fi scris la fel de mult ca Augustin și apoi să cauți o cale să te debarasezi de tot. Nu este nici un cuvânt în acele predici în care să nu fi crezut atunci când l-am scris. Dacă aș avea timp, mi-aș putea descifra drumul prin cincizeci de ani de viață interioară. Ce gând teribil. Dacă nu le dau eu foc, o va face altcineva, iar aceasta este o altă umilință. Acest obicei de a scrie este atât de înrădăcinat în mine, așa cum îți vei da seama destul de bine în cazul în care această nesfârșită scrisoare ajunge în mâinile tale, în cazul în care nu s-a pierdut sau nu i s-a dat foc.

Presupun că este normal să te gândești la acele cutii vechi cu predici, de la etaj. Până la urmă, sunt documente ale vieții mele, practic, un fel de anticipare a Judecății de Apoi, deci cum pot eu să nu fiu curios? Aici am fost un păstor al sufletelor, sute și sute de suflete de-a lungul anilor, și sper că le-am vorbit și lor, nu numai mie însumi, așa cum mi se pare uneori când mă uit înapoi. Încă mă mai trezesc noaptea, spunându-mi: *Asta-i* ce trebuia să

spun! sau: *Asta-i* ce am vrut să spun! când îmi aduc aminte de discuţii purtate cu diverşi oameni cu ani în urmă, unii dintre ei plecaţi, de multă vreme, de pe această lume, dincolo de orice gând de a încheia socotelile cu ei. Şi atunci mă întreb ce a fost în mintea mea. În cazul în care chiar aceasta este întrebarea.

Una dintre predici nu este acolo, una pe care chiar am pus-o pe foc în seara dinaintea liturghiei. Astăzi oamenii nu mai vorbesc multe despre gripa spaniolă, dar a fost ceva teribil şi ne-a lovit chiar în timpul Marelui Război, chiar în momentul în care ne-am implicat. A ucis mii de soldaţi, bărbaţi sănătoşi în floarea vârstei, iar apoi s-a răspândit la restul populaţiei. A fost ca la război, chiar era război. O înmormântare după alta, chiar aici în Iowa. Am pierdut atâţia oameni tineri! Iar noi am scăpat uşor de pedeapsă. Oamenii veneau la biserică purtând măşti, dacă mai veneau. Stăteau cât de departe puteau unii de alţii. Se spunea că nemţii au provocat gripa cu un fel de armă secretă şi cred că oamenii voiau să creadă acest lucru pentru că-i scutea să se mai gândească la ce alt înţeles se mai ascundea acolo.

Părinţii tinerilor soldaţi veneau la mine şi mă întrebau cum se făcea că Dumnezeu permitea o asemenea nenorocire. Îmi venea să-i întreb cum ar fi trebuit Dumnezeu să ne spună că El *nu* permitea ceva. Dar, în schimb, le aduceam alinare spunându-le că niciodată nu vom şti ce nenorociri au fost scutiţi să trăiască tinerii lor.

Cei mai mulţi dintre ei credeau că vreau să spun că au fost scutiţi de tranşee şi gaz de luptă, dar, de fapt, mă refeream la faptul că au fost scutiţi să ucidă. Era exact ca una dintre plăgile biblice, exact la fel. Mă gândeam la Senaherib.

Era o boală ciudată – am văzut-o şi la Fort Riley. Băieţii aceia se înecau în propriul sânge. Nu puteau nici măcar

vorbi din cauza sângelui pe care îl aveau în gât şi în gură. Mulţi dintre ei au murit atât de repede încât nu mai era loc unde să fie puşi, aşa că zăceau în grămezi prin curte. M-am dus acolo pentru a ajuta şi am văzut cu ochii mei. Au înrolat toţi băieţii de la colegiu, iar gripa bântuia atât de crunt pe acolo încât locul a trebuit închis şi clădirile au fost umplute cu paturi de campanie ca nişte saloane de spital; era o moarte teribilă, chiar aici în Iowa. Dacă aceste lucruri nu erau semne, nu mai ştiu cum ar trebui să arate un semn. Aşa că am scris o predică pe această temă. Am spus ori am vrut să spun că aceste morţi salvau tineri nechibzuiţi de la consecinţele ignoranţei şi curajului lor, că Dumnezeu i-a chemat la el înainte ca ei să înceapă să comită crime împotriva fraţilor lor. Şi am spus că moartea lor era un semn şi un avertisment pentru noi, ceilalţi, că dorinţa de război aduce consecinţele războiului, pentru că nu există nici un ocean destul de mare care să ne protejeze de judecata lui Dumnezeu atunci când ne hotărâm să transformăm fierul plugului în sabie şi să schimbăm furcile în suliţe, dispreţuind voinţa şi graţia lui Dumnezeu.

Cred că a fost o predică bună. Mă gândeam în timp ce scriam ce încântat ar fi fost tata. Dar mi-a lipsit curajul, pentru că ştiam că singurele persoane care veneau la biserică erau câteva bătrâne care erau deja cât se poate de triste şi de temătoare, şi la fel ca şi mine, erau împotriva războiului. Acele femei ar fi venit la biserică chiar dacă aş fi avut vreo boală molipsitoare. Mi s-a părut ridicol să mă văd tunând de la amvon în condiţiile respective, aşa că am aruncat predica în sobă şi am vorbit despre pilda oii pierdute. Mi-aş fi dorit să o păstrez, pentru că am crezut în fiecare cuvânt. Poate a fost singura predică pentru care nu mi-ar fi teamă să răspund pe lumea cealaltă. Şi eu am

pus-o pe foc. Dar Mirabelle Mercer nu era Pilat din Pont şi nici Woodrow Wilson.

Acum mă gândesc la cât de curajos ai fi putut crede că am fost dacă ai fi dat peste ea printre hârtiile mele şi ai fi citit-o. Este dificil să înţelegi alte vremuri. Nu ţi-ai fi imaginat niciodată acel sanctuar aproape gol, doar cu câteva femei acoperite cu şaluri groase încercând să ascundă măştile pe care le purtau şi vreo doi-trei oameni. Am ţinut predica purtând o eşarfă la gură mai mult de un an. Toată lumea mirosea a ceapă, deoarece se zvonise că microbii gripei erau ucişi de ceapă. Oamenii îşi frecau pielea cu frunze de tutun.

În acele zile existau butoaie la colţ de stradă ca să putem să contribuim la eforturile pe care le implica războiul cu sâmburi de piersică. Armata îi carboniza, se spunea, pentru a fabrica filtrele de la măştile de gaz. Era nevoie de sute de sâmburi doar pentru una singură. Aşa că noi toţi mâncam piersici din motive de patriotism, ceea ce practic le conferea un gust puţin diferit. Revistele erau pline cu imagini cu soldaţi purtând măşti de gaz, arătând mai ciudat decât noi. A fost un timp remarcabil.

Majoritatea tinerilor păreau să aibă senzaţia că războiul era ceva curajos şi poate noi războaie au izbucnit, de când am scris eu aceste lucruri, care ţi s-au părut pline de bărbăţie. Că au mai fost războaie, nu am nici o îndoială. Cred că epidemia a fost un semn important pentru noi, iar noi am refuzat să vedem şi să înţelegem, şi de atunci am avut în continuu războaie.

Nu sunt pe deplin convins de acest lucru. Boughton ar spune:

– Parcă ai vorbi din amvon.

Cam aşa ceva, dar nu ştiu ce înseamnă.

Vremurile mele grele, după cum îmi amintesc, vremurile mele de singurătate, au fost cea mai mare parte din viaţa mea, aşa cum am mai spus-o şi nu pot povesti nimic adevărat fără să vorbesc despre ele. Vremurile au trecut atât de straniu, de parcă fiecare iarnă era aceeaşi iarnă şi fiecare primăvară era aceeaşi primăvară. Şi mai era baseballul. Ascultam mii de partide de baseball, cred. Uneori auzeam câte o jumătate de partidă, apoi paraziţi, iar apoi zgomotul publicului, un sunet mic şi plat, aproape la fel ca paraziţii, la fel ca sunetul unei scoici goale. Îmi plăcea să-mi imaginez totul, la fel ca rezolvarea unei ghicitori complicate, la fel ca mişcarea planetei. Dacă mingea se duce către partea stângă a terenului şi apoi dacă sunt jucători la prima şi a treia bază – mutam, în minte, jucătorii, pe cel care prinde mingea şi mijlocaşul. Îmi plăcea ce făceam, nu pot să spun de ce.

Şi, într-adevăr, mă gândeam la conversaţiile mele de altădată într-un mod similar. O mare parte din munca mea a constat în a asculta oamenii, în acea intensă intimitate specială a confesiunii sau cel puţin eliberatoare, şi a fost foarte interesant pentru mine. Nu că le-aş fi văzut – aceste conversaţii – ca pe nişte competiţii, nu vreau să spun aşa ceva. Dar aşa cum poţi să urmăreşti un meci într-un mod abstract – care sunt punctele forte, care este strategia? De parcă nu te-ar interesa decât să vezi cât de bine cele două echipe se controlează una pe alta, cât pot cere una de la alta, cum viaţa, care este adevărata idee, se manifestă aici. Prin „viaţă" mă refer la ceva cum ar fi „energia" (cu sensul folosit de oamenii de ştiinţă) ori „suflu vital" şi în acelaşi timp ceva foarte diferit. Când oamenii vin la mine să stăm de vorbă, indiferent ce spun, sunt luat prin surprindere de un fel de incandescenţă pe care o au în ei, „eul" al

cărui predicat poate fi „a iubi", „a se teme" ori „a vrea" al căror obiect poate fi „cineva" sau „ceva", iar acest lucru chiar nu va conta, deoarece frumusețea vine din acea prezență care înconjoară „eul" ca o flacără fitilul unei lumânări, emanând durere, vină, bucurie sau orice altceva. Acea prezență alertă, avidă și ingenioasă. Este un privilegiu al vieții clericale să vezi acest aspect al vieții, lucru rareori menționat.

O predică bună este o parte a unei discuții aprinse. Trebuie să fie ascultată în acest fel. Participă trei părți, desigur, dar la fel este și cu gândurile cele mai personale – eul care declanșează gândul, eul care îl primește și cumva îi răspunde și Dumnezeu. Este un lucru important de luat în considerare.

Încerc acum să descriu ceea ce niciodată nu am încercat să spun în cuvinte. Acest efort m-a obosit puțin.

Într-o zi, pe când ascultam un meci de baseball, mi s-a întâmplat să observ că luna într-adevăr se mișcă în spirală, deoarece în timp ce orbitează în jurul pământului, urmează și orbita pământului în jurul soarelui. Este evident, dar m-a încântat faptul că mi-am putut da seama. Dincolo de fereastră era o lună plină, albă ca de gheață pe un cer albastru, iar Chicago Cubs jucau împotriva lui Cincinnati Reds.

Faptul că am menționat sunetul scoicii îmi amintește de niște versuri dintr-o poezie pe care am scris-o mai demult:

Deschide spirala scoicii și ascultă sfintele taine
Ascunse în susurul cântului divin.

Altceva nici nu mai merită să-mi amintesc. Unul dintre băieții familiei Boughton a făcut o călătorie pe Marea Mediterană dintr-un motiv oarecare și a trimis acasă scoica

aceea mare pe care întotdeauna o păstrez pe birou. De multă vreme îmi place cuvântul „susur" şi niciodată nu i-am dat vreo altă întrebuinţare. Apoi, ce altceva mai ştiam eu în acele vremuri, doar texte, ocupaţiile de preot şi paraziţi radio? Şi ce altceva îmi plăcea? Era o carte pe care multă lume a citit-o în acea vreme – *Jurnalul unui preot de ţară*. Era scrisă de un autor francez, Bernanos. Aveam multă simpatie pentru personaj, dar Boughton mi-a spus:

– Era aşa din cauza băuturii. Dumnezeu pur şi simplu avea nevoie de cineva mai potrivit pentru a ocupa funcţia aceea.

Îmi amintesc că am citit cartea aceea toată noaptea ascultând la radio până când toate posturile şi-au terminat programul, şi încă mai citeam când s-a crăpat de ziuă.

O dată, bunicul m-a luat la Des Moines cu trenul să-l văd jucând pe Bud Fowler. A jucat pentru echipa din Keokuk, Iowa, un sezon sau două. Bătrânul m-a fixat cu ochiul acela al lui şi mi-a spus că nu era nici un om pe pământul acesta rotund care putea alerga sau arunca mai bine decât Bud Fowler. Eram foarte nerăbdător. Dar în acel meci nu s-a întâmplat nimic, sau aşa am crezut eu atunci. Nici o alergare, nici un punct, nici o greşeală. La a cincea bătaie, o furtună, care se întrevăzuse la orizont toată după-amiaza, a înaintat către noi şi a pus capăt jocului. Îmi amintesc mugetul care s-a ridicat din mulţime când a început să plouă din greu. Aveam numai vreo zece ani şi m-am simţit eliberat, dar a fost o teribilă frustrare pentru bunicul meu. O altă frustrare mai teribilă pentru afurisitul de bătrân. Spun acest lucru cu tot respectul. Chiar tata îi spunea aşa, la fel şi mama mea. Îşi pierduse ochiul în război şi, în general, arăta destul de fioros. Dar era un preot bun, în stilul generaţiei sale, aşa spunea tata.

În acea zi luase o punguță de lemn-dulce, ceea ce chiar m-a surprins. Ori de câte ori își băga degetele în ea, foșnea în mâna lui tremurândă, iar sunetul ei semăna cu sunetul focului. Atunci am observat acest lucru și mi se părea ceva obișnuit. De asemenea, mai mult sau mai puțin am presupus că tunetul și fulgerul din acea zi era Creațiunea care a dus mâna la pălărie, de parcă ar fi spus: Mă bucur să vă văd aici în tribună, părinte. Sau poate a spus: Ei bine, părinte, pentru numele lumii acesteia în cazne, ce cauți *dumneata* la un eveniment sportiv? Mama mi-a spus o dată că-și atrăgea cele mai teribile prietenii – folosea cuvântul „teribil" cu sensul de „înspăimântător", desigur, și cu tot respectul. La tinerețe, i-a cunoscut pe John Brown și Jim Lane. Aș vrea să-ți spun mai multe despre acest lucru. Era un fel de armistițiu în casa noastră care descuraja discuțiile despre vremurile de altădată din Kansas și despre război. Nu la mult timp după călătoria la Des Moines l-am pierdut ori s-a pierdut. În orice caz, câteva săptămâni mai târziu a plecat în Kansas.

Am citit undeva că un lucru care nu există în relație cu altceva nu se poate spune că există. Nu prea înțeleg această afirmație, atât este de pur ipotetică, deși poate, pur și simplu, îmi lipsește capacitatea de înțelegere. Dar îmi amintește de acea după-amiază când nimic nu zbura în aer, nimic nu aluneca sau nu era purtat de vânt sau nu se vântura, când nu mișca nimic, ca să spun așa. Mi se pare că furtuna a pus capăt la toate, de parcă ar fi fost stins un incendiu, o erupție în această lume de o nulitate alarmantă. „S-a făcut tăcere în cer, ca la o jumătate de ceas." Mi s-a părut că așa ar fi fost, după câte îmi amintesc, deși a durat mai bine de o jumătate de oră. Zero. Cuvântul are o adevărată forță. Bunicul nu avea unde să-și cheltuiască

curajul, nu avea cum să-l simtă în sine. Mare păcat. În timp ce scriu îmi dau seama că memoria mea a făcut mult din foarte puțin. Iată-l pe bătrân, bunicul meu, stând lângă mine în haina lui cenușie, tremurând și eu pentru că el tremura, împărțind bucuria frugală a lemnului-dulce, poate ideea de a merge în Kansas se transforma din amintire în intenție în mintea lui chiar în acea după-amiază. (Și în Kansas s-a întors, nu în orașul unde fusese biserica sa. De aceea ne-a trebuit atât de mult timp să-l găsim.) Bud Fowler stătea la baza doi cu mănușa la șold și se uita la cel care trebuia să prindă mingea. Știu că îi plăcea să joace cu mâinile goale, dar așa mi-l amintesc, și asta este tot ceea ce mi-am putut aminti vreodată despre el, așa că nu are rost să-mi pun amintirile în ordine. Ani de zile i-am urmărit cariera în ziare, până când au lansat Liga pentru negri, și atunci cumva i-am pierdut urma.

În liceu și la colegiu am fost un aruncător destul de bun și am jucat în câteva echipe până și la seminar. Sâmbetele ieșeam să batem mingea. Terenul era năpădit de iarbă, așa trebuia să ghicim unde erau liniile dintre baze. Ne-am distrat de minune. În zilele acelea erau niște tineri remarcabili cei care studiau pentru a intra în rândurile clerului. Dar astăzi, sunt sigur că nu mai este așa.

Când tata și cu mine am luat-o pe drum în liniște și sub lumina lunii, mai departe de cimitirul unde găsisem mormântul bunicului, tata mi-a spus:

– Știi, toți cei din Kansas au văzut același lucru ca și noi. În acea vreme (îmi amintesc că pe atunci aveam doisprezece ani), am înțeles că tot statul a fost martorul miracolului nostru. Mă gândeam că întreg statul putea atesta acea binecuvântare specială pe care o adusese tatăl meu prin

ruga lui la mormântul tatălui său sau aura pe care bunicul meu cumva o emanase din locul său de odihnă ars de soare. Mai târziu mi-am dat seama că tata voise să spună că soarele şi luna se aliniaseră în acel fel fără nici o legătură specială cu noi doi. Niciodată nu a încurajat vreo discuţie despre viziuni sau miracole, cu excepţia celor din Biblie.

Cu toate acestea nu pot să-ţi spun ce am simţit mergând alături de el în seara aceea, pe drumul acela cu făgaşe, prin lumea aceea pustie – ce forţă dulce am simţit în el, în mine şi peste tot în jurul nostru. Sunt fericit că nu am înţeles, pentru că rareori am simţit o asemenea bucurie, o asemenea siguranţă. Era ca unul dintre acele vise în care te umpli de un sentiment extravagant pe care poate nu-l vei mai avea niciodată în viaţă, nu contează ce este, chiar vină sau teamă, iar tu înveţi de aici ce instrument uimitor eşti, ca să spun aşa, ce putere imensă ai, aceea de a experimenta ceva ce depăşeşte orice ţi-ar trebui vreodată. Cine ar fi crezut că luna putea să te orbească şi să ardă aşa? În ciuda celor ce spusese, puteam vedea că tata era puţin tulburat. A trebuit să se oprească şi să se şteargă la ochi.

Bunicul mi-a spus odată despre o viziune pe care a avut-o pe când locuia încă în Maine, la mai puţin de şaisprezece ani. Adormise lângă foc, obosit după ce-l ajutase pe tatăl său să scoată cioturi din pământ. Cineva l-a atins pe umăr şi când şi-a ridicat privirea, era Domnul, îşi întindea către el mâinile, care erau prinse în lanţuri. Bunicul a zis:

– Fierul Îl rosese până la os.

Mi l-a spus ca unul dintre cele mai triste lucruri şi se uita la mine cu ochiul lui de serafim, cu vechea durere încă proaspătă în el. Spunea că ştia atunci că trebuia să vină în Kansas şi să se facă folositor cauzei abolişioniste.

Să se facă utili era cel mai bun lucru pe care bătrânii îl puteau spera, iar lipsa de țeluri era cea mai mare teamă. Am mult respect pentru acest punct de vedere. Când am vorbit cu tata despre viziunea pe care mi-a descris-o, tata doar a dat din cap și a zis:

– Așa era atunci.

El însuși nu mărturisise nici o astfel de experiență și părea că vrea să mă asigure că nu era nevoie să mă tem că Domnul va veni și la mine cu durerile Sale. Și mi-am găsit liniștea în acea afirmație. Este un lucru care merită să fie luat în considerare.

Bunicul mi se părea smintit și suferind, și într-adevăr era, ca un om lovit fără încetare de fulger, așa că era ceva cenușiu în hainele sale, părul nu-i stătea niciodată cum trebuie, iar ochiul avea o privire de avertizare tragică atunci când nu dormea. Era ființa cea mai neobosită pe care am cunoscut-o vreodată, cu excepția unora dintre prietenii săi. Toți puteau sta pe călcâie la vârsta lor înaintată și preferau această poziție, de parcă ar fi avut ceva împotriva mobilei. Nu aveau deloc carne pe ei. Erau ca niște profeți evrei la pensie, fără să vrea, sau ca biserica primitivă încă așteptând să judece îngerii. Era între ei un bătrân a cărui mână cu care boteza era șubredă pentru că se arsese apucând de butoiaș pistolul unui tânăr bandit din Kansas. Bătrânul povestea: „Mi-am spus: Copilul ăsta nu vrea să tragă în mine. Mai avea vreo cinci ani până să-i dea mustața. Ar fi trebuit să fie acasă cu mama lui. Așa că i-am spus: Dă-mi mie chestia aia, și mi l-a dat rânjind un pic pe când mi-l întindea. Nu am putut să dau drumul pistolului – am crezut că este o glumă – și nici nu am putut să-l mut în cealaltă mână pentru că aveam brațul prins într-o eșarfă. Așa că m-am îndepărtat cu pistolul."

Fuseseră la Lane şi Oberlin, ştiau ebraică şi greacă, Locke şi Milton. Unii dintre ei chiar au pus pe picioare un mic colegiu în Tabor. A rezistat o scurtă vreme. La acel colegiu se înscriau în special studente, care după ce absolveau plecau singure în cealaltă parte a lumii ca profesoare şi misionare şi se întorceau zeci de ani mai târziu pentru a ne povesti despre Turcia şi Coreea. Totuşi, erau nişte bătrâni admirabili, toată trupa. Era lucrul cel mai normal de pe lume ca mormântul bunicului meu să arate ca un loc unde cineva a încercat să înăbuşe un foc.

Chiar acum ascultam un cântec la radio, stând acolo şi balansându-mă puţin în ritm, cred, pentru că mama ta m-a văzut din hol şi mi-a spus:

– Aş putea să-ţi arăt cum se face. A venit, şi-a pus braţele în jurul gâtului şi capul pe umărul meu, iar după un timp mi-a spus, cu cea mai blândă voce pe care ţi-o poţi imagina: De ce trebuie să fii atât de al naibii de în vârstă?

Şi eu îmi pun aceeaşi întrebare.

Acum câteva zile, tu şi mama ta aţi venit acasă cu nişte flori. Am ştiut unde aţi fost. Desigur, ea te duce acolo ca să te obişnuieşti puţin cu locul. Am înţeles că l-a făcut şi foarte frumos. Este o femeie atentă la toate. Tu aveai caprifoi şi mi-a arătat cum puteam bea nectarul din flori. Muşcai puţin din floare şi mi-o dădeai, iar eu mă prefăceam că nu ştiam cum se face şi am pus toată floarea în gură, m-am prefăcut că o mestec şi că o înghit sau mă jucam de parcă ar fi fost nişte fluieraşe şi încercam să suflu în ele, iar tu râdeai cu poftă şi spuneai: Nu! Nu! Nu!! Iar apoi m-am prefăcut că am o albină bâzâindu-mi prin gură şi mi-ai spus:

– Nu, nu te preface, nu era nici o albină!

Iar eu te-am luat pe după umeri şi ţi-am suflat în ureche, iar tu ai sărit în sus de parcă ai fi crezut că, până la urmă, era o albină şi ai râs, iar apoi ai devenit serios şi mi-ai spus:

– Vreau să faci asta. Şi apoi ţi-ai lipit mâna de faţa mea şi mi-ai dus floarea la buze, atât de blând şi de atent, şi mi-ai poruncit: Acum bea! Şi ai adăugat: Trebuie să-ţi iei medicamentul.

Ceea ce am şi făcut, şi avea chiar gust de caprifoi, ca atunci când eram de vârsta ta şi părea să crească pe toate gardurile şi prispele lăsate de Dumnezeu.

M-a surprins felul în care se simţea lumina în acea după-amiază. Am cercetat cu multă atenţie lumina, dar nimeni nu a reuşit să-i arate frumuseţea. Era o senzaţie de greutate a luminii – care scotea umezeala din iarbă, care scotea mirosul acru de sevă din scândurile vechi ale prispei şi care încărca şi copacii puţin, aşa cum ar face-o zăpada târzie. Era un fel de lumină care ţi se aşează pe umeri aşa cum o pisică ţi se pune în braţe. Atât de familiar. Draga de Soapy stătea întinsă la soare, lipită de trotuar. Trebuie să-ţi aminteşti de Soapy. Nu prea ştiu de ce. Este un animal foarte comun. Îi voi face o poză.

Aşa că iată-ne, sorbind nectarul din caprifoi până la cină, iar mama a scos aparatul de fotografiat, aşa că s-ar putea să ai nişte poze. Filmul s-a terminat înainte de a putea face o poză şi cu ea. Ceva tipic. Uneori, dacă încerc să-i fac o poză, îşi ascunde faţa în palme sau iese din cameră. Nu crede că este o femeie frumoasă. Nu ştiu de unde-i vin ideile acestea despre sine şi nici nu cred că voi şti vreodată. Uneori m-am întrebat de ce s-a măritat cu un bărbat în vârstă ca mine o femeie bine şi plină de viaţă ca ea. Niciodată nu mi-a trecut prin minte să o cer în căsătorie. Niciodată

nu aş fi avut curajul. A fost ideea ei. Deseori îmi amintesc acest lucru. Şi ea îmi reaminteşte.

Niciodată nu aş fi crezut să o văd pe soţia mea ocupându-se atât de mult de copilul meu. Încă mă mai uimeşte de fiecare dată când mă gândesc. Scriu despre acestea în parte pentru a-ţi spune că dacă vreodată te vei întreba ce ai făcut în viaţa ta – şi oricine se întreabă mai devreme sau mai târziu – tu ai fost un dar de la Dumnezeu pentru mine, un miracol, chiar mai mult decât un miracol. Poate nu-ţi vei aminti niciodată foarte bine de mine şi poate ţi se va părea că tu nu însemni mare lucru prin faptul că ai fost copilul bun al unui bătrân dintr-un orăşel jalnic pe care, fără îndoială, îl vei părăsi. Numai de-aş găsi cuvintele prin care să pot să-ţi spun.

E o licărire în părul copiilor, în lumina soarelui. Are culori de curcubeu, mici raze blânde de aceeaşi culoare pe care le vezi uneori în zilele cu rouă. Le găseşti pe petalele florilor şi pe pielea copiilor. Ai părul drept şi închis la culoare, iar pielea foarte albă. Nu cred că eşti mai frumos decât cei mai mulţi dintre copii. Eşti doar un băiat care arată bine, subţirel, bine îngrijit şi manierat. Ceea ce este bine, dar eu te iubesc pentru că exişti, în primul rând. Acum existenţa mi se pare cel mai remarcabil lucru pe care mi l-aş fi imaginat vreodată. Voi vorbi despre ceea ce este neperisabil. Într-un moment efemer, într-un licăr din ochi.

Licărul din ochi. Aceasta este cea mai frumoasă formă de reprezentare. Din când în când, m-am gândit că ar fi cel mai frumos lucru din viaţă, acea mică incandescenţă pe care o vezi la oameni atunci când îi surprinde vraja

unui lucru sau latura umoristică a unei situații. „O privire binevoitoare înveseleşte inima." E un lucru ştiut.

În timp ce tu citeşti aceste rânduri, eu sunt neperisabil, într-un fel mai viu decât am fost vreodată, în puterea tinereții mele, cu cei dragi alături de mine. Tu citeşti visurile unui bătrân plin de griji şi confuz, iar eu sunt viu într-o lumină mai bună decât oricare dintre visurile mele – cu toate acestea, neașteptându-te pe tine, pentru că vreau ca ființa ta perisabilă să trăiască multă vreme şi să iubească această lume perisabilă, care, cumva, îmi închipui că îmi va lipsi foarte tare, şi tânjesc să-mi întâlnesc acolo soția şi copilul care îmi vor fi dați înapoi, mă refer la Louisa şi Rebecca. Ani de zile mi-am pus astfel de întrebări. Ei bine, această veche sămânță va intra în pământ. Voi şti atunci.

Am câteva poze cu Louisa, dar nu cred că o arată aşa cum era. Dacă mă gândesc că nu am mai văzut-o de cincizeci şi unu de ani, cred că nu pot aprecia întru totul. Pe când avea nouă sau zece ani sărea coarda ca o furie, iar dacă încercai să o distragi, pur şi simplu se întorcea cu spatele, continuând să sară fără să piardă un pas. Cozile i se izbeau de spate. Uneori încercam să-i prind una din ele şi atunci ea o lua în jos pe stradă, continuând să sară. Încerca să o facă de o mie sau de un milion de ori şi nimic nu o putea distrage. Scria în cartea mamei mele de îngrijiri medicale pentru casă că o fată nu trebuia lăsată să facă un asemenea efort, dar atunci când i-am arătat Louisei pagina pe care erau tipărite acele cuvinte, ea doar mi-a spus să-mi văd de treaba mea. Alerga în picioarele goale cu cozile fluturând şi cu boneta într-o parte. Nu mai ştiu când au încetat fetele să poarte bonete de soare sau de ce le-au purtat vreodată. Dacă era pentru a nu face pistrui, pot să spun că nu era o soluție.

Întotdeauna i-am invidiat pe bărbaţii care îşi vedeau soţiile înaintând în vârstă. Boughton şi-a pierdut soţia în urmă cu cinci ani, şi s-a căsătorit înaintea mea. Fiul lui mai mare are părul alb. Cei mai mulţi dintre nepoţii lui sunt căsătoriţi. Cât despre mine, încă mai este adevărat că nu-mi voi vedea copilul crescând şi niciodată nu-mi voi vedea soţia înaintând în vârstă. Am păstorit o mulţime de oameni, am botezat copii cu sutele şi, în tot acest timp, am simţit că parcă o mare parte din viaţă îmi era oprită. Mama ta spune că eram la fel ca Avraam. Dar eu nu aveam o soţie în vârstă şi nici promisiunea vreunui copil. Mă descurcam cu cărţi, baseball şi pâine cu ou.

Tu şi pisica aţi venit la mine, în camera de lucru. Soapy este în braţe la mine, iar tu stai pe burtă pe podea într-un pătrat de lumină, desenând avioane. Acum o jumătate de oră tu erai în braţele mele, iar Soapy stătea pe burtă în pătratul luminat de soare. Şi în timp ce erai la mine în braţe desenai – aşa mi-ai spus – un Messerschmitt 109. Cam aceasta ar fi în colţul paginii. Ştii toate denumirile dintr-o carte pe care ţi-a dat-o Leon Fitch acum o lună, când eram cu spatele, dacă îmi aduc bine aminte, de vreme ce, cu siguranţă, nu-şi putea imagina că voi fi de acord. Toate desenele tale arată la fel ca acela din colţ, dar tu le dai denumiri diferite – Spad, Fokker şi Zero. Întotdeauna încerci să mă faci să-ţi citesc ceea ce scrie cu litere mici, despre câte guri de foc au şi câte bombe transportă. Dacă tatăl meu ar fi aici, dacă eu aş fi tatăl meu, aş găsi o cale să te fac să te gândeşti că lucrul cel mai nobil şi mai bărbătesc ar fi să-i dai cartea înapoi dragului de Fitch. Chiar ar trebui să fac aşa ceva. Dar el nu are decât bune intenţii. Poate că voi ascunde lucrul acela în debara. Când ţi-ai dat seama ce este cu debaraua? Acolo puneam tot ce nu voiam ca tu să vezi.

Acum, dacă stau să mă gândesc, întotdeauna jumătate din lucrurile din acea debara erau acolo ca unul sau altul dintre noi să nu le vadă.

Aş fi putut să mă recăsătoresc atunci când eram încă tânăr. Enoriaşilor din parohie le place să aibă un preot căsătorit, iar eu am fost prezentat tuturor nepoatelor şi cumnatelor pe o rază de peste o sută de kilometri. Retrospectiv, sunt recunoscător pentru orice reţinere ce m-a determinat să rămân singur până când a apărut mama ta. Acum că mă uit înapoi, mi se pare că, în tot acel întuneric profund, se pregătea un miracol. Aşa că am dreptate să mi-l amintesc drept un timp binecuvântat, iar pe mine ca aşteptând plin de încredere, chiar dacă nu aveam nici o idee în privinţa a ceea ce aşteptam.

Apoi când mama ta a apărut, când abia o cunoşteam, mi-a aruncat una dintre acele priviri ale ei – fără nici o licărire în ochi – şi a spus, foarte blând şi foarte serios:

– Trebuie să te căsătoreşti cu mine.

Aceasta a fost pentru prima dată în viaţa mea când am ştiut ce însemna să iubeşti o altă fiinţă omenească. Nu că înainte nu aş fi iubit oamenii. Dar înainte nu-mi dădusem seama ce *însemna* să-i iubeşti. Nici chiar pe părinţii mei. Nici chiar pe Louisa. Am fost atât de surprins când mi-a spus-o, încât un moment nu mi-am găsit cuvintele. Aşa că s-a îndepărtat, iar eu a trebuit să alerg după ea pe stradă. Încă nu aveam curajul să-i ating mâneca, dar i-am spus:

– Ai dreptate, aşa voi face.

Iar ea mi-a răspuns:

– Atunci ne vedem mâine, şi a continuat să meargă.

Acesta a fost cel mai palpitant lucru care mi s-a întâmplat vreodată în viaţa mea. Îţi doresc un asemenea moment, deşi dacă mă gândesc la tot ce s-a întâmplat înainte

de el, mie şi dragei tale mame, nu mai sunt sigur că ar trebui să-ţi doresc.

Uite, încerc să fiu înţelept, aşa cum trebuie să fie un tată, aşa cum, cu siguranţă, trebuie să fie un pastor în vârstă. Nu ştiu ce să spun în afara faptului că nenorocul cel mai mare este doar nenoroc – chiar dacă în timp ce scriu aceste cuvinte o am pe Rebecca în minte, îmi amintesc cum arăta când am ţinut-o în braţe, ceea ce îmi amintesc pentru că de fiecare dată când am botezat un bebeluş m-am gândit la ea. Să simţi fruntea unui bebeluş în palmă – cât de mult mi-a plăcut această viaţă. O botezase Boughton, după cum am spus, dar mi-am pus mâna pe ea doar pentru a o binecuvânta şi am putut să-i simt pulsul, căldura şi umezeala din păr. Domnul a zis: „Îngerii lor, în ceruri, pururea văd faţa Tatălui Meu" (Matei 18:10). De aceea Boughton i-a pus numele Angeline. Mulţi, mulţi oameni şi-au găsit alinarea în acest verset.

În ultima vreme mă gândesc la existenţă. De fapt, sunt atât de plin de admiraţie faţă de existenţă, încât abia dacă pot să mă bucur de ea aşa cum trebuie. Azi dimineaţă, în timp ce mergeam până la biserică, am trecut pe lângă nişte stejari uriaşi de lângă monumentul eroilor – dacă ţi-i mai aminteşti – şi mi-a venit în gând o altă dimineaţă, din toamna de acum un an sau doi, când din ei cădea ghindă, ca o grindină. Se auzeau tot felul de lovituri printre frunze, iar câte o ghindă izbea pavajul atât de tare, încât săreau peste capul meu. Şi toate acestea pe întuneric, desigur. Îmi amintesc doar de o aşchie de lună şi nimic mai mult. Era o noapte foarte limpede sau o dimineaţă foarte liniştită, iar apoi a fost atâta energie în ceea ce ne venea din acei copaci, ca o furtună, ca o trudă. Am stat acolo la o oarecare distanţă şi mi-am spus: Totul este încă nou pentru mine.

Toată viața mea am trăit în preerie și un rând de stejari poate încă să mă uimească.

Uneori mă simt de parcă aș fi un copil care-și deschide ochii asupra lumii și vede lucruri uimitoare al căror nume nu le va cunoaște, iar apoi trebuie, din nou, să închidă ochii. Știu că toate acestea sunt doar fulgurații față de ceea ce ne așteaptă, dar tocmai de aceea sunt mai minunate. Au o frumusețe umană. Și nu-mi vine să cred că, atunci când vom fi schimbat totul și vom vorbi despre incoruptibilitate, vom uita de fantastica noastră condiție de muritori și vremelnici, marele vis orbitor al procreației și perisabilității care a fost întreaga lume pentru noi. Pe veci această lume va fi Troia, cred, și tot ce s-a petrecut pe aici va fi o poveste epică a universului, balada care cântă pe străzi. Deoarece nu-mi pot imagina o altă realitate care să o umbrească pe aceasta în totalitate și cred că pioșenia mă împiedică să încerc.

Ieri noapte a murit Lacey Thrush. Nu așa o chema? Mama ei a fost din familia Lacey. A fost una dintre vechile familii de aici, dar ea a fost ultima din familia ei, iar familia Thrush s-a mutat în California. Era fată bătrână. A murit repede și frumos, din considerație pentru mine, bănuiesc, pentru că își făcea griji în privința sănătății mele. A fost conștientă o jumătate de oră, inconștientă o jumătate de oră și s-a dus. Am spus ruRgăciunea Domnească și Psalmul treizeci și trei, apoi a vrut să audă „Privind minunata cruce" pentru ultima dată, așa că am cântat-o, iar ea a murmurat-o puțin, apoi a început să dea din cap. Sunt plin de admirație pentru ea. M-a făcut să nu trăiesc degeaba, ca să spun așa. Oricum, nu m-a ținut treaz peste ora mea de somn, iar pacea somnului ei a contribuit mult la pacea deplină din mine. Bătrânii sfinți ne binecuvântează ori de câte ori pot.

Iată o întâmplare pe care mi-o povestea bunicul şi prietenii lui care chicoteau în timp ce povesteau. Nu o pot garanta în întregime, deoarece, vorbind între ei aşa cum le era obiceiul, mă îndoiesc că s-au gândit că înfrumuseţarea unei povestiri era aproape acelaşi lucru ca şi cum te-ai îndepărta de adevăr.

În orice caz, într-o mică aşezare abolиţionistă uitată de Dumnezeu de pe-aici, de îndată ce oamenii puseseră pe picioare un magazin de bunuri generale pe o parte a drumului şi un grajd pentru închiriat cai pe cealaltă parte, s-au hotărât să construiască un tunel între cele două. Construcţia de tuneluri era o activitate populară în acea vreme şi se consuma foarte multă ingeniozitate pentru a concepe ascunzişuri şi căi de scăpare. Stratul de pământ din Iowa este atât de gros încât aici erau posibile tuneluri mai multe şi mai mari decât în zonele mai puţin favorizate, ca New England, să zicem. În această parte a statului este şi foarte nisipos, desigur.

Acum, oamenii aceştia erau deştepţi şi bine intenţionaţi. Dar au fost atât de absorbiţi de construcţia acestui tunel încât au pierdut din vedere unele considerente practice. Au fost atât de zeloşi încât a devenit un fel de monument civic subteran. Unul dintre cei în vârstă a spus că singurul lucru care mai lipsea era un candelabru. Foarte simplu, îl făcuseră prea mare, prea aproape de suprafaţă şi nici nu îl puteau asigura, deoarece lemnul era rar în preerie în acele vremuri, iar lemnăria pentru construcţii era transportată cu căruţa din Minnesota. Chiar şi oamenii cei mai atenţi, din când în când, au momente de rătăcire.

Când abia terminaseră cu săpatul, în oraş a sosit un străin pe un cal mare, negru. S-a oprit exact în cel mai nepotrivit loc pentru a întreba cum se numeşte oraşul, iar el

şi calul s-au prăbuşit brusc cu tot cu drum în tunel. Când s-a dus praful, calul se afla într-o groapă care-i ajungea, mai mult sau mai puţin, până la greabăn. Omul a descălecat şi s-a învârtit în jurul calului mirându-se, fără a putea să înţeleagă, oricât de mult s-ar fi străduit. Iar când oamenii au ieşit să vadă nenorocirea şi au observat uimirea lui, s-au gândit că mai bine s-ar mira şi ei. Aşa că au stat acolo cu braţele încrucişate spunând:

– Ăsta-i cel mai al dracu' lucru, sau ceva asemănător, şi vorbeau între ei despre riscul de a umbla pe un cal aşa de mare. Sărmanul animal a început să se zbată, bineînţeles, aşa că un om a luat o găleată de ovăz şi a turnat peste ea câteva sticle de whisky; calul a mâncat ovăzul şi destul de repede a aţipit. În acel moment străinul a fost dezolat, deoarece nu numai că îi căzuse calul într-o groapă, dar mai era şi inconştient. Acest din urmă lucru nu ar fost atât de rău, dacă omul nu ar fi fost el însuşi un abstinent. Aşa cum era, calul sforăind cu capul în mijlocul drumului era un spectacol al deznădejdii pe care nu găsea cuvinte să o exprime.

Acum, aşezările de acest fel erau ale unor oameni cu mari principii religioase, care nu ar fi simţit vreo plăcere să se uite la acest străin care nu supărase pe nimeni cum îşi smulgea barba şi cum dădea cu pălăria de pământ. Ei bine, desigur, de plăcut, le-a plăcut întrucâtva. Dar li s-a părut că cel mai bun lucru era să-l scoată pe străin din oraş cât de repede se putea pentru a se putea ocupa de cal, de vreme ce orice partizan venind din Missouri sau orice vânător de sclavi care trecea prin oraş era de aşteptat să interpreteze spectacolul în lumina propriilor resentimente şi suspiciuni. Aşa că un om s-a oferit să-i dea calul său în schimbul celui din groapă. Ai crede că omul ar fi putut considera acest schimb ca fiind avantajos, dar, de fapt, a

stat pe veranda magazinului şi s-a gândit o vreme. Calul care i se oferise era o iapă micuţă, ceea ce străinul nu a considerat a fi un avantaj. A încercat să se uite la dinţii animalului, care l-a muşcat, şi-a blestemat norocul care-l adusese în acel oraş şi a cerut un hârleţ pentru a-şi scoate calul. Aşa că preotul i-a spus, într-un mod solemn, că toţi şi-au pierdut uneltele într-un incendiu de nedescris.

– Mai avem lamele, bineînţeles, şi poţi să le foloseşti, i-a spus. Ceea ce ne lipseşte sunt cozile uneltelor.

Ceea ce, bineînţeles, era o minciună, dar a fost impusă de urgenţa situaţiei.

Până la urmă străinul a acceptat iapa, şaua, hamul şi alte nimicuri, funii şi cremă de ghete, ceea ce avea drept scop să-i restituie încrederea în justiţia divină, iar el a acceptat totul ca pe o slabă recompensă pentru necazul lui, ceea ce era de înţeles.

De îndată ce au scăpat de el, oamenii din acea aşezare au început să ia seamă la problema acelui cal. Unii dintre bărbaţi au intrat în tunel prin ambele părţi pentru a vedea starea picioarelor lui, deoarece dacă animalul avea vreun picior rupt, ar fi trebuit să-l împuşte. Atunci ar fi putut să-l dezmembreze, să-l îngroape şi să niveleze groapa să nu se mai vadă. Dar picioarele calului erau întregi.

Dacă ar fi săpat în jurul calului nu ar fi făcut decât să mărească tunelul, dar au hotărât că nu aveau o altă soluţie decât să facă o excavaţie destul de mare pentru a putea să scoată calul din groapă pe picioarele lui. Între timp, iată-l că-şi revine, nechezând şi dând din coadă. Aşa că s-au hotărât să ridice un adăpost din ce aveau, pe deasupra calului, acolo în mijlocul drumului. Era un adăpost mic, aşa că a trebuit să îl pună peste cal în diagonală, lungimea calului fiind, de fapt, ipotenuza a două triunghiuri drepte.

Toate acestea par incredibile. Dar, de fapt, un moment de rătăcire duce repede la o situație în care doar soluțiile prosteşti mai sunt posibile. Cineva a observat coada calului stând în drum, aşa că au pus un băiat, care a intrat pe fereastră în adăpost, să-i tragă coada înăuntru.

În acea vreme, întâmplarea făcuse să se afle în oraş un tânăr negru, primul fugar care a ajuns acolo. Aceasta îi făcea pe oameni să fie serioşi şi hotărâți şi de asemenea îi făcea să se simtă cu atât mai stânjeniți în privința calului. Tânărul, care stătea în magazin dacă nu era vreun motiv de alarmă, a văzut şi a auzit totul. Şi era limpede că face eforturi disperate ca să se abțină din râs. El doar stătea proptit şi extenuat de tăria cu care încerca să se stăpânească. Le evita privirile şi îşi mușca buzele, aproape carne vie de-acum. Când s-a adus adăpostul în drum şi pe când era pus strâmb peste cal, din magazin s-a auzit o explozie de râs nestăpânit, dureros şi sever.

În acel moment s-au gândit la faptul că individul putea să fie puțin alarmat în privința capacității lor de a judeca. Şi într-adevăr, chiar în acea noapte a scăpat, ca să spun aşa, şi a luat-o spre nord de unul singur, fără îndoială trăgând concluzia corectă că atâtea se întâmplaseră care să facă regiunea să pară suspectă, încât era mai bine să stea cât mai departe de ea.

Când şi-au dat seama ce se petrece, câțiva oameni au plecat pe cai după el, pe cei doi cai destul de buni de călărit, care nu fuseseră schimbați pentru calul din groapă (au vrut să se asigure că străinul ajunge destul de departe pentru a nu-şi mai bate capul să se întoarcă, aşa că îi dăduseră cel mai bun cal). În orice caz, au sperat să-l ajungă pe fugar pentru a-i da nişte hrană şi haine şi ca să-l îndrume către următoarea aşezare abolițională, dar timp de două zile

nu l-au găsit. Apoi, când se opriseră să înnopteze şi se pregătiseră să doarmă, a ieşit din întuneric şi le-a spus:

– Mulţumesc frumos, dar cred că mai bine mă descurc singur.

I-au dat bocceaua pe care o aduseseră pentru el, iar el s-a retras în întuneric şi le-a zis:

– Aţi scos calul acela până la urmă?

Şi a râs puţin; a fost ultima dată când au mai auzit de el.

Au săpat o tranşee în pantă şi au reuşit să scoată calul întreg, aşa că acest lucru s-a terminat cu bine. Dar după aceea a trebuit să se ocupe de tunel, ceva de care era greu să scapi. Se străduiseră, când l-au săpat, să împrăştie pământul pe o suprafaţă cât mai mare pentru a ascunde excavările şi bineînţeles nu mai aveau cum să treacă la procesul invers. Şi în timp ce făcuseră tunelul în secret şi fără să se grăbească, erau obligaţi să-l acopere la vedere şi în grabă. Marginile din jurul gropii se prăbuşeau, scoţându-l din ce în ce mai mult la vedere. (Îndepărtaseră adăpostul, din prudenţă, de vreme ce un adăpost pentru o groapă în mijlocul drumului nu ar fi fost un lucru mai uşor de explicat decât un cal în acelaşi loc.) Cea mai rapidă soluţie ar fi fost să surpe tunelul în totalitate şi să-l umple pe deasupra, dar atunci legătura pe care o făcuse de la magazin la grajd ar fi fost imediat vizibilă şi pe o perioadă nedefinită. Aşa că s-au hotărât să niveleze un deal şi au început să care pământ în tunel zi şi noapte, după ce au pus pe cineva de pază pe acoperişul magazinului pentru a semnala apropierea vreunui străin. Dacă ar fi întrebaţi, ar spune că se apucaseră de construit terase, la fel ca acelea dintr-o carte a preotului care ilustra obiceiuri din Orient. Presupun că era cel mai bun lucru pe care îl puteau face, date fiind circumstanţele.

Erau nişte oameni harnici, dar pur şi simplu este imposibil să iei pământ dintr-o parte sau din alta, să-l bătătoreşti şi să-l aşezi la fel de ferm cum au făcut-o ploaia, zăpada şi căldura în anii de la crearea lumii încoace. Adică, în ciuda străduaniilor lor de a reduce efectele muncii anterioare, la prima ploaie pământul s-a lăsat de la un capăt al tunelului la altul. Apoi au început să-l acopere pe deasupra, neavând altă soluţie şi nimic de pierdut. Dar a continuat să se lase de fiecare dată după o ploaie zdravănă.

Aşa că atunci când în sfârşit a venit iarna şi a fost multă zăpadă şi îngheţ, au ridicat puţinele clădiri, le-au pus pe nişte scânduri la care au ataşat caii şi au mutat oraşul aşa cum era vreo jumătate de kilometru pe drum în jos. Au trebuit să smulgă semnele mormintelor pentru a ascunde locul unde fusese oraşul, iar acesta a fost ceva trist, deşi nu erau mai mult de trei sau patru. Tunelul a devenit un fel de albie a unui pârâu care primăvara se umplea cu apă, avea maluri frumoase cu iarbă şi flori din fostele grădini care se sălbăticiseră. Oamenii care nu ştiau despre ce era vorba mergeau acolo la iarbă verde, îşi întindeau păturile şi coşurile cu mâncare peste sărmanele morminte uitate de toţi şi de Dumnezeu, ceea ce, prin contrast, era un lucru frumos.

Tu şi Tobias ţopăiţi în jurul unui aspersor. Aspersorul este o invenţie magnifică pentru că aruncă stropi de ploaie în lumina soarelui. Ceea ce se întâmplă şi în natură, dar este un lucru mai rar. Când eram la seminar, uneori mă duceam să mă uit la baptişti, la râu. Era interesant să vezi preotul ridicându-l din apă pe cel ce fusese botezat, cu apa curgându-i din haine şi din păr. Părea ca o naştere sau o înviere. Pentru noi, apa doar întăreşte atingerea mâinii pastorului pe

oasele capului, de parcă ar face o legătură electrică. Întotdeauna mi-a plăcut să botez oamenii, deşi uneori mi-ar fi plăcut să fie mai mult licăr şi stropi în felul în care noi îl practicăm. Ei bine, dar voi doi dansaţi în jurul micii voastre ploi torenţiale pline de irizaţii, ţipând şi dând din picioare aşa cum ar trebui să facă oamenii normali atunci când întâlnesc un lucru atât de miraculos cum este apa.

În zilele după ce Edward s-a întors din Germania mă gândeam atât de mult la el, încât tot timpul mă strecuram la hotel să-l vizitez. Odată, am luat mingea şi mănuşa de baseball a mea şi a tatălui meu şi ne-am dus pe o stradă lăturalnică şi ne-am antrenat cu mingea. La început a fost atent să nu-şi murdărească hainele. Nu mai văzuse o minge de ani de zile, mi-a zis. Dar când s-a încălzit puţin, a fost destul de bun. A aruncat una de m-a durut mâna, iar când am zis: Au! a râs încântat, pentru că însemna că şi-a revenit în formă. Cu toate acestea, nu m-ar fi durut, dar nu m-am aşteptat să vină atât de puternic, şi nu am fost pregătit. Aşa că atunci chiar am început să tragem tare. Am aruncat una înaltă, iar el a sărit după ea, a prins-o frumos. În acel moment era numai în cămaşă, deschis la guler şi cu bretelele atârnându-i de o parte şi de alta a corpului. Nişte oameni stăteau în jur şi se uitau la noi. Era o mică stradă prăfuită şi o zi toridă, iar noi aruncam mingi înalte şi joase. Edward i-a cerut unei fete un pahar de apă. Ne-a adus la fiecare. Eu l-am băut pe al meu, dar el şi l-a turnat în cap, iar apa i se scurgea din mustaţa mare ca o ploaie de pe acoperiş.

După acea zi am crezut că vom putea vorbi. Dar nu a fost să fie. Cu toate acestea, m-am mai liniştit în privinţa stării lui de spirit. Deşi, desigur, nu sunt persoana cea mai în măsură pentru a judeca asta.

Iată ce a zis, stând acolo cu părul lipit de cap şi mustaţa picurând.

Iată, ce este mai bun şi mai frumos,
Decât fraţii care stau împreună!
Aceasta este ca mirul pe cap,
Care se coboară pe barbă,
Pe barba lui Aaron,
Care se coboară pe marginea veşmintelor sale
Aceasta este ca roua Ermonului,
Ce se coboară pe munţii Sionului.

Aceasta este dintr-un psalm al lui al lui David. Ceea ce însemna că ştia tot ce ştiam şi eu, cuvânt cu cuvânt. Poate voia să-mi spună că ştia tot ce ştiam eu şi tot nu credea. Cu toate acestea, deseori m-am gândit ce lucru minunat a fost ceea ce a făcut. Aş fi vrut ca şi tata să fie acolo, dar am ştiut că nu l-ar fi făcut decât să râdă. Încă mai avea forţă în braţe pentru un om de vârsta lui. Eu, fiind atunci foarte tânăr, credeam că nu se vor mai împăca niciodată şi am fost surprins că Edward a putut să accepte situaţia cu atâta calm. I-am spus că începusem să-l citesc pe Feuerbach; şi-a ridicat sprâncenele lui stufoase şi mi-a spus:

– Vezi să nu te prindă mama!

Când spun că reputaţia mea de pioşenie şi probitate şi aşa mai departe este poate puţin exagerată, nu vreau să crezi că nu mi-am luat în serios vocaţia. Aceasta a însemnat toată viaţa mea. Chiar mi-am îmbunătăţit binişor limbile greacă şi ebraică. Boughton şi cu mine ne-am făcut un obicei din a revedea textele pe care urma să le folosim în predici, cuvânt cu cuvânt. Venea aici, la mine acasă, pentru că el avea casa plină de copii. Aducea mâncare

caldă într-un coş pe care ni-l pregăteau soţia şi fiicele sale. Nu mergeam cu plăcere la el acasă, pentru că acest lucru făcea ca locuinţa mea să pară goală. Iar Boughton îşi dăduse seama, ştia.

Avea patru fete şi patru băieţi, toţi zdraveni ca nişte sălbatici, după cum spunea el. Dar norocul nu este numai noroc, iar peste ani, în acea familie s-au întâmplat lucruri care au dus la regrete teribile. Cu toate aceste, ani de zile totul mi s-a părut înnebunitor de frumos. Şi aşa era.

Am petrecut câteva seri foarte plăcute aici în bucătăria mea. Boughton este un prezbiterian îndârjit – de parcă ar mai exista şi un alt fel de prezbiterian. Aşa că am avut şi noi parte de dezacorduri, dar niciodată atât de serioase încât să ne facă rău.

Nu cred că aveam vreun fel de resentiment. Era un fel de loialitate faţă de viaţa mea, de parcă aş fi vrut să spun: Şi eu am o soţie, şi eu am un copil. Era de parcă a trebuit să le pierd pentru a plăti faptul că le-am avut, iar eu nu suportam ideea că exact acel preţ ar fi putut fi prea mare. Se spune că un bebeluş nu vede atunci când este aşa de mic cum era sora ta, dar ea a deschis ochii şi m-a privit. Era atât de mică. Dar în timp ce o ţineam în braţe, şi-a deschis ochii. Nu pot spune că-mi studia faţa. Memoria poate face un lucru să pară mai mult decât a fost în realitate. Dar ştiu că mi s-a uitat drept în ochi. Aceasta este ceva. Şi mă bucur că mi-am dat seamă atunci, deoarece, în situaţia mea de acum, când sunt pe cale să părăsesc această lume, îmi dau seama că nimic nu este mai uimitor decât faţa omenească. Boughton şi cu mine am discutat şi despre aceste lucruri. Este legat de încarnare. Te simţi obligat faţă de un copil atunci când l-ai văzut şi l-ai ţinut în braţe. Orice faţă omenească este o cerinţă pentru tine, pentru că tu nu poţi decât

să înțelegi unicitatea ei, curajul și singurătatea ei. Iar acest lucru este cu atât mai adevărat în privința feței unui bebeluș. Cred că acest lucru este un fel de viziune, la fel de mistică precum oricare alta. Boughton este de acord.

Mi-a fost atât de frică de tine când erai un bebeluș! Stăteam în balansoar, iar mama ta mi te punea în brațe și mă balansam și mă rugam până când își termina treburile. De asemenea, îți cântam „Mergeți în întunecata Ghetsemani", până când m-a întrebat dacă nu știam un cântec mai vesel. Nu eram chiar atât de atent la ce cântam.

Azi dimineață am încercat să mă gândesc la ceruri, dar fără prea mult succes. Nu știu de ce trebuie să mă aștept să am vreo idee despre ceruri. Niciodată nu mi-aș fi putut imagina această lume dacă nu mi-aș fi petrecut aproape opt decenii umblând prin ea. Oamenii vorbesc despre cât de minunată pare lumea copiilor, ceea ce este foarte adevărat. Dar copiii cred că vor crește și o vor înțelege, iar eu știu foarte bine că nu va fi așa pentru mine, nici dacă aș avea douăsprezece vieți. Devine din ce în ce mai limpede pentru mine, cu fiecare zi. În fiecare dimineață sunt precum Adam care se trezește în Rai, uimit de îndemânarea mâinilor mele și de strălucirea care îmi inundă mintea prin ochi – mâini bătrâne, ochi bătrâni, minte bătrână, una peste alta un Adam foarte șubred, dar încă destul de remarcabil. Ce voi mai păstra din mine? Ei bine, corpul acesta bătrân a fost o companie destul de plăcută. La fel ca măgarul lui Varlaam, a văzut îngerul pe care eu nu l-am văzut încă, și s-a culcat jos în drum.

De asemenea, trebuie să spun că mintea mea, cu toate lipsurile ei, cu siguranță, m-a ținut activ. Are puțină poezie pe care am învățat-o de-a lungul anilor și un vocabular destul de adecvat, o bună parte din el nefolosit. Și Scrip-

tura. Niciodată nu am ştiut aşa cum au ştiut-o tata sau tatăl său. Dar o cunosc destul de bine. Cu siguranţă că ar trebui. Când am fost mai mic decât eşti tu acum, tata îmi dădea un bănuţ de fiecare dată când învăţam cinci versete pe care le puteam repeta fără greşeală. Iar apoi, jucam un joc în care el îmi spunea un verset şi eu trebuia să-l spun pe următorul. Puteam să o tot ţinem aşa la nesfârşit, uneori până când ajungeam la vreo genealogie sau, pur şi simplu, oboseam amândoi. Uneori dramatizam: el era Moise, iar eu, faraonul, el, fariseii şi eu, Domnul. Am crescut şi în acest fel şi mi-a fost de mare ajutor când am ajuns la seminar. Şi în toată viaţa.

Tu ştii Crezul, Psalmul 22 şi Psalmul 99. Şi aseară am auzit-o pe mama ta învăţându-te Fericirile. Cred că vrea să ştiu că te va creşte în credinţă, iar acesta este un gest minunat din partea ei, pentru că, cinstit vorbind, niciodată în viaţa mea nu am cunoscut pe cineva cu mai puţină cunoaştere a religiei decât a fost mama ta când am cunoscut-o. O femeie nemaipomenită, dar care nu cunoştea cuvântul Scripturii şi, în general, mai nimic, după cum spunea ea, şi asta se poate să fie adevărat. Spun acest lucru cu tot respectul.

Şi totuşi, întotdeauna a fost ceva minunat de serios în tot ce făcea ea. Când pentru prima dată a venit la biserică, stătea într-un colţ în spatele sanctuarului şi chiar şi azi mi se pare că ar fi fost singura care asculta cu adevărat. O dată am visat că ţineam o predică în faţa lui Isus însuşi, spunând orice lucru prostesc îmi trecea prin minte şi El stătea acolo în roba Lui albă ca neaua privindu-mă calm, trist şi uimit. Aşa m-am simţit când stătea ea acolo. După aceea mi-am spus: Asta e, nu va mai reveni, iar apoi, în următoarea duminică, era din nou acolo. Şi din nou, rugăciunea asupra căreia mă aplecasem timp de o săptămână

părea de cenuşă în gura mea. Aceasta s-a întâmplat înainte de a şti măcar cum o cheamă.

Azi dimineaţă am avut o discuţie interesantă cu domnul Schmidt, tatăl lui T. Se pare că a surprins nişte cuvinte mai puţin potrivite. Le-am auzit şi eu, de fapt, de vreme ce a fost gluma voastră favorită toată săptămâna trecută. Trebuie să recunosc că nu mi s-a părut nimic de obiectat. Şi noi spuneam aceleaşi lucruri când eram copii, şi, dacă îmi aduc bine aminte, scăpam nepedepsiţi. Unul dintre voi întreabă cu un ton naiv şi şuierat: *AB, CD goldfish?* (*Abey, see the goldfish?* – Abey, vezi peştişorii?) Iar celălalt dă replica cu o voce cât mai joasă posibil, o voce plină de deşertăciune lumească şi dispreţ: *L, M N O goldfish!* (*Hell, them ain't no goldfish!* – La naiba, nu sunt peştişori) Iar apoi un râs zgomotos şi exagerat. (Ceea ce îl deranja pe domnul Schmidt, e cazul să spun, era litera L.) Tânărul era foarte serios şi mi-a fost foarte greu să am o expresie serioasă. Pe un ton grav i-am spus că, din experienţa mea, este mai bine să nu încerci să ţii copiii prea departe de anumite lucruri, că interdicţia îşi pierde forţa dacă este invocată pentru orice. În final, părul meu alb şi vocaţia mea s-au impus, deşi m-a întrebat de două ori dacă eram unitarian.

I-am povestit acestea lui Boughton, care mi-a spus:

– De multă vreme m-am gândit că trebuie să *excudem itera* asta din afabet. Apoi a râs, plăcându-i gluma lui.

Era bine dispus de când primise veşti de la Jack.

– În curând, va veni *acasă*! mi-a spus.

Când l-am întrebat de unde vine, Boughton mi-a zis:

– Ei bine, ştampila de pe scrisoare este din St. Louis.

Nu-i voi spune mamei tale ce am discutat cu domnul Schmidt. Ea ţine foarte mult să-ţi păstrezi prietenul. Suferea când nu aveai nici unul. Suferă pentru tine mult mai

mult decât ar trebui. Întotdeauna crede că este vina ei, chiar dacă mie nu mi se pare că ar avea vreo vină.

Mi-a spus, într-una din zile, că vrea să citească toate acele vechi predici care se află la mansardă şi sunt convins că o va face, chiar cred acest lucru. Nu chiar toate – ar avea nevoie de ani de zile. Ei bine, poate voi duce jos o cutie, cumva, şi le voi sorta puţin. Aş fi mai liniştit să ştiu că las în urmă o impresie mai bună. De atâtea ori mi-am dat seama, chiar acolo în amvon, în timp ce citeam cele scrise, cât de puţin se apropiau de intenţiile pe care le-am avut scriindu-le. Şi ele reprezintă cea mai mare parte din viaţa mea, dintr-un anume punct de vedere. Nu pot să nu mă întreb cum am putut trăi aşa.

Astăzi a fost Cina cea de Taină şi predica mea a pornit de la Marcu 14:22:

„Şi, mâncând ei, a luat Isus pâine şi binecuvântând, a frânt şi le-a dat lor şi a zis: Luaţi, mâncaţi, acesta este Trupul Meu." În mod normal nu predic pornind de la Cuvintele înseşi care consacră Euharistia, când Împărtăşania este cea mai frumoasă iluminare ce poate exista. Dar mă gândisem mult la ce este trupul în aceste ultime săptămâni. Binecuvântat şi frânt. Am folosit Facerea 32:23-32 pentru textul din Vechiul Testament, lupta lui Iacov cu Îngerul. Voiam să vorbesc despre darul unei particularităţi fizice şi cum binecuvântarea şi împărtăşania sunt legate datorită acesteia. În ultima vreme, m-am tot gândit cât de mult mi-a plăcut viaţa fizică.

În orice caz, iar tu să ţii minte acest lucru, când aproape toată lumea plecase, iar pâinea şi vinul se mai aflau încă pe masă, iar lumânările încă mai ardeau, mama ta te-a adus în strană la mine şi mi-a zis:

– Ar trebui să-i dai şi lui.

Desigur, eşti prea mic, dar avea perfectă dreptate. Trupul lui Cristos, frânt pentru tine. Sângele lui Cristos, care a curs pentru tine. Copilul meu frumos şi serios cu faţa ridicată în sus să primească aceste mistere din mâna mea. Acestea sunt cele mai frumoase mistere, trupul şi sângele.

Mi-ar fi lipsit o asemenea experienţă. Acum mi-e teamă că nu voi mai avea timp suficient să mă bucur pe deplin de acest gând.

Lumina din naos a fost frumoasă în această dimineaţă, aşa cum adesea este. Este o biserică veche şi nu i-ar strica un strat de vopsea. Dar în vremurile grele, obişnuiam să merg înainte de răsăritul soarelui ca să stau acolo şi să văd lumina pătrunzând în naos. Nu ştiu cât de frumoasă le pare altora. Mă simţeam foarte liniştit în acele dimineţi, uneori rugându-mă din motive foarte groaznice – Marea Criză, războaiele. Zeci de ani, oamenii au avut parte de o mulţime de necazuri. Dar rugăciunea aduce pace, după cum bănuiesc că ştii şi tu.

În acele zile, aşa cum am mai spus, se întâmpla să-mi petrec noaptea citind. Apoi, dacă mă trezeam stând tot în fotoliu şi dacă ceasul arăta patru sau cinci, mă gândeam ce plăcut poate fi să te plimbi pe străzi în întuneric şi să intri în biserică pentru a vedea cum zorii intră în sanctuar. Îmi place sunetul zăvorului care se ridică. Clădirea parcă s-a afundat în sine, astfel încât atunci când păşeşti pe culoar o auzi cum cedează poverii, greutăţii tale. Este un sunet mai plăcut decât poate fi ecoul, un sunet primitor. Trebuie să fii acolo pentru a-l auzi. Dar e posibil să nu poată simţi greutatea unui copil. Dacă clădirea va mai fi în picioare când tu vei citi aceste rânduri şi dacă nu te afli în cealaltă parte a lumii, poate odată mergi acolo singur,

numai pentru a înţelege ce-ţi spun. După o vreme am început să mă întreb dacă nu-mi plăcea biserica mai mult fără oameni în ea.

Ştiu că au de gând să o dărâme. Îmi aşteaptă moartea, un gest amabil din partea lor.

Oamenii se scoală în mijlocul nopţii, din cauza colicilor bebeluşilor, a copiilor bolnavi, sau pentru că se ceartă, îşi fac griji sau îi roade un sentiment de vinovăţie. Şi, desigur, lăptarii şi toţi cei din schimburile de noapte sau de dimineaţă. Uneori când treceam pe lângă casa uneia dintre familiile mele şi vedeam lumina aprinsă, mă gândeam că poate ar fi trebuit să mă opresc şi să văd dacă aveau vreo problemă şi îi puteam ajuta, dar apoi îmi spuneam că putea fi o indiscreţie şi treceam mai departe. Mai departe şi de casa familiei Boughton. Mi-au trebuit ani de zile pentru a şti cu adevărat ce îi tulbura, oricât de apropiaţi am fost dintotdeauna. Doar în nopţile în care nu aveam somn şi nu-mi venea să citesc, mă plimbam prin oraş pe la unu sau două. Pe atunci puteam să mă plimb pe fiecare stradă, pe lângă fiecare casă, în aproximativ o oră. Încercam să-mi amintesc oamenii care locuiseră acolo şi orice ştiam despre ei, ceea ce deseori era destul de mult, de vreme ce mulţi dintre cei care nu erau enoriaşii mei erau ai lui Boughton. Şi mă rugam pentru ei. Şi îmi imaginam pacea la care nu se aşteptau şi la care nu se gândeau că va pogorî asupra bolii lor, certurilor sau viselor . Apoi intram în biserică, mă mai rugam puţin şi aşteptam lumina zilei. Deseori îmi părea rău că se termina noaptea, chiar dacă îmi plăcea sosirea zorilor.

Copacii au alt sunet în timpul nopţii şi un alt miros.

Dacă îţi vei aminti cumva de mine, mă vei găsi puţin în cele ce-ţi povestesc. Dacă ai putea să mă vezi nu ca un

copil, ci ca un bărbat matur, cu siguranţă ai observa la mine o anumită calitate crepusculară. În vreme ce tu citeşti aceste lucruri, sper că vei înţelege că atunci când vorbesc despre lunga noapte dinainte de aceste zile ale fericirii mele, nu îmi amintesc durerea şi singurătatea atât de mult pe cât îmi amintesc pacea şi mângâierea – durere, dar niciodată fără mângâiere; singurătate, dar niciodată fără pace. Aproape niciodată.

O dată, când Boughton şi cu mine ne-am petrecut noaptea revăzându-ne textele împreună şi am terminat de discutat despre ele, l-am condus pe prispă şi erau mai mulţi licurici decât am văzut vreodată în viaţa mea, erau cu miile peste tot, plutind deasupra ierbii, stingându-se la jumătate de drum în aer. O vreme am stat pe trepte în întuneric şi în linişte, privindu-i. Într-un târziu, Boughton a spus:

– Omul se naşte ca să sufere, după cum scânteia se naşte ca să zboare.

Şi, cu adevărat, în acea noapte pământul părea o vâlvătaie de foc. Ei bine, a fost şi mai este. Un foc vechi îşi va face o coajă întunecată şi se va aşeza în miezul ei, la fel ca în cazul acestei planete. Cred că aceeaşi metaforă poate, la fel de bine, să fie folosită şi pentru om. Poate şi pentru Galaad. Poate pentru întreaga civilizaţie. Stârneşte-l puţin şi vor sări scântei. Nu ştiu dacă versetul a adus o binecuvântare peste licurici sau licuricii au adus o binecuvântare peste verset sau dacă împreună au adus o binecuvântare peste tulburări, dar de atunci mi-au plăcut foarte mult şi versetul şi licuricii.

Jack Boughton a telefonat, John Ames Boughton, tizul meu. Este încă în St. Louis, încă făcându-şi planuri să vină acasă. Glory a venit să mă anunţe, emoţionată şi totodată nerăbdătoare. Mi-a zis:

– Tata a fost atât de încântat să-i audă vocea. Cred că va apărea mai devreme sau mai târziu. Nu ştiu cum un băiat a fost în stare să producă atâta dezamăgire fără a da cuiva vreun motiv de speranţă. Ar trebui să spun *un bărbat*, de vreme ce are mai mult de treizeci de ani. Nu, probabil, are patruzeci de ani. El nu este nici cel mai mare şi nici cel mai mic, şi nici cel mai bun, şi nici cel mai brav, doar cel mai iubit. Cred că aş putea să-ţi spun o poveste şi despre el sau atâta cât cred că se cuvine. Altă dată. Mai întâi trebuie să mă gândesc la acest lucru. Când voi fi avut câteva ocazii să stau de vorbă cu el, poate voi hotărî că toată tulburarea este mai bine să fie uitată şi nu voi scrie nimic în privinţa ei.

Dragul de Boughton este atât de nerăbdător să-l vadă! Poate neliniştit şi nerăbdător. Are nişte copii minunaţi; cu toate astea întotdeauna se părea că acesta era cel pe care îl avea cel mai mult la inimă. Oaia cea pierdută, drahma cea pierdută. Fiul risipitor, fără a intra, aici, în prea multe detalii. Cel puţin o dată pe săptămână, în întreaga mea viaţă de adult, am spus că există o despărţire clară între dragostea şi datoria noastră de tată. Cu toate acestea, atunci când văd o asemenea separare între părinţi şi copii, întotdeauna mă irită puţin. (Ştiu că tu vei fi şi sper că eşti un bărbat excelent şi te voi iubi în mod absolut şi dacă nu vei fi.)

În dimineaţa aceasta am făcut un lucru nesăbuit. M-am trezit cu noaptea-n cap şi mi-am pus în minte să mă duc până la biserică la fel ca altădată. Am lăsat un bilet pe care l-a găsit mama ta, aşa că nu a fost chiar atât de rău pe cât ar fi putut să pară, bănuiesc. (Ideea biletului nu mi-a venit imediat, trebuie să recunosc.) Putea să creadă că m-am dus să-mi dau duhul în singurătate – ceea ce nu ar fi o idee chiar rea, ar fi conformă felului în care eu gândesc. Îmi fac

griji în privința acelor ultime momente. Acesta este un alt lucru pe care tu îl știi, iar eu, nu – cum se termină totul. Adică, cum ți se va părea că s-a terminat viața mea. Este o mare grijă pentru mama ta, la fel cum este pentru mine, desigur. Dar îmi este greu să-mi aduc aminte că nu pot avea încredere că trupul meu nu mă va lăsa brusc. În cea mai mare parte a timpului nu mă simt rău. Durerile nu sunt prea frecvente, așa că, din când în când, uit de ele.

Doctorul mi-a spus că trebuie să am grijă când mă ridic de pe scaun. Mi-a mai spus să nu urc scări, ceea ce ar însemna să renunț la camera mea de lucru, ceva ce încă nu mă pot hotărî să fac. Mi-a mai spus să beau un pahar de tărie în fiecare zi, ceea ce fac, în fiecare dimineață, stând după perdeaua trasă ca să nu mă vezi. Mama crede că e caraghios ce fac. Spune:

– Ți-ar face mult mai bine dacă l-ai bea pe îndelete.

Dar așa s-a apucat mama mea de băut, iar eu sunt un tradiționalist. Ultima dată când te-a dus la doctor, a spus că ai fi mai zdravăn dacă ți-ar scoate amigdalele. A venit acasă atât de disperată la gândul că a putut găsi ceva în neregulă la tine, încât i-am dat și ei o doză din tăria mea medicinală.

Vrea să-mi mute cărțile jos în salon și să mă instaleze acolo, iar eu s-ar putea să fiu de acord, pentru a nu o mai vedea făcându-și griji. I-am spus că nu mai pot contribui la prelungirea vieții mele nici măcar cu un minut și mi-a zis:

– Ei bine, nu vreau decât să nu o scurtezi cu un minut. Acum un an ar fi spus „vreau decât să nu…“ Întotdeauna mi-a plăcut cum vorbește, dar crede că trebuie să vorbească și mai bine, de dragul tău.

M-am dus la biserică pe beznă, așa cum am spus. Era o lună strălucitoare. Este straniu cum niciodată nu te prea

obişnuieşti cu lumea cum se vede noaptea. De nenumărate ori am văzut lumina lunii destul de puternică încât să arunce umbre. Iar vântul este acelaşi, foşnind printre aceleaşi frunze, fie noapte, fie zi. Când eram băiat, mă trezeam înainte de ivirea zorilor peste lume ca să aduc apă şi lemne de foc. Pe atunci era o viaţă foarte diferită. Îmi aduc aminte cum intram în beznă şi mi se părea că întunericul era o mare imensă şi răcoroasă, iar casele, adăposturile şi pădurea pluteau pe ea, gata să se desprindă de mal. Întotdeauna, atunci, mă simţeam ca un intrus, şi încă mă mai simt, de parcă întunericul ar avea dreptul asupra tuturor lucrurilor, un drept pe care l-am încălcat prin simpla mea trecere dincolo de prag. În dimineaţa aceasta, lumea în lumina lunii părea să fie o străveche cunoştinţă cu care întotdeauna am vrut să mă împrietenesc. Dacă am avut vreo şansă, aceasta s-a dus. Sună ciudat, puţin, simt acelaşi lucru şi despre mine însumi.

În orice caz, mi se părea atât de obligatoriu să o iau pe drum la biserică, să intru şi să stau acolo în beznă aşteptând să vină zorile, încât am uitat de toate grijile pe care i le puteam provoca mamei tale. De fapt, îmi vine greu să îmi aduc aminte cât de muritor sunt în aceste zile. Am dureri, aşa cum am spus, dar nu atât de frecvent şi nici atât de severe atunci când apar, încât să fiu mai alarmat decât ar trebui.

Trebuie să încerc să fiu mai atent la situaţia mea. Am încercat să te ridic în braţe într-una din zile, aşa cum făceam când tu erai destul de mare, iar eu nu eram chiar atât de bătrân. Atunci am văzut-o pe mama ta uitându-se la mine cu multă atenţie şi mi-am dat seama ce lucru nesăbuit era. Întotdeauna mi-a plăcut să simt cât de tare te ţineai, de parcă erai o maimuţică în copac. Oase de băiat şi forţă de băiat.

Dar m-am îndepărtat puţin de la subiect, adică de istoria neamului tău. Şi mai sunt multe de spus. Bunicul meu a fost în armata unionistă, după cum cred că ţi-am spus. A considerat că trebuia să se înroleze ca soldat, dar i-au spus că era prea bătrân. I-au spus că Iowa avea un regiment de vârstnici căruia putea să i se alăture, pentru cei în vârstă, care nu participau la acţiuni, dar păzeau proviziile şi liniile de cale ferată şi aşa mai departe. Ideea nu i-a plăcut deloc. Până la urmă i-a convins să îl înroleze pe post de capelan. Nu îşi adusese cu el nimic ce-l putea acredita, dar tata spunea că doar le-a arătat Noul Testament al lui în greacă şi a fost de-ajuns. Încă îl mai am pe undeva, ce a mai rămas din el. Mi s-a spus că a căzut într-un râu şi nu s-a mai uscat cum trebuie, şi până la urmă s-a distrus. După cum îmi amintesc povestea, a fost prins într-o retragere dezordonată, într-o debandadă, de fapt. Este aceeaşi Biblie care i-a fost trimisă tatălui meu, din Kansas, înainte de a porni noi să găsim mormântul bătrânului.

Tatăl meu s-a născut în Kansas, la fel ca mine, deoarece bătrânul venise acolo din Maine pentru a ajuta membrii partidului Free Soil să impună dreptul de vot, deoarece urma să fie votată constituţia prin care se decidea dacă statul Kansas intra în Uniune ca aboliţionist sau nu. Destul de mulţi au mers acolo, atunci, din acest motiv. Şi, desigur, la fel au făcut cei din Missouri care voiau statul Kansas pentru Sud. Drept pentru care, pentru o vreme, lucrurile erau destul de greu de stăpânit. Mai bine să nu mai pomenim, spunea tata. Nu-i plăcea să vorbească despre acele vremuri, iar aceasta a dus la multe fricţiuni între el şi tatăl său. Am citit foarte mult despre acele evenimente şi am hotărât că tata avea dreptate. Şi aceasta tocmai pentru că oamenii au uitat. Desigur, s-au întâmplat şi lucruri

remarcabile, dar a fost atâta tulburare în lume de atunci încât este greu să-ţi găseşti timp să te gândeşti la Kansas.

Am venit în această casă când eu eram încă mic. Ani de zile nu am avut curent electric, doar lămpi cu petrol. Nici radio. Mi-am adus aminte cât de mult îşi iubea mama bucătăria ei. Desigur, era foarte diferit atunci, cu o ladă cu gheaţă, apă la pompă, un dulăpior şi o sobă cu lemne. Masa aceea veche este de pe atunci, la fel şi cămara de alimente. Ea avea un balansoar atât de aproape de sobă, încât putea să deschidă uşa cuptorului fără să se ridice. Spunea că aşa avea grijă să nu se ardă ceva. Spunea că nu ne permitem să pierdem ceva, ceea ce era adevărat. Oricum, a ars lucruri destul de des, din ce în ce mai des pe măsură ce anii treceau, iar noi le mâncam oricum, aşa că nu se pierdea nimic, cel puţin. Îi plăcea căldura sobei, dar o făcea să aţipească, în special dacă înainte spălase ori făcuse conserve. Ei bine, Dumnezeu s-o ierte, avea lumbago şi reumatism şi lua câte o gură de whiskey ca tratament. Niciodată nu dormea bine nopţile. Cred că am moştenit-o de la ea. Se trezea şi numai dacă pisica strănuta, spunea ea, dar apoi dormea cât timp se ardea toată mâncarea pentru masa de duminică, la nici un metru depărtare de ea. Se întâmpla sâmbăta, deoarece familia noastră era foarte strictă în privinţa sabatului. Aşa că ştiam cu o zi înainte ce ne aştepta, de mazărea prăjită şi de sosul de mere ars îmi aduc aminte cel mai bine.

Mama ta a fost surprinsă când i-am spus prima dată că era mai bine să nu calce duminica seara. Este atât de greu pentru ea să nu lucreze, încât nu ştiu ce am reuşit când i-am vorbit despre ziua de odihnă. Ea vrea să ştie obiceiu-

rile, cu toate acestea, şi le pune la inimă, o ştie şi bunul Dumnezeu. A fost aşa o uşurare pentru ea să vadă că studiul nu era considerat o muncă. Oricum, nici eu nu consideram. Aşa că acum stă la masă şi copiază poeziile şi expresiile care-i plac, şi tot felul de fapte. În special pentru tine. Aceasta pentru că eu voi fi dus, iar ea va trebui să fie cea care dă un exemplu. Mi-a zis:

– Mai bine mi-ai arăta ce cărţi trebuie să citesc.

Aşa că am scos cartea lui John Donne, care, de fapt, a însemnat mult pentru mine în toţi aceşti ani. *Scurt ne e somnul, de-a pururi vom trăi, şi / Moarte nu va mai fi; Moarte, vei muri.* Donne are câteva versuri foarte frumoase. Sper că îl vei citi, dacă nu-l vei fi citit deja. Mama ta încearcă să-l înţeleagă. Cu toate acestea sper că-mi voi permite să achiziţionez nişte cărţi noi. Majoritatea sunt de teologie şi nişte vechi cărţi de călătorie din perioada dinainte de războaie. Sunt destul de sigur că o mulţime de comori şi monumente despre care îmi place să citesc din când în când nici măcar nu mai există.

Mama ta merge la biblioteca publică, care a cam fost lipsită de noroc o bună bucată de vreme, la fel ca majoritatea lucrurilor de pe-aici. Ultima dată s-a întors cu un volum din *Calea pinului singuratic* care era ferfeniţă, era prins cu bandă adezivă. Cu toate acestea, ea pur şi simplu s-a scufundat în ea, pur şi simplu s-a topit în ea. Iar eu am făcut nişte ouă jumări şi nişte pâine prăjită cu brânză pentru cină pentru ca ea să nu lase cartea din mână. Am citit-o cu mulţi ani în urmă, când toată lumea o citea. Nu-mi aduc aminte să-mi fi plăcut în mod deosebit.

Când eram copil am aflat de o crimă undeva la ţară, iar arma, un cuţit lung de vânătoare, s-a spus că a fost aruncat

într-un râu. Toți copiii vorbeau despre acest lucru. Un fermier bătrân a fost atacat din spate în propriul grajd în timp ce mulgea vaca. Despre principalul suspect se știa că avusese un cuțit de vânătoare, pentru că era mândru de el, arătându-l tuturor. Așa că erau să-l spânzure, de vreme ce după crimă nu mai avea cuțitul acela și nimeni nu l-a putut găsi. S-a crezut că probabil l-a aruncat în râu. Dar avocatul lui a arătat că altcineva, poate un străin, i l-a furat, a comis crima și a aruncat cuțitul în râu sau, pur și simplu, a plecat cu el, ceea ce părea destul de rezonabil. În afară de aceasta, cu siguranță, nu era singurul om pe lume cu un astfel de cuțit. Și nimeni nu a putut oferi nici un fel de motiv. Așa că l-au lăsat liber, până la urmă.

După aceea nimeni nu mai știa de cine să se teamă, ceea ce a fost cumplit. Cel care avusese cuțitul pur și simplu a plecat. Din când în când se zvonea că ar fi fost prin zonă, se poate chiar să fi fost, amărâtul, de vreme ce avea o soră pe acolo și nici un alt suflet pe lume. De obicei zvonurile circulau în preajma Crăciunului.

Mi-am făcut multe griji din această cauză, deoarece odată tata m-a luat cu el ca să aruncăm o armă în râu. Bunicul a avut un pistol pe care îl luase în Kansas înainte de război. Când a plecat spre vest, a lăsat în urmă o pătură de campanie; era rulată ca un sul și legată cu sfoară. Când am aflat că murise acolo, am desfăcut pătura. Se aflau acolo mai multe cămăși care odată fuseseră albe, vreo duzină de predici, alte hârtii legate cu sfoară și pistolul. Desigur, pistolul m-a interesat cel mai mult. Și eram mult mai mare decât ești tu acum. Dar tata era dezgustat. Aceste lucruri lăsate de bunicul erau, pur și simplu, o ofensă pentru el. Așa că le-a îngropat.

Gaura pe care a săpat-o cred că a avut peste un metru adâncime. M-a impresionat efortul pe care l-a depus. Apoi a dat drumul legăturii în gaură şi a început să o acopere. L-am întrebat de ce îngropa şi predicile – pe atunci credeam că orice era scris de mână era probabil o predică, iar de data aceasta chiar aşa a fost. Mai erau şi nişte scrisori. Ştiu pentru că, la nici o oră după ce pusesem totul în pământ, tata s-a dus şi le-a dezgropat. A pus cămăşile şi hârtiile deoparte şi a îngropat din nou arma. Apoi o lună, sau aşa ceva, mai târziu a dezgropat-o şi a aruncat-o în râu. Dacă ar fi lăsat-o în pământ, s-ar fi aflat chiar sub gardul din spate, poate vreo jumătate de metru mai încolo.

Nu mi-a zis nimic. Mi-a spus doar atât: „Ei bine, las-o aşa", când a aruncat din nou în groapă pistolul acela vechi şi mare. Apoi mi-a dat să ţin predicile, în timp ce a scuturat cămăşile şi le-a împăturit. Mi-a spus să duc hârtiile în casă, ceea ce am şi făcut, iar el a acoperit din nou groapa. A bătut pământul de mai multe ori. Apoi, după aproape o lună, a dezgropat din nou pistolul, l-a pus pe un stâlp şi l-a distrus cât de mult a putut cu un baros pe care îl împrumutase, apoi l-a legat într-o bucată de pânză de sac şi l-a dus la râu, mult mai jos decât locul unde de obicei mergeam la pescuit, şi a aruncat bucăţile în apă cât de departe a putut. Am avut impresia că ar fi vrut să nu mai existe deloc, că nu ar fi fost mulţumit nici dacă le-ar fi aruncat în ocean, că şi-ar fi pus în minte să le scoată din nou de la orice adâncime dacă ar fi găsit o soluţie să le facă să dispară cu totul. Era un pistol vechi şi mare, aşa cum am spus, cu ornamente pe mâner aşa cum se văd pe caloriferele vechi din fontă. Parcă şi acum îmi amintesc cât de rece şi de greu era şi de mirosul de fier pe care mi l-a lăsat în palme. Dar ştiu că, niciodată,

tata nu m-a lăsat să-l ating. Oricum, cred că era nichelat. Cinstit vorbind, am crezut că probabil la mijloc era vreo crimă cumplită, deoarece tata niciodată nu mi-a spus cauza profundă a certei cu tatăl său.

A clătit cele două cămăşi vechi la pompa de apă şi le-a pus pe frânghia de rufe a mamei, prinse de poale, pregătindu-se să le ardă, sunt sigur. Erau pătate şi galbene, arătau vai şi-amar, vântul le purta mânecile înainte şi înapoi. Păreau bătute şi umilite, atârnând cu capul în jos, ca să spun aşa, cum atârni o căprioară ca să o jupoi. Mama a ieşit şi le-a dat jos imediat. În acele zile, oamenii erau foarte mândri de felul în care arătau rufele spălate ale femeilor, în mod deosebit albiturile. Era o muncă grea. Mama nu ar fi putut visa la o maşină de stors electrică sau un dispozitiv electric de învârtit rufele. Ea freca rufele pe scândura de spălat. Apoi toate erau atât de frumoase şi de albe! Era ceva remarcabil. Şi toate femeile o făceau în fiecare zi de luni lăsată de Dumnezeu. Când, pentru prima dată, am avut curent electric, acesta funcţiona înainte de a se crăpa de ziuă şi la cină, pentru a ajuta la muncile din gospodărie; mai erau câteva ore suplimentare lunea, pentru a ajuta la spălat.

Ei bine, mama nu putea suporta starea în care se aflau cămăşile acelea demne de milă şi nu pot spune că greşea. Dar ea avea mai multe în minte decât atâta. Tatăl meu avea un verset favorit din Scriptură: „Încălţămintea cea zgomotoasă de om războinic şi haina cea stropită de sânge vor fi aruncate în foc şi mistuite în flăcări!“ Este Isaia 9:4. Probabil mama şi-a dat seama că înţelegea ce voia să spună, şi-a dat seama că era o lipsă de respect aici. În orice caz, a luat cămăşile acelea, le-a frecat, le-a lăsat la înmuiat peste noapte, le-a albit şi le-a clătit cu albăstreală

până când au arătat cum trebuie, în afară de câteva pete negre, despre care ea spunea că erau de tuş, şi de petele maronii, care erau de sânge. Le-a pus la uscat sub vie, unde nu le putea vedea nimeni. Apoi le-a adus în casă şi le-a călcat cu multă grijă, cântând între timp, iar când le-a terminat arătau pe cât de respectabil le permiteau petele şi ruptu-rile. Apoi le-a împăturit – erau atât de albe şi dichisite încât păreau făcute din marmură –, le-a pus într-un sac de făină şi le-a îngropat lângă gard, sub trandafiri. Părinţii mei nu erau întotdeauna pe aceeaşi lungime de undă.

Ar trebui să sap puţin în jur să văd dacă a mai rămas ceva din cămăşile acelea. Ar fi păcat să fi putrezit, după toată munca ei. Eu cred că ar fi fost un lucru demn să le ardem.

Mi-am adunat curajul să-l întreb pe tata dacă bunicul greşise vreodată şi mi-a spus:

– Bunul Dumnezeu va judeca faptele lui.

Ceea ce m-a făcut să cred că a fost un fel de nelegiuire, cu siguranţă. Este o fotografie a bunicului pe undeva pe lângă casă, făcută când era la o vârstă înaintată, ar putea să te ajute să înţelegi de ce am crezut că a fost aşa. Îi seamănă bine. Se vede un individ sfrijit, în vârstă, cu un singur ochi şi cu un păr rebel, cu o barbă nearanjată, ca o pensulă lăsată să se usuce cu lacul pe ea, privind la aparat de sus în jos de parcă, foarte brusc, l-ar fi acuzat de ceva cumplit şi încă se mai gândeşte ce replică să dea şi să ţină întrebarea la distanţă prin ferocitatea pură din privirea lui. Desigur, există destulă vină în orice viaţă, oricât de bine trăită, care să justifice o privire ca aceea.

Aşa că am fost înclinat să cred că bunicul făcuse ceva destul de cumplit, tata ascundea dovada, iar eu făceam, de asemenea, parte dintr-un secret – implicat fără să ştiu în

ce eram implicat. Ei bine, asta-i soarta omului, cred. Cred că am fost implicat, şi mai sunt, şi aş fi fost chiar dacă nu vedeam niciodată pistolul. A fost o experienţă pentru mine să văd că vina ţâşneşte prin cea mai mică spărtură, acoperă peisajul, se aşează în băltoace şi mlaştini, la fel de primordială ca apa. Cred că tata încerca să-l acopere pe Cain, mai mult sau mai puţin. Cele întâmplate în Kansas erau cauza, după cum mi-am dat seama atunci.

După ce fermierul acela a fost ucis, tuturor copiilor pe care-i cunoşteam le era frică să mai mulgă vacile. Stăteau cu vaca între ei şi uşă în cazul în care vaca se lăsa, dar vacile ştiu ce vor în privinţa acestui lucru şi deseori se lăsau. Surorile, fraţii mai mici şi câinii erau postaţi în afara grajdului în întuneric pentru a vedea dacă nu vine vreun străin. Lucrurile au mers aşa ani de zile, povestea fiind spusă copiilor mai mici, până când cel care a comis crima a devenit un bătrân. Tata a trebuit să se ocupe de muls pentru că fratele meu se grăbea prea mult când o mulgea, iar vaca nu mai dădea aşa mult lapte ca înainte. Apoi s-a răspândit povestea că în coteţul găinilor se ascunsese cineva, aşa că tuturor copiilor le-a fost frică să adune ouăle, nu le căutau pe toate sau le spărgeau pentru că încercau să se grăbească. Apoi cineva a fost văzut ascunzându-se într-o cămară de lemne, o pivniţă şi în pod. Era ceva remarcabil ce schimbare s-a produs şi cum s-a menţinut printre copii, în mod deosebit printre cei mai mici, care nu-şi aminteau de vremea dinainte de crimă şi credeau că frica este ceva obişnuit. Treburile gospodăreşti chiar erau importante în acele zile şi dacă fiecare fermă din trei sau patru comitate pierdea o jumătate de litru de lapte şi câteva ouă în fiecare zi sau din două în două zile timp de douăzeci de ani, toate astea s-ar fi cunoscut. Nu ştiu, dar poate copiii mai aud

încă o versiune a acelei poveşti de demult şi încă le este frică să facă treburi în gospodărie, iar asta încă mai afectează prosperitatea locală.

Toţi săream afară din grajd sau din cămara de lemne când vedeam o umbră mişcându-se sau dacă se auzea vreo bufnitură, aşa că întotdeauna apăreau noi poveşti de spus. Îmi aduc aminte că odată Louisa a spus că trebuia să ne rugăm pentru pocăinţa ucigaşului. Se gândise că ar fi mai bine să mergem la cauza problemei decât să ne tot rugăm pentru intervenţia divină în numele fiecăruia dintre noi în orice situaţie de pericol posibil. Spunea că, de asemenea, asta îi va apăra pe oamenii care nu auziseră niciodată de el şi care nu se gândeau să se roage înainte de a se apuca de muls. Ne-a surprins cât de înţelept era şi cum semăna cu ce ar fi spus părinţii; şi am făcut aşa, într-adevăr, ne-am rugat pentru el împreună, numai Dumnezeu ştie care a fost efectul. Dar dacă tu şi Tobias se întâmplă să auziţi povestea, vă garantez eu că răufăcătorul are probabil o sută de ani de acum şi nu mai este o ameninţare pentru nimeni.

Ştiam câte ceva în privinţa cămăşilor şi a pistolului dintr-o ceartă dintre tata şi bunicul. Bunicul, care desigur a mers la biserică cu noi, a trebuit să se ridice şi să iasă după cinci minute, în timpul predicii tatălui meu. Textul, îmi aduc aminte, a fost „Priviţi la crini cum cresc". Mama m-a trimis să-l caut. L-am văzut coborând pe drum şi am alergat să-l prind din urmă, dar şi-a întors ochiul acela către mine şi mi-a spus:

– Du-te înapoi, acolo unde ţi-e locul!

Ceea ce am şi făcut. A apărut acasă după masa de seară. A intrat în bucătărie unde mama şi cu mine puneam lucrurile la loc, şi-a tăiat o felie de pâine şi a fost gata să plece

din nou fără să ne spună un singur cuvânt. Dar tata urca pe treptele prispei chiar în acel moment şi s-a oprit în uşă, uitându-se la el.

– Părinte, i-a spus bunicul când l-a văzut.

Tata i-a spus:

– Părinte.

Mama a spus:

– Este duminică. Este ziua Domnului. Este sabatul.

Tata i-a spus:

– Ştim asta foarte bine. Dar nu s-a dat la o parte din uşă. Aşa că i-a spus bunicului:

– Stai jos să-ţi fac ceva de mâncare. Nu poţi trăi numai cu o felie de pâine.

Iar el s-a aşezat. Aşa că tata a intrat şi s-a aşezat în partea cealaltă a mesei. Un timp nu au vorbit.

Apoi tata a spus:

– Te-a supărat cumva predica mea? Acele puţine cuvinte pe care le-ai auzit?

Bătrânul a dat din umeri.

– Nu era nimic de supărare. Am vrut să aud o *predică*. Aşa că m-am dus la biserica negrilor.

După un minut tata a întrebat:

– Ei bine, ai auzit o predică?

Bunicul a dat din nou din umeri:

– Textul era „Iubiţi-i pe vrăjmaşii voştri".

– Mi se pare un text excelent având în vedere circumstanţele, a zis tata.

Aceasta se întâmpla la scurt timp după ce cineva a aprins în spatele bisericii focul de care am amintit mai devreme.

Bătrânul a spus:

– Foarte creştinesc.

Tata i-a spus:

– Mi se pare că eşti dezamăgit, părinte.

Bunicul şi-a pus capul în mâini:

– Părinte, cuvintele n-ar putea fi destul de amare, nici o zi n-ar putea fi prea lungă. Nu se mai termină. Dezamăgire. O mănânc şi o beau. Mă trezesc cu ea şi adorm cu ea.

Buzele tatălui meu erau albe:

– Ei bine, părinte, ştiu că ţi-ai pus mari speranţe în războiul acela. Speranţele mele sunt pacea şi nu sunt dezamăgit. Deoarece pacea este propria sa recompensă. Pacea are o justificare în sine.

Bunicul a zis:

– Şi tocmai asta mă omoară cu zile, părinte. Că Domnul nu a venit la tine. Că serafimul nu ţi-a atins buzele cu un cărbune...

Tata s-a ridicat de pe scaun spunând:

– Îmi amintesc când tu ai urcat în amvon în cămaşa aceea pătată de sânge şi găurită de gloanţe. Am avut un gând atunci la fel de limpede ca o revelaţie. Şi acesta a fost: Acest lucru nu are *nimic* de-a face cu Isus. Nimic. Nimic. Şi eu am fost şi sunt şi acum la fel de sigur de asta ca oricine de vreo aşa-zisă viziune. Nu ţin cont de părerea nimănui în această privinţă. Nici de a ta, nici de a Apostolului Pavel, nici de a Apostolului Ioan, părinte.

Bunicul a zis:

– Aşa-zisă viziune. Domnul, stându-mi aproape, a fost pentru mine o prezenţă de o sută de ori mai adevărată decât a ta stând aici acum.

După un minut, tata a confirmat:

– Nimeni nu se îndoieşte de asta, părinte.

Atunci s-a deschis prăpastia cu adevărat. Nu la mult timp după aceea, bunicul a plecat. A lăsat un bilet pe masa din bucătărie prin care spunea:

Binele nu a venit, răul nu a încetat.
Asta-i pacea ta.
Fără viziuni oamenii pier.
Domnul să te binecuvânteze şi să te aibă în pază.

Încă mai am biletul. L-am păstrat în Biblie.

Dar îl vedeam pe tata predicând despre sângele lui Abel care strigă din pământ şi mă întrebam cum de putea să vorbească despre acest lucru în felul în care o făcea. Îl respectam pe tata foarte mult. Eram sigur că trebuia să ascundă vina tatălui său şi că eu, de asemenea, trebuia să-mi ascund propria vină. L-am iubit cu pasiunea cea mai ciudată şi mai demnă de milă când stătea acolo predicând despre felul în care Domnul urăşte făţărnicia şi cum, până la urmă, toate lucrările noastre sunt supuse luminii crude a adevărului.

De-a lungul timpului, am aflat că bunicul a fost profund implicat în violenţele din Kansas înainte de război.

Şi aşa cum am mai spus, era un motiv de conflict între cei doi, au ajuns până în punctul în care au căzut de acord să nu mai vorbească deloc despre Kansas niciodată. Aşa că eu cred că tata a fost dezgustat să vadă că toate acele amintiri, ca să spun aşa, fuseseră lăsate în casa lui. Aceasta înainte ca noi să mergem în Kansas să găsim mormântul bătrânului. Cred că furia aceea teribilă împotriva lui a fost unul dintre lucrurile pe care tata le-a simţit cu adevărat şi a simţit că trebuie să se căiască.

Dar tata într-adevăr ura războiul. A fost foarte aproape de moarte în 1914, aşa spuneau doctorii, dar nu mă îndoiesc că mai mult din cauza furiei şi exasperării. La începutul războiului, au fost mari sărbători în toată Europa, de

parcă ar fi urmat să se întâmple cel mai minunat lucru. Şi aici au fost mari sărbători atunci când ne-am implicat şi noi. Parade şi muzică militară. Iar noi deja ştiam ce nefericire era să trimitem soldaţi pe front. Timp de patru ani nu puteam citi ziarele fără să-l compătimesc pe tata. El văzuse tulburările din Kansas şi atunci tatăl său s-a înrolat în armată. Până la urmă, s-a înrolat şi el, puţin înainte de a se termina. Avea patru surori şi un frate mai mic decât el, iar mama lui nu se simţea prea bine. A murit de tânără, pe la patruzeci de ani, şi a lăsat copiii să aibă grijă unii de alţii şi în seama tatălui lor, a tatălui meu, a vecinilor şi a sufletelor nobile din parohie cu ce a mai rămas din ea. Fratele lui, unchiul meu Edwards, a luat-o la picior, sau aşa sperau ei. Cel puţin a dispărut, iar în vacarmul acelor zile nu l-au mai găsit. A fost botezat după teologul Jonathan Edwards, care fusese foarte venerat de generaţia bunicului meu. Iar Edward a fost botezat după unchiul meu, cu un *s* la sfârşit, dar lui nu i-a plăcut niciodată şi a renunţat la el când a plecat la colegiu.

A venit Glory să-mi spună că Jack Boughton a sosit acasă. Chiar în această seară ia cina acasă la tatăl lui. Va trece şi pe aici să ne salute, mi-a zis, peste o zi sau două. Îi sunt recunoscător că ne-a anunţat. Voi folosi timpul pentru a mă pregăti. Boughton i-a dat numele meu pentru că a crezut că s-ar fi putut să nu mai aibă un alt fiu şi că eu, cel mai probabil, nu voi avea vreun alt copil. A fost frumos din partea lui. Dar s-a întâmplat ca după paisprezece luni să fie binecuvântat cu un alt băiat, Theodore Dwight Weld Boughton, care a terminat medicina şi un doctorat în teologie şi conduce un spital pentru cei fără venituri, undeva prin Mississippi. Se bucură de o mare încredere în familie. O dată Jack a spus că era fericit că nu

era singurul care să-şi vadă numele într-un ziar. Era o glumă destul de amară, dacă ne gândim la cât de greu au îndurat ruşinea la care i-a expus. Şi a fost şi mai greu pentru ei datorită felului în care i se tipărise tot numele. Întotdeauna a fost John Ames Boughton.

În timp ce noi bântuiam pierduţi în Kansas, tata mi-a spus o mulţime de lucruri, într-un fel ca să mai treacă vremea, cred, iar altfel, pentru a explica pe cât putea de ce credea că tatăl său se întorsese acolo şi pentru a explica de ce era nevoie să-l găsim, adică să-i găsim mormântul. Tatăl meu spunea că în acele zile după ce s-a întors din război obişnuia să iasă şi să stea cu quakerii în timpul sabatului. Spunea că biserica tatălui său era pe jumătate goală, iar majoritatea erau văduve, orfani şi mame care îşi pierduseră fii. Unii dintre bărbaţi au adus boli cu ei, din taberele militare – febră tifoidă –, iar familiile lor s-au molipsit şi ele. Unii dintre ei fuseseră la Andersonville şi s-au întors mai mult morţi decât vii. Spunea că jumătate din morminte sunt noi. Iar tatăl său predica în fiecare duminică despre dreptatea divină atotcuprinzătoare. Ceea ce făcea bătrânele să plângă, spunea el, iar mai apoi începeau şi copiii. Nu mai putea suporta aşa ceva.

Acum, am încercat să mă imaginez în locul bunicului meu. Nu ştiu ce altceva ar fi putut să spună, ce altceva ar fi putut să ia drept adevărat. Prin predicile lui i-a îndemnat pe tineri la război. Iar biserica lui a fost lovită cumplit. La primul semn s-au înrolat şi au rămas până la sfârşit, drept care confederaţii au putut să tot tragă în ei. A mers şi el cu ei, deşi trecuse bine de patruzeci de ani. Şi a pierdut un ochi, iar, până la urmă, s-a întors acasă pe cât de vindecat s-a putut. Deja era atât de obişnuit cu lipsa lui încât se pare că uitase să scrie acasă despre acest lucru. După război, totuşi,

era un lucru obişnuit să ai o rană sau o cicatrice. Atât de multe membre amputate... Când eram copil, erau o mulţime de persoane în vârstă cărora le lipsea o mână sau un picior. Cel puţin mie mi se păreau că erau bătrâni pe atunci.

A fost un lucru onorabil că bunicul s-a întors în mijlocul parohiei lui şi a rămas cu ea, să se îngrijească de văduve şi orfani. Metodiştii se pregăteau de o biserică; cumpăraseră o bucată de pământ puţin mai jos pe drum, aşa că turma lui nu mai era nevoie să stea cu el. Iar unii l-au părăsit. Ştiu acest lucru dintr-una din predicile pe care tata le-a îngropat şi le-a dezgropat din nou. Se referea la marea atracţie a predicilor metodiste şi la tinereţea noului preot, care nu servise cauza unionistă decât o perioadă scurtă, dar onorabilă. Am citit acea predică de multe ori. Pe cele mai multe cerneala era ştearsă.

Noii locuitori şi tinerii treceau la metodişti, care îşi ţineau întrunirile în aer liber, lângă râu; erau cu sutele din tot ţinutul, pescuiau, pregăteau de-ale gurii, spălau rufe şi se întâlneau unii cu alţii până aproape se însera. Apoi se aprindeau torţele, se predica şi se cântau imnuri toată noaptea. Şi bunicul mergea acolo şi îi plăcea foarte mult. Duminica deschidea uşile şi ferestrele pentru ca oamenii să poată să audă cântările care veneau dinspre râu. Îi respecta pe metodişti pentru că ei duseseră o mare parte din greul războiului. Nu credea că sunt genul de oameni care să fie de acord să accepte episcopi o perioadă lungă de timp.

Probabil ştia că prin predici nu putea readuce viaţa în biserica lui, care pierduse atât de mult. Se angaja ca om bun la orice muncă, repara acoperişuri, prispe, învăţa copiii, tăia porci – orice, fiindcă cei care mai rămăseseră în parohia lui nu-l mai putea plăti. Majoritatea nu-i puteau plăti nici măcar mai mult de o găină sau câţiva cartofi pentru munca

depusă. Majoritatea timpului lucra, pentru că era multă treabă de făcut. La o casă făcea aşchii pentru aprins focul, la alta tăia lemne, „pe orfani şi pe văduvă ajutând", zicea tata (din Psalmul 145:9). Şi a scris o mulţime de scrisori către Departamentul de război, încercând să le obţină veteranilor şi văduvelor recompensele şi pensiile, care veneau greu sau nu veneau niciodată. Era o situaţie paradoxală, deoarece, spunea tata, el şi sora sa rămăseseră, într-un fel, fără tată în această perioadă, ceea ce era o mare povară pentru că era limpede că mama lor nu va trăi mult.

Era deja un bărbat matur, la vreo douăzeci de ani, iar două dintre surorile lui în curând aveau să devină şi ele domnişoare. S-ar fi descurcat destul de bine dacă nu ar fi fost starea proastă de sănătate a mamei lor şi considerabila ei suferinţă. Cred că a avut o formă de cancer. Avuseseră un doctor în oraşul lor, dar s-a înrolat şi nu s-a mai întors. Nimeni nu ştia dacă a fost ucis sau nu, totuşi se zvonea că a fost lovit în cap de o schijă şi nu a mai fost zdravăn niciodată. În orice caz, doctorii din acele zile nu-ţi prea erau de folos. Tot ceea ce prescriau erau cataplasme, ulei de peşte, plasturi cu muştar, atele sau copci. Sau tărie.

Femeile din vecini o tratau pe mama cu ceai de flori de trifoi roşu, ceea ce nu-i făcea rău, spunea tata. De asemenea i-au tăiat părul, pentru că ele credeau că o secătuia de puteri. A plâns când i l-au arătat şi le-a spus că fusese singurul lucru cu care se mândrise toată viaţa. Tata spunea că era distrusă de durere şi nu mai era ea însăşi, dar cuvintele lui i-au rămas în minte şi, de asemenea, surorilor lui. În acele zile, şi chiar când am fost mic, femeile purtau părul lung pentru că ele credeau că aşa cerea Biblia (I Corinteni 11:15). Dar părul le era tăiat în cazul în care se îmbolnăveau, iar acest lucru era întotdeauna ceva trist, un fel de

umilință pentru ele, alături de altele prin care trebuia să treacă. Așa că a lovit-o cumplit. Când tata i-a vorbit tatălui său despre starea ei de spirit, acesta i-a zis:

– Tu te-ai întors, și eu m-am întors, și amândoi suntem sănătoși și putem să ne folosim brațele și picioarele.

Tata a înțeles de aici că de vreme ce suferința ei nu depășea media din acea regiune, nu trebuia să-i acorde prea mare importanță.

Cred că greșelile bătrânului părinte erau, în principal, consecința unui fel de zel privind chestiunile etice, ceea ce, până la urmă, era de admirat. De-a lungul anilor avusese o mulțime de viziuni, toate marcându-l foarte mult, așa că era mai puțin înclinat decât alții să o lase mai moale. Așa cum am spus deja, își pierduse Testamentul în limba greacă într-o retragere forțată peste un râu. Întotdeauna am crezut că era vorba de o metaforă. Apele nu s-au despărțit niciodată pentru el, nici măcar o singură dată în viața lui, cel puțin așa știu eu. Greutățile, pur și simplu, nu se mai terminau, nu exista scăpare. Iar el parcă le căuta cu lumânarea.

Mulți ani după aceea, Testamentul i-a fost trimis prin poștă din Alabama. Se pare că un confederat s-a ostenit să-l recupereze și apoi să afle ce companie din care regiment învinseseră ei la acea dată și cine era capelanul. Se poate să fi fost o ironie în acel gest, dar a fost bine primit oricum. Cartea era destul de distrusă. Sper că o ai. Este genul de lucru care poate părea că nu are nici o valoare.

Cred că bătrânul, într-adevăr, bătrânul avea o concepție mult prea îngustă în privința a ceea ce însemna o viziune. Se poate, ca să zic așa, să fi fost prea orbit de lumina cuprinzătoare a experienței lui de viață pentru a-și da seama că un soare impresionant strălucește pentru noi toți. Poate

acesta este singurul lucru pe care vreau să ți-l spun. Uneori aspectul vizionar al unei anumit zile îți vine din amintirea ei sau ți se revelează peste un timp. De exemplu, ori de câte ori iau un copil în brațe pentru a-l boteza sunt, ca să spun așa, implicat în acea experiență mai profund, deoarece am văzut mai multe în viață, știu mai bine ce înseamnă să afirmi sacralitatea ființei umane. Cred că sunt viziuni care ne vin numai din memorie, la o privire retrospectivă. Sună ca de la amvon, dar acesta este adevărul.

Azi, John Ames Boughton ne-a făcut o vizită. Eu stăteam pe prispă cu un ziar, mama ta se ocupa de flori, iar el a apărut, pur și simplu, la poartă, a urcat treptele cu mâna întinsă și cu un zâmbet pe față. A spus:

– Ce mai faci, tată?

Așa îmi spunea de mic, cred că l-au încurajat ai lui. Mi-a plăcut să cred că așa era. De mic a avut un șarm al lui, dacă acesta este cuvântul, așa că nu m-ar fi mirat dacă ar fi fost ideea lui. Niciodată nu mi s-a părut că ținea la mine.

M-a surprins să văd cât de mult semăna cu tatăl său; cu toate acestea, desigur, în privința tuturor lucrurilor importante, era o diferență între ei ca de la cer la pământ. Când s-a prezentat mamei tale drept John Ames Boughton, ea a fost vizibil surprinsă și a râs. El s-a uitat la mine și a zis:

– Se pare că trecutul nu a fost uitat, părinte.

Ce mai vorbe! A fost o scăpare, totuși, că nu i-am spus că exista cineva care-mi purta numele, un tiz, un fin, mai mult sau mai puțin. Tu erai pe undeva printre tufișuri și o căutai pe Soapy, care destul de des pleacă aiurea, ceea ce pe tine și pe mama ta vă îngrijorează foarte mult. Tocmai atunci ai venit de după casă, ținând pisica aceea bătrână sub braț. Avea urechile date pe spate, ochii îi arătau o furie mocnită și biciuia aerul cu coada. Era atât de lungă încât ai

fi putut călca pe ea. Era destul de limpede că ar fi fugit ca din puşcă dacă o puneai jos; după ce i-ai dat drumul din braţe, ea a ţâşnit şi se pare că nu ai observat pentru că urma să dai mâna cu John Ames Boughton.

– Mă bucur să te întâlnesc, frăţioare! ţi-a spus, iar tu ai fost foarte încântat.

Nu-mi trecuse prin minte că tu şi mama ta aţi fi putut fi atât de fascinaţi de faptul că purta numele meu. Altfel v-aş fi avertizat.

A venit în sus pe trepte, cu pălăria în mână, zâmbind de parcă ne-am fi spus nişte glume ştiute.

– Arăţi minunat, tată! mi-a spus.

Şi am crezut că, după atâţia ani, primele lui cuvinte au fost un fel de minciună, dar, atunci, eu cumva mă chinuiam cu portiţa de la prispă, ceea ce n-ar fi fost o mare problemă dacă portiţa ar fi fost fixă şi aş fi putut să mă sprijin de ea. Ştii că ridicarea de pe scaun este un efort considerabil pentru inima mea, cum spune doctorul; ştiu din experienţă câtă dreptate are. Mi-am spus că ar fi mai bine să nu mor ori să leşin acolo, de faţă cu voi doi, şi să-i dau ocazia dragului de Boughton să reflecteze asupra implacabilului lucrurilor, bătrân ciudat ce e. Aşa că iată-l pe Jack Boughton, cu expresia aia a lui pe faţă, că mă ridică în picioare ţinându-mă de cot. Şi jur că era de parcă aş fi călcat într-o groapă, era mult mai înalt decât am fost eu vreodată. Desigur, ştiam că am pierdut ceva din înălţime, dar acum era ceva de-a dreptul ridicol.

Era atât de ciudat. Cu un moment înainte eram cetăţeanul respectabil care citea vederile politice ale lui Estes Kefauver în vreme ce frumoasa lui soţie îşi îngrijea cârciumăresele în lumina blândă a dimineţii, iar minunatul său băiat maltrata cu dragoste acea veşnic pierdută pisică,

Soapy, pentru moment reîntoarsă din pierzanie, spre ceea ce ar putea fi bucuria generală. Muştele bâzâiau prin jur, dar lumina era plină şi pură şi erau multe lucruri interesante în ziar. Eram în papuci de casă din cauza unei artrite la degetul de la picior. Era o dimineaţă aproape perfectă.

Iată-l pe Jack Boughton, care seamănă leit cu tatăl său, în sensul asemănării fizice, acelaşi păr negru, aceeaşi faţă roşie. Este aproape de o vârstă cu mama ta. Îmi aduc aminte de momentul când şi-a ridicat faţa ei dragă spre mine atunci când am botezat-o – şi-a ridicat faţa spre mine în lumina unei dimineţi de iarnă, lumina reflectată de zăpada proaspătă – şi mi-am spus: Ea nu-i nici bătrână, nici tânără, şi lucrul acesta m-a uimit cumva la ea, iar eu abia am mai putut să mă adun să-i torn apa pe frunte pentru că era mult mai mult decât frumoasă. O mare parte era tristeţe, aşa a fost. Aşa că, peste ani, ea a întinerit, iar aceasta din cauza ta. Dar niciodată nu am văzut-o atât de tânără ca în această dimineaţă.

Ei bine, lumina era strălucitoare, iar ea era în grădină şi tu alergai în picioarele goale cu cămaşa desfăcută şi plin de pistrui pe umeri. Mama ta ţi-a pus o bucată de cârnăcior pe o sfoară pe care a legat-o de un băţ ca s-o ademeneşti pe Soapy. I-a spus undiţa de prins pisici, ceea ce era exact genul de prostioară care îţi place ţie, iar tu ţi-ai petrecut toată dimineaţa la pescuit de pisici şi prin jurul casei, în timp ce eu citeam despre campania electorală. Una dintre plăcerile acestor zile este că le observ pe toate, minut cu minut, iar aceasta era una frumoasă, până când m-am trezit ridicat în picioare de acel Jack Boughton. Apoi am surprins şi o privire în ochii mamei şi ai tăi, care nu se datora contrastului dintre noi doi. Nu ţi-a trebuit mult până în această dimineaţă să-ţi dai seama că sunt bătrân. Nu

ştiu ce era ce-am văzut şi nici nu vreau să mă mai gândesc. Nu prea mi-a convenit.

Nu a mai stat la cafea. Lucrurile au mers destul de bine. Apoi a plecat.

Dacă voi mai fi în viaţă, îl voi vota pe Eisenhower.

Ce mult mi-aş fi dorit ca tu să mă fi cunoscut când eram în putere.

Vorbeam despre viziuni. Îmi amintesc că odată, pe când eram copil, tata a ajutat la demolarea unei biserici care arsese într-un incendiu. Trăsnetul lovise turla, iar apoi turla s-a prăbuşit peste clădire. Ploua în ziua în care ne-am dus să o demolăm. Altarul era intact, stând acolo în ploaie, dar băncile ardeau mocnit în cea mai mare parte. Toată lumea îi mulţumea lui Dumnezeu că s-a întâmplat într-o marţi pe la miezul nopţii. Era o zi caldă şi nu prea aveam unde să ne ferim de ploaia caldă, aşa că toată lumea o ignora, mai mult sau mai puţin. Oamenii de toate religiile au venit să dea o mână de ajutor. Parcă am fi fost într-o tabără sau la picnic. Caii au fost deshămaţi, iar copiii mici stăteau sub o căruţă pe o cuvertură veche, ca să nu încurce lumea, vorbeau, se jucau cu bile de sticlă, se uitau la băieţii mai mari şi la oamenii care se căţărau pe ruine, căutând biblii şi cărţi cu imnuri. Cântau, toţi cântam: „Isus binecuvântatul" şi „Vechea cruce mâncată de rugină", iar vântul sufla ploaia în rafale şi stropii fini ne ajungeau acolo unde ne găseam. Erau mai reci decât ploaia. Ploaia care cădea pe căruţă suna la fel ca atunci când cade pe streaşina de la pod. Aici nu plouă niciodată, dar îmi amintesc de ziua aceea. Iar după aceea când au adunat toate cărţile acelea distruse, au făcut două morminte pentru ele şi au pus bibliile într-unul, iar cărţile de imnuri în

cealaltă, după care pastorul a cărui biserică era – baptist, după câte îmi amintesc – a spus o rugăciune pentru ele. Întotdeauna am fost uimit, urmărindu-i pe oamenii maturi, cum păreau să ştie ce trebuie făcut în orice situaţie, să ştie ce se cuvenea.

Femeile au pus în căruţa noastră plăcintele şi prăjiturile pe care le aduseseră şi cărţile care se mai puteau folosi, iar apoi au acoperit lada căruţei cu scânduri, prelate şi pleduri. Mâncarea prinsese destulă umezeală. Nimeni nu părea să se fi gândit la ploaie. Iar recolta se apropia, aşa că o vreme aveau să fie prea ocupaţi pentru a se întoarce acolo. Au pus amvonul sub un copac şi l-au acoperit cu o pătură de cai şi au salvat tot ce se putea salva, ceea ce se cam reducea la bucăţi de lemn şi cuie, iar apoi au demolat tot ce mai stătea în picioare, pentru a face un foc de tabără mai încolo. Cenuşa a devenit lichidă din cauza ploii, iar oamenii care lucrau printre ruine erau negri şi murdari, abia îi mai puteai recunoaşte pe unii de alţii. Tata mi-a adus nişte biscuiţi, plini de funinginea de pe mâinile lui.

– Nu contează, mi-a spus, nimic nu este mai curat decât cenuşa. Dar a schimbat gustul biscuiţilor, care mi se părea că semăna cu pâinea durerii, deseori menţionată în acele zile, deşi astăzi aproape că este dată uitării.

„Ciudate sunt căile ghinionului." E un lucru ştiut. Atunci când sunt aici, în camera mea de lucru, cu radioul deschis, cu vreo carte veche în mână, la ora de culcare, cu vântul bătând şi casa scârţâind, uit unde mă aflu şi, câteva momente, mă simt de parcă aş fi din nou în perioada aceea dificilă şi descopăr o anume dulceaţă în experienţa aceasta pe care nu o înţeleg. Dar asta nu face decât să-i mărească valoarea. Ceea ce vreau să spun este că niciodată nu ştii pe deplin adevărata natură nici măcar a propriei tale experienţe.

Sau poate nu are o natură anume. Mi-l amintesc pe tata în genunchi în ploaie, cu apa scurgându-i-se de pe pălărie, dându-mi să mănânc biscuiți din mâna lui, având în spate ruinele înnegrite ale unei biserici, iar acolo unde ploaia cădea pe jăraticul încins ieşeau aburi, ploaia cădea în rafale, iar femeile cântau „Vechea cruce mâncată de rugină" în timp ce lucrau, mişcându-se atât de grațios, de parcă ar fi dansat pe ritmul imnului. Pe vremea aceea nici o femeie în toată firea nu permitea să fie văzută cu părul despletit, dar în acea zi chiar şi marile doamne în vârstă aveau părul lăsat pe umeri ca nişte şcolărițe. Era vesel şi trist în acelaşi timp. O spun din nou pentru că mi se pare că o bună parte din viața mea a fost cuprinsă în acel moment. Durerea însăşi deseori m-a întors la acea dimineață, la acel moment când am luat cuminecătura din mâna tatălui meu. Mi-o amintesc ca pe o cuminecătură şi cred că aşa ceva a fost.

Nu aş putea să-ți spun ce a însemnat ziua aceea ploioasă pentru mine. Nu aş putea să-mi mărturisesc nici mie ce a însemnat pentru mine. Dar ştiu de cât de multe lucruri m-a făcut să nu mă mai îndoiesc.

Astăzi toate femeile în vârstă îşi taie părul şi-l vopsesc albastru, ceea ce cred că nu e rău.

Ori de câte ori țin o biblie în mână, îmi aduc aminte de ziua în care ei, pe ploaie, au îngropat bibliile acelea distruse sub un copac, iar ziua aceea este cumva sanctificată de acea amintire. Îmi aduc aminte de bătrânul părinte, el însuşi predicând pe ruinele bisericii lui, cu toate ferestrele deschise astfel încât cei puțini care se aflau acolo să audă „Vechea cruce mâncată de rugină" ridicându-se pe deal de la congregația metodistă. Chiar şi biserica mea este sanctificată de

povestea care mi s-a spus. Îmi aduc aminte că tata a spus că atunci când ei doi au venit aici pentru prima dată au găsit acoperişul bisericii într-o asemenea stare jalnică, încât pe culoar şi pe bănci erau puse găleţi şi cratiţe în care se strângea apa când ploua. Spunea că femeile plantaseră trandafiri cățărători pe lângă clădire şi de-a lungul gardului, astfel încât arăta mai frumos ca niciodată. Preeria recucerise ogoarele şi livezile, iar între făgaşele de pe drum creştea floarea-soarelui. Femeile se adunau pentru rugăciune şi învăţături biblice chiar dacă biserica se dărâma sub ochii lor. Mă gândesc la acest lucru şi mi se pare ceva plin de forţă şi frumuseţe. Cred din tot sufletul că este o pierdere şi o lipsă de respect să nu onorezi astfel de viziuni, fie că s-a întâmplat sau nu să le vezi chiar tu.

Acestea fiind spuse, noi întotdeauna am avut grijă să ne apropiem de bătrân din direcţia corectă. Lui îi lipsea ochiul drept şi noi aveam impresia că viziunile îi veneau din acea parte. Niciodată nu ne vorbea prea mult despre ele, de vreme ce el îşi dădea seama că atitudinea noastră în privinţa subiectului era mai mult sau mai puţin greşită. Cu toate acestea, noi încercam să respectăm limitele politeţii. Uneori, când mă întorceam de la şcoală, mama mă aştepta pe prispa din spate şi îmi şoptea:

– Dumnezeu este în salon.

Apoi intram numai în şosete şi aruncam o privire prin uşa de la salon şi-l găseam pe bunicul, stând în partea stângă a canapelei, privind atent, amabil şi cu o încântare gravă. Din când în când auzeam câte o remarcă: „Înţeleg ce vrei să spui“ sau „Deseori şi eu am simţit la fel“. Iar pentru câteva zile după aceea, bătrânul radia, avea un scop şi furtişagurile lui erau puţin mai la vedere.

O dată la cină ne-a spus:

– Azi după-amiază l-am întâlnit pe Domnul la râu şi, ştiţi, ne-am apucat de vorbit, iar El a făcut o sugestie, care cred că este interesantă. Mi-a spus: John, de ce să nu mergi tu acasă şi să accepţi că eşti bătrân? Dar a trebuit să-i spun că nu eram sigur că sunt gata de drum.

– Tată, a spus mama, tu *eşti* acasă. Probabil a vrut să spună să o laşi mai moale.

– Ştiu eu, a spus bătrânul, ştiu eu?

Şi s-a scufundat în lumina lui, gândindu-se la ale lui.

După aceea tata spunea că dacă bătrânul era convins că Domnul îl vrea înapoi în Kansas, orice am spune noi nu-l va influenţa în nici un fel. Era important pentru el să creadă acest lucru, deşi mă cam îndoiesc că el credea cu adevărat.

O dată, pe când mergeam la şcoală, am văzut nişte copii sâcâindu-l pe bunicul; se distrau pe socoteala lui, un bătrân sfrijit care culegea mure în pălărie, dând uşor din cap şi spunând ceva în acelaşi timp. Se apropiau de el din partea dreaptă şi îi atingeau braţul, îl trăgeau de haină. Lucrul acesta îl făcea să dea din cap şi să spună ceva, iar ei se băteau peste gură şi plecau în goană.

Ei bine, lucrul acesta m-a uimit. Îmi dau seama cât de mult credeam că avea un fel de sacralitate în el însuşi şi chiar m-a şocat că acei copii puteau să o profaneze în acel fel. Stăteam acolo, încercând să înţeleg, să mă hotărăsc ce să fac, când bătrânul s-a întors pe călcâie şi m-a fixat cu privirea aceea a lui. Nu ştiu cum de a ştiut că eram acolo şi nu am înţeles niciodată de ce s-a uitat la mine în acel fel, de parcă aş fi fost un trădător. Nu mi s-a părut corect faţă de mine, dar niciodată nu am putut să alung acea senzaţie.

Niciodată nu am putut să mă conving că a fost vorba doar de o greşeală şi nimic altceva.

Ei bine, trebuie să mărturisesc că am simţit o oarecare stinghereală din cauza lui. Se poate să fi fost chiar ruşine. Şi nici nu a fost pentru prima dată când simţeam aşa ceva. Dar atunci eram un copil şi mi se părea că poate a ţinut seama oarecum. Oamenii care pot să vadă prin tine nu întotdeauna sunt imparţiali cu tine, pentru că niciodată nu îţi acordă încredere în privinţa efortului pe care îl faci pentru a te depăşi, ceea ce este dificil, bine intenţionat şi merită puţină atenţie.

Cred că pot să o spun. Ne-a durut pe toţi cumplit de mult că a plecat aşa cum a plecat. Ştiam că avea o motivaţie şi că orice ne-am fi spus, în mod rezonabil şi cu bune intenţii, ştiam că părea lipsit de importanţă prin prisma lui, iar acest lucru făcea totul să pară puţin important şi prin prisma noastră. Când a plecat, a luat atât de mult cu sine...

Tata spunea că, atunci când a intrat în biserica tatălui său după ce s-au întors din armată, primul lucru pe care l-a văzut a fost o tapiserie care era pusă pe perete deasupra mesei pentru cuminecătură. Era frumos lucrată, flori şi flăcări în jurul cuvintelor: „Domnul Dumnezeul nostru este focul purificator". Tocmai de aceea întotdeauna mă gândesc la biserica bunicului ca fiind cea lovită de trăsnet. Aşa cum a şi fost.

Tata spunea că acea tapiserie l-a determinat să stea cu quakerii. Spunea că ultimul lucru pe care l-ar fi spus despre război, de vreme ce-l văzuse atât de bine, era că ar fi „purificator", iar gândul că femeile acelea puteau să creadă că lumea era mai pură datorită pierderii fiilor şi soţilor lor îl făcea să pălească. Stătea acolo uitându-se la acel lucru, vizibil nemulţumit, se pare, pentru că una dintre femei i-a spus:

– E ceva din Scriptură.

I-a răspuns:

– Mă scuzați, doamnă. Nu, nu este din Scriptură.

– Ei bine, a zis ea. Atunci cu siguranță ar trebui să fie.

Și bineînțeles că așa ceva i s-a părut cumplit, faptul că ea a putut să gândească așa ceva. Și, cu toate acestea, în cazul în care acele cuvinte chiar nu apar în Biblie, există pasaje despre care s-ar putea spune că rezumau ideea destul de bine. Poate acest lucru a vrut femeia să-l spună.

Întotdeauna am vrut să văd tapiseria aceea, dacă așa ceva era. Spunea că era câte un heruvim de fiecare parte, cu aripile adunate în față așa cum apar în desenele vechi, și, pe de altă parte, acolo unde ar fi trebuit să fie Chivotul Legii, cuvintele acelea incendiare, florile și flăcările din jurul și de deasupra lor. Nu știu cum au reușit femeile acelea să găsească materialele, câte haine dintre puținele bune pe care le-au avut nu au fost tăiate ori destrămate pentru a putea face așa ceva. Și întotdeauna m-am întrebat ce s-a întâmplat cu ea. Lucrurile materiale sunt atât de vulnerabile la umilința decăderii. Sunt unele care tare mult mi-aș dori să fie salvate.

Una câte una, când femeile au aflat că sunt văduve, s-au întors la familiile lor din est. Nu toate, dar o bună parte dintre ele. Unele și-au îngropat soții și copiii lângă biserică, așa că au simțit că nu ar putea să plece. Iar unele dintre cele care au plecat au revenit, chiar și mulți ani mai târziu. Cu toate acestea, până la urmă parohia aceea a dispărut, iar metodiștii au cumpărat terenul și au ars din temelii vechea clădire pentru că nu mai putea fi salvată.

O dată, într-o predică, tata a vorbit despre cât de mult regreta vremurile de după război când se ducea să stea cu quakerii în timp ce tatăl său se zbătea să găsească acele cuvinte care să le aducă alinare celor ce mai rămăseseră

din sărmana adunare de enoriaşi. Spunea că în acele zile tatăl său deschidea toate ferestrele care se mai deschideau, astfel încât să-i audă pe metodişti cântând lângă râu, iar unele dintre femei cântau şi ele dacă auzeau „Vechea cruce mâncată de rugină" sau „Piatra veacurilor", până şi în mijlocul predicii, iar el se oprea şi le asculta. Vântul, spunea, mirosea a pământ reavăn din cauza mormintelor proaspete şi totuşi după aceea oamenii şi-au amintit acele dimineţi de duminică şi acele seri de miercuri ca de nişte lucruri minunate într-un fel straniu. Era o anume tandreţe când vorbeau despre acele zile. Tata spunea că de atunci încolo regretase şi se căise toată viaţa, dar nu suficient, pentru că, în primul rând, faptul că a stat departe păruse un act de principiu. Prin predicile sale, tatăl său îşi încurajase enoriaşii să participe la război, spunându-le că atâta timp cât era sclavie nu putea fi pace, ci numai un război al celor înarmaţi şi puternici împotriva celor captivi şi fără de apărare. Spunea: Pacea va veni doar atunci când acest război se va încheia, aşa că Dumnezeul păcii ne cheamă să-l încheiem. Spunea toate acestea cu arma la brâu. Şi toţi întotdeauna strigau amin, până şi copiii mici.

Astăzi, am venit acasă la ora prânzului şi te-am găsit în stradă, împreună cu Jack Boughton, vă jucaţi cu mingea de baseball. Purtai mănuşa lui, o mănuşă nouă şi frumoasă care îţi ajungea aproape până la cot, iar el avea vechea mănuşă a lui Edward, pe care o ţin pe birou. Mi-a scăpat din vedere să-ţi cumpăr o mănuşă a ta. Mă voi ocupa acest lucru.

Tânărul Boughton te învăţa cum să prinzi mingile joase, probabil pentru a ascunde faptul că tu nu prea aveai cum prinde nici o minge înaltă. Erai foarte serios, alergai de colo-colo pe picioruşele tale iuţi, iar el spunea:

– Hai, hai, şi îşi lovea mănuşa, iar apoi cu vocea unui comentator sportiv: Trece de a doua bază, oameni buni. Oare aruncătura va veni la timp?

Şi tu pierdeai mingea, din nou, iar el spunea:

– Este uimitor, oameni buni. Alergătorul pare să se fi împiedicat în şireturile sale! E la pământ! Îi ia puţin timp să-şi revină! E în picioare, se îndreaptă către ultima bază! Îşi trage după el piciorul stâng, sare-ntr-un picior!

Iar în acel moment nu mai puteai de râs, dar până la urmă reuşeai să-i arunci mingea, iar el spunea:

– Ei bine, oameni buni, alergătorul e terminat!

Era frumos să mă uit la voi doi în umbra cu franjuri de lumină.

Îmi amintesc cum o priveam pe Louisa sărind coarda într-o haină de un roşu aprins, cu codiţele zbătându-i-se în aerul rece. Era o primăvară timpurie, aşa că nu se ridica nici un fir de praf. Copacii abia dacă înmuguriseră. Încă mai aveau acea înfăţişare subţire şi mândră pe care o au copacii tineri. Nu ştiu a cui a fost ideea să plantăm toţi acei ulmi prin oraş, dar oricine ar fi fost, ne-a făcut un mare bine. Boughton cel bătrân şi cu mine obişnuiam să batem mingea, seara, sub aceieaşi ulmi, până când au început să-l supere încheieturile, ceea ce s-a întâmplat înainte ca el să facă patruzeci de ani, după câte îmi amintesc. Sănătatea a fost o altă grea cumpănă pentru el.

Încerc să scot cât de mult pot din situaţia noastră. Adică, încerc să-ţi spun lucruri pe care nu m-aş fi gândit niciodată să ţi le spun dacă te-aş fi crescut, tată şi fiu, în mod obişnuit. Când lucrurile se petrec normal, este greu să-ţi aminteşti ceea ce contează. Sunt atât de multe lucruri la care nu te-ai gândi să le spui cuiva! Şi cred că pot fi lucruri care înseamnă mult pentru tine şi că până şi propriul

tău copil va trebui să le ştie pentru a te cunoaşte foarte bine. Îmi aduc aminte de acea zi din copilăria mea când stăteam întins sub căruţă împreună cu ceilalţi copii mici, privindu-i cum dărâmă ruinele acelei biserici baptiste, iar tata mi-a adus un biscuit la prânz şi eu m-am strecurat afară şi am îngenuncheat alături de el, în ploaie. Îmi aduc aminte de parcă ar fi rupt pâinea şi mi-ar fi pus-o în gură, deşi ştiu că nu a fost aşa. Mâinile şi faţa lui erau negre de cenuşă – arăta de parcă ar fi fost ars, ca unii din acei vechi martiri – şi stătea în genunchi acolo în ploaie şi a scos o bucată de biscuit din cămaşă, l-a rupt, iar aceasta este adevărat, mi-a dat o jumătate, iar cealaltă jumătate a mâncat-o el. Şi chiar a fost pâinea durerii, pentru că atunci toţi erau săraci. Câţiva ani la rând fusese secetă şi vremurile erau grele. Deşi nu prea ne-am dat seama atunci când era greu pentru toată lumea. Şi cred că de aceea nimănui nu-i păsa de ploaie. O avusesem prea puţin. Un lucru de care îmi amintesc mereu este felul în care femeile şi-au lăsat părul liber şi cum rochiile lor se murdăreau de noroi, până şi femeile mai în vârstă, de parcă nimic nu ar mai fi contat. Iar apoi cântecul, care, după câte îmi amintesc, a fost foarte frumos, deşi sunt destul de sigur că s-ar fi putut să nu fi fost. Părea că se împletea cu sunetul ploii. „Sub crucea lui Isus". Toate acele frumoase cântece vechi şi triste. Gustul amar al acelei fărâmituri a ajuns să însemne alte lucruri în anii care au trecut. Am avut multe ocazii ca să mă gândesc.

Nu este surprinzător că-mi aduc aminte de acea zi de parcă tata mi-ar fi dat cuminecătura, luând pâinea de sub cămaşă şi a rupt-o pentru mine cu mâinile lui pline de cenuşă. Dar este straniu felul în care îmi amintesc că am primit-o, de vreme ce niciodată nu a fost obiceiul nostru ca preotul să pună cuminecătura în gura credinciosului, aşa

cum se întâmplă în unele biserici. Cred că se întâmplă din cauză că, în dimineaţa împărtăşaniei când mama ta te-a adus în faţă şi a spus: Trebuie să-i dai şi lui, am rupt pâinea şi ţi-am dat-o s-o mănânci din mâna mea, la fel cum tata nu a făcut-o decât în amintirile mele. Şi eu ştiu, ceea ce am vrut în acel moment a fost să-ţi dau o versiune a acelei amintiri, care mi-a fost foarte dragă, deşi doar acum îmi dau seama cât de des îmi aminteam de ea.

Timpul e râul care curge pentru vecie,
Purtându-şi fiii în depărtare,
Ei înoată nevăzuţi, ca o reverie
Ce se destramă la hotarul primilor zori.

Bunul şi dragul de Isaac Watts. Deseori m-am gândit la aceste versuri. Întotdeauna m-am întrebat ce relaţie există între această realitate prezentă şi realitatea cea de pe urmă.

Mii de ani sunt pentru ochii tăi
Ca scurta trecere a unei seri...

Fără îndoială că este adevărat. Visul, care este viaţa noastră, se va încheia aşa cum se încheie visele, abrupt şi complet, în momentul în care se ridică soarele, când apare lumina. Iar noi ne vom spune: Toată temerea şi toată durerea au fost degeaba. Dar aceasta nu poate fi adevărat. Nu cred că ne vom uita toate durerile. Ar însemna să uităm că am trăit, din punct de vedere uman. Durerea mi se pare a fi o mare parte din substanţa vieţii umane. De exemplu, chiar în acest moment simt o durere tandră pentru tine în timp ce tu citeşti aceste rânduri, pentru că nu te cunosc şi pentru că ai crescut fără tată, biet copil, stând pe burtă la soare cu

Soapy adormită pe spatele tău. Faci acele micile desene teribile pe care mi le vei aduce să le admir şi pe care le voi admira pentru că nu am inima să-ţi spun vreun cuvânt potrivnic care să-ţi aducă aminte de mine în acest fel.

Îţi voi spune şi alte poveşti de demult. Atât cât ştiu despre acele zile de demult vine de pe timpul când tata şi cu mine cutreieram împreună pierduţi prin Kansas. Nu ştiu dacă vreodată chiar am plâns, dar ştiu că o bună bucată de vreme am încercat să nu scap o lacrimă. Pingelele îmi erau găurite de atâta purtat, praful şi pietricelele îmi intrau în pantofi şi îmi găureau şi ciorapii, chinuindu-mă. O, ce mizerie! O, ce de băşici! Timpul îi apasă pe copii. Se străduiesc doar să treacă prin biserică, după cum ştii. Şi iată-mă, chinuindu-mă prin acelaşi peisaj bătrân şi necunoscut, zi după zi, întotdeauna dorindu-mi să o iau mai încet, să mă aşez, să mă întind, cu tata mergând înainte, fără îndoială puţin disperat, aşa cum ar fi avut tot dreptul. De câteva ori chiar m-am aşezat. Pur şi simplu, am stat acolo în arşiţă, în mijlocul buruienilor, cu lăcuste zburându-mi în jurul capului, privindu-l cum se îndepărtează şi cum a continuat să meargă până nu l-am mai văzut, ceea ce înseamnă o cale lungă în Kansas. Apoi a trebuit să alerg ca să-l prind din urmă. Mi-a spus:

– O să-ţi fie sete.

Ei bine, mi s-a părut că-mi fusese sete jumătate din viaţa mea.

Dar lucrul plăcut a fost că atunci când am stat cu el îmi spunea lucruri remarcabile, pe care sunt destul de sigur că altfel nu mi le-ar fi spus. Dacă aveam ce mânca seara, spunea poveşti pentru a sărbători, iar dacă nu aveam, spunea poveşti ca să nu simţim lipsa hranei. O dată, nişte

bufniţe ne-au trezit cu zgomotele acelea pe care le scot uneori şi mi-a povestit cum a fost trezit de nişte sunete în noapte, cum a ieşit din casă şi a văzut catârul lui John Brown ieşind pe uşa bisericii tatălui său, şi a auzit cum cineva îl îndemna să coboare treptele acelea de lemn în lumina lunii. A auzit un tropăit pe loc şi o voce joasă şi tristă care spunea:

– Hai, că-i bine. Hai, că-i bine.

După aceea patru cai, nervoşi şi iuţi, toţi gata înşeuaţi. Bărbaţii au încălecat, doi bărbaţi pe un cal ducându-l pe celălalt de căpăstru – unul dintre bărbaţi era rănit şi trebuia ţinut – şi au plecat fără un cuvânt. Apoi, peste câteva minute, a auzit uşa de la hambar deschizându-se, a auzit calul lor fornăind în timp ce ieşea, iar pe tatăl său vorbind şi apoi plecând şi el.

Mi-a spus că s-a dus la biserică şi a stat în întuneric, întrebându-se ce să facă. Pe atunci nu avea nici zece ani. Spunea că biserica mirosea a cal, praf de puşcă şi sudoare. (Pe vremea aceea nu aveau cartuşe ca ale noastre, aşa că tot timpul trebuiau să-şi încarce armele cu praf de puşcă şi gloanţe.) Împinseseră băncile şi masa pentru cumineca-tură la perete ca să facă loc pentru animale. Nu era nici o îndoială că oamenii se culcaseră pe bănci. Cu siguranţă, omul rănit fusese culcat pe o bancă, pentru că era plină de sânge, la fel ca podeaua de sub ea. Tata mi-a spus:

– Acesta a fost primul lucru pe care l-am văzut când s-a luminat de ziuă.

Aşa că a tras banca afară în spatele bisericii, a ridicat-o şi a lăsat-o să cadă în iarbă pe o parte. Pentru a nu strica iarba prea tare. Apoi a luat o lopată şi o mătură şi a curăţat după cai cât de bine a putut. Şi-a adus o găleată de apă şi nişte săpun şi a frecat balta de sânge, dar nu a reuşit decât

să o întindă mai mult. Aşa că până la urmă a împrăştiat apa pe toată podeaua, pentru ca sângele să nu sară chiar aşa în ochi. Îşi spunea că dacă oamenii care au dormit în biserică erau urmăriţi, urmăritorii lor puteau apărea în orice minut şi vor căuta urme de balegă de catâr într-o biserică sau sânge pe o bancă. Şi, bineînţeles, acestea erau lucruri care oricum trebuiau făcute, mai ales pentru că era sâmbătă.

Dar acei urmăritori, cu siguranţă, ar fi fost curioşi să ştie de ce de freca podeaua într-o biserică, înainte ca soarele să fie sus pe cer. Apoi şi-a dat seama cât de nepotrivit era pentru tatăl său să plece undeva la acea oră, fără să-şi dea osteneala să pună lucrurile la punct, fără a lăsa instrucţiuni cum să le pună ei la punct, lăsându-l să se dea jos din pat pentru a nimeri în această situaţie complicată, în care se părea că nu era nimic corect de făcut. Se gândea la aceste lucruri în timp ce căra cu greu o găleată de apă în biserică, când a văzut un om în uniformă militară care stătea în lumina tulbure a dimineţii pe o bancă lângă perete, cu pălăria în mână şi cu pistolul alături.

– Este frumos aici la voi, a spus soldatul.

Apoi şi-a trecut mâna peste ruptura de la genunchi şi a spus:

– Afurisitul de cal m-a trântit.

S-a auzit o bufniţă sau aşa ceva, care a şi a zburat brusc.

– Voi nu aveţi cumva un cal pe care să-l pot rechiziţiona? Ar fi pentru două-trei zile.

– Trebuie să vorbiţi cu tata.

Soldatul a remarcat:

– Tatăl tău nu este aici. Cred că a plecat undeva chiar cu calul pe care speram să-l pot împrumuta. Apoi a mai spus: Ai auzit de Osawatomie John Brown? Bineînţeles că

ar trebui. Toată lumea a auzit. Văd că eşti un băiat pe cinste. Nu-ţi face griji, nu te voi obliga să-mi spui minciuni chiar aici în biserică, frăţioare. Ştii cam ce fel de lucruri făcea John Brown?

Tata a spus că da, auzise nişte poveşti.

Soldatul a dat din cap.

– Pe aici se află oameni de treabă care l-ar ajuta oricând ar avea ocazia. Slujitori ai lui Dumnezeu. L-ar lăsa să-şi aducă aici, în biserică, până şi catârul lui bătrân, dacă li s-ar cere. Ar considera acest lucru o onoare. Mi se pare demn de laudă. Fugarii aceia ar intra cu armele, rănile şi cizmele lor murdare, ar intra însângerând podeaua, fără nici o reţinere. Apoi un soldat al guvernului Statelor Unite vine să-i caute, este plătit pentru asta, şi nimeni nu-i dă nici măcar o ceaşcă de cafea.

Tata i-a spus:

– Avem cafea. Sunt foarte sigur că avem.

Soldatul s-a ridicat zicând:

– Plutonul meu m-a lăsat în urmă la vreo trei kilometri de aici şi a luat-o spre est. Ştiau încotro se pot îndrepta fugarii imediat ce apunea luna. Nu ar fi trebuit să găsească balega de cal pe care ai lăsat-o acolo pe treptele de la intrare ca să-şi dea seama care-i situaţia. Aşa că, dacă tatăl tău a plecat cu ei, s-ar putea ca acum să se afle într-o mare încurcătură. Cred că mai bine să-ţi spun asta înainte de a bea din cafeaua voastră.

Tata mi-a spus că avea buzele atât de amorţite încât nici nu putea să le mişte pentru a scoate un cuvânt. Soldatul i-a zis:

– O să beau nişte apă de la fântâna voastră.

Şi a ieşit din biserică, a băut o gură de apă şi a luat-o în sus pe drum, având grijă cum călca pe piciorul beteag. Tata

nu voia să creadă că acesta era omul pe care l-a împuşcat bunicul, dar aşa a crezut. Nu vreau să sugerez că l-ar fi împuşcat, dar în acele zile, într-un asemenea loc, un om putea muri dintr-o mulţime de cauze, nu numai rănit de glonţ.

A mers pe jos până la următoarea fermă, a rechiziţionat un cal şi a pornit în direcţia în care credea că o luase plutonul lui, deşi, dacă a fost acelaşi om, a luat-o pe un drum puţin mai la sud de cel pe care mergea plutonul. Brown şi oamenii lui au făcut un ocol şi au luat-o pe la sud, ştiau că vor fi urmăriţi şi au luat-o către dealuri. Iar bunicul venea încet către casă cu pistolul acela mare la cingătoare şi cele două cămăşi pătate de sânge ţinute bine sub braţ, ceea ce a fost o mare prostie din partea lui. Şi nu purta nici o cămaşă pe sub haină, de vreme ce o schimbase pe a lui cu cele două pe care le-a adus cu el. Dar niciodată, după acea zi, nu a mai fost, cu adevărat, un om practic, spunea tata. Ar fi trebuit să ştiu de unde venea lipsa lui de spirit practic, dar, bineînţeles, acesta era adevărul. În orice caz, un soldat singur s-a apropiat de el şi l-a somat să se dea jos de pe cal; călărea, într-adevăr, un cal brun, care ar fi putut fi al vecinului nostru. Soldatul l-a interogat, însă nu l-a prins pe bunicul cu minciuna. Dar avea un pistol şi pistolul era încărcat.

– Ei bine, da, l-am luat prin surprindere, a spus bunicul. Apoi calul lui s-a cambrat. Soldatul a luat o căzătură zdravănă.

Şi l-a lăsat acolo pe jos.

– Brown bătrânul m-a întrebat dacă aş vrea să le acopăr retragerea în caz de nevoie. Am zis că da, şi asta am făcut. Ce *era* să fac cu soldatul, să-l aduc înapoi aici?

Ceea ce voia să spună era că oamenii din parohie depuseseră multe eforturi pentru a construi pereţi dubli, pivniţe ascunse în diferitele lor barăci sau clădiri auxiliare, tuneluri

care porneau din lăzi de cartofi cu fund dublu şi se terminau sub câte o claie de fân la vreo sută de metri mai departe. În biserică, păstrau un coşciug cu fund fals şi un mormânt deschis cu podea din pânză de sac întinsă peste nişte scânduri şi acoperită cu pământ, ce dădea într-un tunel care ajungea într-o magazie de lemne. Tot efortul acela era pentru a ajuta captivii să ajungă în libertate. Soldatul acela ar fi trebuit doar să tragă concluzia că bunicul era unul dintre apropiaţii lui John Brown, ar fi atras atenţia şi totul ar fi fost distrus.

Bătrânul i-a spus tatălui meu ce se întâmplase deoarece tata i-a povestit cum l-a găsit pe soldat în biserică.

– Un individ brunet, spui? Care vorbea mai încet?

I-a spus tatălui meu că era o chestiune teribil de serioasă, de viaţă şi de moarte. Nu trebuia să mai spună nimănui nici un cuvânt despre cele întâmplate şi să-şi pregătească o minciună, în cazul în care venea cineva să investigheze. Aşa că, trezindu-se şi adormind la loc, se gândea la soldatul acela rănit, singur, acolo în prerie, şi încerca să se imagineze spunând că nu văzuse un asemenea om, că nu vorbise cu el.

Ei bine, autorităţile nu au venit să-l întrebe de soldat, aşa că tata a crezut că probabil murise acolo în prerie. A spus:

– Uşurarea pe care o simţeam în fiecare zi în care ei nu veneau a fost groaznică. Desigur, ziua morţii cuiva nu putea fi prilej de bucurie pentru el. Dar tata a spus:

– Atunci când mi-a zis că s-a cabrat calul, am simţit că mă lasă inima.

Aşa că ne aflam acolo, stând în podul unui hambar părăsit, ascultând bufniţele, şoarecii, liliecii şi vântul, fără a putea şti când apar zorii. Tata mi-a spus:

– Niciodată nu mi-am iertat faptul că nu m-am dus să-l caut.

Şi am simţit acest adevăr cum nu am mai simţit nici un adevăr al altor cuvinte spuse de un om. A mai spus:

– Chiar duminica următoare, afurisitul a ţinut predica într-una dintre acele cămăşi, cu pistolul la brâu. Şi nici nu ţi-ar fi venit să crezi cum au dat oamenii răspunsurile, toţi plângeau şi strigau.

Iar după aceea, a spus, tatăl său a fost plecat zile-n şir. Au fost duminici când urca treptele bisericii cu calul la ora la care trebuia să înceapă serviciul religios şi trăgeau un foc în aer pentru a anunţa oamenii că s-a întors. Îl găseau stând în amvon, cu ochii roşii şi faţa palidă, cu barba prăfuită, gata să ţină o predică despre judecată şi binecuvântare. Tata mi-a spus:

– Niciodată n-am avut curajul să-l întreb ce făcea. Nu puteam risca să aflu lucruri care erau mai grave decât suspiciunile mele.

Stăteam acolo întins lângă tata, cu capul pe braţul lui, ascultând vântul şi îmi părea rău că era ceva prea profund pentru a avea vreo obiecţie. Îmi era milă de mama, care s-ar fi putut să vină să ne caute şi să nu ne găsească niciodată, absolut niciodată. Îmi era milă de lilieci şi de şoareci. Îmi era milă de pământ şi de lună. Îmi era milă de Domnul.

A doua zi am dat peste ferma femeii din Maine.

Mi-am petrecut dimineaţa într-o întâlnire cu cei din consiliu. A fost plăcut. Plini de respect, nu au luat în seamă cele câteva sugestii pe care le-am făcut cu privire la reparaţiile de care are nevoie clădirea. Sunt foarte sigur că vor construi una nouă de îndată ce am să mor. Nu o spun din nepolitețe – ei nu vor să mă îndurereze, aşa că aşteaptă să facă ceea ce au de gând să facă, iar aceasta este frumos din partea lor. Vor demola vechea biserică şi vor

pune în loc ceva mai mare şi mai greoi. Îi aud admirând ce au făcut luteranii, şi este impresionant: cărămidă roşie, un pronaos cu coloane albe, o uşă mare şi frumoasă şi o turlă minunată. Interiorul este foarte frumos, mi s-a spus. Am fost invitat la inaugurare şi mă voi duce, dacă mai sunt pe aici şi dacă mai sunt capabil de asemenea lucruri. Cu voia lui Dumnezeu, altfel spus. Mi-ar plăcea să văd noua noastră biserică, dar au dreptate, nu mi-ar plăcea să o văd pe cea veche la pământ. Cred că dacă aş vedea-o, asta m-ar putea ucide, ceea ce nu ar fi un lucru atât de cumplit pentru cineva în situaţia mea. Un junghi de durere ca o lovitură de graţie – ar fi ceva poetic.

Sunt eu nerăbdător? Să fie chiar aşa? Astăzi nu am avut nici o senzaţie de spin în carne, de spin în inimă, mai precis. Bătaia din pieptul meu continuă precum rumegă o vacă bătrână, cu aceeaşi plictiseală şi mulţumire fără de sfârşit; aşa mi se pare mie. Mă trezesc noaptea şi o aud. Din nou, spune. Din nou, din nou, din nou. „Pentru că Ocrotirea este o Creaţiune, chiar mai mult, este o Creaţiune continuă şi o Creaţiune în fiecare moment". Este din George Herbert, pe care sper că l-ai citit. *Din nou*, asta-i tot ce spune orice inimă, şi, chiar atunci când a fost spus cuvântul, momentul s-a dus, aşa că nici măcar nu păstrează nici un fel de promisiune în el.

De ce oare inima mea toată
Atât de tristă şi îndurerată
Şi-a păstrat simţămintele
Ca să-ţi cânte numele:
De-aş putea să ţin departe furtuna
Şi sfintele pietre să te laude totdeauna.
Sau cel puţin o vreme.

Ei bine, în cazul în care Herbert are dreptate, acest corp bătrân este o nouă creație, la fel ca tine. Vreau să spun așa cum ești tu acum, jucându-te sub geamul meu pe leagănul pe care ți l-a făcut Dan Boughton. Cred că-ți mai amintești. A legat un fir de pescuit de o săgeată și a tras peste creangă, iar apoi a folosit firul de pescuit pentru a ridica frânghia, și tot așa. I-a luat toată ziua, dar l-a făcut. Este un tânăr deștept cu inima bună. A fost o mare mângâiere pentru tatăl său și mama sa. Acum predă undeva în Michigan, mi s-a spus. Nu a ales să intre în cler, deși multă vreme toți s-au așteptat la așa ceva.

Stai în picioare în leagăn și ajungi cu el mai sus decât ar trebui, cu expresia aceea curajoasă pe față, ca un marinar pe o mare în fierbere. Frânghiile sunt lungi, iar tu ești ușor și se îndoaie ca firele de păianjen, lent, cu indolență. Cămașa ta este roșie – este cămașa ta preferată –, iar tu zbori în lumina soarelui și te oprești în strălucirea ei preț de o secundă și apoi cazi din nou în zona de umbră. Mi se pare că ești foarte fericit. Îmi aduc aminte de acele prime experimente cu lucruri fundamentale, gravitație și lumină, și ce plăcere absolută era. Și iat-o pe mama ta.

– Nu te legăna așa de sus, îți spune. Înțelege! Ești un băiat bun.

Nu am vrut să-i critic pe cei din consiliu. Chiar înțeleg reticența lor de a face orice investiție *substanțială* în privința bisericii, în acest moment. Dar dacă aș fi mai tânăr, îți spun eu, aș fi eu însumi sus pe acoperiș. Dar așa cum sunt, aș putea să bat câteva cuie în treptele de la intrare. Nu văd de ce să lăsăm vechiul loc să arate prea distrus în ultimul său an; sau poate vor fi mai mulți. Este o construcție foarte comună, dar are proporții destul de plăcute și cu un nou strat de vopsea ar deveni biserica de care toți ar

putea avea nevoie, mă refer la cum ar arăta. Din alte puncte de vedere este nepotrivită, recunosc.

Mi-am adus aminte să le spun că girueta de pe turlă a fost adusă de către bunicul meu, din Maine, şi a stat mulţi ani sus pe biserica lui. I-a dat-o tatălui meu în ziua în care a fost uns. Cei din Maine puneau cocoşii aceia pe turle, mi-a spus, pentru a le aminti de trădarea lui Petru, să-i îndemne la pocăinţă. Ei nu prea foloseau cruci în acele vremuri. Dar, de îndată ce am spus că era un cocoş pe turlă, ceea ce majoritatea dintre ei nici nu observaseră vreodată, s-au simţit puţin stingheriţi că nu era o cruce acolo sus. Cred că vor pune una, acum că le-a venit ideea. Este singurul lucru pe care îl vor face. Au spus că vor monta girueta undeva pe un zid, la intrare, probabil, unde oamenii o pot vedea. Nu-mi pasă ce fac. Le-am spus-o doar pentru că nu voiam să fie aruncată ca un lucru neînsemnat. Este foarte veche. În felul acesta cel puţin o vedeai mai bine.

Are o gaură de glonţ, la baza penelor din coadă. Sunt o mulţime de poveşti despre gaura aceea. Odată mi s-a spus că, deoarece bunicul meu nu avea clopot ori vreun alt mijloc respectabil de a chema lumea la slujbă şi aproape nimeni nu avea un ceas care să funcţioneze, el obişnuia să tragă un foc de armă în aer, iar într-o zi nu a fost destul de atent în ce direcţie a îndreptat arma. Mai era o poveste despre cineva din Missouri, care trecea pe acolo chiar când oamenii se adunau pentru slujbă: a tras un singur foc în cocoşul care s-a rotit, încercând să-i sperie puţin, pentru că ştia că erau abolиţionişti. Şi o altă poveste spunea că biserica primise o ladă de puşti Sharps, iar cineva a vrut să ştie dacă erau atât de precise cum se vorbea.

O puşcă Sharps este o armă bună, dar am bănuieli că prima poveste este cea adevărată, deoarece din experienţa

mea o asemenea precizie este doar rezultatul unei întâmplări. Bunicul putea fi foarte tăcut în privința aspectelor care-l stânjeneau, așa că este posibil ca el să fi lăsat oamenii să speculeze, să inventeze. Am spus comitetului meu povestea despre omul din Missouri, deoarece are un aspect creștin – să facă să sune girueta ar fi fost un act de o considerabilă stăpânire de sine, pentru că în acele vremuri sentimentele erau foarte aprinse. Povestea mai este și de un mare interes istoric, cred, și ar putea fi adevărată, contrar celor știute de mine. Este greu să faci oamenii să aibă grijă de lucrurile vechi. Așa că m-am gândit la ce trebuia să fac pentru a salva amărâtul acela de cocoș bătrân.

Destul de adesea, bisericile acestor coloniști erau făcute doar cât să nu-i plouă până când erau timp și resurse pentru a construi ceva mai bun. Așa că nu au demnitatea vârstei. Ele doar se degradează. Nu era în intenția constructorilor să devină venerabile. Îmi amintesc că vechea biserică baptistă unde a ajutat tata la demolare, total neagră sub ploaie, părea de zece ori mai impunătoare decât arătase înainte de a fi lovită de trăsnet. Așa îmi închipuisem întotdeauna că trebuie să arate o biserică. Când eram copil chiar am crezut că scopul turlelor era să atragă trăsnetul. Credeam că trebuia să protejeze toate celelalte case și clădiri, iar acest lucru mi s-a părut un gest foarte cavaleresc. Istoria bisericilor este foarte complexă, foarte amestecată. Vreau să știi cât de conștient sunt de acest lucru. În aceste zile sunt atât de mulți oameni care cred că loialitatea față de religie este ceva înapoiat, dacă nu chiar mai rău decât înapoiat. Sunt conștient de acest lucru, iar eu știu că acuzațiile care pot fi aduse bisericilor sunt importante. De asemenea știu că experiența mea în privința bisericii a fost, în multe sensuri, ocrotită și provincială. În toate sensurile, în cazul în care

nu există cu adevărat o viaţă universală şi transcendentală, în cazul în care pâinea nu este pâine, iar cupa nu este cupă peste tot, în toate condiţiile, şi este un moment cu Domnul în grădina Ghetsemani care vine pentru toţi, aşa cred eu din tot sufletul. Biscuitul acela plin de cenuşă din mâna parcă arsă a tatălui meu. Totul înseamnă mai mult decât pot să-ţi explic. Aşa că nu trebuie să judeci ceea ce ştiu eu prin cuvintele pe care le-am găsit de cuviinţă. Doamne, dacă aş putea să-ţi dau ceea ce mi-a dat tata! Dar sper să ai parte de acel dar. Nu mă refer la harul preoţiei, cred că am mai spus asta.

Am făcut un lucru ciudat în această dimineaţă. La radio era un vals şi mi-am spus că vreau să dansez. Nu vreau să spun că aş fi vrut în felul obişnuit. Am o vagă noţiune despre vals, dar nu am învăţat paşii şi alte asemenea. Doar îmi fâlfâiam braţele şi mă învârteam puţin, cu multă atenţie. Aducându-mi aminte de tinereţea mea, îmi dau seama că niciodată nu am prea avut parte de ea. S-a terminat înainte ca mie să-mi fi fost îndeajuns. Ori de câte ori îmi amintesc de Edward, mă gândesc cum băteam mingea în arşiţa străzii şi la acea minunată oboseală a braţelor. Mă gândesc cum săream după o minge înaltă şi la acea minunată colaborare a întregului corp cu sine şi la minunata siguranţă şi uimire când ştii că mănuşa este exact unde trebuie să fie. O, lumea asta îmi va lipsi!

Aşa că m-am hotărât că îmi va face bine să valsez puţin, şi aşa a fost. Intenţionez să mai valsez aici în camera de lucru. M-am gândit să-mi pregătesc o carte pe care să o strâng în mână în cazul în care încep să simt o durere neobişnuită, astfel încât să aibă o însemnătate specială pentru că se află în mâinile mele. Totul părea teatral, dacă stai şi te gândeşti, şi putea avea un efect pervers asupra cărţii, de a o împovăra

cu asociaţii neplăcute. Apropo, cele pe care le-am luat în considerare au fost Donne, Herbert, *Epistola către romani* a lui Barth şi volumul II din *Instituţii* al lui Calvin. Care nici nu se compară cu volumul I, care este mai subţire.

Este ceva misterios în ideea de a evoca viaţa unui bătrân, cu toate defectele şi rănile a ceea ce se numeşte viaţă lungă cu credinţă ocrotită, şi, de asemenea, cu toate punctele sale vulnerabile, cum ar fi evoluţia continuă a artritei din genunchiul meu stâng. M-am gândit uneori că Domnul ţine minte toată viaţa noastră, ca să spun aşa. Desigur, aşa face El. Iar „a ţine minte" nu este cea mai bună formulare, fără îndoială. Dar degetul pe care mi l-am rupt la a doua bază, pe când aveam douăzeci şi doi de ani, este mai strâmb ca niciodată şi pot interpreta acest lucru ca o atenţie specială, din punctul de vedere al lui Herbert.

În această dimineaţă, am făcut o plimbare până acasă la Boughton. Stătea pe prispa cu plasă împotriva insectelor la umbra gardului viu de rochiţa-rândunicii, moţăind. Lui şi soţiei lui le plăcea rochiţa-rândunicii pentru că atrăgea păsările colibri. Acum era urcată peste tot, de aceea casa arăta ca o uriaşă ascunzătoare pentru vânătorii de raţe. Boughton m-a corectat când i-am spus.

– O ascunzătoare pentru prins păsări colibri, mi-a zis. Sunt momente când tragi într-o pasăre mică şi dobori o mie. Dar, spune el, pentru că nu sunt de ajuns pentru o farfurie de supă, va mai aştepta.

Toate grădinile lui s-au sălbăticit mai mult sau mai puţin, dar când m-am apropiat pe drum l-am văzut pe fiul lui Boughton şi pe Glory curăţând stratul de crini. Boughton este proprietarul casei în care locuieşte. Întotdeauna mă gândeam că era ceva de invidiat, dar el a fost singurul care

să aibă grijă de ea, iar lucrurile au scăpat puțin de sub control în aceşti ultimi ani.

Părea să fie într-o stare excelentă.

– Copiii mi-au spus că pun lucrurile în ordine pentru mine.

Am vorbit cu el puțin despre campionatul de baseball şi despre alegeri, dar aş putea spune că mai degrabă asculta vocile copiilor, care sunau foarte vesele şi armonioase. Îmi aduc aminte când se jucau în acele grădini cu pisici, zmeie şi baloane de săpun. Era una dintre cele mai frumoase privelişti pe care le puteai vedea. Mama lor era o femeie de treabă, căreia îi plăcea să râdă. Bouhgton spune:

– Îmi lipseşte foarte mult.

Soția lui o cunoscuse pe Louisa de pe vremea când erau mici. O dată, îmi amintesc, au pus nişte ouă fierte sub cloşca vecinului. Din ce motiv nu am ştiut niciodată, dar mi-am adus aminte că ele râdeau atât de tare, încât s-au prăbuşit în iarbă şi au rămas acolo cu lacrimile scurgându-li-se pe păr. O dată Boughton cu mine şi cu alți băieți am demontat o căruță de fân şi am reasamblat-o pe acoperişul tribunalului. Nici eu nu ştiu de ce, dar ne-am distrat pe cinste, lucrând sub acoperirea întunericului. Nu eram încă uns, dar eram la seminar. Nu ştiu ce credeam noi că facem. Ce-am mai râs! Mi-ar plăcea să mai aud râsul acela. L-am întrebat pe Boughton dacă îşi mai amintea cum am pus căruța aceea pe acoperiş şi mi-a zis:

– Cum aş putea să uit?

Şi a chicotit pentru a-mi face plăcere, dar de fapt voia să stea acolo cu bărbia proptită de capătul bastonului şi să asculte vocile copiilor săi. Aşa că am plecat acasă.

Tu şi mama ta făceați sandvişuri cu unt de arahide şi gem de mere pe pâine cu stafide. Cred că un astfel de sandviş

este o delicatesă, ceea ce, e limpede că ştiţi şi voi, pentru că m-aţi obligat să stau pe prispă până când totul a fost gata, cu laptele turnat în căni şi toate celelalte. Copiii par să creadă că orice este plăcut trebuie să fie o surpriză.

Mama ta era puţin supărată pentru că nu ştia unde am fost. Nu i-am spus că s-ar fi putut să merg la Boughton. Îi e teamă că voi cădea mort pe undeva, şi cam are dreptate. Mi se pare că, de fapt, se pot întâmpla cele mai rele lucruri, dar ea nu vede aşa situaţia. Majoritatea timpului mă simt mult mai bine decât mi-au spus doctorii să mă aştept, aşa că simt nevoia să mă bucur de asta. Mă ajută să dorm.

Mă gândeam la părinţii lui Boughton cel bătrân, cum arătau când eram copii. Erau o pereche destul de sumbră, chiar şi în floarea vârstei. Nu semănau cu el deloc. Mama lui lua câte puţin din mâncare şi înghiţea de parcă ar fi fost cărbuni aprinşi, alimentând focul indigestiei. Iar tatăl lui, care era preot, avea un aer renchiunos. Întotdeauna mi-a plăcut expresia „a hrăni invidia", deoarece mulţi oameni îşi întreţin resentimentele, le ţin aproape de inimă. Ei bine, acum cine ştie ce s-a mai întâmplat cu cei doi bătrâni pelerini. Întotdeauna mi-am imaginat mila divină redându-ne înapoi şi lăsându-ne să râdem de ceea ce am devenit, să râdem de deghizările incredibile de ploconire, de privire într-o parte şi de încruntările pe care ni le asumăm. Mă încântă speranţa că atunci când ne vom întâlni eu nu voi mai fi înstrăinat de tine din cauza tuturor ciudăţeniilor pe care viaţa le-a pus în mine. Când mă uit la Boughton, văd un tânăr generos şi vesel, plin de vigoare. Acum merge cu două bastoane şi spune că dacă i-ar creşte un al treilea braţ ar merge cu trei bastoane. În ultimii zece ani nu a mai urcat în amvon. Trag concluzia că Boughton

şi-a încheiat misiunea, iar eu încă nu. Sper că nu iau de-a bună răbdarea Domnului.

Am început *Calea pinului singuratic*. M-am dus la bibliotecă şi am luat un volum pentru mine, de vreme ce mama ta nu se poate dezlipi de al ei. Cred că l-a început din nou. L-am uitat complet, dacă l-am citit vreodată. Este despre o tânără care se îndrăgosteşte de un bărbat mai în vârstă. Ea îi spune:

– Voi merge cu dumneata oriunde.

Ceea ce m-a făcut să râd. Cred că este o carte destul de bună. El nu are vârsta mea, dar, pe de altă parte, nici mama ta nu este la fel de tânără ca fata din carte.

Săptămâna aceasta voi predica despre Facerea 21:14-21, care este povestea lui Agar şi a lui Ismael. Dacă acestea ar fi nişte vremuri obişnuite – dacă aş fi cu douăzeci de ani mai tânăr – aş face o trecere ordonată prin Evanghelii şi Epistole înainte de a mă întoarce la Facere. Acesta era obiceiul meu şi întotdeauna am crezut că era eficient ca învăţătură, acesta fiind adevăratul scop. Acum, cu toate acestea, vorbesc despre orice îmi trece prin minte – Agar şi Ismael, în acest moment.

Povestea lui Agar şi a lui Ismael mi-a venit în minte în timp ce mă rugam azi dimineaţă şi am găsit o mare convingere în ea. Povestea spune că nu numai tatăl este cel care are grijă de copil, care o protejează pe mamă, şi spune chiar că dacă mama nu poate găsi o cale pentru a îngriji copilul ori pe sine, ei vor găsi ajutor. La acest nivel este o poveste plină de mângâiere. Asta este viaţa – ne trimitem copiii în sălbăticie. Unii dintre ei din ziua în care s-au născut, se pare; cu tot ajutorul pe care-l putem oferi. Unii dintre ei par să fie ei înşişi din sălbăticie. Dar probabil mai sunt şi îngeri acolo şi izvoare de apă. Chiar acea sălbăti-

cie, chiar locul unde trăiesc şacalii, este al Domnului. Trebuie să ţin minte acest lucru.

Tânărul Boughton a venit să vadă dacă ai vrea să joci baseball cu el. Ai vrut. Era bronzat de la munca în grădină. Îl făcea să pară sănătos şi serios. Te învăţa cum să arunci cu mâna peste umăr. A spus că nu putea rămâne la cină. Ai fost dezamăgit, cred că şi mama ta.

Luna arată minunat în lumina caldă a serii, tot aşa cum flacăra unei lumânări este frumoasă în lumina dimineţii. Lumină din lumină. Sună ca o metaforă. Chiar este. Ralph Waldo Emerson este excelent asupra acestui punct.

Mi se pare a fi o metaforă pentru sufletul omului, lumina singulară din marea lumină cuprinzătoare a existenţei. Sau pare ca o poezie în interiorul limbajului. Poate înţelepciunea din experienţă. Sau căsătoria ce vine din prietenie şi dragoste. Voi încerca să nu uit să folosesc aceste lucruri. Cred că voi găsi un loc între gândurile mele asupra lui Agar şi a lui Ismael. Vremea lor în sălbăticie pare un moment specific pentru Providenţa divină din întregul regim providenţial al Facerii.

Ieri seară înainte de cină a venit pe la noi Jack Boughton într-o plimbare. S-a aşezat pe treptele prispei şi am discutat despre baseball şi politică – el ţine cu Yankee, ceea ce este dreptul lui – până când mirosul de macaroane cu brânză s-a insinuat atât de mult, încât m-am simţit obligat să-l invit la masă. Tu şi mama ta încă îl priviţi cu o destul de plăcută surpriză pe acest John Ames Boughton, cu vocea lui calmă şi manierele lui preoţeşti, pentru care, că tot veni vorba, nu a făcut nimic pentru a le câştiga ori merita. Din câte ştiu eu, oricum. Le avea şi pe când era copil şi, în-

totdeauna, mă deranja acest lucru. Poate este ceva de care nu este conştient, dacă ne gândim la felul în care a fost crescut. Dar mi se pare uneori că are un oarecare aer de parodie. Mă întreb dacă face la fel şi prin alte părţi sau o face numai cu mine sau cu tatăl său de faţă. Ce înţeleg prin preoţesc? Este un fel de a te purta formal şi cu deferenţă, dar în acelaşi timp cordial, menţionând un aer de autoritate demnă, ceea ce este preoţesc. Eu niciodată nu am fost un maestru la aşa ceva, doar tata şi Boughton. Bunicul, bătrânul nazireu, era impresionant în alt fel. Dar nu am văzut un exemplu mai bun de pure maniere perfect preoţeşti decât Jack Boughton, păgânul care este sau a fost. Mama ta l-a întrebat dacă vrea să spună rugăciunea dinainte de masă, ceea ce el a făcut, cu o simplitate elegantă care părea aproape prea mult pentru macaroanele cu brânză.

Mi-a spus că nu am mai fost pe la tatăl lui de câteva zile, ceea ce era adevărat, şi nici nu era o coincidenţă. Am crezut că va sta la tatăl său destul de puţin timp. A fost una dintre cele mai mari supărări ale mele, să-i văd pe amândoi împreună. Speram să stau deoparte până când pleca, dar era limpede că nu se va întâmpla atât de curând.

În zilele de demult veneam în bucătărie şi mă uitam prin debara şi prin lada cu gheaţă, în general, găseam un vas plin cu supă, tocană sau vreo altă mâncare, pe care o încălzeam sau nu, în funcţie de cum mă simţeam. Dacă nu găseam nimic, mâncam o iahnie rece şi pâine prăjită cu ou – ceea ce, dacă tot veni vorba, îmi plăcea. Uneori, pe masă găseam nişte plăcintă sau biscuiţi. Când eram la biserică ori sus în camera mea de lucru, una dintre femei intra pe uşă, îmi lăsa cina şi pleca, apoi într-o altă zi venea să-şi ia cratiţa, şervetele sau orice altceva şi pleca. Găseam gem, mu-

rături şi peşte afumat. O dată am găsit pilule din ficat de peşte. Era o viaţă ciudată, cu propriile sale plăceri.

Apoi, când mama ta şi cu mine ne-am căsătorit, a fost puţin mai greu pentru oameni să înţeleagă că nu mai puteau veni şi pleca oricum. Cred că o bănuiau că nu ştia să gătească, şi chiar aşa era, astfel încât au continuat să-mi intre pe uşă cu vasele cu mâncare până când mi-am dat seama că o deranja, şi atunci am discutat cu ei. Într-o seară, am găsit-o plângând în debara. Cineva venise să schimbe întrerupătorul de la lumină şi a pus hârtie curată pe rafturi. A fost bine intenţionat, dar lipsit de consideraţie, pot să înţeleg acest lucru.

O spun pentru că mi se părea atât de straniu să stau acolo cu voi doi şi cu tânărul Boughton, mai ales. Pentru că nu cu mulţi ani în urmă, stăteam la masă pe întuneric mâncând chiftele reci din tigaia în care au fost aduse, ascultând radioul, când bătrânul Boughton a intrat pe uşă, s-a aşezat la masă şi a spus:

– Nu aprinde lumina.

Aşa că am oprit radioul şi am stat împreună, am vorbit şi ne-am rugat, despre John Ames Boughton, pentru John Ames Boughton.

Dar povestea poate fi mai mult decât ai nevoie să ştii, mai mult decât ar trebui să-ţi spun. Dacă lucrurile s-au rezolvat în bine, ce mai contează? Nu-i nimic remarcabil în povestea aceea; de fapt, este una foarte obişnuită. Ceea ce, sub nici o formă, nu este o scuză. Atât de des oamenii îmi vorbesc despre unele răutăţi pe care le-au făcut sau le-au suportat! Atunci îmi spun: O, nu din nou! Am auzit despre unele biserici din sud care obligă oamenii să facă mărturisiri publice ale păcatelor mai grave, de faţă cu toată parohia. Uneori cred că ar putea fi un avantaj să faci

oamenii să fie conştienţi cât de uzate şi lâncede sunt aceste încălcări. S-ar putea să le mai ia din strălucire, pentru cei care sunt tentaţi. Dar nu pot dovedi că ar avea acest efect. Desigur, sunt situaţii speciale şi circumstanţe atenuante. Ele au fost destul de speciale în cazul tânărului Boughton, dar, fără îndoială, nu atenuante, dacă ar fi să judec. Ceea ce nu fac sau nu trebuie să fac, conform Scripturii.

Încălcare. Acesta este un termen legal. Niciodată nu este o singură încălcare. Este o rană în carnea vieţii umane care lasă o cicatrice după ce se vindecă şi destul de des pare să nu se vindece deloc.

Evitaţi încălcările. Ce mai sfat!

Trebuie să mă hotărăsc ce să-i spun mamei tale. Ştiu că-şi pune întrebări. Este foarte drăguţ cu ea şi cu tine. Şi cu mine. În seara aceasta nu-mi spune „tată", slavă Domnului. Este atât de respectuos încât îmi vine să-i spun că încă nu sunt cel mai bătrân om de pe faţa pământului. Ei bine, ştiu că sunt sensibil la asemenea lucruri. Trebuie să încerc să fiu corect faţă de el.

Te uiţi la el de parcă ar fi Charles Lindbergh. Îţi tot spune frăţioare, iar ţie îţi place.

Sper să fie amestecul providenţei în faptul că a apărut exact atunci când eu trebuie să mă ocup de atât de multe lucruri, pentru că el înseamnă teribilă tulburare, atunci când liniştea ar fi fost apreciată în mod deosebit.

Nu mă plâng. Sau nu ar trebui.

Mă gândesc la predica de la înmormântarea mea, pe care am intenţia să o scriu pentru a-l scuti pe dragul de Boughton. Pot să-i imit destul de bine stilul. Când o va vedea va râde zdravăn.

Tânărul Boughton a venit din nou în această dimineață, cu niște mere și prune din livada lor. El și Glory au aranjat frumos lucrurile acolo. A muncit mult.

Încerc să fiu puțin mai cordial cu el decât am fost până acum. El face cumva un pas înapoi și zâmbește ușor, se uită la mine de parcă s-ar gândi: Astăzi suntem cordiali! Ce înseamnă asta? Și mi se uită drept în față, de parcă vrea ca eu să-mi dau seama că știe că este doar de formă, ceea ce-l amuză. Cred că o încercare este o formă de a mima, într-un fel. Dar ce-aș putea să fac? Majoritatea oamenilor te iau așa cum ești, în asemenea situații, indiferent de ce-și spun în sinea lor. Ezit să-i spun fariseism, dar cu siguranță mă face să nu mă simt bine și sunt destul de sigur că așa ceva vrea. Și cred că se și amuză cu adevărat. Așa că am renunțat să încerc să fiu cordial astăzi, să mă scuz și să plec la biserică să am grijă de niște lucruri acolo.

Am petrecut mai multe ore în meditație și rugăciune asupra lui John Ames Boughton și, de asemenea, asupra lui John Ames, tatăl sufletului său, așa cum mi-a spus Boughton o dată, deși nu pot susține prin fapte acea expresie; tatăl oricărui suflet este doar Domnul. Pentru mine, sunt multe de gândit în acest sens. Mai bine că ar trebui să-mi supăr ori să-mi îndepărtez propriul meu fiu – ce Doamne ferește –, dar și tu ești copilul Domnului, la fel ca mine, la fel ca noi toți. Trebuie să fiu amabil. Rolul meu este să fiu amabil. Cu siguranță trebuie cumva să găsesc o cale să *gândesc* și despre el în termeni amabili, de vreme ce face atâta caz că poate să vadă prin mine. Cred că am făcut unele progrese pe acest front, cu ajutorul rugăciunilor, deși este limpede că este loc de mult mai mult și mai este nevoie de mult mai multe rugăciuni.

Acesta este un lucru important, ceea ce am spus multor oameni, ceea ce mi-a spus şi tata şi ceea ce i-a spus şi tatăl lui. Când întâlneşti o altă persoană, când ai de-a face cu cineva, este ca şi când ţi se pune o întrebare. Aşa că trebuie să-ţi spui: Ce vrea Domnul de la mine în acest moment, în această situaţie? Dacă întâlneşti insultă sau opoziţie, primul tău impuls va fi să răspunzi la fel. Dar dacă stai şi te gândeşti, ca să spun aşa: „Acesta este un emisar trimis de Domnul şi voi avea parte de un avantaj, în primul rând de ocazia de a demonstra credinţa mea, şansa de a arăta că şi eu, într-o mică măsură, particip la graţia divină care m-a salvat", eşti liber să faci altceva decât par a-ţi dicta circumstanţele. Eşti liber să acţionezi cum crezi tu. Eşti, în acelaşi timp, eliberat de impulsul de a urî sau de a avea resentimente faţă de acea persoană. Acesta probabil ar râde la ideea că Domnul l-a trimis către tine spre folosul tău (şi al lui), dar aceasta este perfecţiunea deghizării, faptul că ignoră acest lucru.

Propria mea mare incapacitate de a fi, recent, la înălţimea situaţiei mă face să-mi aduc aminte de această preţioasă îndreptare. Undeva, Calvin spune că noi suntem un actor pe o scenă, iar Dumnezeu este publicul. Întotdeauna m-a interesat acea metaforă, pentru că ne face artişti în felul în care ne comportăm, iar reacţia lui Dumnezeu faţă de noi poate fi considerată a fi estetică, înainte de a fi morală ca judecată, într-un sens obişnuit. Cât de bine ne înţelegem rolul? Cu câtă siguranţă ne îndeplinim rolul? Presupun că Dumnezeul lui Calvin era francez, tot aşa cum al meu este din Vestul Mijlociu cu rădăcini în Noua Anglie. Ei bine, noi toţi aducem o astfel de lumină asupra acestor lucruri importante, atât cât putem. Cu toate acestea, îmi place imaginea lui Calvin, deoarece sugerează felul în care Dumne-

zeu, de fapt, se poate bucura de noi. Am impresia că ne gândim prea puțin atât de departe. Ar putea fi o cale către înțelegerea lucrurilor esențiale, de vreme ce lumea există spre bucuria lui Dumnezeu, nu în înțelesul cel mai simplu, desigur, ci în felul în care te bucuri de *existența* unui copil, chiar și atunci când este, din toate punctele de vedere, un ghimpe în inimă. „Are propriile lui idei despre toate", spunea Boughton atunci când fiul său făcea câte ceva. Și o spunea ca o laudă, chiar așa. Acum, Edward, de exemplu, *avea* propriile idei, idei demne de respect.

Nu sunt sigur dacă și acest lucru este adevărat. Demn de respect, desigur. Dar adevărul este că ideile sale veneau dintr-o serie de cărți, la fel cum ale mele vin dintr-o altă serie de cărți. Dar aceasta nu poate fi adevărat. În timp ce eram la seminar, am citit toate cărțile de care îmi vorbise vreodată și fiecare carte pe care am crezut că o citise, dacă puteam pune mâna pe ea și nu era în germană. Dacă aveam bani, comandam prin poștă cărțile pe care credeam că el ar urma să le citească. Când le-am adus acasă, și tata a început să le citească, atunci m-a surprins acest lucru. Cine știe de unde ne vin ideile? Totul este un mister. Cu toate acestea, Boughton are dreptate. Jack Boughton este o comoară.

Este limpede că trebuie să mă rog mai mult, dar mai întâi am să aștipesc puțin.

Simt un impuls puternic de a vă preveni împotriva lui Jack Boughton. Pe mama ta și pe tine. Poate știi deja ce om supus greșelii sunt și ce puțin mă pot încrede în propriile simțăminte privind acest subiect. Și tu știi, pentru că ai trăit mai mult decât mine, dacă trebuie să mă ierți că te-am avertizat ori să mă ierți pentru că nu te-am avertizat sau,

într-adevăr, dacă nici una dintre situații nu s-a materializat deloc. Aceasta este o chestiune serioasă pentru mine.

Acest paragraf poate fi în sine un avertisment. Poate îi pot spune doar atât mamei tale. El nu este un bărbat cu un caracter dintre cel mai nobile. Ferește-te de el.

Dacă va continua să mai vină pe la noi, cred că o voi face.

Nu ți-am mai scris vreo două-trei zile. Am avut parte de niște nopți destul de dificile. Disconfort, o mică problemă de respirație. Am decis că am două opțiuni (1) să mă torturez sau (2) să am încredere în Domnul. Nu există o soluție pământească la problemele cu care mă confrunt. Dar pot să-mi înmulțesc problemele, după cum cred că am și făcut, prin faptul că stărui asupra lor. Așa că gata. Astăzi, echipa Yankee joacă împotriva echipei Red Sox. Este un lucru providențial, pentru că ar trebui să fie un joc frumos și nu-mi pasă deloc cine câștigă. Așa că nu ar trebui să existe nici un exces de emoție în momentul în care îl urmăresc. (Acum avem televizor, un dar din partea parohiei cu intenția clară de a mă ajuta să urmăresc meciurile de baseball, și așa voi face. Dar pare destul de bidimensional prin comparație cu radioul.)

Mama ta te-a trimis la vecinii noștri ca să nu mă bați la cap, spune ea, dar asta m-a făcut să mă întreb ce impresie i-am făcut în această dimineață. Sărmana femeie este foarte palidă. Nu a dormit mai bine decât mine. Ieri, au pus televizorul în salon și au pierdut toată după-amiaza trebăluind pe acoperiș cu aranjarea antenei. Tinerii sunt deosebit de interesați de astfel de lucruri. Sunt fericiți să facă un gest de bunătate atât de periculos și de exotic, în esența sa. Îmi aduc aminte, îmi aduc aminte.

Mama ta mi-a adus jos instrumentele de scris şi cărţile pe care le-a găsit pe birou, iar cineva a adus o tavă pe care să-mi pun pastilele, ochelarii şi paharul cu apă. În cazul în care am să mă simt rău, atât de rău pe cât toată lumea părea să creadă. Eu, personal, nu cred, dar poate greşesc.

Am adormit în fotoliu şi m-am trezit simţindu-mă mult mai bine. Am pierdut opt reprize şi jumătate, şi nimic nu s-a întâmplat nici la sfârşitul celei de a noua (4-2 pentru Yankee), dar recepţia a fost bună şi abia aştept să văd restul campionatului, cu voia lui Dumnezeu. Şi mama ta a adormit, stând pe podea cu capul pe genunchii mei. A trebuit să nu mă mişc multă vreme, urmărind un film despre nişte englezi în impermeabile care erau pe cale să facă ceva urât, ce implica nişte francezi şi nişte trenuri. Nu am fost prea atent. Când s-a trezit, a fost atât de fericită să mă vadă, de parcă aş fi fost plecat multă vreme. Apoi, te-a adus acasă şi am luat cina în salon – s-a dovedit că cine adusese tava mea a adus câte una pentru fiecare dintre noi. De vreme ce masa de seară era din trei feluri, cu salată de fructe şi plăcintă ca desert, am presupus că oamenii din parohia mea, care încearcă să facă faţă unor evenimente mai deosebite prin chiar acest tip de hrană, prinseseră ceva de veste. Mai era şi o salată de fasole, care mie mi se părea evident prezbiteriană şi m-a făcut să mă simt foarte neliniştit. Ai fi crezut că murisem. Am păstrat-o pentru masa de prânz.

Ne-am simţit bine toţi trei, uitându-ne la televizor. Au fost jongleri, maimuţe, ventriloci şi foarte mult dans. Ai vrut să guşti şi de la mine din farfurie ca să te hotărăşti ce să iei, care mâncare şi care salată – ai obiceiul acela oribil al copiilor de a amesteca mâncărurile într-o farfurie. Aşa că ţi-am dat din fiecare fel de mâncare, (ghicind) doamna Brown,

doamna McNeill, doamna Pry, apoi doamna Dorris, doamna Turney, ţi-am dat din furculiţa mea. Spuneai:

– *Încă* nu m-am hotărât! Şi o luam de la început – era o glumă – până ai mâncat tot. A fost o glumă minunată. M-am gândit la ziua în care ţi-am dat cuminecătura. Mă întreb dacă şi tu vedeai situaţia la fel.

În această dimineaţă, m-am dus la biserică pentru câteva ore şi când am venit acasă, am găsit foarte multe dintre cărţile mele mutate în salon, împreună cu biroul şi scaunul, iar televizorul a fost mutat la etaj. Aceasta a fost ideea mamei, dar ştiam că tânărul Boughton a fost cel care a ridicat şi a cărat pentru ea sau a ajutat-o la mutat. Nu sunt supărat din această cauză. În acest moment al vieţii mele, refuz să mă supăr. Mutarea fusese făcută din bune intenţii. Şi trebuia să se întâmple, mai devreme sau mai târziu. Este adevărat că dacă va trebui să-mi petrec apusul vieţii cu cineva sau cu ceva, l-aş prefera pe Karl Barth lui Jack Benny. Totuşi, mai am biroul. Nu cred că trebuie să renunţ deja. Jack Boughton în biroul meu. Poate el a adus jos acest jurnal. După ce m-am uitat în jur destul de îngrijorat, ceea ce a însemnat să urc de două ori, l-am găsit aici jos, în sertarul de jos al biroului, unde nu-l pun niciodată. Mi s-a părut a fi un fel de zeflemea, de parcă voia să-mi spună ceva ascunzându-l. Ştiu că nu sunt rezonabil.

Astăzi, am ţinut predica cu Agar şi Ismael. M-am îndepărtat de textul meu mai mult decât o fac de obicei, ceea ce s-ar putea să nu fie prea înţelept, de vreme ce somnul meu a fost un chin noaptea trecută. Nu că nu aş fi putut dormi. Aş fi preferat să stau treaz. Am stat întins în pat, supus, fără şansă de scăpare, temerilor mele. O bună parte dintre ele aş fi putut să mi le scot din minte, dacă mi-aş fi folosit mintea. Dar după cum s-a întâmplat, a trebuit să în-

dur un fel de paralizie. Să te zbaţi fiind paralizat este un lucru ciudat – mă îndoiesc că am mişcat vreun membru, dar când m-am trezit eram extenuat, cu inima obosită.

Apoi a venit la slujbă tânărul Boughton. Era ceva la care nu m-aş fi aşteptat. L-ai zărit, i-ai făcut un semn cu mâna şi i-ai arătat să vină pe bancă lângă tine, a venit în jos pe culoar şi s-a aşezat lângă tine. Mama ta s-a uitat la el pentru a-i spune bună dimineaţa, iar apoi nu l-a mai privit. Nici măcar o dată.

Am început să vorbesc prin a arăta similitudinile dintre poveştile lui Agar şi Ismael trimişi în pustie şi a lui Avraam mergând cu Isaac pentru a-l sacrifica, după cum crede el. Voiam să spun că Avraam este, de fapt, chemat să-şi sacrifice amândoi fiii şi că Domnul în amândouă situaţiile trimite nişte îngeri pentru a interveni în momentul crucial ca să salveze copilul. Bătrâneţea extremă a lui Avraam este un element important în amândouă poveştile, nu numai pentru că el abia dacă poate spera să aibă mai mulţi copii, nu numai din cauză că, dacă sunt veniţi la bătrâneţe, copiii sunt nespus de preţioşi, dar, cred, şi deoarece orice tată, în special un tată bătrân, trebuie, în final, să-şi trimită copilul în pustie şi să-l încredinţeze providenţei lui Dumnezeu. Pare aproape un gest de cruzime ca o generaţie să nască o alta atunci când părinţii pot asigura atât de puţin pentru copiii lor, atât de puţină siguranţă, chiar în cele mai bune condiţii. Se cere o mare credinţă să-ţi părăseşti copilul, având încredere în Dumnezeu ca să onoreze dragostea părinţilor pentru el prin asigurarea că, într-adevăr, îngerii vor veni în acea sălbăticie.

Am spus că însuşi Avraam fusese trimis în pustie, şi lui i se spusese să plece din casa tatălui său, că aceasta este povestea tuturor generaţiilor şi că doar prin graţia lui Dumnezeu

suntem noi instrumente ale providenței Sale și participanți la calitatea de tată care întotdeauna, în final, este a Lui.

În acest punct m-am îndepărtat de textul meu pentru a spune că, pentru un pastor bătrân, a fi îngrijorat pentru enoriașii săi înseamnă să uite faptul că Isus este El însuși păstorul poporului Său și o prezență neclintită între ei de-a lungul generațiilor. Am crezut că era o idee bună, dar le-a făcut pe unele femei să plângă, așa că am încercat să schimb subiectul. Am întrebat de ce Domnul i-a cerut blândului Avraam să facă două lucruri atât de crude – să trimiți un copil și pe mama lui în pustie și să iei un copil ca să-l duci la altar pentru a-l sacrifica. Mi-a venit în minte deoarece deseori mă întrebasem. Apoi a trebuit să încerc să răspund.

Îmi trecuse prin minte că acestea erau cele două situații din Scriptură în care un tată este, chiar în mod evident, crud cu copilul său. Domnul poate întreba: „Ce fel de om ești tu, dacă fiul tău îți cere pâine, și tu îi dai o piatră?" Și este o întrebare retorică. Oricine știe din experiența proprie că printre noi sunt destul de mulți tați care se poartă urât cu copiii lor ori îi abandonează. Și în acel moment l-am observat pe tânărul Boughton zâmbindu-mi cu răutate. Alb ca varul și cu un rictus pe față. Textul a fost unul pe care nu l-aș fi ales dacă m-aș fi gândit că ar fi putut să fie acolo, deși dacă m-aș fi ținut de predică așa cum am scris-o, totul ar fi fost mai bine.

În privința cruzimii acelor povești, am spus că ele redau faptul că deseori copiii sunt victimele respingerii sau ale violenței și că în acele zile se întâmpla astfel, ceea ce Biblia de altfel nu încurajează, copilul fiind în grija providențială a lui Dumnezeu. Și nici aceasta nu este mai puțin adevărat, am spus, dacă îngerul îl duce acasă la Tatăl său devotat și iubitor, decât dacă El dezamorsează arcul sau

opreşte cuţitul şi lasă copilul să-şi trăiască potopul lui de ani pământeşti.

Nu ştiu dacă este suficient în privinţa acestei chestiuni. Este atât de dificilă încât ezit să o abordez din nou. Nu mă ia prin surprindere doar pentru că de multe ori oamenii mi-au cerut să le-o explic. Orice ar fi crezut, nu am reuşit niciodată atât de bine încât să fiu mulţumit.

Întotdeauna mi-a fost teamă că atunci când eu spun că toţi cei insultaţi sau călcaţi în picioare se află sub providenţa lui Dumnezeu, asta va fi înţeles de unii ca nefiind un lucru grav, un lucru rău, să insulţi sau să asupreşti. Toată învăţătura Bibliei este în mod explicit contrar acestei idei. Aşa că am citat cuvintele Domnului: „Dacă cineva aduce atingere copiilor, mai de folos i-ar fi dacă i s-ar lega de gât o piatră de moară şi ar fi aruncat în mare." Sunt nişte cuvinte grele, dar asta e.

Tânărul Boughton stătea nemişcat, cu un rictus pe faţă. Era ceva ce dintotdeauna a fost ciudat la el. Lua cuvintele de parcă ar fi fost acţiuni. Nu ascultă *înţelesul* cuvintelor, aşa cum fac alţi oameni. El doar îşi spune dacă sunt ostile şi cât de ostile. Îşi spune dacă îl ameninţă sau îl rănesc şi reacţionează în consecinţă. Dacă el vede o pedeapsă în ceea ce spui, este la fel ca şi cum ai trage în el. De parcă l-ai fi tras de urechi.

Acum, aşa cum am spus, nu mă aşteptam să vină la slujbă. Mai mult, sunt o mulţime de oameni al căror comportament faţă de copiii lor este departe de ceea ce ar trebui să fie, deci, chiar dacă m-am îndepărtat de text şi chiar dacă voi recunoaşte că afirmaţiile mele improvizate ar fi putut fi influenţate de faptul că stătea acolo cu expresia aceea pe faţă, chiar lângă soţia mea şi copilul meu, totuşi era un egoism considerabil din partea lui să ia cuvintele

mele de parcă ar fi fost îndreptate numai către el, ceea ce el, în mod vizibil, a făcut.

Mama ta privea îngrijorată. Poate din cauză că i se părea că vorbesc despre situaţia mea, a ei şi a ta, sau din cauză că mă zbăteam oarecum să-mi pun ordine în gândire, sau poate din cauză că emoţiile mele erau mai mari decât în mod normal. Şi dacă mă uit înapoi la felul în care mă simţeam, chiar dacă aş fi fost doar pe jumătate atât de obosit, tot ar fi fost motive de îngrijorare.

Dar mi-a venit în gând că tânărul Boughton i-a spus vreo versiune a lui asupra evenimentelor, destul ca să o facă să vadă implicaţiile, din punctul său de vedere, ale predicii mele. Nu-mi dau seama când ar fi putut vorbi cu ea. Dacă voia o ocazie, ar fi putut să o găsească, bănuiesc. M-a surprins într-un mod ciudat că nu s-a uitat la el nici un moment măcar. Dacă ar fi vrut să pară că nu-l recunoaşte deloc în ceea ce predicam, ar putea fi o explicaţie. Am simţit că poate alţii din parohie ar fi putut să creadă că el era ţinta predicii. A fost o situaţie foarte nefericită. Trebuie să sper că va ieşi ceva bun de aici. Nu pot înţelege de ce nu se roagă la prezbiterieni.

Acum mă voi ruga. Mai întâi cred că voi dormi. Voi încerca să dorm.

O altă dimineaţă, mulţumesc Domnului. Am dormit bine şi nu am avut nici un disconfort real demn de amintit. O femeie dintre enoriaşii mei a venit imediat după micul dejun şi m-a chemat la ea acasă. Este mai în vârstă, recent devenită văduvă, rămasă singură, şi tocmai s-a mutat de la ferma ei într-o căsuţă din oraş. Niciodată nu poţi şti ce necazuri sau temeri au astfel de oameni, aşa că m-am dus. S-a dovedit că problema era chiuveta din bucătărie.

Mi-a spus, foarte uimită că o răsturnare atât de drastică putea să apară într-un univers supus legilor, că apa caldă venea prin robinetul pentru apă rece şi apa rece prin robinetul pentru apă caldă. I-am sugerat că ar putea să o ia ca atare, să le ţină minte ca funcţionând invers, dar mi-a spus că ei îi place ca lucrurile să meargă aşa cum trebuie. Aşa că am mers acasă, mi-am luat o şurubelniţă, m-am întors şi am schimbat butoanele. Mi-a spus că probabil mergea şi aşa până putea aduce un instalator priceput. O, viaţa clericală! Cred că doamna aceasta mă suspecta de o anume relaxare din punct de vedere doctrinal, iar acum va fi sigură. Povestea a făcut-o să râdă pe mama ta, totuşi, aşa că eforturile mele sunt răsplătite.

Ieri seară am terminat *Calea pinului singuratic*. Am simţit un fel de junghi citind-o. Bătrânul vede fata cu cineva de vârsta ei şi observă cât de bine se potrivesc, iar apoi el începe să resimtă bătrâneţea, sărăceşte şi ajunge în sapă de lemn, iar ea, desigur, rămâne foarte frumoasă. Dar totul se termină cu bine. Ea îl iubeşte numai pe el, pentru totdeauna. Nu ştiu dacă romanul mi-ar fi trezit interesul dacă nu ar fi apărut problema aceea. Iar, pe de altă parte, am vrut să ştiu ce avea de-i plăcea mamei tale atât de mult. Dumnezeu s-o binecuvânteze, este o femeie dragă inimii mele. Ieri seară am citit aproape toată cartea, iar apoi nu am mai putut adormi, aşa că m-am strecurat în camera de lucru şi am citit aproape până în zori. Iar apoi m-am dus la biserică să văd zorii venind, deoarece pacea aceea mă reface mai bine decât o poate face somnul. Parcă ar fi o acumulare de pace în sala aceea, parcă orice moment de linişte care pătrunde în sala aceea rămâne acolo. Îmi aduc aminte că odată, pe când eram copil, am visat că mama a intrat în

camera mea, s-a aşezat pe un scaun într-un colţ, şi-a pus braţele în poală şi a stat acolo, foarte calmă şi liniştită. M-a făcut să mă simt nespus de fericit şi în siguranţă. Când m-am trezit, era acolo, stând pe scaun. Mi-a zâmbit şi mi-a zis: „Doar mă bucuram de linişte". În biserică am aceeaşi senzaţie, că visez ceea ce este real.

Îmi trece prin minte faptul că în nici un fel mama ta n-ar fi putut să mă încurajeze mai mult decât prin faptul că i-a plăcut atât de mult cartea aceea total lipsită de interes, încât am observat şi am citit-o şi eu. Prin aceasta providenţa îmi spunea ceea ce ea nu ar fi putut să-mi spună.

Aş vrea să fiu precum unul dintre acei vikingi din alte vremi. Aş vrea ca diaconii să mă ducă pe masa de împărtăşanie, şi apoi să dea foc vechii corăbii, iar ea şi cu mine să plutim împreună în eternitate. Deşi, de fapt, sper că ei vor păstra masa. Cu siguranţă o vor păstra.

Chiar şi mormântul sfânt a fost deschis. Întunericul profund a dispărut în lumina obişnuită a zilei, iar misterul lui Dumnezeu a fost făcut să apară şi mai grandios. Aşa că hoarda mea de linişte poate fi şi ea împrăştiată, iar marea linişte nu va fi mai săracă din această cauză. Şi totuşi îi mulţumesc lui Dumnezeu că aşteaptă până când voi muri.

Uneori aproape uit ţelul acestor rânduri, adică de a-ţi spune lucruri pe care ţi le-aş fi spus dacă ai fi crescut alături de mine, lucruri care cred că sunt potrivite pentru mine ca tată să te învăţ. Desigur, sunt cele zece porunci şi ştiu că tu vei fi fost conştient în mod deosebit în privinţa celei de-a cincea porunci: „Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta". Îţi atrag atenţia asupra ei, deoarece a şasea, a şaptea, a opta şi a noua sunt reglementate de legile penale şi civile şi de cutu-

mele sociale. A zecea poruncă este inaplicabilă, chiar şi în sine, chiar cu cele mai bune intenţii din lume, ea este încălcată în mod constant. Ţi-am scris despre suferinţa mea la spectacolul tuturor căsniciilor, a tuturor caselor debordând de copii, în special când era vorba de familia Boughton – nu pentru că voiam copiii lui, ci pentru că îi voiam pe ai mei. Cred că păcatul invidiei este suferinţa unui resentiment pe care îl încerci atunci când chiar oamenii pe care îi iubeşti cel mai mult au ceea ce tu îţi doreşti şi nu ai. Din punctul de vedere al poruncii să-ţi iubeşti aproapele ca pe tine însuţi (Leviticul 19:18), nimic nu face decăderea unui om mai de netăgăduit decât invidia – o simţi drept în inimă, în oase. Din acest unghi, este instructivă. Niciodată nu am reuşit să mă ţin de acea poruncă: Să nu râvneşti. Am evitat experienţa nesupunerii prin a mă reţine cât am putut, aşa cum am spus. Sunt sigur că aş fi muncit cu mai multă eficienţă în vocaţia mea dacă aş fi acceptat dorinţa din mine ca fiind ceva inevitabil, aşa cum pare să facă Pavel, ca ghimpele din coastă, ca să spun aşa. „Bucuraţi-vă cu cei ce se bucură." Prea adesea mi s-a părut dificil. Eram mult mai bun la a plânge cu cei ce plâng. Nu o spun ca pe o glumă, dar este cumva ridicol, dacă stau şi mă gândesc.

Dacă aş fi trăit, ai fi învăţat din exemplul meu, rău şi bun, în acelaşi timp. Aşa că vreau să-ţi spun unde am greşit, dacă greşelile au fost destul de importante ca să fi avut consecinţe reale, aşa cum a fost în cazul acesta.

Dar să mă întorc la chestiunea cinstirii mamei tale. Cred că este semnificativ că a cincea poruncă se află între cele care se referă la venerarea lui Dumnezeu şi cele care se referă la un comportament corect faţă de ceilalţi. Întotdeauna m-am întrebat dacă poruncile trebuie citite de parcă s-ar afla într-o ordine a importanţei. Dacă este corect, cin-

stirea mamei tale este mai importantă decât a nu ucide. Mi se pare remarcabil, deşi rămân deschis la altă interpretare.

Sau pot fi concepute ca fiind diferite feluri de legi, ce nu pot fi comparate în termenii importanţei, iar cinstirea mamei tale ar putea fi ultima din seria referitoare la dreapta venerație, mai degrabă decât prima din seria referitoare la dreapta cinstire. Cred că acesta este un punct de vedere foarte uşor de apărat.

Apostolul spune: „În cinste, unii altora daţi-vă întâietate" şi, de asemenea, „Daţi tuturor cinste". Porunca este mult mai restrictivă. Vechii comentatori de obicei spun că „tatăl tău şi mama ta" înseamnă oricine care are o autoritate asupra ta, dar aşa s-a crezut multă vreme şi de aici a venit mult rău – sclavia era „patriarhală", şi aşa mai departe. Oricine se întâmplă să aibă autoritate asupra ta este părintele tău! Pe de altă parte, pe lume au fost părinţi răi şi brutali. „Pentru ce aţi sfărâmat faţa celor sărmani?" Oare spune textul undeva: „Copiii vor avea parte de lucruri bune, iar *părinţii* vor fi trimişi goi în pustie"? Nu, pentru că părinţii nu sunt nici cei bogaţi, nici cei care au autoritate. Niciunde în Scriptură nu se află vreun tată care se poartă urât cu copilul său, dar cei bogaţi şi puternici din Scriptură sunt răi de mult prea multe ori. Iar dacă cinstirea autorităţii înseamnă doar că tu nu te abaţi pentru a o sfida, acest lucru sărăceşte noţiunea de cinstire aşa cum s-ar aplica unei mame adevărate. Nu ar mai fi nimic destul de frumos ori destul de important de pus în centrul celor zece porunci, în numele lui Dumnezeu.

Cred că a cincea poruncă aparţine primei table, printre legile care descriu dreapta venerație, pentru că dreapta venerație este dreapta percepţie (vezi în special Epistola către Romani 1), iar aici Scriptura impune dreapta percepţie

asupra oamenilor pe care cu adevărat îi cunoşti profund. Felul în care cinsteşti pe cineva diferă în funcţie de situaţie, aşa că tu doar poţi, cu adevărat, să îndeplineşti o obligaţie generală pentru a-ţi arăta cinstirea în cazuri precise de intimitate şi înţelegere mutuală. Dacă aceasta pare puţin cu susu-n jos în favoarea părinţilor, aş sublinia că este un bun exemplu de părinţi în Biblie care îşi cinstesc copiii. Cred că este notabil, pe această linie, de arătat că nu Adam, ci Domnul îl mustră pe Cain. Niciodată Eli nu-şi mustră fiii, nici Samuel pe ai lui. Niciodată David nu-l mustră pe Absalom. Chiar la sfârşit, sărmanul Iacov, bătrân, îşi mustră fiii în timp ce-i binecuvântează. Un lucru remarcabil de luat în considerare.

Iată ceva bun pentru o predică. Fiul rătăcitor ca text evanghelic. Ar trebui să-l întreb pe Boughton dacă a observat acest lucru. Dar, cu siguranţă, da, desigur că da. Trebuie să mă mai gândesc la acest lucru.

Ideea mea este că marea bunătate şi providenţa Domnului ne dă aproape tuturor pe cineva pe care să-l cinstim – copilului îi dă părintele, părintelui îi dă copilul. Am un mare respect pentru integritatea caracterului tău şi bunătatea inimii tale, iar mama ta nu ar putea să te iubească mai mult ori să fie mai mândră de tine. Ea a fost martorul fiecărui moment din viaţa ta, aproape, şi te iubeşte la fel ca Dumnezeu, până în măduva oaselor tale. Aceasta înseamnă cinstirea copilului. Vezi cât de dumnezeiesc este să iubeşti *fiinţarea* cuiva? *Existenţa* ta este o bucurie pentru noi. Sper să ajungi vreodată să-ţi doreşti un copil, aşa cum mi s-a întâmplat mie; ce lucru minunat a fost că, până la urmă, ai venit, şi ce binecuvântare să mă bucur de tine aproape şapte ani.

Cât despre copilul care îşi cinsteşte părintele, cred că acest lucru trebuie poruncit deoarece părintele este un mister

mai mare; într-un fel, un străin. A trecut atât de mult din viaţa noastră, iar acest lucru este valabil şi pentru mama ta, care este mai tânără cu mai bine de o generaţie decât mine, dar care şi-a trăit o bună parte din viaţă înainte de a mă întâlni – ceea ce vreau să spun aici este că era binişor trecută de treizeci de ani când ne-am căsătorit. Aşa cum am spus, cred că a trecut prin destule necazuri în acei ani. Nu am întrebat-o niciodată, dar un lucru am învăţat în viaţa mea – cum arată obişnuinţa unei tristeţi ce nu te părăseşte; iar când am văzut-o, mi-am spus: De unde ai apărut, copilul meu drag? A apărut în timpul primei rugăciuni, s-a aşezat pe ultima bancă, m-a privit şi, din acel moment, nu am mai văzut decât faţa ei. O dată, am auzit pe cineva că noi, creştinii, venerăm tristeţea. Ceea ce este întru totul adevărat. Dar noi, este corect să o spunem, credem că în ea se află un mister sacru. Este ceva în expresia feţei ei ce, întotdeauna, am simţit că îi ajungea pentru a mă înţelege, de parcă în ea este un adevăr care probează înţelesul cuvintelor mele. Este o expresie frumoasă, foarte inteligentă, dar tristeţea din ea este grefată pe inteligenţă, ca să spun aşa, până când par a se contopi. Cred că în tristeţe este demnitate pur şi simplu pentru că este bunăvoinţa lui Dumnezeu să fie aşa. Întotdeauna El îi ridică pe cei doborâţi. Aceasta nu înseamnă că întotdeauna este corect să produci suferinţă ori să o cauţi atunci când poate fi evitată şi nu serveşte nici unui scop practic şi de bună credinţă. Este periculos şi ciudat să dai importanţă suferinţei, aşa că vreau să fiu bine înţeles în această privinţă. Pur şi simplu, înseamnă că Dumnezeu este de partea celor în suferinţă şi împotriva celor ce o produc. (Sper că deja îi ştii pe profeţi, în mod deosebit pe Isaia.)

Acum, mama ta nu vorbeşte despre sine niciodată şi niciodată nu recunoaşte că a simţit vreun fel de supărare în

viaţa ei. Acesta este curajul şi mândria ei, iar eu ştiu că vei respecta acest lucru şi, în acelaşi timp, adu-ţi aminte: este nevoie de o foarte, foarte mare blândeţe, o mare bunătate. Deoarece nimeni, niciodată, nu capătă acel fel de curaj dacă nu a avut nevoie de el. Dar se poate să nu-ţi dai seama de acest lucru, atunci când eşti tânăr. Deseori mi-am făcut puţin griji în privinţa felului în care oamenii din parohie se poartă cu ea. Ea este distantă, dar nu se poate schimba. Şi ei sunt distanţi. Pe de altă parte, deseori m-am gândit că ea şi cu mine suntem foarte potriviţi, nu are importanţă cum părem, deoarece am văzut destule în viaţa mea pentru a o înţelege. Ei sunt oameni buni, şi o vor ajuta atât cât va accepta ea. Dar majoritatea lor nu pot să vadă tinereţea din ea aşa cum o văd eu. Cred că mama ta poate chiar să li se pară dură.

I-am scris o scrisoare, cu instrucţiuni. Voi adăuga şi aceasta – în toţi aceşti ani le-am dat bani oamenilor, nu sume mari, dar o bună parte din salariul meu. În general, am inventat poveşti despre fonduri uitate şi donaţii anonime. Mă îndoiesc că m-au crezut, de cele mai multe ori. Pe atunci nu credeam că voi avea vreodată o soţie şi un copil, aşa că nu dădeam importanţă banilor, după cum am spus. Nu am păstrat nişte documente şi nu am o memorie prea sigură a persoanelor şi situaţiilor. De asemenea, am mai plătit pentru unele lucruri de prin biserică, vopsea, geamuri şi altele. Am avut parte şi de vremuri grele, când nu puteam să mă hotărăsc să cer cuiva să ne ofere ceea ce eu însumi nu puteam oferi. O spun doar pentru că vreau să ştii că tot ajutorul pe care-l vei primi, chiar şi sub forma unei sume destul de substanţiale, poate fi văzut de tine nu ca un gest de caritate, ci ca o formă de *restituire*. Niciodată nu am considerat că parohia mi-ar fi îndatorată, dar

adevărul este că am aruncat destulă pâine pe acea apă şi pâinea care ţi se va întoarce o vei primi ca din mâna mea. Prin graţia lui Dumnezeu, desigur.

Dar am vrut să spun anumite lucruri despre a cincea poruncă şi de ce trebuie văzută ca aparţinând primei table. Pe scurt, dreapta veneraţie a lui Dumnezeu este esenţială deoarece modelează mintea pentru dreapta înţelegere a lui Dumnezeu. Dumnezeu este aparte – El este Unul, nu trebuie imaginat ca un lucru între lucruri (idolatrie – ceea ce Feuerbach nu a reuşit să surprindă). Numele Său este aparte. Este sacru (ceea ce eu consider a fi o reflectare a sacralităţii Cuvântului, enunţul creativ care nu seamănă cu nici o limbă). Apoi sabatul este aparte faţă de alte zile, pentru a te bucura de timp şi durată, poate, ce tronează peste creaturile care vieţuiesc în timp. Deoarece „începutul", care poate fi numit sămânţa timpului, este condiţia pentru tot ce a venit o dată cu creaţia. Apoi mama şi tata sunt aparte, înţelegi. Mi se pare aproape că aş repovesti Facerea – Primul este Domnul, apoi Cuvântul, apoi Ziua, apoi Bărbatul şi Femeia – iar după aceea Cain şi Abel – Să nu ucizi – şi toate păcatele prinse în acele interdicţii, la fel cum fărădelegile sunt prinse în legile care le sancţionează. Aşa că, probabil, tablele diferă când se adresează eternului şi temporalului.

Cred că este ideea de tată şi de mamă, ca Tatăl şi Mama Universali, Adam cel drag lui Dumnezeu şi Eva cea iubită de El; adică omenirea esenţială, aşa cum a ieşit din mâna Lui. Este un model în aceste porunci de a pune lucrurile aparte astfel încât sfinţenia lui să fie percepută. Fiecare zi este sfântă, dar sabatul este aparte astfel încât sfinţenia timpului să poată fi simţită. Fiecare fiinţă umană este demnă de a fi onorată, dar disciplina conştiincioasă a onorarei se învaţă din această punere aparte a mamei şi a tatălui, care

de obicei muncesc şi sunt prinşi de griji şi pot fi iritabili, lipsiţi de generozitate, neştiutori sau aroganţi. Crede-mă, ştiu că este o poruncă greu de respectat. Dar eu, de asemenea, cred că recompensele pentru obedienţă sunt mari, deoarece la rădăcina onoarei adevărate este întotdeauna un sentiment de sacralitate a persoanei care este obiectul acesteia. În situaţia particulară a mamei tale, ştiu că dacă tu eşti atent cu ea în acest fel, vei găsi o foarte mare frumuseţe în ea. Când iubeşti pe cineva în măsura în care tu o iubeşti, o vezi aşa cum o vede şi Dumnezeu, şi aceasta este iniţiere despre natura lui Dumnezeu, a omenirii şi a Fiinţei însăşi. De aceea a cincea poruncă ţine de prima tablă a Legii. M-am convins singur de acest lucru.

Am dormit destul de bine. În zilele de luni stau acasă, atunci când pot – ziua mea de odihnă – aşa că am avut dimineaţa la dispoziţie pentru a mă gândi, a mă ruga şi, de asemenea, pentru a face ordine în cărţi, iar în timp ce lucram mi-a venit în minte că ar trebui să analizez ce mi-aş spune dacă ar fi să vin la mine însumi pentru un sfat. De fapt, aşa fac tot timpul, aşa cum face orice om sănătos la minte, dar există o tendinţă, în gândirea mea, ca elementele opuse ale chestiunii să se anuleze unul pe cealălalt mai mult sau mai puţin algebric – este adevărat, dar pe de altă parte aşa este, aşa că descopăr un fel de echivalenţă a consideraţiilor care este interesantă în sine, dar nu rezolvă nimic. Dacă îmi voi pune gândurile pe hârtie, poate voi putea gândi mai riguros. Acolo unde este nevoie de hotărâre aceasta este, de asemenea, posibilă. A nu decide este într-adevăr una dintre cele două alegeri disponibile pentru mine, aşa cum, de asemenea, deciziei trebuie să-i acordăm un moment. Deci, ca formă de comportament, a nu decide să acţionezi ar fi identic cu a decide să nu acţionezi. Dacă

aş fi pus să decid să nu acţionez la un capăt al unui continuum de posibilităţi şi să decid să acţionez la celălalt capăt, tot spaţiul din mijloc ar fi alocat pentru a nu decide, cea ce înseamnă a nu acţiona. Cred că este logic.

Punctul meu de vedere, în orice caz, este că trebuie să subliniez, în mod deosebit şi corectiv, posibilitatea de a face lucrul pe care îmi este teamă să-l fac, adică să-i spun mamei tale ce cred că ar trebui să-i spun.

Întrebare: De ce te temi cel mai mult, Moriturus?

Răspuns: Eu, Moriturus, mă tem să-mi părăsesc soţia şi copilul neştiutori, la cheremul lipsei de echilibru a unui om cu un caracter extrem de dubios.

Întrebare: Ce te face să crezi că acest contact al lui cu ei sau că influenţa lui asupra lor va fi destul de importantă pentru a le pricinui vreun rău?

Aceasta, într-adevăr, este o întrebare excelentă şi una la care nu m-aş fi gândit să mi-o pun mie însumi. Răspunsul ar fi: a venit la noi acasă de câteva ori, a venit la biserică o dată. Nu este un răspuns convingător. Adevărul este că, în timp ce stăteam în amvon, privind la voi trei, îmi păreaţi o frumoasă familie tânără, iar inima mea rea şi bătrână a tresăltat, vechea dorinţă de care am amintit m-a copleşit, şi m-am simţit la fel cum mă simţeam când frumuseţea altor vieţi a fost o suferinţă şi o insultă pentru mine. Şi m-am simţit de parcă priveam de dincolo de mormânt.

Ei bine, mulţumesc lui Dumnezeu că am analizat lucrurile.

Şi dacă tot sunt cinstit, voi adăuga aici că timp de circa două luni am simţit o anume schimbare în felul în care oamenii se poartă cu mine, ceea ce ar putea fi un simplu reflex al felului în care eu mă port cu ei. Poate nu înţeleg atât cât ar trebui. Poate nu sunt atât de logic pe cât ar trebui.

Adevărul este că nu vreau să fiu bătrân. Şi în ce mă priveşte, cu siguranţă, nu vreau să fiu mort. Nu vreau să fiu un bătrân nesigur pe picioare, de care abia dacă îţi aduci aminte. Îmi doresc mult să fi putut să mă fi cunoscut ca om tânăr, sau poate nu chiar atât de tânăr. Eram în formă la şaizeci de ani. În acest fel, i-am moştenit pe bunicul şi pe tata. Niciodată nu am fost la fel de înalt ca ei, dar am fost foarte puternic, foarte sănătos. Chiar acum, dacă m-aş putea încrede în inima mea, ar fi atât de multe de făcut.

Nu trebuie să-mi găsesc vreo vină pentru că simt în acest fel. Domnul a plâns în Grădină în seara în care a fost trădat, aşa cum, de multe ori, le-am spus oamenilor care se aflau în situaţia mea. Aşa că nu este, în mine, doar o formă de păgânism nemântuit în faptul că mi-e teamă de ceea ce mă aşteaptă, deşi, este limpede, tristeţea mea este amestecată cu emoţii compromiţătoare, emoţii de diferite feluri. Desigur, desigur. Cine mă va elibera de trupul acestei morţi? Ei bine, acest răspuns îl ştiu. „Nu toţi vom muri, dar toţi ne vom schimba. Deodată, cât ai clipi din ochi." Îmi imaginez un fel de piruetă extatică, seamănă puţin cu mişcarea de atac în baseball când eşti atât de tânăr încât aproape nici nu eşti conştient de efort. Pavel nu ar fi putut spune ceva mai *total* diferit referitor la aceasta. Aşa că trebuie văzut ce va fi.

O spun pentru că, într-adevăr, mă simt de parcă aş decădea, şi nu din punct de vedere medical. Şi mă simt de parcă aş fi lăsat în afară, de parcă aş fi un fel de vagabond, iar oamenii nu prea îşi amintesc să-mi arunce mingea. Am avut un asemenea vis ieri seară. În vis, eram chiar Boughton, nici mai mult, nici mai puţin. Sărmanul Boughton.

În această dimineaţă, ai venit la mine cu un desen pe care l-ai făcut tu, pe care ai vrut să îl admir. Tocmai terminam un

articol de revistă, eram la ultimul paragraf, aşa că nu am ridicat imediat privirea. Mama ta a spus cu cea mai tristă şi mai blândă voce:

– Nu te aude. Nu a spus „Nu te-a auzit", ci „Nu te aude".

Acel articol era foarte interesant. Era din *Ladies' Home Journal*, un număr vechi pe care Glory l-a găsit în camera de lucru a tatălui său şi mi l-a adus să mă uit peste el. Avea ceva scris pe margine. *Arată-i-l lui Ames.* Dar cine ştie în ce grămadă de lucruri nimerise, deoarece este din 1948. Articolul se numeşte „Dumnezeu şi poporul american" şi spune că 95% dintre noi credem că suntem credincioşi. Dar religia noastră nu este în conformitate cu standardele scriitorului, chiar deloc. În mintea lui, toţi oamenii din toate acele biserici sunt nişte scribi şi nişte farisei. Mi se pare a fi el însuşi un fel de scrib, după felul în care disprețuieşte şi dojeneşte. Cum faci diferența dintre un scrib şi un profet, care este ceea ce îl face, în mod clar, să-şi asume o anumită atitudine? Profeţii iubesc oamenii pe care îi pedepsesc, un lucru pe care acest scriitor mi se pare că nu-l face.

Ciudăţenia expresiei „a crede în Dumnezeu" îmi aduce în minte primul capitol din Feuerbach, care, într-adevăr, este despre stângăcia limbajului şi deloc despre religie. Feuerbach nu-şi imaginează posibilitatea unei existenţe de dincolo, prin care eu înţeleg o realitate care o înglobează, dar depăşind-o, pe aceasta; de exemplu, felul în care lumea aceasta înglobează şi depăşeşte înţelegerea pe care o are Soapy despre ea. Soapy ar putea fi o victimă a conflictului ideologic alături de noi ceilalţi, dacă lucrurile vor scăpa de sub control. Ea, fără îndoială, va face o estimare pisicească a situaţiei, ceea ce nu ar avea nimic de-a face cu Dictatura Proletariatului sau cu Proiectul Manhattan.

Conceptele ei inadecvate nu au nimic de-a face cu realitatea situației.

Acesta este un mod prea direct de a explica lucrurile și unul nu foarte precis. Nu vreau să sugerez o realitate care, pur și simplu, este o versiune lărgită sau extrapolată a acestei realități. Dacă stai și te gândești cum putem face diferența dintre un lucru căruia îi spunem *piatră* și un lucru căruia îi spunem *vis* – gradele de improbabilitate din cadrul realității pe care o cunoaștem sunt extreme și ceea ce vreau să sugerez este o improbabilitate mult mai aproape de absolut, cu care noi co-existăm, deși condiția noastră umană creează în noi o noțiune în mod radical limitată și particulară asupra existenței. Am ținut o predică pe această temă, titlul fiind „Gândurile tale nu sunt gândurile tale". S-a întâmplat cu mai mult de două luni în urmă. Cred că a fost anul trecut. Atunci mă gândeam că ar fi putut să-i zăpăcească pe unii, dar eu am fost încântat de ea. Chiar aș fi dorit ca Edward să o fi citit. Am avut senzația că am clarificat unele lucruri. Îmi amintesc de o doamnă care m-a întrebat, în timp ce ieșea pe ușă, cine este Feuerbach, iar acest lucru m-a atenționat în privința tendinței mele de a trăi prea mult în lumea gândurilor mele. Mama ta a vrut să-i spunem pisicii Feuerbach, dar tu ai insistat să-i spunem Soapy.

Ar putea fi adevărat că interesul meu pentru abstracțiuni, care ar fi putut fi explicat mai întâi prin tinerețea mea și mai apoi prin excentricitatea mea, este explicat acum din motive de senilitate, ceea ce ar însemna că oamenii au încetat să mai găsească un înțeles în lucrurile pe care le spun, așa cum făceau altădată. Acesta este, de departe, un păcat de neiertat. Aveam pe undeva una dintre acele cărți cu mici predici anecdotice pline de umor. Am primit-o

cadou, îmi aduc aminte, o broşură nesemnată. Acum câţi ani am primit-o? Probabil că am plictisit o mulţime de oameni, multă vreme, cu cărticica aia. E ciudat să-mi găsesc alinarea în această idee. Întotdeauna au fost lucruri pe care am simţit că trebuie să le spun, chiar dacă nimeni nu ascultă sau înţelege. Şi unul dintre ele este că multe dintre atacurile asupra credinţei, care s-au bucurat de atâta prestigiu timp de un secol sau două, sunt, de fapt, lipsite de sens. Trebuie să-ţi spun acest lucru, pentru că tot ce ţi-am spus, ţie şi lor, îşi pierde tot înţelesul şi dreptul la a se bucura de atenţie, dacă nu este ceva instituit.

Dacă ar fi să-mi revăd vechile mele predici, s-ar putea să găsesc unele în care mă ocup de acest subiect. Cum mă aflu undeva aproape de finalul vieţii şi al puterilor mele, aceasta ar putea fi cea mai bună cale de a-ţi prezenta cazul. Ar fi trebuit să mă fi gândit la acest lucru cu mult timp în urmă.

Azi după-amiază am fost la Boughton să-i duc înapoi revista. O bună parte din drum m-ai ţinut de mână. Seminţe de alior zburau în jurul nostru, iar tu încercai să le prinzi, dar te întorceai şi mă luai din nou de mână. Este greu să aibă cineva răbdare cu mine, aşa cum mă târăsc în aceste zile, dar încerc să nu-mi forţez inima. În vara aceasta au fost atât de multe zile frumoase, încât am început să aud vorbindu-se de secetă. Şi praful, şi lăcustele au frumuseţea lor, între anumite limite. Îmi pare rău că n-am să mai văd toate lucrurile astea.

Boughton era pe prispa casei lui.

– Ascult vântul, mi-a zis. Simt vântul.

Glory ne-a adus nişte limonadă, s-a aşezat lângă noi şi am discutat puţin despre televiziune. Şi mama ta se uita la televizor. Mie nu-mi place. Nu este ultima impresie pe care vreau să o am despre această lume.

Am aflat că atunci când Glory a găsit acel articol şi l-a întrebat pe tatăl ei dacă mai voia să-l văd, el i-a cerut să i-l citească, iar apoi a râs şi i-a spus:

– O, da, da, părintele Ames va dori să-şi arunce ochii pe el.

Ştia că acel articol mă va exaspera şi râdea chiar înainte ca eu să-i spun ceva.

Am căzut amândoi de acord că probabil a fost destul de citit de ambele noastre parohii, deoarece pe o pagină se află o reţetă pentru acea salată de gelatină de portocale cu măsline verzi umplute, varză tocată şi anşoa care m-a urmărit în aceşti ultimi ani de viaţă clericală şi care apare la el acasă ori de câte ori el răceşte. Ar trebui să existe o lege care să împiedice această reţetă de salată să apară la mai puţin de douăzeci de pagini de orice articol care se ocupă de religie. Până la urmă am adus revista înapoi acasă deoarece m-am gândit că aş fi putut să o folosesc pentru o predică.

Sunt două noţiuni insidioase din punctul de vedere al creştinătăţii din lumea modernă. (Fără îndoială că sunt mai mult de două, dar celelalte vor trebui să mai aştepte.) Una este că religia şi experienţa religioasă sunt un fel de iluzii (Feuerbach, Freud etc.), iar cealaltă este că religia însăşi este reală, dar credinţa *ta* că *tu* eşti parte din ea este o iluzie. Cred că a doua dintre ele este cea mai insidioasă, pentru că experienţa religioasă, mai presus de toate, este cea care autentifică religia, pentru individul credincios.

Dar oamenii cu diverse sensibilităţi religioase sunt întotdeauna vulnerabili la acuzaţia că înţelegerea sau conştiinţa lor nu ating cele mai înalte standarde de credinţă, pentru că este întotdeauna adevărat în privinţa tuturor. Sf. Pavel este elocvent în privinţa acestui subiect. Dar dacă

stângăcia, falsitatea şi eşecul religiei sunt interpretate ca o dovadă a faptului că nu există nici un sâmbure de adevăr în religie – iar mărturisirea Scripturii, de la un capăt la altul, descurajează acest punct de vedere – atunci oamenii nu se mai pot încrede în propriile gânduri, propriile lor forme de credinţă, în capacitatea lor de înţelegere, şi chiar în demnitatea esenţială a experienţei de credinţă imperfectă, a lor şi a aproapelui. Mi se pare că este mai puţină răutate în ateism, într-o bună măsură. Se pare că spiritul de corectitudine religioasă pe care acest articol îl deplânge este exact spiritul în care este scris. Desigur, în multe privinţe are dreptate, una dintre ele fiind puterea distructivă a corectitudinii religioase.

Iată o frază de care am râs, împreună cu Boughton: „Te poţi întreba câţi creştini ştiu să dea o definiţie a *creştinătii*."

– În douăzeci şi cinci volume sau mai puţine, i-am spus.

Boughton mi-a spus:

– Mai puţine.

Şi i-a făcut cu ochiul lui Glory, iar aceasta a zis:

– Pedant ca întotdeauna.

Ceea ce era adevărat.

(Desigur, pur şi simplu am folosit un limbaj contemporan, şi el şi-a dat seama. Dar el nu este de acord. Nu-l folosesc prea des. Dar cred că este perfect pentru a face o mică glumă din când în când.)

Iată un paragraf asupra căruia ne-am oprit mai mult: „Este într-adevăr o dovadă de mândrie plină de păcat, în încrederea cu care majoritatea oamenilor şi-au exprimat ideile despre ceruri. Pentru că deşi Biblia are multe de spus despre Judecata de Apoi, nu oferă o imagine definitivă a vieţii de după moarte. Totuşi, mai puţin de o treime dintre americani

– 29% – recunosc că nu au nici o idee despre unul dintre cele mai ambigue subiecte din revelaţia Biblică."

Acum, aceasta este un fel de interpretare pe care aş numi-o frauduloasă. Să spui că un subiect este ambiguu nu înseamnă că spui despre cineva că nu-şi poate forma o opinie asupra lui sau nu ar trebui să însemne şi nici nu înseamnă că este posibil să *eviţi* să-ţi formezi o opinie. Orice concept care există în minte cât de cât există într-o oarecare formă, prin nişte asociaţii. Mi-ar plăcea să vorbesc cu cei 29% care nu au nici o opinie, pentru a vedea cum nu reuşesc. Pariez că nu le-a plăcut întrebarea.

Boughton spune că, pe zi ce trece, are tot mai multe idei despre paradis. A spus:

– În principiu, mă gândesc la splendorile lumii şi le înmulţesc cu doi. Aş înmulţi cu zece sau doisprezece dacă aş avea energia. Dar este mai mult decât suficient pentru mine.

Aşa că el stă acolo şi multiplică ceea ce-i aduce vântul cu doi, multiplică mirosul ierbii cu doi.

– Îmi aduc aminte de momentul în care am pus căruţa aceea veche pe acoperişul tribunalului, mi-a spus. Mi se pare că stelele erau mai luminoase în zilele acelea. De două ori mai strălucitoare.

– Iar noi de două ori mai deştepţi.

– O, mult mai mult, mi-a zis. Mult mai mult decât atât.

Jack a ieşit şi ni s-a alăturat. A întrebat dacă poate să se uite peste articol şi i l-am dat. A spus:

– Mi se pare că a subliniat pe aici pe undeva că felul în care americanii tratează populaţia de culoare ar indica o lipsă de seriozitate religioasă.

Boughton mi-a spus:

– Este foarte uşor să judeci.

Jack a zâmbit şi mi-a dat înapoi revista.

– Aşa este, a zis.

Era pentru prima dată că-l vedeam de duminică, de la slujbă. A ieşit prin spaţiul de lângă altar şi pe o uşă laterală, pentru a evita să dea mâna cu mine, bănuiesc. Din această cauză, atât eu, cât şi alţii am simţit o oarecare jenă. M-am simţit puţin stânjenit să-i întâlnesc ochii, ca să fiu sincer. Cred că am vrut să aduc revista în special ca un pretext pentru a-i cerceta pe Boughton şi pe Glory, pentru a vedea dacă sunt supăraţi pe mine. Nu terminasem articolul. De la început am vrut să-l iau înapoi. Uneori, îmi ascund motivele faţă de mine destul de eficient. Îmi imaginasem, stând treaz duminică noaptea, că Jack ar putea să plece din nou pentru că adusesem în faţa lumii vechea nenorocire chiar acolo în biserică, sau aşa părea să creadă. M-am gândit să-mi cer scuze, dar aceasta ar fi confirmat în mintea lui că intenţia mea şi ceea ce spusesem a fost ceea ce a considerat el, cea ce eu nu cred pe de-a-ntregul şi ceea ce l-ar priva de posibilitatea de a face o interpretare mai puţin păgubitoare. Oricum, ar ridica problema între noi, poate fără a fi necesar. În final, am ezitat să merg la ei acasă, temându-mă că simpla mea prezenţă ar putea irita sau putea fi o provocare, la fel cum mă temeam că şi dacă stau prea mult avea acelaşi rezultat. Apoi Glory a venit să ne salute. Părea să fie într-o stare excelentă. Iar eu m-am simţit mai liniştit. Dacă este un lucru pe care nu vreau să-l fac în răstimpul care ne-a mai rămas împreună, este să-l supăr pe Boughton. Mă gândeam ce plăcere trebuie să fie pentru el să-l aibă pe Jack alături de el şi mi-a trecut prin minte că putea fi un remarcabil gest de generozitate din partea lui Jack să vină acasă la sărmanul bătrân, şi poate şi din partea Gloriei, dacă ne gândim la problemele ei. Chiar mi-a fost ruşine să-mi amintesc cât de nerăbdător am fost ca el să

plece, gândindu-mă numai la viaţa mea, trebuie să recunosc. Chiar gândit că poate venise pentru a-l scoate din casă pe tatăl său, ca să spun aşa, de vreme ce el şi ceilalţi copii o vor moşteni. Locul chiar trebuia pus la punct şi era mult mai mult decât ar fi putut să facă Glory singură. Stând acolo pe prispă cu Jack, m-a surprins cât de mult a îmbătrânit. Desigur, este destul de în vârstă, are vreo patruzeci de ani. Angeline ar fi avut cincizeci şi unu, aşa că el are patruzeci şi trei. Are fire de păr alb şi ochii obosiţi. Ei bine, părea încordat, ca întotdeauna, şi, de asemenea, trist, aşa mi s-a părut.

Mama ta a venit până la noi şi ne-a spus că masa era gata. Era o cină rece, ne-a spus, aşa că nu trebuia să ne grăbim. A fost de acord să mai stea cu noi câteva minute. Întotdeauna trebuia convinsă să mai rămână chiar şi numai puţin, iar apoi este tot ce pot să fac pentru a obţine un cuvânt de la ea. Cred că-şi face griji din cauza felului în care vorbeşte. Mie îmi place cum vorbeşte sau, mai bine zis, îmi plăcea cum vorbea când am întâlnit-o pentru prima dată. *Nu-i bai,* spunea cu vocea aceea a ei, joasă şi blândă. Aşa spunea când voia să arate că ierta pe cineva, dar suna ca o resemnare mai profundă şi mai tristă, de parcă ar ierta toată lumea, inclusiv pe Domnul Însuşi. Mă întristează posibilitatea ca niciodată să nu mai aud acele cuvinte spuse de ea. Cred că Boughton a făcut-o să fie conştientă de sine cu acel obicei al său de a corecta oamenii. Nu că ar fi corectat-o vreodată. *Nu-i bai.* Era de parcă ar fi renunţat la lume numai pentru ca lumea să o lase în pace. O asemenea renunţare plină de risipă, acea risipă cu mâna goală de care îmi amintesc din zilele de altădată. Nu am nimic de dat, ia şi mănâncă. Un biscuit plin de cenuşă, ploaia de vară, părul ei umed căzându-i pe faţă. Dacă ar fi să înmulţesc

splendorile lumii cu doi – splendori, aşa cum le simt eu – aş ajunge la ideea unui paradis foarte diferit de orice vezi în vechile picturi.

Deci, Jack Boughton are patruzeci şi trei de ani. Nu am nici un fel de idee despre viaţa pe care a dus-o de când a plecat. Nu am auzit vorbindu-se de căsătorie sau copii sau de vreun fel de meserie. Întotdeauna am simţit că era mai bine să nu întreb.

Stăteam acolo ascultându-l pe bătrânul Boughton bătând câmpii (el însuşi spune aşa) despre o călătorie pe care el şi soţia lui au făcut-o la Minneapolis, când Jack a intervenit şi mi-a spus:

– Deci, părinte, mi-ar plăcea să aud părerile dumneavoastră privind doctrina predestinării.

Acesta este probabil subiectul despre care nu-mi place deloc să vorbesc. Am petrecut o mare parte din viaţa mea ascultând acea doctrină discutată peste tot şi mi se pare că nimeni nu a înţeles nimic. Am văzut cum oameni înţelepţi, cu frică de Dumnezeu, au ajuns la cuţite din cauza ei. Primul gând care mi-a venit în minte a fost: *Bineînţeles* că aduce în discuţie predestinarea!

Aşa că am spus:

– Este o chestiune complicată.

– Hai să o simplificăm, mi-a spus. Credeţi că unii oameni sunt predestinaţi pierzaniei cu intenţie şi fără şanse de salvare?

– Ei bine, i-am spus, aceasta poate, de fapt, să fie felul de simplificare care pune mai multe întrebări decât le evită.

A râs.

– Probabil tot timpul oamenii vă întreabă despre asta.

– Da, aşa este.

– Atunci presupun că aveți vreun răspuns la întrebările lor.

– Le spun că există anumite atribute pe care credința noastră i le conferă lui Dumnezeu: atotștiutor, atotputernic, plin de dreptate și har. Noi, ființele umane, avem o atât de limitată cunoaștere a puterii și cunoașterii, o atât de vagă concepție privind justiția și o atât de neînsemnată capacitate pentru har, încât lucrarea acestor mari atribute luate împreună este un mister pe care nu putem decât spera să-l pătrundem.

A râs.

– Chiar așa o spuneți.

– Da. Mai mult sau mai puțin. Este o chestiune înfricoșătoare și o tratez cu atenție.

A dat din cap.

– Cred că vreți să spuneți că dumneavoastră credeți în predestinare.

– Nu-mi place acel cuvânt. Este folosit pentru scopuri crude.

– Puteți propune un cuvânt mai bun?

– Nu așa pe nepregătite.

Simțeam că voia să mă provoace.

– Mi-ar plăcea să vă ajut în privința asta, părinte, mi-a zis, pe un ton atât de grav încât am început să mă gândesc că ar putea fi serios. Aceasta este o chestiune importantă, nu-i așa? Aici nu avem cu adevărat de-a face cu un simplu cuvânt, o simplă abstracție.

– Ai dreptate, i-am spus. E adevărat.

– Bănuiesc că predestinarea nu înseamnă, în concepția dumneavoastră, că o persoană bună va merge în iad pur și simplu pentru că a fost predestinat iadului de la început.

Glory a spus:

– Scuzați-mă. Am auzit această controversă de o mie de ori și o urăsc.

Bătrânul Boughton a spus:

– Nu-mi place discuția asta nici mie prea mult, și niciodată nu am văzut să ducă undeva. Nu i-aș putea chiar spune o controversă, totuși, Glory.

– Așteaptă cinci minute și o să vezi, zise ea.

S-a ridicat și a intrat în casă, dar mama ta stătea acolo fără să zică nimic și asculta.

Jack spuse:

– Sunt un amator. Cred că dacă aș avea experiența dumneavoastră în privința acestei chestiuni, și eu aș fi sătul de ea. Ei bine, de fapt cred că am o experiență în această privință. Am avut motive să mă întreb destul de des în această privință. Am sperat că voi afla niște lucruri noi.

– Nu cred că o persoană poate fi bună în sens deplin și totodată să fie predestinată pierzaniei. Nici nu cred că o persoană care este păcătoasă din toate punctele de vedere este în mod necesar predestinată pierzaniei. Scriptura, în mod clar, spune altceva în ambele cazuri.

– Sunt sigur de asta. Dar sunt oameni care, pur și simplu, s-au născut răi, duc o viață plină de păcate și apoi merg în iad?

– Asupra acestui punct, Scriptura nu este foarte clară.

– Experiența dumneavoastră ce spune, părinte?

– În general, comportamentul unei persoane este în conformitate cu caracterul său. Ceea ce nu înseamnă decât că are un comportament consecvent. Când vorbesc despre caracterul său, mă refer la consecvență. Eu văd aici o repetiție, o circularitate.

Zâmbea.

– Atunci, oamenii nu se schimbă, zise.

– Ba da, dacă apare un factor oarecare – băutura sau vreun fel de influenţă personală. Adică, li se schimbă comportamentul. Este greu de sesizat dacă aceasta înseamnă că li se schimbă caracterul sau că un alt aspect al acestuia devine vizibil.

A spus:

– Pentru un om al sutanei, sunteţi foarte prudent.

Ceea ce l-a făcut pe bătrânul Boughton să râdă.

– Trebuia să-l fi văzut acum treizeci de ani.

– L-am văzut.

– Ei bine, a zis tatăl său, ar fi trebuit să fi fost mai atent.

Jack a dat din umeri.

– Am fost.

Ei bine, cu asta m-a prins puţin. Nu ştiu de ce Boughton l-a îndreptat în direcţia asta. Prudent la jocul de dame, poate.

Am spus:

– Nu fac decât să încerc să găsesc o cale cât de cât utilă de a spune că sunt lucruri pe care nu le înţeleg. Nu am de gând să aduc cu forţa vreo teorie asupra misterului şi să fac totul praf, doar pentru că aşa fac, în mod normal, oamenii care vorbesc despre aşa ceva.

Mama ta se uita la mine şi am dedus că probabil i-am părut supărat. *Eram* supărat. În nouă cazuri din zece când vreun deştept începe să vorbească despre chestiuni teologice, nu încearcă decât să mă pună într-o lumină proastă, iar eu sunt prea bătrân ca să o iau drept glumă. Apoi Glory a intrat pe uşă şi a spus:

– Cele cinci minute ale tale nu s-au terminat încă? de parcă ar mai fi fost nevoie să sublinieze zădărnicia discuţiei.

Dar mama ta a vorbit şi ne-a surprins pe toţi. A zis:

– Dar mântuirea sufletelor? Dacă nu te poți schimba, pare că nimic nu mai este important. Roși. Nu asta am vrut să spun.

– Ai spus-o excelent, dragă, zise Boughton. Multă vreme m-am străduit să aflu cum se poate reconcilia misterul predestinării cu misterul mântuirii sufletelor. Îmi aduc aminte că m-am gândit foarte mult la asta

– Și ai ajuns la vreo concluzie? a întrebat Jack.

– Nu, după câte îmi amintesc. Apoi i-a spus: O astfel de întreprindere nu e menită să aibă vreo concluzie.

Jack i-a zâmbit mamei tale de parcă ar fi căutat un aliat, pe cineva cu care să-și împartă frustrarea, dar ea, pur și simplu, stătea calmă și se uita la mâinile ei.

– Ar trebui să cred, a spus, că întrebarea pusă de doamna Ames este una pe care dumneavoastră, domnilor, ar trebui să o abordați cu cea mai mare seriozitate. Știu că ați participat, doar ca observatori, la adunările evangheliștilor conservatori, dar... scuzați-mă, nu cred că mai vrea cineva să continuăm cu această problemă, așa că mă las păgubaș.

Mama ta a spus:

– Pe mine mă interesează.

Bătrânul Boughton, care se șifonase puțin, spuse:

– Sper că biserica prezbiteriană este un loc la fel de bun pentru a învăța adevărul binecuvântat al credinței, inclusiv, în primul rând, izbăvirea și salvarea. Doar Domnul știe câtă muncă am depus în acest scop.

– Scuzați-mă, părinte, a spus Jack. Mă duc să o caut pe Glory. Îmi găsește ea ceva de lucru. Întotdeauna spuneai că aceasta este cea mai bună cale să nu dai de necazuri.

– Nu, rămâi, a spus mama ta. Ceea ce el a făcut.

S-a lăsat o liniște stingheră, așa că, de dragul conversației, i-am spus că s-ar putea să-l ajute scrierile lui Karl Barth.

A spus:

– Aşa ceva faceţi atunci când vreun suflet îndurerat vă bate la uşă la miezul nopţii? Îi recomandaţi Karl Barth?

Am spus:

– Depinde de situaţie.

Şi chiar aşa era. Am descoperit că scrierile lui Barth sunt pline de mângâiere, după cum cred că am mai spus-o undeva. Dar, de fapt, nu-mi aduc aminte să o fi recomandat nici unui suflet îndurerat, în afară de mine însumi. Aceasta este ceea ce numesc să fiu pus într-o lumină proastă.

Mama ta a spus:

– O persoană se poate schimba. Totul se schimbă.

Fără a se uita la el nici acum.

El a spus:

– Mulţumesc. Asta-i tot ce voiam să ştiu.

Şi cu asta am încheiat orice discuţie. Am plecat acasă la cină.

Am rămas întrebându-mă la ce se referea când a vorbit despre adunările evangheliştilor conservatori. Şi m-am mai gândit foarte mult la cuvântul *prudent*. Întotdeauna m-am temut să discut teologie cu oameni care nu au nici un respect faţă de ea. Este adevărat, din când în când sunt evaziv. Îmi dau seama de greşeala de a *presupune* că o persoană nu vorbeşte cu tine cu bună credinţă. Ştiu că nu este respectuos, şi nu o fac deseori. Iar pe aici, nici nu am prea des ocazia, unde se pare că am botezat jumătate dintre oamenii cu care mă întâlnesc pe stradă şi i-am învăţat toată teologia pe care o vor şti vreodată.

Dar îmi este greu să văd bună-credinţă la John Ames Boughton, iar aceasta este o problemă teribilă. În timp ce mergeam acasă, mama ta a spus:

– El doar punea o întrebare.

Remarca, venind de la ea, suna aproape a mustrare. Apoi, după ce ne-am îndepărtat puțin, a zis:

– Poate unii oameni nu sunt prea împăcați cu sine.

Ei bine, aceasta *era* o mustrare. Și avea dreptate. Ce nevoie avea un soldat bătrân ca mine să se apere, chiar și atunci când era luat în răspăr, dacă despre asta era vorba? Nu era vorba de o nevoie, ci doar de un obicei.

Cred că am încercat ca niciodată să nu spun ceva ce Edward ar fi considerat imatur sau naiv. Această constrângere mi-a folosit, în opinia mea. Poate fi o formă de apărare, dar sper că a fost utilă pentru echilibru, cel puțin. Există tendința printre oamenii religioși să caute situațiile ridicole și să-și atragă asupra lor un dispreț intelectual care, în unele cazuri, mi se pare justificat. Cu toate acestea, nu vă sfătuiesc ca, din principiu, să apelați la defensivă. În acest fel se exclud cele mai bune ocazii, alături de cele mai rele. La nivelul cel mai de jos, arată o lipsă de credință. Așa cum am mai spus, cele mai rele ocazii pot avea o mare valoare ca experiențe. Și destul de des, atunci când ne gândim că ne apărăm, ne luptăm cu salvatorul nostru. Știu acest lucru, am văzut cu ochii mei cât de adevărat este, deși nu întotdeauna am reușit să mă descurc, numai bunul Dumnezeu o știe. Chiar mă îndoiesc că aș reuși să trăiesc după acest principiu măcar o zi sau o oră. Este un lucru important de luat în considerare.

Cred că mă voi liniști și îți voi spune, cât mai direct, care este problema în acest caz. Somnul a devenit o mare problemă, inefabil, iar apoi destul de extenuant când apare. Rugăciunea nu reușește să liniștească aceste disfuncționalități. Dacă îmi dau seama că îți spun ceva ce, într-un anume fel, nu este adevărat sau că, pur și simplu, nu trebuie să-ți

spun, pot distruge acele pagini. Cu siguranță, nu vor fi primele pe care le-am distrus. Pe vremea când aveam o sobă cu lemne, era un lucru relativ ușor. Simțeai o ușurare să vezi prostia și frustrarea căzând pradă flăcărilor. Cred că ar trebui să ne facem un grătar în curte, cum are familia Mueller.

Dar, mai întâi, să-ți spun că harul lui Dumnezeu este suficient pentru orice încălcare, iar a judeca este greșit, originea și esența multor greșeli și a cruzimii. Sunt conștient de aceste lucruri, după cum sper că și tu ești.

Să-ți mai spun ceva: nu există obligații care să mă oblige să arăt o toleranță și o înțelegere speciale în privința acestui tânăr, John Ames Boughton. Este un copil drag celui mai vechi și mai drag prieten al meu, care mi l-a dat, ca să spun așa, pentru a compensa lipsa mea de copii. L-am botezat în parohia lui Boughton. Îmi aduc aminte foarte bine de acel moment – Boughton, doamna Boughton și toți cei mici acolo la fântână, urmărindu-mi uimirea fericită, ceea ce sper că au și văzut, deoarece sentimentele mele în acel moment erau puțin mai complexe decât mi-aș fi dorit. Nu fusesem avertizat.

Aceasta fiind situația, am conștiința încărcată când trebuie să mărturisesc împotriva lui. Cu toate acestea, există o adevărată tendință ca oamenii să fie, destul de mult și de potrivit, asociați cu cele prin care au trecut, din motive omenești. Este corect să spui că un hoț este un confrate și este iubit de Dumnezeu. Dar a spune că un hoț nu este un hoț este o greșeală. Nu vreau să implic ideea că, vreodată, tânărul Boughton, după câte știu eu, ar fi furat ceva important într-un sens convențional al cuvântului *a fura*. Prin aceasta doar explic de ce simt că pot să-ți vorbesc despre

trecutul său ori, cel puţin, despre puţinul pe care-l ştiu şi ce înseamnă acesta.

Cum am mai spus-o, condiţiile de bază sunt atât de comune încât pot fi abordate prin foarte puţine cuvinte. Acum douăzeci de ani, în timp ce încă mai era la colegiu, a avut o relaţie cu o fată, relaţie ce a dus la un copil. Astfel de lucruri se întâmplă şi, într-un fel sau altul, se rezolvă, după cum orice cleric îţi poate spune.

În acest caz, totuşi, au fost nişte circumstanţe agravante. Pe de o parte, fata era foarte tânără. Pe de alta, situaţia familiei ei era grea, chiar sordidă. Cu alte cuvinte, ca să nu o mai lungesc, nu se bucura de nici una dintre protecţiile de care o tânără fată are nevoie. Niciodată nu mi-a fost clar cum a găsit-o Jack Boughton. Ea şi familia ei locuiau într-o casă izolată, cu o mulţime de câini răi la poartă. Era un loc trist şi ea era un copil trist. Şi iată-l pe el, cu aerele lui de student, cu puloverul cu iniţialele colegiului şi maşina decapotabilă Plymouth, pe care a primit-o de undeva în schimbul unui cântec, spunea el, când era întrebat. (Boughton avea atât de mulţi copii de dat la şcoală, toţi trebuiau să muncească, Jack de asemenea, iar o maşină nu încăpea în discuţie pentru bătrânul Boughton. Parohia lui i-a dat un Buick din 1946, la mâna a doua, atunci când pentru el a fost prea greu să mai meargă pe jos.)

Jack Boughton nu ar fi trebuit sub nici o formă să se încurce cu fata aceea. Era ceva ce nici un om de onoare nu ar fi făcut. Oricât aş răsuci-o în minte, faptele rămân. Şi iată o prejudecată de-a mea, confirmată de observaţiile mele de-a lungul anilor. Nu toţi păcătoşii sunt lipsiţi de onoare, nu neapărat. Dar cei lipsiţi de onoare niciodată nu se pocăiesc cu adevărat şi niciodată nu se schimbă cu adevărat. Ei bine, s-ar putea să fac o greşeală aici. În Scriptură

nu apare o astfel de distincție. Iar pocăința și schimbarea în bine sunt lucruri ale sufletului pe care numai Domnul le poate judeca. Dar, din experiența mea, lipsa de onoare este recalcitrantă. Când văd așa ceva, mi se rupe inima, deoarece îmi dau seama că nu pot oferi nici un ajutor unei persoane lipsite de onoare. Știu că incapacitatea poate fi a mea în totalitate.

În orice caz, tânărul Boughton nu a recunoscut copilul niciodată, nu l-a ajutat în nici un fel. Dar i-a spus tatălui său despre el. De parcă atunci când mărturisești o încălcare, așa cum o vedea tatăl său... deși mie mi s-a părut pură răutate, pentru că trebuie să fi știut că acel nepot însemna o teribilă apăsare pe suflet pentru bătrânul Boughton, și așa a fost. Chiar i-a spus lui Boughton unde locuia fata, iar Glory l-a dus acolo în mașina aia decapotabilă stupidă. Boughton a sperat să poată boteza copilul – era o fetiță – sau cel puțin să fie liniștit că va fi botezată, dar familia i-a fost ostilă, de parcă ar fi fost vina lui. Așa că a lăsat niște bani și a plecat, foarte deprimat și umilit. Inspira atâta milă, încât doamna Boughton a făcut-o pe Glory să-i spună care era problema, iar apoi ea a fost atât de nefericită, încât Glory i-a dus cu mașina pe amândoi la familia fetei. Doamna Boughton voia să vadă copilul, trebuia să-l țină în brațe. Probabil nu a fost un lucru înțelept din partea ei. Ei bine, am ținut-o și eu în brațe. Dar nu știu unde ar fi fost loc de înțelepciune într-o asemenea situație. Au dus cu ei scutece și haine și au lăsat niște bani. Și au ținut-o așa mult timp. Timp de mai mulți ani, de fapt. Glory obișnuia să vină la mine și să plângă din această cauză, pentru că situația nu se îmbunătățea. Fetița era tot timpul prea murdară și prea mică.

M-a dus şi pe mine ca să văd care era situaţia şi pot să-ţi spun că nu era deloc bine. Oamenii au dreptul să trăiască aşa cum îşi aleg, dar acela nu era un loc pentru un copil mic. Erau cutii de conserve şi sticlă spartă prin toată curtea şi saltele murdare pe podea şi cine mai ştie ce. Câini peste tot. Cum putuse tânărul Boughton să profite de o asemenea fată? Şi apoi să o părăsească? Glory mi-a spus că atunci când l-a întrebat pe fratele ei dacă plănuia să se căsătorească cu fata, i-a spus doar atât:

– Doar ai văzut-o.

Pe drum, Glory mi-a spus cum ar trebui să conving familia să lase fata şi copilul să vină în oraş şi să locuiască într-o bună familie creştină. Am încercat, dar tatăl ei a scuipat pe podea şi mi-a zis:

– Ea deja are o bună familie creştină.

Apoi pe tot drumul spre casă, Glory mi-a descris un plan cu care venise, să răpească copila. Ştia unele poveşti despre zilele de demult când treceau fugitivi din Missouri şi s-a gândit că un copil mic era mai uşor de ascuns. Mai multe case din oraş aveau pivniţe sau încăperi secrete unde oamenii puteau fi făcuţi pierduţi timp de două-trei zile. Biserica are o cameră secretă în pod. Va trebui să-mi amintesc să ţi-o arăt. Va însemna să urc o scară. Ei bine, vom vedea.

I-am spus că în zilele de demult oraşele ca ale noastre erau parte dintr-o conspiraţie. Mulţi oameni locuiau acolo numai pentru a lupta, prin orice mijloace pe care le aveau la îndemână, împotriva sclaviei. A convinge pe cineva să ia fetiţa de la mama ei, să o fure, era un lucru foarte diferit, în special de vreme ce Gloria nu avea nici un document prin care să dovedească înrudirea cu fetiţa. Spunea că îi tot scrisese tânărului Boughton cerându-i să-şi recunoască copilul de dragul părinţilor lui. Spălase fetiţa, o îmbrăcase frumos şi i-a

trimis nişte fotografii cu ea zâmbind. Fotografiase fetiţa în braţele tatălui lor. Jack îi trimitea lui Glory felicitări de ziua ei şi cutii de ciocolată, dar nu făcea nici o referire la fetiţa lui sau la suferinţa pe care o provocase în familia aceea. Glory plângea atât de tare, încât a trebuit să tragă pe dreapta.

– Sunt atât de trişti, spunea. Le e atât de ruşine!

(Tânărul Boughton a avut totuşi decenţa să lase maşina decapotabilă şi să plece cu trenul la şcoală, astfel încât Glory putea să-şi ducă părinţii aproape în fiecare săptămână să vadă fetiţa aceea care tot timpul era bolnavă, tuşea sau avea vreo erupţie pe piele).

Ei bine, acesta este sfârşitul poveştii. Fetiţa a trăit până pe la trei ani. Ajunsese sprintenă şi destul de zdravănă, motiv de bucurie ursuză pentru mama ei şi buna ei familie creştină. Dar s-a tăiat cumva la picior şi a murit din cauza infecţiei. Ultima dată când au vizitat-o, au observat că era într-o stare proastă. Aşa că Glory a plecat şi a adus un doctor, dar deja nu se mai putea face nimic. Bunicul din partea mamei a zis:

– N-a prea avut parte de noroc.

Iar Glory i-a tras o palmă. A ameninţat că o va da în judecată, dar cred că nu a ajuns s-o facă vreodată. A permis familiei Boughton să înmormânteze fetiţa alături de familia lor, de vreme ce au fost de acord să suporte cheltuielile şi chiar puţin mai mult. Aşa că este acolo. Pe piatră scrie Baby, trei ani (mama ei niciodată nu s-a gândit la un nume adevărat), iar mai jos: „Îngerii lor, în ceruri, pururea văd faţa Tatălui Meu".

Este o poveste tristă şi ne-a lăsat pe toţi cu un gust amar. Cred că, într-adevăr, ar fi trebuit să o răpim. Cu toate acestea, adevărul este că planul lui Glory ar fi vârât-o pe ea şi pe noi ceilalţi la puşcărie, pe fetiţă ar fi

adus-o înapoi la mama ei, iar tânărul Boughton s-ar fi aflat undeva sub un copac, citind Huxley sau Carlyle, cu maşina decapotabilă, în sfârşit, din nou la el. Nu ştiu ce e bine şi ce e rău într-o asemenea situaţie. Cred că am fi putut răscumpăra copila dacă am fi reuşit să strângem nişte bani. Dar şi aceasta este o fărădelege. Iar toţi oamenii aceia aveau o înclinaţie spre şantaj, cu fetiţa ca ostatică. Dacă Domnul nu ar fi luat-o la el, situaţia ar fi putut continua zeci de ani. Glory a spus:

– Dacă am fi putut s-o avem *măcar pentru o săptămână*!

Şi după aceea? mi-am spus. Ştiu exact de ce spunea asta, dar mă întreb ce înseamnă. Deseori am gândit la fel despre celălalt copil al meu.

Acum există penicilină şi atât de multe lucruri sunt diferite. În acele zile puteai muri din aproape orice, din mai nimic.

– I-am adus pantofi, a zis doamna Boughton. De ce umblă desculţă?

Fata i-a spus:

– Îi păstrăm, ca să-i aibă mai mult timp.

Sărmana fată, mama ei. Era palidă şi tristă, după cum arăta, părea la un pas de moarte din cauza tristeţii. Ce putea să facă cu toată frustrarea şi regretele care se adunaseră de-a lungul vieţii ei? Nu s-a mai dus la şcoală, şi tot ce am mai aflat despre ea este că a plecat la Chicago.

Cred că asta-i tot ce trebuie să-ţi spun despre Jack Boughton. Când i-a murit mama, nici nu a venit acasă, aşa cum am mai spus. Poate voia să ne scutească să mai avem de-a face cu el.

Ai lui au iubit fetiţa aceea pentru că-l iubeau pe Jack atât de mult. Semăna cu el. Şi acum, iată-l acasă, iar Glory,

cât se poate de bucuroasă să fie cu el, de parcă niciodată nu fusese vreun moment mai întunecat între ei. Habar n-am de ce a venit acasă. Nici nu știu ce fel de împăcare s-a realizat între ei. În cazul în care predica mea îl tulburase, nu aș putea regreta îndestul.

Douăzeci de ani este mult. Nu știu nimic despre acei ani și cred că aș ști, dacă s-ar fi întâmplat ceva care să fi contribuit în favoarea lui. Nu pare să fie un om care să fi trăit drept, dacă ar fi să-l judec.

Am găsit câteva dintre predicile mele sub Biblie, pe noptieră, ceea ce cred că înseamnă că mama ta voia să mă uit peste ele. A adus jos mai multe predici, le-a pus într-un coș de rufe și chiar le citește. Spune că ar trebui să folosesc unele dintre ele, pentru a mă scuti de un efort, pentru a avea mai mult timp să-ți scriu. Aceasta este o idee mai convingătoare decât cea de mai devreme, că aș putea să le folosesc pentru a mă scuti de efortul de a scrie noi predici. Dacă într-adevăr m-aș gândi că nu mai pot scrie o predică, ar trebui să mă retrag de la amvon. Dar ideea de a avea mai mult timp pentru tine este cu totul altceva.

Una dintre predici este despre iertare. Este datată iunie 1947. Nu știu cu ce ocazie am scris-o. Mă gândisem la Planul Marshall, bănuiesc. Nu este nimic de care să-mi fie rușine. Interpretează: „Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri" în lumina Legii lui Moise asupra acestui subiect. Adică, iertarea unor greșeli, luate ca atare, și eliberarea sclavilor la fiecare șapte ani, iar apoi marea revenire a oamenilor la pământurile lor și la ei înșiși dacă au fost în sclavie, la fiecare cincizeci de ani. Și subliniază că, în Scriptură, singurul motiv suficient pentru iertarea greșelilor este simpla existență a greșelilor. Și continuă comparând acest har divin și ajunge la Fiul rătăcitor și

reîntoarcerea lui la locul său în casa tatălui său, deşi nu cere să fie repus în drepturi ca fiu şi nici măcar nu regretă durerea pe care i-a pricinuit-o tatălui său.

Cred că se termină destul de bine. Spune că Isus îl pune pe cel ce ascultă în rolul tatălui, al celui care iartă. Deoarece, dacă noi suntem, ca să spunem aşa, de vină (şi cu siguranţă suntem), aceasta nu arată nici o urmă de har în noi. Iar harul este marele dar. Deci a fi iertat este numai jumătate de dar. Cealaltă jumătate este că şi *noi* putem să iertăm, să redevenim ce am fost şi să ne eliberăm şi, deci, putem să simţim voinţa lui Dumnezeu instituită prin noi, ceea ce este o mare reîntoarcere a noastră la noi.

Încă mi se pare adevărat. Cred că este o justă interpretare a textului. Ei bine, în 1947 aveam aproape şaptezeci de ani, aşa că gândirea mea trebuie să fi fost destul de matură în acel moment. Iar mama ta m-a auzit citind o predică, imaginează-ţi. Prima dată, în acel an, a venit la biserică de Rusalii, cred că a fost prin mai, şi niciodată nu a mai lipsit în vreo duminică, cu excepţia uneia.

Ploua, aşa cum am mai spus, dar noi aveam o mulţime de lumânări aprinse, ceea ce întotdeauna a fost obiceiul nostru pentru acea slujbă, atunci când ne puteam permite. Şi erau foarte multe flori. Şi când am observat că era o persoană străină în sală, îmi amintesc ce încântat am fost că sanctuarul arăta atât de vesel, că trebuie să fi fost un loc atât de plăcut să intri de afară din ploaie. Cred că în acea zi predica mea era despre lumină, ori despre Lumină. Cred că nu a găsit-o ori nu îşi aminteşte de ea sau nu crede că era ceva bun în mod special. Mi-ar plăcea să o văd, totuşi.

Îmi place să-mi amintesc acea dimineaţă. Aveam şaizeci şi şapte de ani, nu mi se părea că eram bătrân. Mi-ar plăcea să-ţi pot transmite imaginea pe care o am despre

mama ta în acea zi. Aş vrea să pot să-ţi las unele imagini în minte, pentru că sunt atât de frumoase, încât nu-mi place să mă gândesc că se vor stinge o dată cu mine. Ei bine, dar pe de altă parte, viaţa aceasta are propria ei frumuseţe muritoare. Şi nici amintirea nu este neapărat muritoare prin natura sa. Este ciudat, până la urmă, să poţi să revii la un anume moment, când abia dacă poţi spune că are vreun fel de realitate, chiar şi în efemeritatea sa. Un moment este un lucru atât de delicat, vreau să spun, încât faptul că durează sa este o divină suspendare.

O dată, am plecat împreună cu Glory să ducem nişte lucruri bebeluşului. Familia locuia peste râul Nishnabotna de Vest, iar când am ajuns la pod am văzut două copile, fetiţa şi mama ei, jucându-se la râu. Ne-am dus până la casă şi am pus mâncarea lângă gard. Nu ne-am apropiat de casă, pentru că haita aceea de câini s-a repezit urlând la poartă şi nu a apărut nimeni care să-i cheme înapoi – întotdeauna aduceam conserve cu şuncă, lapte şi altele, lucruri pe care câinii nu le putea mânca. Fata probabil a auzit maşina trecând şi câinii lătrând şi a ştiut că am venit la ei, de vreme ce era într-o luni. Ne-ar fi ignorat oricum. Cu loialitate, împărtăşea punctul de vedere al tatălui ei în privinţa noastră. Era jignită de atenţia şi dorinţa noastră de a ajuta şi ne dădea de înţeles asta prin faptul că ne ignora ori de câte ori putea. Şi trebuie să spun că nu-mi vine greu să o înţeleg. Cu siguranţă, tatăl ei îşi spunea că noi ne dădeam atâta peste cap şi cheltuiam atât pentru a-l scuti pe Jack de necazuri. Şi, deşi nici unul dintre noi nu a spus aşa ceva şi nici nu a sugerat o astfel de idee, nu pot spune că greşea întru totul. Nici nu pot să spun că nu era şi din cauză că Jack s-a confesat tatălui său, pentru că ştia că sărmanul Boughton bătrânul va reacţiona aşa cum a făcut-o. Aceasta ar explica şi de ce a plecat fără Plymouth.

În orice caz, Glory şi cu mine am parcat maşina lângă drum la o sută de metri de pod şi ne-am întors să stăm pe pod şi să ne uităm la copilele acelea. Fetiţa, care tocmai începuse să meargă, nu avea nimic pe ea, iar fata purta o rochie udă până la brâu. Era o vară târzie. Râul era puţin adânc în acel moment al anului, apărea din când în când fundul albiei secate. Erau bancuri de nisip de-a curmezişul, cele mai mari fiind mici jungle de vegetaţie cu ierburi în floare, cu fluturi şi libelule în jurul lor ca nişte spirite. Din când în când fata făcea pe mămica, aşa cum fac copiii când se joacă. Poate ştia că o putem auzi. Încerca să facă un baraj pe un pârâiaş, din beţe şi noroi, iar fetiţa încerca să înţeleagă ce făcea destul de bine pentru a putea ajuta. Îi aducea mamei ei noroi şi apă în mânuţe, iar mama ei spunea:

– Hei, ai grijă să nu calci pe el. O să-mi strici toată munca!

După o vreme fetiţa şi-a făcut mânuţele căuş şi a turnat apă pe braţul mamei şi a râs, aşa că mama şi-a făcut mâinile căuş şi a turnat apă pe burtica fetiţei, iar fetiţa a râs şi a aruncat cu apă în mama ei, cu amândouă mâinile, iar fata a aruncat şi ea apă, atât de multă încât fetiţa a început să scâncească, iar mama ei a spus:

– Hei, nu-ncepe să plângi! Ce vrei dacă te porţi aşa?

Şi a luat-o în braţe şi şi-a pus-o în poală, îngenunchind acolo în apă, şi a început să repare barajul cu mâna liberă. Fetiţa a mai scos un sunet de parcă ar fi vrut să spună ceva, iar mama ei a spus:

– E o frunză. O frunză căzută dintr-un copac. Frunză, şi i-a dat-o fetiţei în mână. Iar soarele strălucea cât de tare putea peste râul acela acoperit de umbre, o mare parte din strălucire rămânând prinsă între ramurile copacilor. Şi greierii cântau, iar sălciile îşi răzleţeau fuioarele pe apă, iar

plopii şi frasinii făceau vara târzie să şoptească, se auzea ca un fel de susur.

După o vreme ne-am întors la maşină şi am venit casă. Glory a spus:

– Nu înţeleg nimic pe lumea asta. Nimic.

Mi-a venit în minte asta pentru că a-ţi aminti şi a ierta pot fi două lucruri contrare. Fără îndoială că de obicei sunt. Nu eu trebuie să-l iert pe Jack Boughton. Tot răul pe care mi l-a făcut mie personal a fost indirect şi chiar minor. Sau să spunem că cel puţin nu a vrut niciodată să-mi facă rău.

Nu îl iert. Nici nu aş şti cum să o fac.

Tu şi Tobias sunteţi în curte. Tu ai pus pe un stâlp de la poartă şapca ta cu însemnele echipei Dodgers şi amândoi aruncaţi la ţintă cu pietricele. Cu timpul veţi căpăta şi precizie, probabil.

– A, frate! spune T., se strâmbă şi dă din mână de supărare, de parcă ar fi nimerit pe aproape.

Acum mergeţi să mai adunaţi pietricele, cu Soapy ţinându-se după voi la o distanţă aleasă cu grijă, de parcă ar fi avut şi ea ceva de lucru pe acolo şi întâmplarea a făcut să meargă în aceeaşi direcţie.

Încercam să-mi amintesc ce făceau păsările înainte de a fi întinse firele de telefon. Cred că era mult mai greu pentru ele să stea cocoţate în lumina soarelui, ceea ce este limpede că le place să facă.

Şi iată-l pe Jack Boughton că vine cu bâta de baseball şi mănuşa. Tu şi cu T. alergaţi în sus pe stradă, în întâmpinarea lui. Îşi pune mănuşa pe capul tău, iar ţie ţi se pare ceva grozav. O ţii cu amândouă mâinile şi mergi cu paşi mari alături de el, cu picioarele goale, cu burtica goală, ca

un fel de prințișor primitiv. Nu-ți văd urmele de înghețată de pe burtică, dar știu că sunt acolo. T. duce bâta. Cum Jack niciodată nu este pe de-a-ntregul în largul său, nu mă surprinde să-l văd că este cam încordat. Dar uite-l intrând pe poartă. Îl aud vorbind cu mama ta pe prispă. Sună plăcut. Cred că inima mea ar prefera să stau aici pe acest fotoliu, cel puțin deocamdată.

Voi trei ați plecat în curtea din spate. Aruncă mingea în sus și o lovește cu bâta. Tu și cu T. alergați în toate părțile ca să prindeți mingea. Când sunteți pe cale să o prindeți, vă puneți mănușile ca să vă protejați, iar mingea se izbește de pământ undeva în apropiere. Dar ați înțeles cum este cu aruncarea peste umăr. Îmi place să mă uit la voi, la voi trei. Cred că voi ieși să văd ce are de gând. Știu că trebuie să fie ceva.

Voia să știe dacă mâine sunt în camera mea de lucru de la biserică. I-am spus că dimineața voi fi. Așa că va veni să stea de vorbă cu mine.

Aș fi vrut să am mai multe fotografii cu mine tânăr, poate pentru că eu cred că, în timp ce citești aceste lucruri, nu voi fi bătrân, și când te voi vedea la sfârșitul lungii tale vieți nici unul nu va fi bătrân. Vom fi ca niște frați. Așa îmi imaginez eu. Acum, când tu te strecori și te cuibărești uneori în brațele mele, iar eu simt forța sprintenă a corpului tău și greutatea frunții tale, când ți-e frig după ce te-ai jucat cu stropitoarea sau îți este cald după baia de seară, iar tu îmi stai în brațe și te joci cu barba mea spunându-mi ce-ți trece prin minte, este foarte plăcut, și îmi imaginez sinele tău de copil găsindu-mă în rai și sărindu-mi în brațe, iar acest gând îmi dă o mare bucurie. Totuși, celălalt gând este mai bun și posibil să fie mai aproape de realitatea situației, cred. Nu știm nimic despre paradis, sau știm foarte

puțin, iar Calvin cred că are dreptate să descurajeze speculațiile pline de curiozitate privitoare la lucruri pe care Domnul nu le-a considerat potrivite pentru a ni le revela.

Maturitatea este un lucru minunat, dar este scurtă. Trebuie să faci în așa fel încât să te bucuri de ea atât cât durează.

Cred că în paradis, probabil, sufletul are parte de ceva mai apropiat de o maturitate viguroasă și eternă decât de orice altă stare pe care o cunoaștem. Cel puțin aceasta este speranța mea. Nu cred că Raiul ne-ar putea dezamăgi, cred că Boughton are dreptate să se bucure imaginându-și Raiul ca fiind cea mai mare plăcere din această lume. Nu văd cum am putea greși pe de-a-ntregul dacă privim astfel lucrurile. Mie, cu siguranță, nu-mi displace ideea că mama ta mă va vedea ca pe un bărbat tânăr și puternic. Nu există acolo nici parte bărbătească, nici parte femeiască, sufletele nici nu se însoară, nici nu se mărită, dar, *mutatis mutandis*, va fi bine. Acel *mutandis*! Atâta încărcătură într-un singur cuvânt!

Dă-mi, Doamne, în viață Binele Tău,
Până când moartea și Raiul ne vor revela ce urmează.
– Isaac Watts

Iar John Ames a spus amin.

În această dimineață m-am trezit devreme, ceea ce, de fapt, este un fel a spune că ieri noapte abia dacă am dormit puțin. Mi-a venit în minte că ar trebui să mă îmbrac ceva mai atent decât o făceam în ultima vreme. Încă mai am destul păr pe cap, rărit pe alocuri, dar destul de des acolo unde crește, și având o frumoasă culoare albă. Și sprâncenele îmi sunt albe și destul de stufoase. Vreau să spun că firele sunt lungi și pornesc în spirale în toate direcțiile. Irișii ochilor au început să mi se decoloreze puțin pe

la margini. Niciodată nu au avut o culoare deosebită, iar acum au o nuanță mai deschisă. Nasul și urechile sunt vizibil mai mari decât îmi erau în floarea vârstei. Știu că sunt un bătrân destul de arătos, dacă acest lucru mai are vreo importanță. Bătrânețea este totuși ciudată. Ieri stăteai lângă fotoliul meu și te jucai cu sprâncenele mele, îmi întindeai firele și te uitai cum se strângeau la loc ca niște arcuri. Îți spuneai că era distractiv; și chiar era.

Ei bine, m-am bărbierit cu atenție, mi-am pus o cămașă albă și mi-am lustruit puțin pantofii și așa mai departe. Cred că astfel de pregătiri pot face diferența dintre un bătrân domn și un moșneag. Știu că primul este un consort mai potrivit pentru frumoasa ta mamă, dar uneori uit să-mi dau osteneala necesară, iar aceasta este o greșeală pe care vreau s-o îndrept.

Și după toate acestea, m-am dus la biserică și am așteptat în sanctuar să vină lumina și am adormit în strană, stând drept, ceea ce este un lucru bun, pentru că tânărul Boughton a venit să mă caute când a văzut că nu eram în camera de studiu. M-am simțit cam cum îmi imaginam că s-ar fi putut simți umbra bătrânului Samuel când femeia vrăjitoare l-a scos din locuința morților. „Pentru ce mă tulburi ca să ies?" De fapt, mi-am petrecut primele ore ale dimineții rugându-mă pentru înțelepciunea de a mă purta bine cu John Ames Boughton, iar atunci când m-a trezit, mi-am dat imediat seama că vechiul meu sine reptilian și ursuz l-ar fi dat pradă filistenilor pentru încă vreo câteva minute de somn. Într-adevăr, îmi displace situația jalnică de a fi găsit dormind în momentul nepotrivit la locul nepotrivit. Mama ta întotdeauna le spune oamenilor că am stat treaz toată noaptea citind și scriind, iar uneori acest lucru este adevărat. Iar alteori stau pur și simplu treaz toată noaptea pentru că nu pot adormi.

(Vă recomand o rugăciune în asemenea momente, pentru că deseori înseamnă că este nevoie de o rezolvare. Ajunsesem la o mare resemnare, acolo în întuneric, şi cred că acest lucru mi-a permis să adorm. Problema era că am adormit prea profund. Corpul fizic tânjeşte după somn cu o lăcomie animalică, aşa cum ştie toată lumea. Iar atunci când suntem treziţi din somn suntem nemulţumiţi, cum aş fi fost şi eu dacă nu mi-aş fi amintit, cel puţin, faptul că m-am rugat pentru linişte şi pace. În acel moment nu pot spune că am avut parte chiar de linişte şi pace.)

Aşa că primele cuvinte ale lui Jack Boughton către mine au fost: „Îmi pare rău". S-a aşezat în strană, lăsându-mă să-mi revin, ceea ce a fost frumos din partea lui. Am observat că şi el era îmbrăcat cu o grijă deosebită, că purta haină şi cravată, iar pantofii îi erau lustruiţi. Se uita prin sală, observându-i simplitatea, o simplitate goală, nu aceea elegantă, ornamentală pe care o vezi în cele mai frumoase dintre bisericile vechi, pentru că aceasta a fost tot timpul considerată o construcţie temporară.

– Tatăl tău a predicat aici, spuse.

– Timp de mai mulţi ani. De atunci nu s-a schimbat prea mult.

– Este la fel ca biserica în care am crescut eu.

Prezbiterienii chiar aveau o biserică foarte asemănătoare cu aceasta, dar, în urmă cu mulţi ani, construiseră o alta destul de impunătoare, din cărămidă şi piatră. Are deja multă iederă crescută pe ea. Boughton spune că dacă i-am pune să strice puţin clopotniţa ar părea de-a dreptul o construcţie antică. A sugerat să-i depăşim pe prezbiterieni, construind noua noastră biserică deasupra catacombelor. Cred că voi face această propunere.

Jack spuse:

– Este ceva demn de invidiat să ai aceeaşi vocaţie pe care a avut-o tatăl tău.

Am prostul obicei de anticipa o conversaţie, de a măsura cât de multă plăcere o să-mi facă sau de a estima avantajul pe care l-aş putea obţine din ea, ori ceea ce aş fi putut realiza prin cuvinte. În acest moment nu speram la prea mult. Am spus:

– Vocaţia mea a fost aceea pe care a avut-o şi tatăl meu. Dar presupun că dacă aş fi avut un tată complet diferit, Domnul tot m-ar fi ales.

Trebuie să recunosc că sunt destul de sensibil la acest subiect.

Jack a tăcut un moment, iar apoi mi-a zis:

– Se pare că întotdeauna supăr pe cineva. Nu întotdeauna vreau acest lucru. Sper că veţi înţelege că nu vreau să vă supăr, Părinte.

Am spus:

– Voi ţine minte.

– Mulţumesc, mi-a răspuns, apoi, după un moment, a adăugat: Aş fi vrut să fiu la fel ca tatăl meu.

Şi s-a uitat la mine de parcă s-ar fi aşteptat să râd.

Am spus:

– Tatăl tău este un exemplu pentru noi toţi.

Mi-a aruncat o privire, apoi şi-a acoperit ochii cu mâna. Erau semne de suferinţă şi supărare în acel gest, dar şi de oboseală. Ştiam ce însemna. Am spus:

– Mi-e teamă să nu te supăr.

– Nu, nu, mi-a spus. Dar aş fi vrut să vorbim mai... direct.

A urmat o pauză. Apoi a spus:

– Dar vă mulţumesc pentru timpul acordat, şi s-a ridicat să plece.

Am spus:

– Stai jos, fiule. Stai jos. Hai să mai încercăm o dată.

Aşa că o vreme am stat în linişte. Şi-a dat jos cravata, şi-a înfăşurat-o în palmă şi mi-a arătat-o de parcă ar fi fost ceva amuzant, apoi şi-a strecurat-o în buzunar. Până la urmă, a spus:

– Când eram mic îmi spuneam că Domnul este cineva care trăieşte în pod şi plăteşte cumpărăturile de la băcănie. Aceasta a fost ultima formă de convingere religioasă de care am fost capabil. Nu vreau să fiu nepoliticos, a adăugat.

– Înţeleg.

– De ce credeţi că a fost să fie aşa? Vreau să spun că niciodată nu am crezut un cuvânt din cele ce spunea tata. Nici când eram copil. Când toţi cei pe care îi ştiam credeau orbeşte ce spunea.

– Acum crezi ceva?

A dat din cap că nu.

– N-aş putea spune că da.

S-a uitat la mine.

Mă străduiesc să fiu cinstit.

– Văd.

Mi-a zis:

– Vă mai spun un lucru ciudat. Mint destul de mult pentru că atunci când mint oamenii mă cred. Dar atunci când încerc să spun adevărul, lucrurile iau o întorsătură proastă pentru mine.

A râs şi a dat din umeri. A mai spus:

– Aşa că ştiu riscurile pe care le întâmpin în acest caz. Şi, de fapt, lucrurile merg prost şi când mint.

L-am întrebat ce voia de fapt să-mi spună.

– Ei bine, a zis. Cred că v-am pus o întrebare.

Avea tot dreptul să sublinieze acest lucru. Pusese o întrebare, iar eu evitasem să-i răspund. Era adevărat. Nu am

putut să nu observ urma de iritare din vocea lui, luând în considerare cât de doritor părea să păstreze un ton civilizat.

Am spus:

– Chiar nu ştiu cum să răspund la acea întrebare. Cu adevărat, aş vrea să ştiu.

Şi-a încrucişat braţele şi s-a lăsat pe spate, bâţâind din picior un moment.

– Vi se pare corect, m-a întrebat, faptul că nu există un limbaj comun între noi doi? Că nu există o cale prin care să ni se aducă un strop de apă celor care ne mistuim în flăcări, acum sau mai târziu? În termenii dumneavoastră, că între noi se află o mare prăpastie? De ce nu se poate comunica Adevărul, cu A mare? Este ceva ce nu pot înţelege?

– Nu sunt sigur că aceştia sunt termenii mei. Aş vorbi de graţia divină în acest context, i-am spus.

– Şi niciodată de lipsa de har, ceea ce, de fapt, pare să fie problema aici. Dacă termenii dumneavoastră îmi sunt permişi. Nu vreau să fiu nepoliticos.

– Înţeleg, i-am spus.

– Deci, zise, după o tăcere, nu aveţi nici o idee înţeleaptă pentru mine în privinţa acestui subiect.

I-am spus:

– Ei bine, nu prea ştiu cum să abordez problema în cazul de faţă. Vrei să ajungi să fii convins de adevărul credinţei creştine?

A râs.

– Sunt sigur că dacă aş ajunge să fiu convins, aş fi recunoscător în retrospectivă. Oamenii în general sunt, după câte înţeleg.

– Ei bine, am zis, aceasta nu-mi lasă prea multe posibilităţi, nu-i aşa?

S-a aşezat pentru o vreme, apoi mi-a spus:

– Un prieten de-al meu – nu, nu un prieten, un om pe care l-am întâlnit în Tennessee – auzise despre oraşul nostru şi, de asemenea, auzise despre bunicul dumneavoastră. Mi-a spus unele poveşti despre zilele de demult din Kansas pe care tatăl său i le spusese. Mi-a spus că în timpul războiului civil, Iowa avea un regiment cu soldaţi de culoare.

– Da, aşa este. Şi un regiment pentru cei în vârstă şi un regiment metodist, aşa i se spunea. Aceştia erau, se pare, abstinenţi.

– Mi s-a părut interesant faptul că era un regiment de oameni de culoare, zise. Nu m-aş fi gândit că vreodată au fost atâţia oameni de culoare în statul nostru.

– O, da. Destul de mulţi oameni de culoare au venit din Missouri în zilele dinainte de război. Şi cred că destui au venit şi pe valea râului Mississippi.

Mi-a zis:

– Pe când eram aici, erau nişte familii de negri în oraş.

I-am spus:

– Da, au fost, dar au plecat acum câţiva ani.

– Îmi amintesc că am auzit povestindu-se despre un foc la biserica lor.

– O, da, dar asta a fost cu *mulţi* ani în urmă, pe când eram copil. Dar a fost un foc mic. Au fost doar puţine distrugeri.

– Deci, au plecat toţi.

– Da. E păcat. Avem mai multe familii nou-venite din Lituania. Bineînţeles, sunt luterani.

A râs. Mi-a zis:

– Păcat că au plecat.

O vreme, păru să se gândească. Apoi a spus:

– Îl admiraţi pe Karl Barth.

Şi cred că aici a început să vorbească cu furie, cu acea furie vicleană şi istovită a lui cu care nu m-am descurcat

niciodată. Întotdeauna a fost isteț ca un diavol și la fel de serios. Trebuia să-mi dau seama că citise din Karl Barth.

I-am spus:

– Da, îl admir. Foarte mult.

– Dar pare să aibă prea puțin respect pentru religia americană. Nu sunteți de acord? E destul de deschis în această privință.

– A fost foarte critic și la adresa religiei europene, i-am spus, ceea ce era adevărat.

Și, cu toate acestea, chiar în acel moment mi-am dat seama că replica mea era puțin evazivă. La fel și tânărul Boughton, așa cum îmi puteam da seama după expresia feței lui, care nu era deloc zâmbitoare.

Mi-a zis:

– Totuși, o ia prea în serios. Crede că merită discuțiile pe această temă.

– De acord. Și aceasta este, cu siguranță, adevărat.

Apoi a întrebat:

– Vă întrebați vreodată de ce creștinătatea americană întotdeauna pare să aștepte ca adevărata gândire să vină din altă parte?

– Nu chiar, i-am spus, ceea ce m-a surprins, de vreme ce m-am întrebat același lucru de nenumărate ori.

Acum, în acel punct, am simțit că Jack Boughton era pe cale, ca să spun așa, să câștige în această dispută, ba, mai mult, că nu era mai mulțumit în această privință decât mine, poate chiar puțin dezgustat. Cu siguranță, mă aflam, din nou, într-o poziție greșită. Îmi venea să dau vina pe bătrânețe. Dar stăteam acolo în biserica mea, cu dulcea lumină de netăgăduit a zilei revărsându-se prin ferestre. Și am simțit, așa cum deseori mi s-a întâmplat, că faptul că nu ajungeam la adevăr nu influența cu nimic Adevărul însuși,

care, sub nici o formă, nu putea depinde de mine ori de altcineva. Mi-am simţit inima tresăltând – exact acest lucru l-am simţit – şi i-am spus:

– Am auzit o mulţime de predici frumoase în viaţa mea şi am cunoscut multe suflete profunde. Îmi dau bine seama că oamenii caută greşeli, dar mi se pare o aroganţă să judeci autenticitatea religiei cuiva, în afară de a ta. Chiar şi asta mi se pare arogant. Când acest vechi sanctuar va fi plin de linişte şi rugăciune, orice carte pe care, vreodată, o va scrie Karl Barth nu va fi atârna nici cât un fulg în balanţă din punctul de vedere al profunzimii, iar eu nu aş crede în autenticitatea lui Barth dacă nu aş crede că ştie şi recunoaşte acest adevăr şi îl cinsteşte.

Eram obosit şi mă simţeam mai vulnerabil decât ar trebui să se simtă un om de vârsta mea, şi doar în acest fel îmi pot explica lacrimile. Am fost aproape la fel de surprins ca tânărul Boughton de faptul că plângeam.

Mi-a zis:

– Nici nu ştiţi ce rău îmi pare.

Mi-a spus-o foarte convingător. Stăteam ştergându-mi lacrimile cu mâneca, aşa cum faci şi tu. A fost jenant, crede-mă. A spus ceva de genul: „Scuzaţi-mă" şi a plecat.

Şi acum? Acum mă gândesc să-i scriu o scrisoare. Nu am idee ce-i voi spune.

Au fost aici şi eroi şi sfinţi şi martiri, vreau să ştii acest lucru. Pentru că acesta este adevărul, chiar dacă nimeni nu-şi mai aminteşte. Dacă te uiţi la acest loc, este doar o adunătură de case înşirate de-a lungul câtorva drumuri, o mică înşiruire de clădiri din cărămidă ce adăpostesc magazine, un siloz, un turn de apă pe faţada căruia scrie Galaad, o clădire a poştei, terenuri de joc şi vechea staţie de cale

ferată, care acum este destul de năpădită de buruieni. Dar cum va fi arătat Galileea? Nu poți spune foarte multe din felul în care arată un loc.

Acei sfinți îmbătrâniseră, iar vremurile se schimbaseră, și ei păreau acum niște ciudați, o pacoste, nimeni nu mai voia să asculte vechile lor predici teribile ori să audă vechile lor povești furtunoase. O spun cu rușine – ajunsesem să nu-mi mai placă să fiu cu bunicul, acesta este adevărul. Nu era doar faptul că umbla atât de ponosit, și nici faptul că ori de câte ori vreun obiect de folos dispărea, păgubașul ajungea pe la noi pentru a se plânge. Ochiul său mi se părea întotdeauna a fi plin de așteptare și dezamăgire în același timp, iar eu începusem să mă tem de momentele când urma să se oprească asupra mea. Bătrânii le spuneau celor care nu le îmbrățișau marea cauză: *oameni de cârpă*. Expresia era plină de dispreț. Erau duri când judecau pe cineva. Pe bună dreptate, cred.

În special, îmi aduc aminte de un moment când bunicului i s-a cerut să spună câteva cuvinte la sărbătoarea de 4 iulie. Îmi amintesc pentru că am fost foarte neliniștiți în așteptare, iar apoi am fost destul de stingheriți – nu ne fusese teamă degeaba. Ideea era că, de vreme ce fusese un fel de fondator al locului în sens larg și un veteran, ar fi fost un lucru potrivit să vorbească el. Primarul din acea vreme locuise în Galaad doar vreo douăzeci de ani, era suedez și luteran, așa că era posibil să nu fi auzit poveștile despre vremurile de altădată. Iar bunicul rareori fura de la altcineva în afară de familia lui. Excepțiile erau destul de bine limitate la propria noastră parohie și, foarte rar, la cei mai deschiși la pungă dintre prezbiterieni și metodiști, toți aceștia fiind foarte pricepuți să mușamalizeze lucrurile din respect pentru vârsta lui și pentru puritatea intențiilor sale.

Mama spunea că se cunoştea unde locuia un membru al bisericii congregaţionale după lacătul de la magazia de unelte; era aici o urmă de adevăr. În orice caz, primarul cu siguranţă nu avea nici o idee despre excentricităţile bătrânului când i-a trimis invitaţia.

Bunicul a avut o strălucire în ochi din momentul în care a citit scrisoarea. Părinţii mei au încercat să facă lucrurile să meargă cât mai bine. Mama a căutat prin casă uniforma lui de soldat, dar desigur nu-i rămăsese mai nimic din ea, decât chipiul, care supravieţuise, poate pentru că nu prea era de folos. „Praful şi pulberea", spunea mama, adică tot ce mai rămânea din ceva ce într-un fel sau altul încăpuse pe mâna lui. Mama a găsit chipiul într-un dulap şi a făcut tot ce-a putut că să-i dea cât de cât o formă. Dar bătrânul a spus:

– Voi ţine o predică.

Şi l-a pus înapoi în dulap. Am predica, *ipsissima verba*, pentru că se afla printre lucrurile pe care tata le-a îngropat şi dezgropat în grădină în ziua aceea. Este foarte scurtă, aşa că o voi copia aici cum a scris-o el. Tata l-a încurajat să o scrie toată, îmi aduc aminte, probabil ca să nu bată câmpii, şi cel mai probabil cu speranţa că el sau mama vor putea arunca un ochi peste ea şi vor putea să o discute puţin cu bunicul, dacă era cazul. Dar a ţinut-o foarte bine ascunsă, aruncându-şi ciornele în soba din bucătărie şi ţinând textul asupra persoanei sale inabordabile de nazireu. Iată predica pe care a scris-o şi a rostit-o mai apoi:

Copii!

Pe vremea când eram un bărbat tânăr, Domnul a venit la mine, apoi şi-a pus mâna chiar aici pe umărul meu drept. Încă o mai simt. Şi mi-a vorbit foarte limpede. Vor-

bele Lui au trecut prin mine. Mi-a spus: Sloboziți-i pe cei prinși. Du-le vestea cea bună celor sărmani. Vesteşte slobozenia peste toată țara. Aceasta se află în Scriptură, desigur, iar cuvintele îmi erau deja cunoscute în acel moment. Dar este destul de limpede de ce El a simțit că aceste cuvinte trebuie spuse apăsat. Nimeni nu trăieşte conform lor, poate doar dacă Domnul îl ia în mâna lui. Cu siguranță nici eu nu am trăit astfel, până în ziua în care El a stat lângă mine şi mi-a spus acele vorbe.

Aş numi această experiență o viziune. Noi aveam viziuni în acele zile; mulți dintre noi au avut. „Tinerii voştri vor avea viziuni şi bătrânii voştri vor visa vise". Iar acum toți acei tineri sunt oameni bătrâni, în cazul în care mai trăiesc, iar viziunile lor nu sunt mai mult decât un vis şi acele zile sunt uitate. Ne prăvălim în uitare ca un vis, cum spune vechiul imn, iar visurile noastre sunt uitate cu mult înaintea noastră.

Preşedintele, generalul Grant, a spus odată despre Iowa că este steaua strălucitoare a radicalismului. Dar ce a mai rămas din Iowa? Ce a mai rămas din Galaad? Praful. Praf şi pulbere. Scriptura spune că oamenii pier, şi aşa este. Este remarcabil. Pentru toate astea, mânia Lui nu este întoarsă de la noi, dar mâna Lui este încă întinsă către noi.

Domnul să vă binecuvânteze şi să vă aibă în pază etc.

Doar câțiva oameni păreau să fi fost atenți. Cei care au venit au fost foarte aproape de a se simți jigniți la ideea că vor pieri, chiar dacă începuse o secetă teribilă care avea să aducă multe familii în pragul falimentului şi să le împrăştie, chiar oraşe întregi. S-au auzit câteva râsete înfundate de felul celor pe care le auzi atunci când un lucru este general acceptat ca fiind ciudat. Dar aceasta a fost partea cea mai rea. Bunicul stătea acolo pe scenă în hainele lui preoțeşti de un

negru intens, uitându-se la mulțime cu intensitatea impasibilă a morții însăși, cu drapelele fluturând în jurul lui. Apoi s-a pornit fanfara, iar tata s-a dus la el, și-a pus mâna pe umărul său stâng și l-a adus jos la noi. Mama a spus:

– Mulțumim, părinte.

Iar bunicul a dat din cap și a spus:

– Mă îndoiesc că oamenii au înțeles ceva.

Foarte des m-am gândit la acest lucru – cum se schimbă vremurile, iar aceleași cuvinte care poartă mulți oameni dintr-o generație în pustie sunt plictisitoare sau lipsite de înțeles pentru următoarea. Ai zice că mă simt cumva obligat să încerc să-l „salvez" pe tânărul Boughton, că întrebând despre aceste lucruri el mă obligase la asta. Ei bine, am o oarecare experiență în ceea ce privește scepticismul și disputa pe care o naște, iar aici este o invitabilă inutilitate. Este chiar distructivă. Tinerii mei enoriași veneau acasă la mine cu cărți precum *La Nausée* ori *L'Immoraliste*, buimăciți de posibilitatea necredinței, și trebuie să le spun de o mie de ori că necredința este posibilă. Iar ei sunt atrași spre ea chiar prin cărțile care le spun ce suferință înseamnă. Și vor ca eu să apăr religia, vor să le ofer „dovezi". Pur și simplu nu o fac. Nu ar face decât să le întărească scepticismul. Deoarece nimic adevărat nu se poate spune despre Dumnezeu dintr-o poziție defensivă.

De pe vremea când tata a început să primească acele lungi scrisori din Germania, a început să mă urmărească mai atent sau în alt fel decât o făcuse vreodată înainte. Pentru prima dată în viața mea eram puțin stingheri unul față de celălalt, tata și cu mine. Trebuia să fiu atent la ceea ce-i spuneam, pentru că s-ar fi putut să observe o nuanță de heterodoxie și să-mi țină o lecție solemnă despre natura

erorii din modul meu de gândire. Chiar după câteva zile venea la mine cu noi căi de respingere a lucrurilor pe care nu le spusesem. Fără îndoială, el îi vorbea lui Edward; cu siguranţă, vorbea cu mine, aşa trebuie să i se fi părut, ca şi cum aş fi fost un alt Edward. Pe de altă parte, de asemenea, el repeta pentru el însuşi felul în care îşi putea apăra credinţa. Niciodată, până în acel moment, argumentele lui nu m-au surprins ca fiind vulnerabile, şi cred că nici pe el.

Apoi, când a început să citească acele cărţi pe care le-am adus acasă, a fost ca şi cum ar fi vrut să fie convins de ele, ca şi cum orice critică la adresa lor nu era altceva decât recalcitranţă. Folosea expresii ca „vizionar". Ai fi crezut că orice argument nefericit putea fi indiscutabil numai datorită presupusei sale noutăţi, pentru numele lui Dumnezeu. Şi o bună parte din noutatea acestei noi gândiri era la fel de veche ca Lucretius, ceea ce şi el ştia, la fel ca mine. În acea scrisoare pe care mi-a trimis-o şi pe care am ars-o vorbea despre „curajul necesar pentru a îmbrăţişa adevărul". Niciodată nu am uitat acele cuvinte din cauza iritării pe care mi-au stârnit-o. El presupunea că vorbea despre „adevăr" şi doar laşitatea putea să mă împiedice să admit acest lucru. În acea vreme, totuşi, cred că doar căuta o cale spre Edward şi, pentru acest lucru, nu-l pot învinovăţi. El, cu adevărat, încerca să mă aibă alături de el.

În privinţa credinţei, întotdeauna am observat că apărarea ei este la fel de irelevantă ca şi critica la care trebuie să răspundă. Cred că încercarea de a apăra credinţa poate să o tulbure, de fapt, pentru că întotdeauna există ceva inadecvat în discuţiile despre lucrurile ultime. Noi participăm cu totul la Fiinţare. Nici o respiraţie, nici un gând, nici un neg sau nici un fir de păr nu sunt pierdute îndeajuns în

Fiinţare. Şi totuşi nimeni nu poate spune ce este Fiinţarea. Dacă ai descrie ceea ce au în comun o idee şi un fir de păr, un taifun şi o creştere la bursa de valori, excluzând „existenţa", ceea ce doar reafirmă faptul că au un loc pe lista noastră de lucruri cunoscute care pot fi numite (ceea ce ar duce la percepţia: Fiinţarea înseamnă existenţă!), ai ajunge la un lucru minunat, încă numai într-o măsură infinitezimală pentru a avea un oarecare înţeles, totuşi.

Mi-am pierdut şirul. Trebuia să ajung la faptul că poţi atesta existenţa a ceva – Fiinţarea – fără a avea cea mai mică noţiune asupra a ceea ce înseamnă. Pe de altă parte, Dumnezeu este, cu totul, la o mai mare distanţă – dacă Dumnezeu este Autorul Existenţei, ce poate însemna să spui că Dumnezeu există? Este o problemă de vocabular. El trebuie să fi avut o natură înainte de existenţă, ceea ce sărăcia înţelegerii noastre nu poate numi decât existenţă. Aceasta, este limpede, este cauza confuziei. Un alt termen ar fi necesar pentru a descrie o stare sau o calitate în privinţa căreia nu avem nici o experienţă şi în privinţa căreia existenţa aşa cum o cunoaştem are o asemănare sau afinitate doar în cea mai mică măsură. Deci, să creezi dovezi dintr-o experienţă oarecare este ca şi cum ai construi o scară către lună. Se pare că ar fi imposibil, până când stai puţin să te gândeşti la natura problemei.

Aşa că sfatul meu este: nu umblaţi după dovezi. Nu vă mai bateţi capul cu ele. Nu sunt suficiente pentru a răspunde întrebării şi întotdeauna sunt puţin impertinente, cred, pentru că afirmă că Dumnezeu are un loc în cadrul capacităţii noastre de cuprindere conceptuală. Şi este foarte posibil să nu-ţi sune bine chiar dacă vei convinge pe cineva cu ajutorul lor. Pe termen lung, este ceva neliniştitor. „Fie ca lucrarea ta să strălucească în faţa oamenilor"

etc. Coleridge spunea despre creştinătate că este un mod de viaţă, nu o doctrină – sau ceva asemănător. Nu vreau să spun să nu te îndoieşti ori să nu pui întrebări. Domnul ţi-a dat minte ca tu să o foloseşti cum trebuie. Încerc să spun că trebuie să fii sigur că îndoielile şi întrebările sunt ale tale, nu, ca să spun aşa, mustaţa şi bastonul care, din întâmplare, sunt la modă într-un anume moment.

N-am avut somn nici în această noapte. Inima mi-a fost foarte tulburată. Este un lucru ciudat să simt boala şi suferinţa în acelaşi organ. Nu le mai pot deosebi. Obiceiul meu era să reflectez asupra suferinţei; adică să o urmăresc prin ventricul şi aortă, ca să aflu locurile în care se furişează. Acea veche greutate din piept îmi spune că este ceva cu care trebuie să mă obişnuiesc, pentru că ştiu mai mult decât ştiu şi trebuie să învăţ de la mine – aceeaşi greutate mă îngrijorează în aceste zile.

Dar adevărul este că niciodată nu am găsit o cale de a fi la fel de onest cu mine însumi cum sunt atunci când mă sfătuiesc cu suferinţele mele, care mă acuză şi mă ceartă, Dumnezeu să le binecuvânteze. Atâta vreme cât ele nu mă ucid de tot, e în regulă. Sper să mor cu o inimă liniştită. Ştiu că aşa ceva nu se poate.

Ei bine, închid ochii şi îl văd pe Jack Boughton şi mi se pare că, mai mult decât s-a maturizat ori a îmbătrânit, el a obosit. Şi îmi spun: De ce trebuie întotdeauna să mă apăr împotriva acestui om trist şi deja bătrân? Ce mi-e teamă că ar putea să-mi pricinuiască?

Ei bine, aceasta nu este chiar o întrebare retorică. În această dimineaţă, mama ta mi-a dat un bilet de la el. Zicea: „Îmi pare rău că v-am supărat ieri. Nu vă voi mai deranja." Scrie cu o mână sigură. În orice caz, mi-am dat

seama din comportamentul ei că mama ta ştie ce se află în spatele biletului. Era doar o bucată de hârtie îndoită în două, dar ea niciodată nu l-ar fi citit dacă nu i l-ar fi arătat el. Poate i-a spus ce conţinea. Sau, pur şi simplu, că era o scuză. I-am auzit vorbind pe prispă înainte ca ea să mi-l aducă. Părea tristă şi îngrijorată – din cauza mea, din cauza lui, poate, sau din cauza amândurora. Ei vorbesc, ştiu acest lucru. Nu mult, nu des. Dar simt un fel de înţelegere între ei.

„Înţelegere" ar putea fi un cuvânt greşit, de vreme ce eu niciodată nu vorbesc cu ea despre el, iar faptul că ştie atât de puţine despre el este exact lucrul care mă îngrijorează. Or „înţelegere" poate fi exact cuvântul potrivit, indiferent de ce ştie sau nu ştie. Nu-mi dau seama de care gând mă tem mai tare. Poate nici unul nu mă mai poate face să mă tem.

I-am trimis un bilet. Îi spuneam că eu eram cel care trebuie să-şi ceară scuze, că sănătatea mea nu a fost prea bună în ultima vreme şi aşa mai departe, că sper să mai avem ocazia să discutăm cât de curând. Iar mama ta i-a dus biletul.

M-am gândit la vremea când avea doar zece ori doisprezece ani, când, odată, mi-a umplut cutia de scrisori cu talaş şi i-a dat foc. A făcut un fel de fitil din sfoară înmuiată în parafină. Pe vremea aceea cutia de scrisori se afla pe un stâlp de lângă poartă. Era în formă de semicilindru, aşa cum au oamenii de la ţară. Veneam acasă de la o adunare la biserică, pe întuneric, într-o seară de iarnă. Am auzit o bufnitură şi m-am uitat în sus pe drum; chiar în acel moment flăcările au ţâşnit prin gura cutiei. M-am cam speriat. Dar nici un minut nu am avut îndoieli asupra făptaşului.

Băiatul acela era întotdeauna singur, întotdeauna rânjind, întotdeauna gata să facă vreo boroboaţă. Nu avea

mai mult de zece ani când a plecat cu o camionetă care era parcată pe strada din centru. Maşinile erau destul de rare în acele zile, aşa că interesul său era de înţeles. A luat-o drept către vest mai mulţi kilometri, până i s-a terminat benzina, iar apoi a ajuns acasă pe jos. Nişte tineri călare au dat peste maşină şi au tractat-o până în Wilkinsburg, unde au schimbat-o pentru o armă de vânătoare. Cred că jumătate dintre oamenii din ţinut au avut-o pentru o zi-două în lunile cât a fost dată pierdută. Apoi o familie numeroasă, care dăduse o iapă la schimb pentru ea, a apărut în Galaad să sărbătorească 4 iulie şi s-a trezit arestată. Autorităţile au mers pe fir de-a lungul mai multor schimburi în natură, promisiuni de plată şi jocuri de poker, dar niciodată nu a fost descoperit adevăratul hoţ. După cum s-a dovedit, au fost atât de mulţi oameni implicaţi într-un delict minor care a însemnat cumpărarea şi vânzarea maşinii, încât resursele forţelor de ordine nu au fost nici pe departe suficiente, aşa că întreaga afacere a fost, în mod oficial, închisă, dar lumea îşi amintea de ea multă vreme după aceea, pentru că era o poveste bună. E limpede că oamenii ştiau că maşina era furată, dar nu au rezistat să nu o aibă pentru o scurtă vreme, chiar dacă nu aveau curajul să o păstreze – ceea ce i-a păstrat preţul la un nivel foarte rezonabil, iar tentaţia a fost mult mai mare.

Chiar Jack mi-a spus ce făcuse. Păstrase mânerul de la compartimentul pentru mănuşi drept suvenir şi mi l-a arătat, dar oricum l-aş fi crezut. Perspicace cum fusese de când era mic, ştia că nu voi spune nimănui nimic, şi nici nu am făcut-o. Desigur, mi-am spus că părinţii lui ar trebui să ştie, şi totuşi, niciodată nu am avut inima să **le** spun ceva. Întotdeauna am fost puţin intimidat de un copil care putea păstra un astfel de secret, când povestea aceea ar fi

fost perfectă dacă s-ar fi aflat că un copil de zece ani făcuse jumătate din ţinut să încalce legea.

În toate acestea este un fel de tristeţe pe care nu vreau să o ascund. Mă refer la tristeţea copilului. Îmi amintesc că veneam spre casă într-o dimineaţă şi am găsit scara din faţă dată cu melasă. Furnicile se lipiseră într-un strat atât de gros încât erau grămadă unele peste altele. Erau întărite. Îţi puneai întrebarea: Cât de singur putea fi un copil ca să aibă timpul să se transforme într-o asemenea pacoste? Îşi dezvoltase o metodă de intra la mine în camera de lucru pe fereastră, astfel încât toată cerceveaua era sfărâmată. Ceva nemaiîntâlnit. Îl voi întreba cum reuşea, într-o zi când sufletele noastre vor fi în pace şi vom putea râde de asta.

Acesta este genul de lucruri pe care le făcea când era copil, boacăne aflate la limita de unde ar fi devenit distrugere. Aşa cred eu, deşi au mai fost câteva lucruri cu adevărat rele, pe care niciodată nu aş fi vrut să i le atribui lui, dar care, în intimitatea gândurilor mele, eram convins că el le făcuse. De exemplu, focul pus la grajduri şi cele câteva animale care au murit atunci. Poate greşesc să dau vina pe el pentru acest lucru.

Încălcările lui erau ascunse şi singuratice, iar acest lucru devenea din ce în ce mai adevărat pe măsură ce creştea. Cred că am spus mai sus că nu fura, într-un sens convenţional, ci fura lucruri fără valoare pentru nimeni, cu excepţia oamenilor de la care le fura. Nu avea nici o logică în ceea ce făcea, în afară de faptul că voia să producă un maximum de încurcături şi să rişte un minimum de pedeapsă. Când avea vreo cincisprezece sau şaisprezece ani, a intrat în casă în timp ce eram la biserică şi a şterpelit vreo două-trei lucruri. A fost cea mai iritantă farsă imaginabilă. O dată, a luat Biblia aceea în greacă chiar de pe

biroul meu. Dacă vreodată a existat pe pământ ceva ce merita atât de puțin să fie furat, nu știu ce ar fi putut să fie acel lucru. Altă dată, mi-a furat ochelarii pentru citit. O dată, am intrat în casă, iar el era chiar aici în salon. A râs și mi-a spus: „Salut, tată", plăcut, încântător, cum îi era felul. A stat puțin de vorbă cu mine, în felul acela al lui precoce, zâmbind de parcă am fi glumit între noi. Mi-a luat ceva timp să-mi dau seama ce-mi lipsea în acel moment. Apoi mi-am dat seama – era o mică fotografie într-o ramă de catifea, cu Louisa, făcută când era mică. Am fost supărat așa cum nu mai fusesem niciodată în viața mea. Nu era decât răutate pură. Și cum aș fi putut să-i spun lui Boughton că el făcuse un asemenea lucru? Cum aș fi putut să spun acele cuvinte?

Lucrurile erau aduse înapoi, mai devreme sau mai târziu. Biblia în greacă a fost lăsată pe prețul de la intrare. Fotografia a apărut pe masa din hol a familiei Boughton, în mod misterios, și mi-a fost înapoiată. Briceagul, pe al cărui mâner, încrustat cu sidef, scria „Chartres", a fost lăsat pe masa din bucătărie, înfipt într-un măr. Atunci, faptul mi s-a părut destul de deconcertant.

Apoi a început să facă lucruri care au făcut să-i apară numele în ziar: să fure băutură, să facă curse cu mașini furate și altele. Am cunoscut tineri care au făcut pușcărie sau au fost înrolați la marină pentru fapte mai puțin grave. Dar familia sa era atât de respectată încât, de fiecare dată, scăpa. Adică, i se permitea să continue să aducă rușine familiei sale.

Observ că am spus că părea să fie un singuratic. Acesta a fost un lucru foarte ciudat la el, pentru că, așa cum am mai spus, familia Boughton chiar îl iubea. Toți îl iubeau. Frații și surorile sale îl susțineau indiferent ce se întâmpla.

Când era mic, scăpa din casă, fugea, şi ei veneau la mine să-l caute, îngrijoraţi mai mult decât ar fi trebuit să fie la vârsta lor, foarte preocupaţi, sperând să-l găsească şi să exercite o influenţă asupra lui înainte de a ajunge într-un necaz mai mare. Îmi aduc aminte că, într-o vară, pusesem un rând de floarea-soarelui pe lângă gardul din spate. Probabil erau vreo douăzeci. Într-o după amiază, copiii familiei Boughton au venit la uşă întrebând de Johnny, cum i se spunea pe atunci. Am plecat cu ei să-i ajut să-l caute prin jur, şi toate florile fuseseră scoase şi îndoite peste gard cu capetele în jos pe partea cealaltă. Glory a spus:

– Poate vântul a făcut asta.

Am spus:

– Da, poate vântul.

Dacă ar trebui să aleg un cuvânt care să-l descrie aşa cum este el acum, ar fi „singur", deşi „obosit" şi „furios", de asemenea, îmi vin în minte, cu siguranţă. O dată, atunci când îmi dădusem seama că îmi lipsea fotografia Louisei, am mers la Boughton să împrumut o carte, ne-am aşezat pe prispă şi am vorbit o vreme, iar băiatul stătea pe trepte, jucându-se cu o praştie, îmi amintesc, şi asculta fiecare cuvânt; din când în când se uita la mine şi zâmbea, de parcă fusese o glumă între noi, vreo conspiraţie interesantă. Mi s-a părut extrem de iritant. Aproape m-a provocat să spun despre fotografie chiar atunci, pe loc. A trebuit să plec ca să nu o fac. Mi-a zis:

– La revedere, tată!

Am ajuns acasă tremurând. Poate înţelegi de ce, atunci când a apărut problema cu copila, am fost uimit, în mod deosebit, de răutatea gestului.

Nu cred că fac un bine inimii mele amintindu-mi astfel de lucruri. Ideea este că întotdeauna a fost un mister şi de

aceea îmi fac griji din cauza lui, şi de aceea ştiu că nu-l pot judeca aşa cum aş face cu un alt om. De aceea, nu pot face o evaluare morală a comportamentului său. Este, pur şi simplu, rău. Ei bine, nu ştiu dacă este valabil pentru el şi acum. Dar văd că poate răni. Îmi este foarte clar. În timp ce eu eram acolo, în amvon, mi-a venit ideea că priveam de dincolo de mormânt şi că era acolo, lângă tine, rânjind la mine...

Nu-mi face bine deloc. Mai bine m-aş ruga.

În această dimineaţă m-am trezit în mirosul de clătite – îmi plac foarte mult. Inima îmi era un fel de bulgăre de lut la jumătatea drumului pe gât în jos, şi aceasta după multă şi serioasă rugăciune. Mama ta m-a găsit dormind în fotoliu, mi-a dat papucii jos şi a pus o plapumă peste mine. Uneori dorm mai bine stând în capul oaselor, în aceste zile. Respir mai uşor. Am fost atent să pun bine jurnalul acesta înainte de a stinge lumina aseară. Ştiu că încă mai sunt lucruri referitoare la Jack Boughton la care trebuie să mă mai gândesc.

Este ziua mea, aşa că erau gălbenele pe masă, şi clătitele mele, puse una peste alta, aveau lumânări pe ele. Alături mai erau şi nişte cârnăciori frumoşi. Iar tu recitai din Fericiri fără nici o poticneală, de două ori, absolut strălucind de magnitudinea realizării, aşa cum trebuia. Mama ta i-a dat lui Soapy un cârnăcior, iar ea a tulit-o cu obiectul acela unsuros şi l-a ascuns cine ştie unde. Dincolo de orice dubiu, ea este o descendentă dintr-o serie de generaţii fără de sfârşit de mâncători de animale dăunătoare, aşa grasă cum e, aşa domesticită cum ar trebui să fie.

Nu-mi place să mă gândesc ce aş da pentru încă o mie de astfel de dimineţi. Pentru două-trei. Purtai cămaşa ta roşie, iar mama ta purta rochia ei albastră.

Mama ta a găsit predica despre care am vorbit, predica aceea de Rusalii, cea pe care am citit-o când am văzut-o pentru prima dată. Se afla lângă farfuria mea, învelită în hârtie de mătase, prinsă cu o panglică.

– Acu, să nu te-apuci s-o schimbi, mi-a zis. Nu trebuie s-o schimbi.

Şi m-a sărutat pe cap, ceea ce pentru ea era un gest extravagant.

Deci, acum am şaptezeci şi şapte de ani.

Ieri a fost totul foarte bine. Glory a venit şi ne-a luat cu maşina la un picnic la râu. A venit şi Tobias cu noi. Tobias cel bun. Am avut baloane, chiar şi artificii şi tort de cacao cu glazură de ciocolată. Râul era scăzut, dar frumos, cu primele frunze galbene plutind pe el. Mi-a părut rău că nu am dormit mai bine noaptea precedentă, că simţeam o durere ascuţită în partea inimii. Dar, oricum, petrecerea a continuat destul de veselă. Glory şi mama ta sunt bune prietene acum, iar tu şi T. aţi fost fericiţi să tot alergaţi după frunzele care pluteau în jos pe râu şi să vă bălăciţi în noroiul de pe margine.

Noaptea trecută am dormit destul de bine.

Mă necăjeşte să mă gândesc că aş putea fi sâcâit până am să mor, dacă înţelegi ce vreau să spun. Jack Boughton este acasă, spre bucuria tatălui său, dragul meu prieten. Din câte ştiu, nu a mai făcut nimic rău şi tot din câte ştiu, nu are de gând să facă nimic rău. Şi, totuşi, doar faptul că există mă îngrijorează.

Ai întrebat dacă va participa şi el la petrecerea organizată de ziua mea. Ai fost dezamăgit. Glory a găsit un fel de scuză, iar mama ta nu a zis nimic. Diplomaţia era vizibilă. Nu pot

să nu mă întreb ce știu, ce au vorbit. Cum de pot să nu le fie milă de el? Mie îmi este. Cu siguranță, regret că nu pot vorbi cu el într-un fel potrivit pentru un pastor, mai ales că știu ce suflet tulburat este. Aceasta este ceva rușinos.

Este una dintre cele mai bune trăsături ale oamenilor cumsecade faptul că iubesc pe cineva de care le este milă. Iar acest lucru este mai evident pentru femei decât pentru bărbați. Așa că se lasă târâți în situații care le sunt dăunătoare. Am văzut acest lucru întâmplându-se de multe, multe ori. Întotdeauna mi-a fost greu să găsesc o cale pentru a-i avertiza pe oameni. Pentru că atitudinea asta a lor este, într-un cuvânt, creștinească.

Nu mi-a răspuns la biletul pe care i l-am trimis.

Am mai scris un bilet, prin care i-am spus cât de rău mi-a părut pentru toate greșelile mele, și așa mai departe, și l-am dus chiar eu acasă la Boughton. Aveam de gând doar să-l pun în cutia de scrisori, dar Jack era în grădină și m-a văzut, așa că i l-am dat lui. De fapt, părea să se teamă puțin de el. I-am spus că îmi ceream din nou scuze, și că era un bilet mai plin de considerație decât fusese primul, iar el mi-a mulțumit; sunt sigur că am văzut la el o expresie de adevărată ușurare. Cred că nu citise biletul anterior, probabil crezuse că ar fi putut fi vreun fel de dojană. L-a deschis pe cel pe care i l-am dat și l-a citit până la capăt, iar apoi mi-a mulțumit din nou.

I-am spus:

– Dacă vrei să stăm de vorbă, aș fi încântat să ne întâlnim oricând.

Iar el mi-a răspuns imediat:

– Da, vreau să stăm de vorbă, dacă sunteți sigur că doriți. Așa că vom vedea ce va ieși de-aici.

Am fost bucuros că totul se rezolvase atât de agreabil. Mi s-a luat o piatră de pe inimă. Trebuie să recunosc că, dacă a mai fost ceva ce m-a motivat să scriu al doilea bilet, a fost faptul că nu voiam ca mama ta să-l compătimească pentru că eu i-aş fi făcut ceva. Cu toate acestea, m-am simţit bine că l-am scris. M-am bucurat să-i văd expresia schimbându-i-se, aşa cum i s-a schimbat atunci. Un moment a părut a fi mai tânăr.

Din nou, nu am somn. Mă gândesc la dimineaţa în care l-am botezat pe Jack Boughton. L-am pus pe unul dintre diaconii mei să înceapă serviciul religios fără mine, pentru a putea să mă duc la biserica lui Boughton. Discutasem despre acest lucru. Numele copilului urma să fie Theodore Dwight Weld. Mi-am spus că era un nume excelent. Bunicul îl auzise pe Weld predicând în fiecare seară timp de trei săptămâni, până când convertise o întreagă aşezare de oameni de cârpă la aboliţionism, iar pentru bătrân figura printre experienţele importante ale vieţii sale. Dar apoi, când l-am întrebat pe Boughton cum vrea să numim copilul, el a spus:

– John Ames.

Am fost atât de surprins, încât el a spus din nou numele, cu lacrimi curgându-i pe faţă.

Nu era deloc în firea lui Boughton să mă pună într-o asemenea situaţie. Era atât de ne-prezbiterian, în primul rând. Puteam auzi plânsete şi în stranã. Mi-a trebuit ceva timp ca să-l pot ierta. Nu fac decât să-ţi spun adevărul.

Dacă aş fi avut măcar un ceas ca să reflectez, cred că sentimentele mele ar fi fost foarte diferite. Dar aşa, a înghe̦ţat inima-n mine şi mi-am spus: „Acesta *nu* este copilul meu" – sincer, niciodată înainte nu-mi mai spusesem aşa ceva despre nici un copil. Nu prea ştiu exact ce înseamnă

invidia, dar din experienţa mea nu înseamnă atât de mult să-ţi doreşti virtuţile sau fericirea altcuiva, cât să le refuzi, să te supere frumuseţea lor.

E interesant. Cu siguranţă, este material pentru o predică aici. „Fericit este acela care nu se va sminti întru Mine." Ar putea fi textul primar. Sper să am timp să o gândesc.

Îţi voi spune ceva de-a dreptul prostesc. Din când în când, m-am gândit că poate copilul a simţit cât de indiferent am fost în timpul botezului, cât de departe îmi erau gândurile de binecuvântarea lui. Ei bine, aceasta este o gândire magică. Aceasta este o superstiţie. Mi-e ruşine că am spus aşa ceva. Dar încerc să fiu corect. Şi chiar simt povara vinei faţă de acest copil, acest om, acest tiz al meu. Niciodată nu am reuşit să fiu cald faţă de el, niciodată.

Sunt mulţumit că am spus-o. Sunt mulţumit să o văd în propriile cuvinte, scrise de propria-mi mână. Pentru că îmi dau seama că nu este adevărat. Iar aceasta este o mare uşurare pentru mine.

Aş vrea să-l mai pot boteza o dată, ca să fiu împăcat. Am fost atât de prins în propriile gânduri vrednice de milă, încât nu am simţit sacralitatea de sub mâna mea; aşa mi se întâmplă întotdeauna, acel sentiment că eu sunt binecuvântat de copil. Păcat că s-a întâmplat aşa.

John Ames Boughton este fiul meu. Dacă există puţin adevăr în tot ce cred, şi aceasta este adevărat. Prin „fiul meu" înţeleg un alt sine al meu, un sine mai îndrăgit. Limbajul nu este suficient, dar pentru moment este cel mai bun lucru pe care pot să-l fac.

Am început să mă gândesc la pasajul din *Instituţii* unde se spune că chipul Domnului din toţi înseamnă mai mult decât motivul suficient de a-l iubi, şi că Domnul nu face decât să aştepte să ia asupra Sa păcatele duşmanilor noştri.

Deci este un refuz al realității grației divine să vedem numai greșelile dușmanilor noștri. Se poate să fie așa. Mi se pare că oamenii uită că noi trebuie să ne iubim dușmanii nu pentru a satisface vreun standard de corectitudine, ci numai pentru că Dumnezeu Tatăl îi iubește și pe ei. Probabil am predicat acest lucru de o sută de ori.

Nu l-aș numi pe tânărul Boughton dușmanul meu. Este mai mult decât știu. Calvin vine, pur și simplu, cu cel mai extrem caz: *a fortiori*, cât de repede ar trebui să uit încălcările lui care, în general, nu au fost mai mult decât niște supărări, în măsura în care m-au afectat? Jack l-a făcut să sufere pe tatăl său și întotdeauna a fost iertat imediat, iar eu l-am făcut pe Boughton să sufere atunci când și-a dat seama că nu mă grăbeam să-l iert și eu pe Jack. Cred că cea mai mare parte din suferință era singurătatea pe care Boughton o resimțea în lipsa băiatului lui, care i-a fost atât de străin lui și nouă tuturor.

Ei bine, vreau să subliniez ceva, deoarece aceasta este ideea care mi-a venit în timp ce supuneam toate acestea judecății Domnului. Existența este un lucru esențial și sfânt. Dacă Domnul alege să nu facă nimic împotriva încălcărilor noastre, atunci ele *nu înseamnă* nimic. Sau orice natură ar avea, aceasta este fără importanță și condiționată prin comparație cu adevărul primar al existenței. Desigur, Domnul le va șterge, așa cum șterg eu noroiul de pe fața ta sau lacrimile. Până la urmă, de ce s-ar ocupa Domnul cu aceste murdării care nu sunt parte a Facerii Sale?

Ei bine, sunt o mulțime de motive pentru care ar trebui. Noi, oamenii, putem face mult rău. Istoria ar putea face și o piatră să plângă. Îmi dau seama că, în acest moment, o importantă confuzie mi se strecoară în minte. Sunt obosit – este, poate, o parte din problemă. Deși îmi amintesc chiar

şi atunci când mă scufund de câte ori am aşezat gravitatea păcatului înaintea harului liber al iertării. Dacă tânărul Boughton este fiul meu, atunci, prin aceeaşi logică, celălalt copil al său este de asemenea fiica mea, iar ceea ce i s-a întâmplat ei a fost la fel de cumplit, acesta-i adevărul. Cum sunt un creştin, nu aş putea spune altfel niciodată.

Uitându-mă peste gândurile pe care le-am scris ieri seară, îmi dau seama că am evitat ceea ce pentru mine este problema centrală. Cum ar trebui să abordez temerea mea că Jack Boughton vă va face vreun rău ţie şi mamei tale, doar pentru că este capabil, doar dintr-o răutate vicleană şi inexplicabilă? Ai întrebat de el deja de două ori în această dimineaţă.

A-ţi face ţie rău nu înseamnă a-mi face mie rău în sensul cel mai strict şi aceasta este o parte complicată a problemei. Ar putea să-mi dea brânci pe scară şi eu aş găsi o soluţie teologică să-l iert înainte de a atinge pământul. Dar dacă te-ar răni pe tine oricât de puţin, mi-e teamă că nu-mi va fi de folos teologia.

Aceasta este partea grea de care mă tem, acum dacă stau să mă gândesc.

Ei bine, îl aud afară pe prispă stând de vorbă cu tine şi cu mama ta. Râdeţi, cu toţii. De fapt, este o uşurare. Mie întotdeauna mi s-a părut ca un om care stă prea aproape de foc, suportând prezenţa durerii, ştiind că se află la mai puţin de un pas de ceva mai rău. Chiar atunci când râde, pare a fi aşa, cel puţin atunci când are de-a face cu mine, deşi eu, cu adevărat cred că întotdeauna am încercat să nu-l supăr. O, sunt un om limitat şi bătrân, iar el va fi acelaşi muritor inexplicabil şi când eu voi fi ţărână.

De nenumărate ori m-am întrebat în privinţa limitelor înţelegerii mele, acolo în acea pustie, acel Horeb, acel

Kansas, şi, de asemenea, m-am înspăimântat de nenumărate ori, lăsând în urmă toate reperele, sau aşa mi se părea. Şi a făcut parte dintre adevăratele plăceri ale vieţii mele. Noapte şi lumină, tăcere şi greutăţi, mi se păruse ceva riguros şi bun. Cred că Edward m-a învăţat asta, şi bunicul meu, pastorul, când a fugit pentru ultima dată în pustie. Poate odată mă vedeam şi pe mine ca un alt bătrân dur, gata să se scufunde în pământ şi să ardă mocnit până la Judecata de Apoi. Ei bine, acum nu mă pot apropia de acel proiect. Actuala mea dezorientare este un nou teritoriu care mă face să mă îndoiesc că am mai fost vreodată pierdut.

Deşi trebuie să spun că toate acestea mi-au permis o nouă privire asupra mersului lumii. Ne prăvălim în uitare ca într-un vis, cu siguranţă, lăsând în urmă lumea plină de uitare să calce în picioare, să distrugă şi să reaşeze tot ce am îndrăgit noi vreodată. Aşa se întâmplă lucrurile, şi este remarcabil.

Jack a adus o mulţime de dovleci, un sac întreg. Mama ta i-a dat în schimb nişte pătlăgele verzi. O, aceste ciudate bogăţii târzii ale verii, dovlecii plaţi şi dovleceii ridicoli. Fiecare pală de vânt aduce o rafală de ghinde pe acoperiş. Totuşi, vremea este blândă. Într-o vreme păianjenii îşi întindeau pânzele peste tot, iar acum pânzele lor sunt rupte de vânt în bucăţi şi bucăţele, aşa că bănuiesc că ne putem imagina păianjeni bine hrăniţi ascunşi sub frunzele moarte, aţipiţi şi alungând orice gând de a trudi la pânze.

Îmi amintesc că o dată tata şi bunicul stăteau pe prispă împreună, spărgând şi curăţând nişte nuci negre. Se simţeau bine împreună când nu erau la cuţite, mai ales atunci când tăceau, aşa cum se întâmpla în acea zi.

Bunicul a zis:

– „Vara este pe sfârşite şi tot nu suntem izbăviţi."

Tata i-a spus:

– Acesta-i adevărul Domnului.

Apoi din nou tăcere. Nici un moment nu şi-au ridicat ochii de la treaba lor. Vorbeau despre seceta care deja se instalase şi care va ţine câţiva ani, o adevărată calamitate. Îmi amintesc de un vânt uşor şi plăcut, aşa cum este cel de azi. Nu este o muncă mai plicticoasă decât dezghiocatul nucilor, iar cei doi o făceau în toate toamnele vieţii lor. Mama spunea că aveau gust de mobilă, şi nu cred că era cineva care să nu fi fost de acord. Dar, dacă tot le primea, se folosea de ele.

Tu şi Tobias staţi pe scara prispei şi sortaţi dovlecii după mărime, culoare şi formă, alegându-i pe cei care vă plac şi dându-le nume. Unii dintre ei sunt submarine, iar alţii tancuri, câţiva dintre ei sunt bombe. Cât de curând, cred că trebuie să mă aştept la o altă vizită din partea tatălui lui T. Azi, toţi copiii se joacă de-a războiul. Toţi fac la fel ca avioanele şi bombele care se izbesc şi explodează. Făceam la fel, jucându-ne de-a războiul, cu lovituri de tun şi asalturi la baionetă.

Cu siguranţă, nu aveam cum să-l liniştesc. Aşa oarbă cum este lumea aceasta, este remarcabil să observi ce adăposteşte.

Am început să mă gândesc la o predică pe care a scris-o tata, după ce ruptura de Edward devenise cunoscută, iar el avusese puţin timp să reflecteze la ea. Nu era în firea lui să se refere la ceva privat sau personal altfel decât în termenii cei mai abstracţi. Dar în acea dimineaţă i-a mulţumit Domnului că l-a ajutat să înţeleagă, în sfârşit, într-o mică măsură, ce însemna a dezerta, că i-a permis să înţeleagă

ceea ce îi făcuse el tatălui său în acele zile de după război când plecase la quakeri şi l-a lăsat să ducă singur cumplita povară. A spus un lucru pe care nu-l mai auzisem, că mama sa, deşi luni de zile fusese prea bolnavă şi avusese dureri prea mari ca să mai poată veni la biserică, a venit totuşi când a aflat că el stătea deoparte. Surorile lui, care atunci erau întotdeauna cu ea, au purtat-o în braţe, mai întâi una, apoi cealaltă, în sus pe drum, care trebuie să li se fi părut foarte lung. Au întârziat pentru că doar în acea dimineaţă mama lor le ceruse să o ducă, iar ele erau roşii la faţă şi cu părul zbârlit de la graba cu care au venit, grabă în acţiunea lentă a blândeţii, deoarece, mama lor abia mai suporta să fie atinsă. Mama lor era palidă şi cu părul tăiat, prea mică pentru rochia pe care i-o puseseră cu o grijă deosebită. Au intrat în mijlocul predicii în rochiile lor curate, transpirate şi fără bonete; Amy, cea mai mare, o ducea pe mama lor în braţe de parcă ar fi dus un copil mai mare. Tata spunea că bătrânul părinte s-a oprit din predică şi s-a uitat la ele, apoi a reluat textul, care era despre misterul profund al suferinţei pentru alţii, aşa cum îi erau toate predicile în acele zile. A predicat câteva minute, s-a rugat alte câteva minute şi a dat binecuvântarea, iar apoi s-a dus la soţia lui, a ridicat-o în braţe, a sărutat-o pe frunte şi a dus-o acasă, lăsându-şi enoriaşii în lungul sabat al metodiştilor.

– Nici nu pot să-ţi spun ce ruşine mi-a fost, spunea tata. Surorile mele mi-au spus ce făcuse mama pentru că le era teamă că s-ar fi putut să insiste să meargă din nou la biserică, dacă iar aş fi stat deoparte. Amy mi-a zis: „Dacă mai trebuie să trecem o dată prin aşa ceva din cauza ta, te voi urî până la moarte!“ Şi, desigur, nu am mai făcut-o.

Tata spunea pentru sine şi pentru noi, ceilalţi, că încălcările lui Edward erau ceva mărunt pe lângă ce făcuse el.

De asemenea spunea că era ceva potrivit în această situaţie stânjenitoare şi dezamăgirea de acum, care o făcea valoroasă şi instructivă pentru el – că era o intenţie aparentă în ea, care ar putea arăta bunăvoinţa Domnului, un fel de parabolă menită să-i adâncească propria înţelegere. Această abordare a chestiunii, cu siguranţă, ar fi interzis sau cel puţin ar fi descurajat orice impuls pe care l-ar fi simţit de a-l învinovăţi pe Edward. Nesăbuinţa oricărei persoane, atunci când este văzută ca fiind în folosul atenţiei Domnului, nu poate justifica furia.

Am folosit această demonstraţie de nenumărate ori eu însumi, atunci când am simţit nevoia şi am găsit ocazia. Iar adevărul este că doar rareori răul pe care cineva îl suferă nu este, în cele mai mici amănunte, anunţat de răul pe care l-a făcut. Acestea fiind spuse, niciodată nu mi-a fost clar cât de mult faptul că îţi dai seama de acest lucru te ajută atunci când este vorba de o dificultate practică de a-ţi controla furia. Şi nici nu am găsit vreo modalitate de a o pune în aplicare în situaţia de acum, deşi încă nu am renunţat să încerc.

În această după-amiază m-am întors de la o întrunire destul de descurajantă pe care am avut-o la biserică – au venit doar o mână de oameni şi nu am realizat absolut nimic. Acesta este unul dintre acele lucruri care mă epuizează. Aşa că am aţipit şi am dormit şi la masa de seară. Când m-am trezit, era întuneric şi casa era goală, motiv pentru care am ieşit pe prispă. Tu şi mama ta stăteaţi pe balansoar, înveliţi într-o cuvertură. A zis într-un târziu:

– S-ar putea să fie ultima noapte caldă pe anul ăsta.

Mi-a făcut loc lângă ea şi a întins cuvertura şi peste genunchii mei, apoi şi-a pus capul pe umărul meu. Nici nu putea fi mai plăcut. În vara aceasta, a plantat ceea ce ea numeşte grădina bufniţei, eu fiind acea bufniţă. Citise undeva

că florile albe au un miros mai puternic noaptea, aşa că a plantat toate florile albe care i-au trecut prin minte de-a lungul aleii de la intrare. Acum nu au mai rămas decât câţiva trandafiri, ciucuşoară şi petunii.

Aşa că, o vreme, am stat acolo împreună, în întuneric; tu erai adormit, mai mult sau mai puţin, iar mama te mângâia pe păr. Apoi am auzit nişte paşi pe drum. Şi, bineînţeles, era Jack Boughton. Cred că voia să spună bună seara şi să treacă mai departe, dar mama ta l-a rugat să intre puţin, iar el a venit. A intrat pe poartă şi s-a aşezat pe scară. Am observat că era foarte atent cu ea.

– Ne bucuram de linişte, i-a zis.

Iar el:

– Nu există pe lume un loc mai bun pentru aşa ceva.

Apoi, deşi îi era teamă să nu fie înţeles greşit sau, oricum, că ar fi putut supăra pe cineva, a adăugat:

– E cu adevărat bine să fii acasă pentru o vreme. A râs. Sunt aici oameni care acum nu mă deosebesc de Adam. E minunat.

Apoi şi-a pus mâna pe faţă, peste ochi. Era întuneric, dar am recunoscut gestul acela. Îl făcuse toată viaţa, cred.

I-am spus:

– E o mare fericire pentru tatăl tău să te aibă aici.

– Este un sfânt, a zis el.

– Poate este aşa, dar oricum a fost frumos din partea ta că ai venit.

– Ah, zise, ca atunci când ţi se deschide o prăpastie la picioare.

Aşa că a urmat o linişte de câteva minute, iar apoi mama ta s-a ridicat, te-a scos de sub plapumă şi te-a dus la culcare.

– Şi mie mi-a părut bine că te-am văzut, i-am spus, şi chiar aşa era, de dragul bătrânului Boughton.

Nu a făcut nici un comentariu

– Ţi-o spun cu toată sinceritatea.

Şi-a întins picioarele şi s-a sprijinit cu spatele de stâlpul prispei.

– Fără-ndoială, mi-a spus.

– Vrei să jur pe un teanc de biblii?

A râs.

– Cât de înalt?

– Cam de un metru.

– Cred că-i destul.

– Doi metri te-ar ajuta să fii mai relaxat?

– Cu siguranţă.

Iar apoi, cuminţindu-se:

– M-am bucurat să vă văd din nou. Şi s-o întâlnesc pe soţia dumneavoastră. Familia dumneavoastră.

Apoi am tăcut amândoi, o vreme.

I-am spus:

– Sunt impresionat că ştii ce a scris Karl Barth.

– Oh, a zis. Din când în când, tot mai încerc să sparg codul.

– Ei bine, am zis, îţi admir tenacitatea.

Iar el:

– Poate că nu, dacă mi-aţi înţelege motivele.

Dintre toţi oamenii de pe pământ, cu el probabil este cel mai dificil să porţi o discuţie.

Aşa că am spus:

– Aşa este, oricum îţi admir tenacitatea.

Iar el mi-a zis recunoscător:

– Mulţumesc.

Aşa că o vreme am stat în tăcere. Mama ta a ieşit cu nişte cidru fierbinte şi nişte căni şi s-a aşezat în linişte lângă noi, draga de ea. Iar eu mi-am petrecut timpul gândindu-mă

cum ar fi dacă Jack Boughton ar fi într-adevăr fiul meu şi ar fi venit acasă obosit de toate câte trăise şi ar fi stat acolo liniştit şi părând împăcat în noaptea aceea liniştită. Era o idee plină de satisfacţie. Ideea harului fusese atât de mult în mintea mea, harul ca un fel de foc extatic care reduce lucrurile la esenţe. Acolo, în întuneric şi în tăcere, simţeam că puteam uita toate amănuntele plicticoase şi puteam doar să simt prezenţa fiinţei lui muritoare şi nemuritoare. Şi am fost copleşit de o senzaţie, un fel de frică plăcută, care m-a făcut să mă gândesc la frica de îngeri a lui Boughton.

Poate am fost pe jumătate adormit în acel moment, dar mi-a venit o idee pe care o aveam în minte. Mi-aş fi dorit să pot să stau la picioarele acelui suflet etern şi să învăţ. Atunci el mi s-a părut a fi îngerul însuşi, meditând la misterele pe care le descrie viaţa sa muritoare, la lucrurile profund pământeşti. Şi desigur, chiar asta era. „Căci cine dintre oameni ştie ale omului, decât duhul omului, care este în el?“ Din toate privinţele, noi suntem secrete pentru oricine, iar eu cred că există o limbă separată în fiecare dintre noi, de asemenea, o estetică separată şi o jurisprudenţă separată. Fiecare dintre noi în parte este o mică civilizaţie construită pe ruinele unor civilizaţii precedente, dar cu propriile noastre noţiuni variate asupra frumosului şi a ceea ce este acceptabil – standard la care noi, mă grăbesc să adaug, în general nu ajungem, dar după care ne străduim să trăim. Noi luăm asemănările fortuite dintre noi drept asemănări propriu-zise, deoarece cei din jurul nostru au rămas captivi aceloraşi obiceiuri, folosim aceeaşi monedă, aceleaşi cunoştinţe, mai mult sau mai puţin, aceleaşi noţiuni de decenţă şi viaţă sănătoasă. Dar toate acestea, cu adevărat, ne permit să coexistăm cu toate spaţiile inviolabile, de netraversat şi teribil de vaste dintre noi.

Poate ar fi trebuit să fi spus că suntem ca niște planete. Dar atunci nu aș mai fi putut spune că suntem ca niște civilizații. Toate planetele se poate să se fi rupt din aceeași stea, dar dimensiunea istorică lipsește din comparație și este adevărat că noi toți trăim pe ruinele vieților altor generații, așa că există o continuitate aparentă care este importantă, deoarece ne induce în eroare. Sunt destul de bătrân pentru a-mi aminti de vremea când mergeam în desișuri, mai mulți, și ne așezam într-un cerc pe care îl închideam din ce în ce mai mult, speriind iepurii în fața noastră, până când erau prinși la mijloc ca într-o capcană, apoi îi ucideam cu pietre și bâte. Aceasta se întâmpla în perioada Crizei, oamenilor le era foame, iar noi făceam ce puteam. Nu caut o vină în asta. (Nu luam iepurii mari, doar pe cei mici. Toți știam că nu erau buni iepurii mari, deși nu-mi amintesc de cineva care să fi spus despre ce era vorba.) Unii oameni mâncau hârciogi. Copiii mergeau la școală fără nimic în gentuțele pentru mâncare, poate un cartof fiert sau vreo coajă de pâine cu untură. În acele zile ferestrele bisericii erau atât de pline de praf, încât mă urcam pe o scară și-l dădeam jos cu mătura, pentru a avea suficientă lumină înăuntru ca oamenii să-și poată citi imnurile.

Vremurile au fost groaznice, dar asta a fost, iar noi ne-am obișnuit cu acest lucru foarte bine. Aceasta a fost civilizația noastră. Valea întunericului. Ar putea fi cetatea Ur a caldeenilor, fiindcă acum toți știu despre ce e vorba. Pentru care, totuși, îi mulțumesc lui Dumnezeu, desigur, de vreme ce trebuia să se întâmple, și nu-mi pare rău că mi-a fost dat să trăiesc asta. Îți dă o altă perspectivă asupra lucrurilor. Am văzut oameni care au învățat că viața înseamnă mai mult decât siguranță și confort material, dar știu o mulțime de oameni mai în vârstă, de pe-aici, care

abia dacă suportă să se despartă de un bănuț, când își aduc aminte de acele vremuri grele. Nu le pot găsi vreo vină, deși înseamnă că biserica abia acum începe să iasă din propria ei Criză. „Unul dă mereu și se îmbogățește, altul se zgârcește din cale-afară și sărăcește." Multe din acest oraș dovedesc adevărul acestei pilde. Ei bine, biserica este într-o stare jalnică din același motiv pentru care încă mai stă în picioare. Așa că nu ar trebui să mă plâng. Este bine de știut ce înseamnă să fii sărac și este un lucru mai bun dacă poți să o împărtășești.

Cred că ei și-au spus că adormisem, ceea ce mi se întâmplă destul de frecvent, știu. Au început să vorbească. Mama ta spunea, cu o voce înceată:

– Te-ai hotărât cât mai stai?

El i-a zis:

– Cred că deja se pare că am stat prea mult – nu atât de mult mi se pare mie.

A urmat o perioadă de tăcere, apoi ea a zis:

– Te întorci la St. Louis?

– E posibil.

Din nou tăcere. A aprins un chibrit. Am simțit miros de țigară.

– Vrei una?

– Nu, mulțumesc.

Râse. Bineînțeles că ar fi vrut. Dar nu se cuvine când ești soție de preot.

– Nu se cuvine! Cred că oamenii te-au urmărit tot timpul ce faci.

– Nu mă deranjează, zise ea. Cineva trebuia să-mi spună unele lucruri mai devreme sau mai târziu. Acum, am trăit cum se cuvine atât de mult, încât aproape a început să-mi placă.

El a râs.

– Mi-a luat ceva timp să mă obişnuiesc cu locul acesta, a zis ea. E-adevărat.

– Ei bine, pentru mine nu este o problemă. Chiar mi se pare familiar. Este de parcă te-ai întoarce la locul crimei.

După un moment ea a spus:

– Ştii, toată lumea vorbeşte foarte frumos despre tine.

– Chiar? Interesant. S-ar putea să te cred.

Ea râse.

– Nu am mai mințit de ani de zile.

– Hmm? Pare foarte obositor.

– Se spune că nu poți sta locului.

El i-a zis:

– Părintele Ames încă nu te-a avertizat în privința mea?

Mi-a găsit mâna şi mi-a luat-o între palmele ei calde.

– El nu spune lucruri urâte. Niciodată.

A urmat o pauză. Nu mă simțeam prea bine, după cum îți poți imagina, şi eram pe cale să dau nişte semne că mă trezesc, doar pentru a ieşi din această situație care mă discredita şi în care mă băgasem singur; era ca şi cum i-aş fi spionat.

Dar mama ta a spus:

– O dată am fost în St. Louis. Unii dintre noi am fost acolo să căutăm de lucru. A râs: Fără prea mult noroc.

El i-a zis:

– E cel mai mizerabil loc unde să rămâi fără bani.

– Dacă este vreun loc bun pentru a rămâne fără bani, e clar că eu nu l-am găsit vreodată. Şi le-am încercat pe toate.

Au râs amândoi.

El i-a zis:

– Când eram tânăr mă gândeam că o viață aşezată este ceea ce ți se poate întâmpla dacă nu eşti atent.

Ea zise:

– Eu am ştiut mai bine. A fost singurul lucru pe care mi l-am dorit. Mă uitam pe ferestre la oameni în casă şi mă întrebam cum o fi.

El a râs.

– Chiar aşa voiam să-mi petrec seara asta.

A urmat o pauză.

– Ei bine, zise, şi vocea ei era blândă: Ei bine, Jack, fii binecuvântat.

Iar el i-a zis:

– Hei, îţi mulţumesc, Lila.

Apoi s-a ridicat.

– Spune-i părintelui noapte bună din partea mea.

Şi a plecat.

Am rămas culcat, dar treaz, toată noaptea, cu excepţia momentului când am stat la birou, am scris toate acestea şi m-am gândit. Bineînţeles că mi-a plăcut că mama ta este mândră că am tendinţa de a nu vorbi pe nimeni de rău. Într-adevăr, este ceva ce încerc să evit, deşi ştii foarte bine ce luptă a fost pentru mine în acest caz.

Dar aş putea doar să fiu surprins de uimirea tânărului Boughton că încă, aşa cum am spus, nu o avertizasem în privinţa lui. Era aproape de parcă ar fi crezut că eram neglijent. Şi cine ar fi putut judeca mai bine decât el o asemenea situaţie? Poate crede că ştiu lucruri nebănuite, presupunând că Boughton avea mai multă încredere în mine decât a avut vreodată sau că adusesem vorba de el, ceea ce nu se întâmplase decât rareori. Întotdeauna am suspectat oamenii de mult tact când venea vorba de el.

„Locul crimei." Sunt sigur că era o glumă. Dar mă face să mă întreb cât de mult din misterul pe care îl simt la el vine din faptul că *este* aici, unde sunt lucruri care l-ar putea face să sufere, poate să-i fie ruşine.

Mi-ar plăcea să pot pune mâna pe fruntea lui şi să-i alin sentimentul de vină şi regret, care este exagerat sau nelalocul lui, sau care nu mai poate fi înlăturat în această lume. Apoi aş vedea cu ce am de-a face.

Din punct de vedere teologic, aceasta este o noţiune complet inacceptabilă. Tocmai mi-a trecut prin minte. Îmi cer iertare.

De vreme ce încerc să spun adevărul, mai este un alt lucru. În timp ce vorbea cu mama ta, din voce i-a dispărut duritatea. Aş putea chiar spune că părea să se relaxeze. Părea că era cineva care-i vorbea unui prieten. Şi ea la fel.

Cred că încep să văd unde se află harul pentru mine în această poveste. M-am rugat mult, am mai dormit puţin şi simt că am ajuns la o anume limpezime.

Niciodată nu am fost la St. Louis, iar acum regret.

M-am uitat peste aceste pagini şi îmi dau seama că pentru câtva timp mi-am făcut griji în sinea mea, pe când intenţia mea încă de la început a fost să vorbesc cu tine. Am vrut să-ţi las un testament destul de personal ţie, sinele meu mai bun, şi mi se pare acum că tu nu poţi să vezi aici decât un bătrân care se luptă cu dificultatea de a înţelege acel lucru cu care se luptă.

Cred că, oricum, am găsit o cale de ieşire din tunelul acestei preocupări plicticoase. Merită o încercare. Deci:

Pe când stăteam acolo pe prispă, seara trecută, prefăcându-mă, mai mult sau mai puţin, că dorm, iar mama ta mi-a luat mâna şi mi-a ţinut-o între palmele ei, acesta a fost un moment de mare bucurie pentru mine. Văd că am scris acest lucru – „palmele ei calde" – şi am făcut observaţia că, în acelaşi timp, vorbea despre mine mult mai tandru

decât merit. Numai privind înapoi mi-am dat seama că vorbea de parcă avea parte de acea viață așezată pe care și-o dorise întotdeauna și de parcă nu mai avea cum să o piardă, deși practic știa că se va întâmpla. Și aceasta mi-a plăcut. Când mi-am amintit cum spuneau că se uitau pe ferestre și se întrebau cum este viața oamenilor m-am simțit în aceeași companie cu ei. Aș fi putut spune că suntem trei în aceeași situație, pentru că numai Domnul știe că mulți ani am făcut exact la fel. Dar în acel moment, după felul în care ea vorbea, se părea că tot ce voise să știe despre viață i se spusese, o dată pentru totdeauna, iar dacă este adevărat, atunci este minunat. Această noțiune este o sursă de liniște pentru mine.

Odată am avut un vis în care se făcea că Boughton și cu mine eram la râu căutând după ceva prin băltoace – când eram copii, căutam mormoloci – iar bunicul ne urmărea de după copaci în felul său furios, lua apă cu pălăria și o arunca, iar o pânză de apă plutea către noi, umflându-se în aer ca un voal, și cădea peste noi. Apoi își punea pălăria înapoi pe cap și se ascundea între copaci lăsându-ne în râul strălucitor, uimiți și luminoși ca niște apostoli. Spun acest lucru pentru că mi se pare că transformări atât de abrupte apar în viață, apar pe negândite și pe neașteptate, întrecându-ți speranțele și meritele. Mi-a venit în minte în timp ce mă gândeam la ziua când am văzut-o pe mama ta pentru prima dată, în duminica aceea de Rusalii ploioasă și binecuvântată.

În acea dimineață a început ceva ce m-a făcut să simt că parcă sufletul era poftit să iasă din trup, așa a fost. Niciodată nu ți-am spus cum s-a întâmplat, cum am ajuns să ne căsătorim. Și am învățat mult din experiență, crede-mă. Mi-a lărgit înțelegerea a ceea ce înseamnă speranța, prin simplul fapt că

ştiu că o astfel de transformare poate apărea. Şi mi-a mai îndulcit imaginea morţii, oricât de ciudat ar părea.

Chiar dacă mi-am spus că abia dacă o observasem în acea primă dimineaţă, mi-am petrecut toată săptămâna care a urmat sperând să revină. Mi-am reproşat foarte mult că uitasem să o întreb cum o cheamă atunci când a ieşit pe uşă, gândindu-mă la acest lucru în termenii obligaţiilor mele pentru „oile rătăcite" şi „sufletele pierdute", care sunt expresii pe care nu le folosesc niciodată, nici măcar în gând, şi pe care oricum nu le-aş fi folosit în legătură cu ea. Un aspect interesant al întregii experienţe a fost faptul că, pur şi simplu, nu puteam fi cinstit cu mine însumi şi nici nu puteam să mă mint. Era cumplit. Mă simţeam ca un prost. Dar, vezi, observasem tinereţea ei şi bătrâneţea mea şi nu ştiam nimic despre ea, dacă era căsătorită sau nu. Aşa că nu am fost în stare să recunosc faţă de mine că voiam doar să o *văd*, să-i aud din nou vocea. Spunea:

– Bună dimineaţa, părinte. Doar atât. Dar îmi amintesc cum încercam să-i reţin tonul, încercam să o tot aud în mintea mea.

Ştii, dacă bunicul şi-a aruncat mantia peste mine, ca să zic aşa, a făcut-o cu mult timp înainte ca eu să vin pe lumea aceasta. Sfinţenia vieţii sale mi-a impus sfinţenie, mie sau vocaţiei mele, iar eu am încercat să o ştirbesc cât mai puţin. Am încercat să fiu atent la reputaţia mea şi la caracterul meu. Am încercat să mă ţin de Evanghelie, un standard pentru viaţa şi predicile mele. Şi totuşi, încercam să scriu o predică, atunci când tot ce doream era să încerc să-mi amintesc faţa unei femei tinere.

Dacă aş fi avut această experienţă mai devreme în decursul vieţii, aş fi fost mult mai înţelept, mult mai compătimitor. Nu prea înţeleg ce-i făcea pe oamenii care veneau

la mine să fie atât de indiferenți față de o judecată corectă, de bunul simț sau de ce întotdeauna spuneau: *Știu, știu,* când îi îndemnam să fie mai rezonabili și de ce aceasta însemna*: Nu contează, chiar nu-mi pasă.* La fel spun sfinții și martirii. Iar acum știu că pasiunea îi îndeamnă la renunțări darnice. Poate par că aș compara ceva măreț și sfânt cu un lucru minor și obișnuit, adică dragostea față de Dumnezeu cu o dragoste de muritor. Dar chiar nu le văd deloc ca două lucruri separate. Dacă putem fi hrăniți cu divinitate printr-o bucată de pâine și binecuvântați de divinitate printr-o atingere, atunci plăcerea teribilă pe care o încercăm când vedem pe cineva ne poate cu siguranță arăta natura celei mai grandioase iubiri. Cu devoțiune, cred că așa este. Îmi amintesc acele zile iubindu-l pe Dumnezeu pentru existența dragostei și fiindu-i recunoscător pentru existența recunoștinței, în adâncurile suferinței mele. Mi-am dat seama cât de multe lucruri nu știu să le exprim. Și, desigur, acele simțăminte s-au îmblânzit cu timpul, ceea ce este o fericire.

Toată lumea se aștepta ca Louisa și cu mine să ne căsătorim, încă din copilărie. Așa că nu eram pregătit să mă trezesc gândindu-mă zi și noapte la o persoană complet străină, o femeie mult prea tânără, probabil o femeie căsătorită – a fost pentru prima dată în viața mea când am simțit că puteam să fiu smuls din felul meu de-a fi, din vocația mea, reputația mea, de parcă putea să se sfărâme ca pleava uscată. Până atunci, niciodată nu mai simțisem că nu mă gândeam decât la hainele de pe mine, cărțile de pe rafturi și la calendarul care îmi era plin cu obligații în așteptare și obligații îndeplinite. Cum am mai spus, era o anticipare a morții, cel puțin a drumului către moarte. Și de ce ar trebui să pară ciudat? „Pasiune" este cuvântul pe care-l folosim, până una alta.

Ei bine, a devenit din ce în ce mai rău. Ea a venit acolo în fiecare duminică, în afară de una, iar eu am scris toate acele predici, mărturisesc, cu gândul să o mulțumesc, să o impresionez. Mă străduiam cât puteam să nu mă uit la ea prea des sau prea insistent, dar oricum îmi spuneam singur că citeam un fel de dezamăgire pe fața ei, iar apoi îmi petreceam săptămâna următoare rugându-mă, chiar în genunchi, ca ea să-mi mai dea o șansă. M-am simțit atât de ridicol... Dar, oricum, îi vorbeam Domnului despre acest lucru, cerându-i să mă întărească în exercitarea responsabilităților mele pastorale și nici un cuvânt pe care-l spuneam nu era adevărat, pentru că nu eram decât un bătrân stupid care-i cerea celui Atotputernic să-i accepte prostia, lucru pe care l-am știut tot timpul. Și toate rugăciunile mele au primit un răspuns, mai mult decât m-aș fi gândit să cer. O soție și un copil. Nu aș fi crezut niciodată.

A fost acea cumplită duminică, atunci când ea nu a venit. Cât de moartă, de tristă și sufocantă a fost acea dimineață, cât de jalnici păream cu toții, chiar și biserica. Desigur, predica mea din acea zi era despre cum primim în casă un străin pentru că poți primi în casă „un înger, fără ca să știi". Nu mi-a plăcut să o citesc. Simțeam că toți cei din sală știau și nu făceam decât să-mi mărturisesc propria nebunie. Mi se părea inevitabil că ea nu va mai reveni niciodată. Așa că am petrecut o săptămână groaznică rezumându-mă la lucrurile mărunte ale vieții mele și mulțumindu-i Domnului că nu am fost un prost, că niciodată nu am ținut-o de mână la ușă și nu am încercat să discut cu ea, deși îmi repetasem în minte ce puteam să-i spun și chiar scrisesem. De asemenea, trebuie spus că mă uram fiindcă am fost atât de nehotărât și pentru că nu o luasem de mână și nu îi vorbisem. Mi-am petrecut săptămâna încercând să mă oblig să descriu ce era acel ceva

ce mă atrăgea la ea atât de puternic – cumva spunându-mi că, de vreme ce nu reuşeam să o explic, atracţia ar fi putut dispărea. Şi mi-am petrecut săptămâna gândindu-mă numai la ea, de parcă ea era singurul prieten pe care l-am avut vreodată. (Şi, de asemenea, m-am gândit la partea practică de a-i afla numele şi adresa, sub pretextul interesului pastoral. Ce umilinţă!)

Duminica următoare, a venit din nou. Mă simţeam cumplit, dar uşurat, îmi era teamă să nu încep să râd fără motiv, să nu o privesc prea îndelung, încercând să-mi reamintesc faptul că *era* un străin, deşi fusese cel mai drag şi cel mai intim gând timp de câteva săptămâni, şi că trebuia să nu o bruschez cu vreo familiaritate ce nu-şi avea locul. Fusesem la bărbier şi purtam o cămaşă nouă, de vreme ce mi se părea prudent să presupun că rugăciunile mele constante, fierbinţi şi nedemne puteau primi răspuns. Şi făcusem un experiment cu un tonic pentru păr. Boughton m-a întâlnit pe drum, cum se întâmpla deseori în acele zile, s-a uitat la mine şi a chicotit, iar eu mi-am spus: Cât de evident poate să fie că sunt prost de-a binelea.

Când a plecat de la biserică în acea zi, i-am ţinut mâna şi i-am spus câteva cuvinte:

– Ne-aţi lipsit săptămâna trecută, ne bucurăm să vă mai vedem.

– O! a zis, şi a roşit, iar apoi şi-a întors privirea în altă parte, de parcă a fost surprinsă de politeţea mea, deşi era doar politeţea preoţească de rutină şi cea mai de bază; a fost aşa pentru că mi s-a părut că era tot ce-mi puteam permite în condiţiile date.

„Sunt bolnav de dragoste." Este din Scriptură. Mă face să râd când îmi amintesc de acest lucru – m-am întors către Biblie în timpul crizei mele, aşa cum fac întotdeauna. Iar

textul pe care l-am ales este din *Cântarea Cântărilor!* Poate aş fi învăţat din el că astfel de suferinţe sunt plăcute ochiului lui Dumnezeu, dacă aş fi fost mai tânăr şi dacă aş fi ştiut că mama ta nu era o femeie măritată. Dar în situaţia dată, frumuseţea poeziilor nu făcea decât să mă facă să sufăr.

O, dar săptămâna *următoare* i-am ţinut mâna şi i-am spus că duminică seara avem studiul Bibliei şi era binevenită. Apoi am mers acasă şi m-am rugat ca dorinţa mea să-mi fie răsplătită, m-am bărbierit din nou şi am încercat să citesc până seara. M-am dus devreme la biserică şi ea era acolo, aşteptându-mă pe trepte; speram să-mi spună ceva. În acel moment am început să bănuiesc, cum mi se mai întâmpla din când în când, că graţia divină îşi râde de mine. Ea i-a mărturisit bătrânului netrebnic cu părul parfumat că venise acolo ca să fie botezată.

– Nimeni nu s-a îngrijit de asta, când eram mică. Simt că îmi lipseşte acest lucru.

O, puritatea curată şi tristă din privirea ei!

I-am spus:

– Ei bine, draga mea, vom avea grijă de tine. Iar apoi, foarte prietenos, am întrebat-o dacă stătea cu familia ei.

A dat din cap şi mi-a spus foarte blând:

– Nu am nici o familie.

Am simţit cum se umple de tristeţe şi, cu toate acestea, în inima mea păcătoasă, i-am mulţumit Domnului. Aşa că am instruit-o pe mama ta în doctrinele credinţei noastre şi, în timp, chiar am botezat-o, iar eu, din fericire, m-am obişnuit cu vederea ei, cu prezenţa ei liniştită şi am început să aduc mulţumire că supravieţuisem perioadei celei mai grele din pasiunea mea fără să-mi duc bunul renume la ruină şi distrugere, fără să alerg pe străzi după ea, ceea ce aproape am făcut într-o zi când am văzut-o ieşind dintr-o băcănie şi

îndepărtându-se. Atunci, m-am speriat atât de tare încât m-au trecut toate apele. Atât de puternic a fost impulsul. Iar eu aveam *şaizeci şi şapte de ani.* Dar, îţi garantez că întotdeauna am acţionat consecvent cu marele meu respect pentru tinereţea şi singurătatea ei. Am avut mare grijă în această privinţă. M-am gândit că mai bine era să recrutez nişte doamne amabile mai în vârstă care să asiste în timpul instrucţiunii ei, şi cred că acest lucru a împiedicat-o să vorbească, ceea ce am regretat foarte mult.

Două sau trei doamne şi-au spus părerea asupra unor puncte din doctrină, în special în privinţa păcatului şi damnării, ceva ce nu aflaseră niciodată de la mine. Dau vina pe radio pentru diseminarea unei bune părţi din confuzia care priveşte teologia. Iar cu televiziunea este mai rău. Îţi poţi petrece patruzeci de ani îndemnând oamenii să fie atenţi la ceea ce este misterul, iar apoi vreun individ cu nu mai mult simţ teologic decât un iepure se dă drept predicator la radio şi toată munca ta este dată uitării. Mă întreb unde va ajunge lumea asta.

Dar chiar şi aşa a fost un lucru bun, pentru că una dintre doamne, Veda Dyer, se înflăcărase în mod considerabil vorbind despre flăcările iadului, adică despre sufletele pierdute, aşa încât m-am simţit obligat să iau *Instituţiile* şi să citesc pasajul despre destrăbălaţi, despre chinurile lor interioare ce ne sunt „exprimate *figurativ* prin ceva fizic", un foc nestins şi aşa mai departe, pentru a exprima „cât de multă nefericire este în a fi rupt de apropierea de Dumnezeu." Am pasajul în faţa mea. Este, cu siguranţă, alarmant, dar nu este ridicol. Le-am spus:

– Dacă aţi vrea să aflaţi cum este iadul, nu ţineţi mâna deasupra flăcării unei lumânări, ci doar gândiţi-vă la cel mai rău şi mai părăsit loc din sufletul dumneavoastră.

S-au gândit un moment, la fel şi eu, ascultând vântul de seară şi greierii. Ajunsesem să mă alarmez şi eu la gândul singurătăţii ce se întindea în faţa mea şi la noua ei amărăciune, şi la cât de mult uram rezerva şi renunţarea care îmi erau cerute de onoare şi decenţă şi impuse de bunul simţ. Dar când mi-am ridicat privirea, mama ta se uita la mine, uşor zâmbind, mi-a atins mâna şi mi-a spus:

– Totul va fi bine.

Cât de blândă îi este vocea! Faptul că exista o asemenea voce pe lume şi că eu o auzeam mi se părea atunci şi mi se pare şi acum o graţie divină de necuprins.

Începuse să vină la mine acasă când veneau şi celelalte doamne, să ia perdele la spălat, să dezgheţe frigiderul. Iar mai apoi venea singură să se îngrijească de grădină. A făcut-o frumoasă şi prosperă. Iar într-o seară când am găsit-o acolo, lângă nişte trandafiri minunaţi, i-am spus:

– Cum pot să te răsplătesc pentru toate acestea?

Iar ea mi-a răspuns:

– Trebuie să te căsătoreşti cu mine.

Şi aşa am făcut.

Iată ce-am gândit: Dacă ar fi să-mi pun mâna pe fruntea ei şi să o binecuvântez întru puritate, de parcă aş fi într-adevăr şi în totalitate un preot al Domnului, aş spera ca şi ea să aibă parte de aceeaşi experienţă ca mine. O, ştiu că mă îndrăgeşte şi îmi este loială. Dar aş spera ca, o dată, *Cântarea Cântărilor* să o ia pe nepregătite, de parcă i-ar vorbi din propria inimă. Nu aş putea crede că sentimentele ei ar fi putut fi la fel ca ale mele. Şi de ce îmi fac atâtea griji din cauza acestui Jack Boughton? Dragostea este sfântă, deoarece este un har – nu meritul persoanei iubite este ceea ce contează cu adevărat. S-ar putea să o las să se bucure de o

fericire mai mare decât i-am oferit eu, chiar în ciuda tuturor dificultăților. Uneori cred că întrevăd la ea începutul acestei fericiri. Dacă Domnul mă va lăsa un moment să fiu martorul harului pe care i-l pregătește, aș considera aceasta un semn de mare bunătate față de mine.

În această dimineață, o perdea de zori splendizi au trecut peste casa noastră în drum spre Kansas. În această dimineață, Kansasul s-a trezit din somn într-o lumină anunțată grandios, proclamată în tot raiul – încă una din șirul foarte finit al zilelor când această veche prerie s-a numit Kansas ori Iowa. Dar totul nu a durat decât o zi, acea primă zi. Lumina este constantă, noi doar ne-am pomenit în ea. Așa că în fiecare zi, de fapt, este aceeași seară și aceeași dimineață. Mormântul bunicului meu a apărut la lumină, iar roua de pe mica bucată de pământ muritor plin de buruieni arăta minunat.

„Tu te aflai în Eden, în grădina lui Dumnezeu; hainele tale erau împodobite cu tot felul de pietre scumpe: cu rubine, topaze și diamante."

Dacă tot mă gândesc la acest lucru – când vei fi bătrân ca mine s-ar putea să te gândești să scrii un fel de privire înapoi despre tine, așa cum fac eu acum. Din experiența mea, vârsta are o tendință de a face dificilă menținerea unui simț al sinelui, cumva mai puțin puternic.

De ce îmi place ideea că tu vei fi în vârstă? Primul junghi de artrită din genunchiul tău este un lucru pe care mi-l imaginez cu toată tandrețea pe care am simțit-o când mi-ai arătat un dinte care ți se mișca. Spune-ți rugăciunile cu stăruință, bătrâne. Sper că vei fi văzut mai multe din lumea aceasta decât am ajuns eu vreodată să văd – nu mă pot învinovăți decât pe mine. Și sper că vei fi citit unele dintre cărțile mele. Iar Dumnezeu să-ți binecuvânteze ochii, la fel și auzul și, bi-

neînțeles, inima. Aș vrea să te pot ajuta să porți povara multor ani. Dar Domnul va avea acea satisfacție părintească.

Aceasta a fost o zi ciudată, tulburătoare. Glory a trecut pe la noi și te-a invitat pe tine și pe mama ta la cinema. Atunci, când a venit după voi, l-a adus și pe bătrânul Boughton, l-a ajutat să coboare din mașină, să o ia pe alee și să urce scara. Atât de rar pleacă de acasă, în aceste zile, încât chiar am fost uimit să-l văd la ușă. L-am așezat la masa din bucătărie, i-am dat un pahar de apă, iar apoi voi trei ați plecat. Tot efortul părea să-l fi epuizat, pentru că stătea acolo cu o expresie mai mult sau mai puțin sociabilă, dar cu ochii închiși, dregându-și vocea din când în când de parcă ar fi vrut să spună ceva, dar apoi mai stătea pe gânduri. Am găsit ceva la radio și, o vreme, am stat și am ascultat. A chicotit puțin, de parcă se întâmplase ceva interesant. Cred că i-a trebuit aproape o oră până când s-a hotărât să vorbească.

Apoi a spus:

– Știi, Jack încă nu e împăcat cu sine. Încă nu este bine.

A clătinat din cap.

I-am spus:

– Am discutat despre acest lucru.

– O, da, de vorbit vorbește, zise Boughton. Dar niciodată nu mi-a spus de ce s-a întors aici. Niciodată, nici lui Glory. Trebuia să aibă vreo slujbă undeva prin St. Louis. Nu mai știu ce-i cu ea. Noi credeam că s-ar fi putut să fi fost căsătorit. Cred că o vreme a fost. Nici cu asta nu mai știu ce s-a întâmplat. Pare să aibă ceva bani. Nu știu nimic despre asta. Știu că vorbește cu tine și doamna Ames. Știu asta.

Apoi și-a închis din nou ochii. Efortul de a vorbi părea să fi fost considerabil și cred că din cauză că nu i-a făcut plăcere

să trebuiască să spună ceea ce tocmai spusese. Am luat acest lucru ca pe un avertisment. Nu ştiu cum altfel aş putea privi acest lucru. Şi am considerat că venirea la noi era un fel de a sublinia cele spuse, şi, cu siguranţă, aşa a fost. Iar acum sunt din nou convins că trebuie să vorbesc cu mama ta.

Tânărul Boughton urca treptele de la prispă în timp ce încă mai stăteam fără să vorbim. I-am spus să intre şi i-am împins un scaun, dar el a stat lângă uşă vreo două-trei minute privindu-ne şi trăgând concluzii, care se apropiau destul de mult de adevăr, după câte îi puteam citi pe faţă. Întotdeauna părea să creadă că oamenii sunt coalizaţi împotriva lui. Şi fără îndoială era adevărat, destul de des, la fel cum era adevărat în acel moment. Şi există o frustrare şi o stinghereală în comportamentul său, şi pare lipsit de prefăcătorie, ceea ce mă face să-mi fie ruşine că sunt părtaş la aşa ceva şi, de asemenea, îmi pare rău de el. Mai este şi furie, şi acest lucru mă îngrijorează. Jack spuse:

– Am fost acasă şi nu era nimeni. Am fost puţin surprins.

Boughton i-a spus, cu vocea aceea a lui cordială pe care încă mai poate să o aibă când vrea să pară că spune adevărul:

– Îmi pare rău, Jack. Ames şi cu mine am stat unul cu altul cât au fost femeile la cinema. Am crezut că vei fi plecat mai mult timp.

– Da. Ei bine, nu-i nimic grav, a spus.

S-a aşezat când l-am poftit din nou, iar el a continuat să mă fixeze cu acel început de zâmbet pe care îl arborează când vrea să ştii că ştie ce se întâmplă cu adevărat şi nu prea îi vine să creadă că insişti să-l păcăleşti. Boughton a aţipit, aşa cum face când discuţiile devin prea dificile şi nu-l pot învinovăţi pentru asta, deşi îmi trecuse prin gând

că mă lăsa la greu. Pentru că era teribil de dificil pentru mine să mă gândesc ce să-i spun lui Jack, ca întotdeauna în situaţii de acest fel. Îmi pare rău pentru el, iar acesta este adevărul. Mi se pare aproape un blestem felul în care el poate vedea prin oameni. Desigur, nu puteam fi cinstit cu el, aşa că îl mințeam, iar el mă privea de parcă aş fi fost cel mai prost mincinos de pe lume, de parcă l-aş fi insultat; cum cred că, de fapt, făceam.

– Tatăl tău a simţit nevoia să iasă din casă, i-am spus.

A zis:

– E de înţeles.

De fapt, ceea ce am spus a fost ridicol, dacă mă gândesc la faptul că singurul lucru pe care Boughton îl poate face este să meargă de la pat la scaunul său de pe prispă.

I-am spus:

– Cred că voia să profite de vremea frumoasă, atât cât mai este.

– Sunt sigur de asta.

– Ei bine, am zis, după un moment, e un an bun pentru ghindă.

Ceea ce spusesem era cumplit de jalnic. Jack a râs de-a dreptul.

– Ciorile s-au dat în spectacol, zise. Iar dovlecii sunt deosebit de mari şi din abundenţă, mi se pare.

Iar în tot acest timp se uita la mine de parcă ar fi zis: Hai să fim cinstiţi cu noi vreo cinci minute.

Trebuie să mă scuz, deoarece nu ştiu, de fapt, care este adevărul. Cred că tatăl lui a venit aici, de fapt, pentru a mă avertiza în privinţa lui, dar nu sunt absolut sigur. Şi, oricum, nu pot trăda o confidenţă, mai ales una atât de provocatoare şi injurioasă ca aceasta, cu siguranţă, nu cu sărmanul Boughton cel bătrân stând acolo la un metru de mine,

destul de probabil ascultând întreaga conversație. Dar lipsa de onestitate este lipsă de onestitate, ceva umilitor când ești prins, în special când nu ai altă alegere decât să insiști în greșeală și să salvezi cât poți din minciună, chiar sub ochiul indignării, ca să spun așa.

Pe de altă parte, ca om bătrân – sunt mai mare cu câțiva ani decât tatăl său, în ciuda vigorii mele relative, atâta cât mai este cred că am dreptul să nu fiu luat în râs în acest fel. Dacă a vrut să mă înfurie, sunt furios în timp ce scriu aceste lucruri. Inima mea are de gând ceva ce, de fapt, îmi pune restul corpului în stare de alarmă. Trebuie să mă duc să mă rog. Mă întreb ce știe despre inima mea.

Ei bine, desigur, trebuie să știe o mulțime de lucruri despre inima mea, de vreme ce mama ta i-a permis să îmi aducă biroul la parter.

Când mă rog să-mi fie iertat acest păcat, o anumită tristețe a lui Jack îmi tot vine în minte. El este cineva care trebuie iertat în cea mai mare parte datorită acelei ciudate suferințe.

Iar când voi trei v-ați întors, ceea ce s-a întâmplat destul de repede, lucrurile stăteau mult mai bine. Glory a părut puțin surprinsă, la început, să-l vadă pe Jack acolo, dar mama ta a fost încântată să-l vadă, așa cum cred că este întotdeauna.

Ție ți-a plăcut filmul. Tobias nu are voie să meargă la cinema, așa că i-ai adus aproape jumătate din cutia ta de popcorn cu caramel și alune, ceea ce mi s-a părut frumos din partea ta. Mă întreb dacă tu ar trebui să mergi la cinema. Dar cu televizorul în casă, mi se pare fără rost să-ți interzic. Desigur, Tobias nu poate nici să se uite la televizor. Mama ta i-a promis mamei lui că vom avea grijă ori de câte ori va veni pe la noi, ceea ce se întâmpla destul de des ca să te facă să pierzi serialul Cisco Kid, mult mai des

decât ți-ai dori. Nu ești cel mai sociabil copil din lume și îmi este teamă că, dacă ar trebui să alegi între Tobias și televizor, cel mai bun prieten al tău ar sta singur. Așa că el își petrece mai mult timp decât ar trebui așteptând la poartă. Din când în când, tu ne păreai atât de singur și iată-l pe Tobias, un prieten prețios, răspunsul rugăciunilor noastre, iar tu îl lași să stea la poartă până se termină un desen animat. Dar, în aceste zile, nu simt nevoia de a interzice prea multe lucruri. Tatăl lui T. este tânăr. El mai are mulți ani alături de băieții lui, cu voia lui Dumnezeu.

Ei bine, voi trei ați intrat, încântați și mirosind a popcorn, iar eu m-am simțit atât de ușurat încât nu pot să-ți spun. Apoi, după o scurtă conversație, mama ta și cu Glory l-au ajutat pe Boughton să ajungă la mașină și l-au dus acasă, singurul loc în care se mai simte confortabil, iar apoi au pregătit o cină pentru noi toți, pe care să o luăm la ei. Tu te-ai dus să-l cauți pe Tobias ca să poți să-i contaminezi buna lui gândire luterană cu prostii despre pistolari și șerifi federali. Iar eu stăteam acolo la masă cu Jack Boughton, care nu scotea un cuvânt. Doar își lua puțin timp pentru a se hotărî să plece. Nu a venit la tatăl său acasă pentru cină și nimeni nu a comentat acest lucru, dar ne-a pus pe toți pe gânduri. Mama ta și Glory au făcut o plimbare după ce au eliberat masa, pentru a se bucura de seară, spuneau ele, dar când au revenit, Glory spunea că îl văzuse pe Jack, care le-a spus că va veni acasă mai târziu. Aș fi putut spune că l-au găsit la bar. Nu au dat detalii, iar Boughton nu a întrebat.

JACK BOUGHTON ARE SOȚIE ȘI COPIL.

Mi-a arătat poza lor. M-a lăsat să mă uit doar un minut și a luat-o înapoi. Eram cumva pierdut, lucru la care se

aşteptase, şi totuşi puteam spune că nu i-a trebuit mult pentru a se simţi jignit. Vezi tu, femeia era de culoare. Lucru care m-a surprins.

Ieri dimineaţă am fost până la biserică, în camera mea de lucru, făcând ordine prin nişte hârtii mai vechi şi mă întrebam dacă să le pun deoparte pe cele interesante, documente ale bisericii, pentru a nu fi aruncate o dată cu restul. Sunt cutii peste cutii cu memorii, articole de revistă, foi volante şi note de plată. Se pare că nu-mi plăcea să arunc nimic. Mi-e teamă că noul preot s-ar putea să nu aibă răbdarea să le sorteze, iar atunci ar fi vina mea.

Ei bine, iată-mă, puţin murdar de praf şi fire de păianjen, de asemenea puţin ursuz şi, trebuie să spun, de asemenea, temându-mă să nu fiu întrerupt, de vreme ce, în orice moment, puteam să nu mai simt nevoia unui astfel de lucru. Nu lucrasem nici o jumătate de oră şi mă simţeam deja obosit.

Atunci a intrat Jack Boughton, din nou în costum şi cravată, din nou pieptănat şi bărbierit, dar, cu toate acestea, părând uşor obosit, cu cearcăne în jurul ochilor, Domnul să-l aibă în pază. Eram interesat să-l întâlnesc, mai mult interesat decât încântat, trebuie să recunosc. Nu prea puteam să-i vorbesc cu tot praful de pe faţă şi de pe mâini, aşa că m-am scuzat şi m-am dus să mă spăl, iar când m-am întors, încă mai stătea la uşă – uitasem să-i ofer un scaun, aşa că, pur şi simplu, stătea acolo. Părea destul de palid, şi mi-a fost ruşine de lipsa mea de atenţie. Dar lui îi era atât de teamă să nu jignească fără intenţie, încât se comportă după reguli pe care majoritatea oamenilor le uită de îndată ce le-au învăţat şi parcă te-ar face pe tine să te ruşinezi. Cel puţin, aşa am simţit eu şi ştiu că nu era corect din partea mea.

Apoi, când s-a aşezat, am mers să ridic nişte cutii de pe biroul meu, iar el s-a ridicat şi a luat una din mâna mea,

ceea ce a fost frumos din partea lui, dar, în același timp, m-a durut. Mai bine cad mort făcând un lucru singur decât să mai trăiesc o zi purtându-mă ca și cum aș fi un neajutorat. Dar el nu avea decât bune intenții. A pus amândouă cutiile pe podea, iar apoi mâinile lui și vestonul erau pline de praf, așa că și-a scos batista și s-a șters puțin. I-am sugerat să mergem în biserică, dar el a spus că și în camera de lucru era bine pentru el. Așa că o vreme am stat în liniște.

Apoi a spus:

– Am stat departe de orașul nostru o bună bucată de vreme. Ca un semn de curtoazie pentru tata, în special. S-ar putea să nu mă mai întorc.

L-am întrebat ce l-a făcut să-și schimbe părerea. I-a luat puțin timp să răspundă.

– Din mai multe motive am simțit nevoia să-i vorbesc. Tatălui meu. Dar atunci când am ajuns aici, nu m-am așteptat să fie atât de bătrân.

– Ultimii ani au fost dificili pentru el.

Și-a pus mâna la ochi.

I-am spus:

– I-a făcut bine să te aibă aici.

A dat din cap că nu.

– Ieri ai vorbit cu el.

– Da. Părea puțin îngrijorat din cauza ta.

El a râs.

– Acum câteva zile Glory mi-a spus: „Este fragil. Noi nu vrem să-l omorâm". Noi! Cu toate acestea, este adevărat. *Nu* vreau să-l omorâm. Așa că m-am gândit că aș putea vorbi cu dumneavoastră. Va fi ultima încercare, promit.

Era să-i amintesc că sănătatea mea nu era perfectă, ceea ce ar fi fost o prostie, de vreme ce, dacă stau să mă

gândesc, nu prea îmi puteam imagina că vreo destăinuire pe care ar fi putut să o facă m-ar fi doborât.

Din buzunarul de la piept a scos o casetă mică din piele, a deschis-o şi a ţinut-o în faţa mea. Mâna nu-i era sigură şi a trebuit să-mi pun ochelarii de citit, dar atunci am putut să văd destul de bine. Era ca un portret de familie – el, o femeie tânără şi un băiat de aproximativ cinci ori şase ani. Femeia stătea pe un scaun cu copilul lângă ea, iar tânărul Boughton, în picioare, în spatele lor. Era Jack Boughton, o femeie de culoare şi un băiat de culoare, dar cu pielea mai deschisă.

Boughton s-a uitat la poză, apoi a închis caseta şi a pus-o înapoi în buzunar. Zise:

– Înţelegeţi, iar vocea îi era atât de controlată încât părea amară: Înţelegeţi, şi eu am o soţie şi un copil.

Apoi m-a privit vreo două-trei minute, în mod limpede, sperând să nu fie jignit.

– Este o familie frumoasă, i-am spus.

A dat din cap.

– Este o femeie cumsecade. Iar băiatul e cuminte. Sunt un om norocos.

Zâmbea.

– Iar tu crezi că acest lucru l-ar putea ucide pe tatăl tău?

A dat din umeri.

– Aproape l-a ucis pe tatăl *ei*. *Şi* pe mama ei. Ei blestemă ziua în care m-am născut.

A râs atingându-şi faţa cu mâna.

– Aşa cum ştiţi, am o experienţă teribilă în a intriga oamenii, dar aceasta este la un cu totul alt nivel.

Eram cufundat în propriile gânduri, aşa că zise:

– Poate nu. Poate doar aşa mi se pare..., iar apoi a stat acolo, uitându-se la mâinile lui.

Aşa că am spus:

– Ei bine, de cât timp eşti căsătorit?

Şi am regretat întrebarea.

A tuşit uşor.

– Suntem căsătoriţi în faţa Domnului, cum se spune. Ceea ce nu-ţi oferă un certificat, dar nici nu te pune sub incidenţa legilor care interzic căsătoriile inter-rasiale. *Deus Abscondidus* în forma Sa cea mai benignă. Îmi pare rău. În ochii lui Dumnezeu, suntem soţ şi soţie de aproape opt ani. Am trăit ca soţ şi soţie un total de şaptesprezece luni, două săptămâni şi o zi.

Am făcut observaţia că aici în Iowa niciodată nu am avut asemenea legi şi zise:

– Da, Iowa, steaua strălucitoare a radicalismului.

Aşa că l-am întrebat dacă a venit pentru a fi căsătorit.

A dat din cap că nu.

– Tatăl ei nu vrea ca ea să se mărite cu mine. Şi tatăl ei este preot, dacă tot a venit vorba. Cred era inevitabil. Şi este un bun creştin acolo în Tennessee, un prieten de familie, care vrea să se căsătorească cu soţia mea şi să adopte copilul. Cred că este frumos din partea lui. Cred că da. Ei cred că ar fi cel mai bine pentru toţi. De fapt, este; mi-a fost foarte greu să am grijă de familie. Din când în când se duceau înapoi în Tennessee, când lucrurile erau prea dificile. Acolo se află şi acum. Nu prea pot să-i cer să se rupă pentru totdeauna de familia ei, în aceste condiţii.

A tuşit uşor. Am rămas în tăcere. Apoi a spus:

– Ştiţi care este principalul lucru pe care mi-l reproşează? Mă consideră ateu! Della spune că el crede că toţi albii sunt atei, singura diferenţă este că unii dintre ei îşi dau seama. Della este soţia mea.

I-am spus:

– Ei bine, din anumite lucruri pe care mi le-ai spus, am impresia că tu eşti, într-adevăr, ateu.

A dat din cap.

– Poate este mai aproape de adevăr să spun că mă aflu într-o stare de neîncredere categorică. Nici nu cred că Dumnezeu există, dacă înţelegeţi ce vreau să spun. Desigur, acest lucru este un motiv de îngrijorare şi pentru soţia mea. În parte, în ceea ce mă priveşte. În parte, în ceea ce-l priveşte pe băiat. O scurtă perioadă i-am ascuns acest lucru. Când i-am spus adevărul, cred că s-a gândit că m-ar putea salva. După cum am spus, când m-a întâlnit pentru prima dată, m-a considerat un om al sutanei. Mulţi fac aceeaşi greşeală. În general îi corectez. Aşa am făcut şi cu ea.

Adevărul este că nu ştiu cum ar putea primi bătrânul Boughton o asemenea veste. M-a luat prin surprindere să văd că m-am gândit la aşa ceva. Cred că este o chestiune pe care nu am discutat-o niciodată în anii în care discutam despre orice. Pur şi simplu nu s-a ivit ocazia.

I-am spus:

– Bănuiesc că ai discutat cu Glory.

– Nu pot s-o fac. I s-ar rupe sufletul să audă asta. Îşi dă seama că mă apasă ceva. Probabil se gândeşte că am intrat în vreo încurcătură. Cred că şi tata crede la fel.

– Cred că da.

A dat din cap şi s-a uitat la mine.

– Ieri plângea. Din nou l-am dezamăgit.

Iar apoi zise, controlându-şi vocea:

– Nu am mai schimbat un cuvânt cu soţia mea de când am plecat din St. Louis. Aşteptam să primesc vreo veste de la ea. I-am scris de câteva ori – cum e pilda? „Aşteptarea prea îndelungată îmbolnăveşte inima." Şi chiar m-am trezit întorcându-mă spre băutură pentru alinare.

I-am spus:

– Aşa am auzit.

Iar el a râs:

– „Daţi băutură îmbătătoare celui ce este gata să piară şi vin celui cu amărăciune în suflet.“ Nu-i aşa? Cuvânt cu cuvânt. Primul lucru pe care mi l-a spus a fost: „Mulţumesc, părinte“. Mergea pe jos acasă, pe ploaie, cu un braţ de cărţi şi hârtii – este profesoară – şi nişte hârtii i-au căzut pe trotuar, iar vântul i le împrăştia, aşa că am ajutat-o să le adune, apoi am condus-o până acasă, pentru că nu avea umbrelă. Nu m-am gândit la ceea ce făceam, în mod deosebit. Manierele mele impecabile.

– Ai fost bine educat.

– Am fost într-adevăr, zise, tatăl ei mi-a zis că dacă eram un gentleman, aş fi lăsat-o în pace. Îl înţeleg de ce simte aşa. Ea a avut parte de o viaţă bună. Iar eu nu sunt un gentleman.

Nu m-a lăsat să aduc vreo obiecţie.

– Ştiu ce înseamnă cuvântul, părinte. Deşi acum pot spune că influenţa soţiei mele a produs o schimbare în mine, în bine, cel puţin pentru o vreme.

Apoi a spus:

– Nu vreau să vă obosesc cu asta. Ştiu că v-am întrerupt. Vă voi spune de ce am ţinut să vă vorbesc.

I-am spus că era binevenit să stea cât timp doreşte. A zis:

– Sunteţi foarte amabil.

Iar apoi a stat o vreme, fără să spună ceva.

– Dacă aş putea găsi o slujbă, cred că s-ar mărita cu mine. Aceasta ar înlătura cele mai serioase obiecţii ale familiei ei, cred. Ei spun că nu pot asigura o viaţă decentă familiei mele şi, de fapt, aceasta a fost situaţia până acum.

A tuşit uşor.

– Dacă mai puteți să-mi acordați puțin timp, vă voi explica. Mulțumesc. Vedeți, am întâlnit-o pe Della într-un moment foarte greu al vieții mele. Nu voi mai trece prin așa ceva. Della a fost foarte amabilă cu mine, foarte de treabă. Așa că m-am trezit mergând pe strada aceea la acea oră, iar uneori o întâlneam și stăteam de vorbă. Jur că nu aveam nici o intenție, onorabilă sau nu. Îmi plăcea să o întâlnesc. Râse. Întotdeauna spunea: „Bună dimineața, părinte". Pe atunci nu eram obișnuit să fiu tratat ca un om respectabil. Trebuie să recunosc că îmi plăcea. Apoi am ajuns să merg pe strada ei fără să mă gândesc să mă întâlnesc cu ea, doar pentru că era o alinare, doar să-mi reamintească de ea. Iar apoi, într-o seară, chiar am întâlnit-o, am discutat puțin, iar ea m-a invitat la un ceai. Împărțea locuința cu o altă femeie care preda la școala pentru cei de culoare. A fost plăcut. Ne-am băut ceaiul împreună, toți trei. I-am spus că nu eram preot. Își dăduse seama. Cred că m-a invitat în primul rând pentru că a avut această impresie, dar am fost cinstit cu ea. În această privință. Nu părea să conteze prea mult.

Nu știu cum s-a întâmplat – m-am oprit pe la ea să-i împrumut o carte pe care o cumpărasem pentru a i-o împrumuta – de parcă ar fi fost din biblioteca mea – chiar am îndoit colțurile unor pagini – iar ea m-a invitat la cina de Ziua Recunoștinței. Știa că nu eram în termeni buni cu familia mea și mi-a spus că nu putea să mă lase să-mi petrec sărbătoarea în singurătate. I-am spus că nu eram în largul meu printre străini, iar ea mi-a spus că va fi bine. Totuși, am băut câteva păhărele înainte de a mă duce și am întârziat mai mult decât îmi propusesem. Am crezut că voi da peste o adunare oarecare, dar era singură, arătând teribil de nefericită.

Mi-am cerut scuze cât de bine am putut și m-am oferit să plec, dar ea mi-a spus: „Stai jos." Așa că am stat și am

mâncat, fără ca vreunul să scoată un cuvânt. I-am spus că masa a fost delicioasă, iar ea mi-a spus: „Probabil a fost". Apoi mi-a zis: „Ai venit cu două ore mai târziu, mirosind a băutură...", vorbind cu mine de parcă aş fi fost, ei bine, ceea ce eram, şi mi-a venit în minte că nu aveam ce căuta acolo, nu eram cineva pe care să-l respecte, iar durerea pe care am simţit-o era uimitoare pentru mine. M-am ridicat să-i mulţumesc şi să mă scuz, iar apoi am plecat.

Dar după ce am mers câteva străzi mai departe, mi-am dat seama că mergea în spatele meu. A venit lângă mine şi mi-a spus: „Am vrut doar să-ţi spun să nu te simţi prea stingherit."

Şi i-am spus: „Acum trebuie să te conduc acasă". Ea a râs şi mi-a zis: „Desigur". Ceea ce am şi făcut. Iar apoi, cealaltă femeie a venit acasă, Lorraine, cea cu care împărţea locuinţa. Avuseseră o masă la biserica lor, dar Della se scuzase cumva, că nu se simţea bine şi că trebuia să stea acasă. Ar fi trebuit să fi fost plecat demult la ora aceea, dar eram toţi împreună, mâncând plăcintă cu dovleac. Ce putea fi mai compromiţător?

Râse. Totul era atât de respectabil. Dar au ajuns nişte vorbe până în Tennessee, iar sora ei a venit în vizită cu intenţia clară de a mă îndepărta. Veneam seara cu o carte de poezie şi citeam pe rând, în timp ce sora ei stătea acolo şi mă fixa. Era ridicol. Era minunat. Dar când anul şcolar s-a încheiat, au venit fraţii ei şi au luat-o acasă în Tennessee. Mi-a lăsat un bilet la Lorraine, prin care îşi lua la revedere. Ştiam că tatăl ei nu putea fi greu de găsit, de vreme ce era pastor, aşa că m-am dus în Memphis şi i-am găsit biserica, o mare biserică episcopală metodistă a afro-americanilor. Următoarea dimineaţă a fost duminică şi m-am dus să-l aud predicând. Ştiind că Della va fi acolo, desigur.

Şi am sperat să-i vorbesc. Am crezut că era recomandabil să reuşesc să vorbesc cu el, ştiţi, direct şi bărbăteşte. Mi-am lustruit pantofii şi mi-am aranjat părul.

Biserica era plină şi m-am aşezat undeva în spate, dar eram singurul alb de acolo, iar oamenii m-au observat. Sora Dellei era în cor, aşa că, desigur, m-a văzut. Şi aş putea spune că şi tatăl ei bănuia cine eram, după felul în care se uita la mine. Predica despre cei care vin printre noi deghizaţi în oi, dar înăuntrul lor sunt nişte lupi sângeroşi. Vorbea despre morminte albite, care înăuntru erau pline de oasele celor morţi şi de multă murdărie. Uitându-se la mine tot timpul, desigur.

Dar tot am îndrăznit să-i vorbesc la ieşire. I-am spus: „Vreau doar să vă asigur că prietenia mea cu fiica dumneavoastră a fost pe deplin onorabilă". Iar el mi-a spus: „Dacă ai fi un om onorabil, ai lăsa-o în pace".

I-am spus: „Da, aşa voi face. De aceea am venit aici, să vă asigur". Ceea ce era o minciună, bineînţeles. Am avut intenţia de a înceta să o mai văd, dar era o intenţie pe care mi-o formasem acolo, în biserică, în acea dimineaţă. Am crezut că Della putea fi ajutată dacă l-aş impresiona pe tatăl ei, dar singura mea şansă de a o ajuta era să plec. Şi am putut vedea că avea parte de o viaţă bună şi liniştită. Nu sunt prea sigur care fuseseră intenţiile mele când am mers acolo. Cu siguranţă, niciodată nu m-am gândit că voi pleca fără să-i spun vreun cuvânt. Dar aşa a fost. Am plecat la St. Louis chiar în acea seară. Nu sunt sigur că tatăl ei a fost impresionat de purtarea mea, dar ştiu că a impresionat-o pe Della. Apoi a venit toamna şi s-a întâmplat să mă plimb într-o zi pe strada ei, cum făceam aproape în fiecare săptămână, şi am văzut-o. Mi-am dus mâna la pălărie, iar ea a izbucnit în plâns. Din acel moment ne-am considerat soţ şi soţie.

Vestea a ajuns în Tennessee, iar ea a fost mai mult sau mai puțin dezmoștenită, a rămas gravidă, iar școala a renunțat la serviciile ei. În acel moment vindeam pantofi – nu prea sunt bani în afacerea asta, dar, cel puțin, nici nu te arestează. Așa că mama ei a venit cu câteva săptămâni înainte de a se naște copilul și ne-a găsit într-o stare de sărăcie cruntă; locuiam într-o pensiune în partea cea mai proastă a orașului. Era umilitor. Dar, desigur, nu puteam găsi un loc respectabil, iar recepționerul de la pensiunea unde am primit o cameră m-a taxat mai mult ca să închidă ochii sau ceva în genul acesta. Avea o expresie pentru legea pe care o încălcam – „coabitare pernicioasă"? „coabitare lascivă"? Lubric. Dintr-un oarecare motiv, întotdeauna uit acel cuvânt. Nu vă puteți imagina în câte feluri îți pot face viața grea.

Apoi a venit tatăl și frații ei și toți cinci am avut o discuție deschisă despre bunăstarea Dellei. Primul a început tatăl ei să spună: „Ar trebui să fii fericit că sunt creștin". Avea o figură impozantă. Și m-a convins să-i spun Dellei că ar trebui să meargă acasă unde puteau să aibă grijă de ea. Așa am făcut, și ea a plecat împreună cu ei. A, ce pustiu! Ce ușurare! Îmi era atât de teamă de venirea acelui bebeluș. Știam în inima mea nenorocită că dacă urma să se întâmple ceva rău, și eu aș fi fost de vină. Am încercat să-mi ascund ușurarea față de ea, dar și-a dat seama și s-a simțit rănită, știam ce simțea. I-am spus că voi merge la Memphis de îndată ce puneam niște bani deoparte. Am avut nevoie de câteva săptămâni, pentru că aveam niște datorii, iar indivizii m-au găsit. Mă așteptam, iar acesta era un alt motiv pentru care eram fericit s-o las să plece, dar, bineînțeles, nu-i puteam explica. Până la urmă, i-am scris tatălui meu și i-am spus că aveam nevoie de bani – nu mai

primise o veste de la mine de cel un puțin an – și mi-a trimis de trei ori mai mult decât cerusem. Mai era un bilet, prin care îmi spunea că vă căsătoreați.

În acele zile era o redeșteptare creștină, o adunare a evangheliștilor conservatori, pe malul fluviului. Mă duceam în fiecare seară deoarece era multă lume și zgomot, fără prea mult alcool. Într-o seară, un bărbat, care stătea lângă mine, tot atât de aproape ca dumneavoastră, a căzut ca împușcat. Când s-a ridicat, m-a luat în brațe și mi-a spus: „Necazurile mi s-au spulberat. Am redevenit un copil." M-am gândit că dacă stăteam jumătate de metru la stânga aș fi putut fi eu. Glumesc, desigur, mai mult sau mai puțin. Dar este un fapt că dacă aș fi putut schimba locul cu el, toată viața mea ar fi diferită, în sensul că aș fi putut să-l privesc pe tatăl Dellei drept în ochi, poate chiar pe tatăl meu. Că nu voi mai putea să fiu privit ca un pericol pentru sufletul copilului meu. Acel om stătea acolo cu talaș în barbă, zicând: „Am fost cel mai rău dintre păcătoși!" Și părea că ar fi avut dreptate. Și plângea, căindu-se, cu un sentiment de ușurare, în timp ce stăteam acolo privindu-l cu mâinile în buzunare, fără să simt altceva decât teamă și rușine. Și puțin amuzat, dacă mă iertați. Dar, a doua zi, a venit scrisoarea tatălui meu și mi-am luat o haină decentă și un bilet de autobuz, și atunci am arătat bine.

Când am ajuns în Memphis, bebelușul se născuse cu o zi înainte, iar casa era plină de mătuși și femei de la biserică, venind și plecând. Mi-au permis să intru și să stau într-un colț. Nu cred că știau ce să facă cu mine până când a sosit tatăl ei acasă, așa că ei și-au văzut de treabă. Dacă ziua ar fi fost mai caldă, cred că aș fi stat pe treptele de la intrare. Una dintre femei mi-a spus: „Amândoi sunt bine. Dorm". Și mi-a adus un ziar, ceea ce a fost drăguț

din partea ei. M-am simțit mai puțin jenat dacă am avut la ce să mă uit.

Când, în cele din urmă, la urmă tatăl ei a venit acasă, camera s-a golit și casa a devenit complet liniștită. M-am ridicat, dar nu mi-a întins mâna. Primele cuvinte au fost: „Înțeleg că nu ești un veteran". I-am spus o minciună despre inima mea, iar apoi, imediat, am regretat deoarece am simțit că părusem un om slab; dar nu trebuia să mă tem, deoarece vedeam că nu credea un cuvânt. După câte îmi amintesc, Deuteronomul spune că laşitatea îți interzice să mergi în armată. „Cine este fricos și puțin la suflet? Acela să iasă și să se întoarcă acasă, ca să nu facă fricoase și inimile fraților lui, cum este inima lui." Așa că aveam o garanție din Scriptură, deși m-am decis să nu o pomenesc.

Mi-a spus: „Înțeleg că te tragi din John Ames, din Kansas". Desigur, oricine ar fi îndreptat lucrurile, dar m-am gândit că ar fi putut fi un avantaj dacă-l lăsam să creadă – se referea la bunicul dumneavoastră, desigur. Era primul lucru oarecum pozitiv pe care mi l-a spus vreodată. Spunea că îi cunoștea pe cei ale căror familii au venit la nord de Missouri înainte de război și se pare i-au spus niște lucruri remarcabile despre el, despre raiduri și ambuscade. I-am spus că auzisem povești despre bătrân pe când eram mic, ceea ce este adevărat. Cele mai multe erau despre cum fura rufărie, dar nu i-am spus asta. Îmi aduc aminte că tata a spus că o dată, când era copil, bătrânul a venit la biserica noastră și s-a așezat în spate, iar când farfuria pentru colectă a ajuns la el, a golit-o în pălărie.

Este adevărat că bunicul meu tot timpul îi suspecta pe prezbiterieni că adunau averi, așa că nu era cu totul imposibil. Și într-adevăr se folosea de acest lucru.

A continuat:

– Am avut câteva minute de conversație, dar trebuia să fiu atent. Nu știam destul de multe lucruri despre vremurile de demult pentru a risca să spun minciuni, așa că am spus că familia mea, după război, a devenit pacifistă. Și nu am încurajat această discuție. Am făcut bine, nu?

Da, făcuse bine.

Îmi știa numele complet pentru că așa voia Della să-i spunem copilului. Am simțit o ușurare când am auzit așa ceva. Tatăl său mi-a spus: „Te așteaptă". Și toată după-amiaza am stat acolo, lângă patul ei, stând puțin de vorbă când voia. Din când în când mă uitam la copil. Femeile îl luau dacă plângea. Au adus cina. Mă gândeam că poate lucrurile s-au îmbunătățit, dar ei toți doar se comportau creștinește. Seara tatăl ei mi-a spus că mai bine aș pleca. Mi-a zis: „De data aceasta nu mai apelez la onoarea ta". Cred că avea tot dreptul să spună asta. Ei aveau grijă de ea, și nu vedeam cum aș fi putut avea eu, așa că m-am gândit să mă întorc la St. Louis și să găsesc o slujbă decentă, să pun un ban deoparte și să încerc să găsesc o soluție. Deoarece ea, când a vorbit cu mine să-l ducem pe copil acasă, se referea la St. Louis.

Atât cât am putut, i-am lăsat o parte din banii tatălui meu. Iar trei luni mai târziu, a venit cu sora ei și copilul la vechea locuință, la Lorraine, unde locuia când am cunoscut-o. În acel moment aveam o nouă cameră, foarte curată și ieftină, de asemenea foarte respectabilă, vreau să spun că m-ar fi aruncat în stradă dacă aș fi adus acasă o soție de culoare cu un copil. Nu-mi mai puteam permite vechiul loc sordid, dacă voiam să pun un ban deoparte. Se întâmplă că niciodată nu mi-am plătit datoria față de tata. Nici un sfanț.

Așa că în toți acești ani a trebuit să ne mutăm încolo și încoace, ea pleca în Memphis când lucrurile mergeau prea

rău, de dragul copilului. Este un băiat minunat. Cred că niciodată nu i-a lipsit cu adevărat ceva. Are unchi, veri, iar bunicul său îl iubeşte la nebunie. Tatăl Dellei.

Pe fiul meu îl cheamă Robert Boughton Miles. Este foarte bun cu mine, foarte respectuos şi politicos. Nu se simte atât de liber cu mine cum se simte băiatul dumneavoastră.

Acum vreo doi ani, în sfârşit, am reuşit să găsesc o slujbă care aducea ceva bani. Am plătit prima rată pentru o casă într-un cartier mixt, iar Robert şi Della au venit şi ei. Nu era nu ştiu ce casă, dar am văruit-o puţin şi am adus nişte covoare şi mobilă. Am stat aproape opt luni acolo. Dar n-am avut grijă să ne ferim, ne-am dus în parc împreună, iar şeful meu s-a întâmplat să fie acolo împreună cu familia. A doua zi m-a chemat la el în birou şi mi-a spus că avea o reputaţie de păstrat. L-am pocnit, ceea ce a fost o prostie din partea mea. L-am lovit de două ori. S-a izbit de birou şi s-a ales cu o coastă fisurată. Credeam că-l convinsesem să nu mă dea pe mâna poliţiei, am promis să-i plătesc doctorul şi încă ceva ca despăgubire, dar în acea seară poliţia a venit la noi, să ne spună despre legea coabitării. A fost umilitor, dar mi-am păstrat cumpătul. Cred că este normal ca un soţ şi un tată să nu ajungă la puşcărie, dacă se poate. Mi-am pus familia în autobuzul de Memphis şi am închiriat casa. Am dat câinele unor vecini.

Iar după ce am aranjat lucrurile cât de bine am putut, am venit aici, crezând că poate găsesc o cale să locuiesc aici cu familia mea, vreau să spun cu soţia şi copilul meu. Chiar m-am gândit ce plăcere ar fi să-l prezint pe Robert tatălui meu. Mi-ar plăcea să ştie că, în sfârşit, am ceva de care pot fi mândru. Este un copil frumos, foarte inteligent. Şi, credeţi-mă, a fost crescut în spiritul bisericii. Vreau să devină preot. Dar acum văd cât de slăbit este tata şi nu

vreau să-i fac o mărturisire care să-i pună capăt zilelor. Chiar nu vreau. Am destule pe umeri deja. Să nu-mi spuneți că este răsplata divină.

– Departe de mine gândul ăsta.

– Eram sigur că pot avea încredere în dumneavoastră.

I-am spus:

– Mulțumesc.

A tras tare aer în piept și a zis:

– Îl cunoașteți atât de bine pe tata.

– Dar nu pot să dau asigurări în această privință, de nici un fel. Nu-mi place să greșesc. Va trebui să-mi dai timp să mă gândesc.

Apoi a spus:

– Dacă ați fi dumneavoastră, și nu tata…

Acum înțeleg de ce mi-a pus acea întrebare, de vreme ce Boughton și cu mine în general gândim foarte asemănător. Dar nu era o întrebare atât de simplă pe cât se gândise, iar eu m-am gândit puțin.

M-a privit un minut, apoi a zâmbit și mi-a spus:

– Și dumneavoastră ați încheiat o căsătorie oarecum… neconvențională. Știți câte ceva despre cum este să stârnești scandal. Să faci o căsătorie nepotrivită. Desigur, Della este o femeie educată.

Chiar așa a spus.

Ei bine, aceasta era ceva tipic pentru el. Răutatea aceea. Nu avea dreptate în ce spunea. Și niciodată nu am avut senzația că era ceva scandalos în privința căsătoriei mele. În felul ei, mama ta este o femeie de mare rafinament. Dacă unii au făcut vreo remarcă, am uitat atât de repede încât aș putea spune că nici nu i-am auzit, pentru că nu aveau dreptate să judece ceea ce eu știam, dar și ei ar fi trebuit să știe.

Dar atunci expresia aceea de oboseală l-a copleşit, iar el şi-a acoperit faţa cu mâinile. Nu am putut decât să-l iert.

Când am ezitat, m-am gândit că, de vreme ce eram obişnuit să văd răutate în tot ceea ce făcea, poate m-am îndoit de motivele lui de a fi cu o femeie cu care nu se căsătorise. Cred că greşisem, dar întrebarea lui nu era cum aş reacţiona, ci cum era posibil să reacţionez. În cazul lui Boughton, lucrurile ar sta complet altfel, de vreme ce-i dorea tot binele lui Jack, sau aşa am crezut întotdeauna.

I-am spus:

– Mi-ar plăcea să-ţi cunosc copilul. În special pentru că mi-ai explicat totul aşa cum ai făcut-o. Apoi i-am mai spus: Cu siguranţă tatăl tău a ţinut la primul tău copil.

Tânărul Boughton mi-a aruncat o privire cum nu mai văzusem în viaţa mea. S-a albit la faţă. Apoi a zâmbit şi mi-a spus:

– „Cununa bătrânilor sunt nepoţii."

I-am spus:

– Aş vrea să mă ierţi. Am spus aşa o prostie. Sunt obosit. Sunt bătrân.

– Ei bine, zise, şi vocea îi era foarte controlată. V-am răpit prea mult timp. Mulţumesc. Ştiu că pot avea încredere în secretul confesiunii.

I-am spus:

– Putem termina aici discuţia.

Dar eram atât de obosit şi de descurajat, încât singurul lucru pe care l-am putut face a fost să mă ridic de pe scaun. S-a oprit la uşă, m-am dus la el şi l-am luat în braţe. Un moment chiar şi-a lăsat capul pe umărul meu.

– Sunt obosit, mi-a spus.

Simţeam singurătatea din el. Iar eu ar fi trebuit să-i fiu un al doilea tată. Voiam să spun ceva în acest sens, dar mi

s-a părut complicat, şi eram prea obosit să mă gândesc la implicaţiile posibile. Poate sună de parcă aş încerca să stabilesc un fel de echivalenţă între nereuşitele lui şi ale mele, când, de fapt, ar fi trebuit să spun că era mai bun decât am crezut despre el vreodată. Aşa că am spus:

– Eşti un om bun.

Iar el s-a uitat la mine, cântărindu-mi cuvintele, a râs şi mi-a spus:

– Credeţi-mă pe cuvânt, părinte, sunt unii mult mai răi.

Apoi a întrebat:

– Dar oraşul acesta? Dacă am veni aici şi ne-am căsători, am putea locui aici? Ne vor lăsa oamenii în pace?

Ei bine, nici acest răspuns nu îl ştiu. M-am gândit.

A zis:

– A fost un foc la biserica negrilor.

– A fost un foc mic, s-a întâmplat cu mulţi ani în urmă.

– Şi de ani de zile nu a mai fost o biserică a negrilor.

Desigur, nu aveam prea multe de spus.

A zis:

– Aici sunteţi o persoană influentă.

Am spus că poate era adevărat, dar nu puteam promite că voi trăi destul de mult pentru a mă folosi de acest lucru. I-am spus despre starea inimii mele.

A zis:

– Nu aveam nici un drept să vă obosesc cu problemele mele.

Asta mă făcea să înţeleg că nu meritase. M-am gândit la conversaţia noastră, mi se părea că fusese una bună, echilibrată, şi i-am spus-o, iar el a dat din cap şi mi-a spus la revedere. Apoi, după un alt moment, mi-a spus:

– Nu contează, tată. Cred că oricum i-am pierdut.

Am stat acolo cu capul pe birou şi am revăzut discuţia în minte şi m-am rugat până când a venit mama ta să mă caute. A crezut că poate am avut o criză şi am lăsat-o să creadă asta. Mi se părea că ar fi trebuit să am o criză. Şi oricum nu puteam să-i spun nimic.

Ai putea să te întrebi cum rămâne cu secretul spovedaniei, din moment ce scriu despre ce mi s-a spus. Ei bine, pe de o parte este modul în care mă aplec asupra lucrurilor. Pe de altă parte, el este un om despre care niciodată nu vei auzi un cuvânt bun şi nu găsesc o altă cale să te ajut să vezi frumuseţea care se află în el.

Aceasta s-a întâmplat acum două zile. Acum este din nou duminică. Când faci ceea ce fac eu, ţi se pare că este tot timpul duminică sau duminică seara. Termini pregătirile pentru o săptămână şi deja este următoarea. În această dimineaţă am citit una dintre vechile predici pe care mama ta mi le lasă mereu la îndemână. Era din Epistola către Romani, 1: „S-au rătăcit în gândurile lor şi inima lor cea nesocotită s-a întunecat. Zicând că sunt înţelepţi, au ajuns nebuni" şi aşa mai departe. Textul din Vechiul Testament era din Ieşirea, plaga întunericului. Predica era un fel de atac la raţionalism şi la iraţionalism, ideea era că amândouă venerează creatura mai degrabă decât pe Creator. M-am uitat puţin peste ea, dar în timp ce o citeam m-a surprins, uneori pentru că mi se părea corectă, iar alteori pentru că mi se păreau stânjenitor de greşite ideile de acolo, şi tot timpul aveam senzaţia că fusese scrisă de altcineva. Jack Boughton se afla acolo în costum şi cravată, stând lângă tine, şi tu erai foarte încântat, iar eu cred că şi mama ta era.

Ei bine, nu era stilul meu să stau acolo şi să citesc dintr-un teanc de pagini îngălbenite pline cu ceea ce probabil gândisem odată, încercând să minimalizez certitudinea

cu care scrisesem în vreo noapte întunecată, acum o jumătate de viață. Și acolo, pe al doilea rând din stranã, se afla tânărul Boughton, care întotdeauna pare să vadă prin mine. Și eu, care în ultimul timp eram convins că era posibil ca el să vină la biserică cu vreo speranță cinică de a întâlni întruchiparea Adevărului, eram obligat să pronunț acele cuvinte moarte în vreme ce el stătea acolo și îmi zâmbea. Cred că era ceva în asocierea raționalismului și iraționalismului, adică materialism și idolatrie, și dacă aș fi avut energia să mă despart de text aș fi putut scoate ceva. Așa cum era, am terminat de citit predica, am dat mâna cu toți, am venit acasă și m-am întins pe canapea. Aveam sentimentul că tânărul Boughton se poate să se fi liniștit puțin, pentru că predica nu avea nici o legătură cu ceea ce se petrecuse între noi, Dumnezeu să-l binecuvânteze pe bietul păcătos. Adevărul era că, stând acolo, aș fi vrut să fi avut motive pentru vechea mea teamă. Ceea ce m-a uimit. Mă simțeam de parcă i-aș fi lăsat prin testament o soție și un copil dacă aș fi putut compensa pierderea lui.

M-am trezit în această dimineață crezând că acest oraș ar fi putut la fel de bine sta chiar pe podeaua iadului, cu tot adevărul care se află aici, iar greșeala este a mea la fel ca a oricui. Mă gândeam la lucrurile care se întâmplaseră aici, chiar în timpul vieții mele – seceta, gripa spaniolă, Criza și trei războaie teribile. Mi se pare acum că noi niciodată nu ne-am ridicat deasupra nenorocirilor de care tocmai trecusem pentru a pune întrebarea evidentă: Ce încerca Domnul să ne facă să înțelegem? Cuvântul „predicator" vine dintr-un vechi cuvânt francez *prédicateur*, care înseamnă profet. Și care este scopul unui profet, cu excepția căutării unui înțeles în momentele grele?

Ei bine, nu ne-am pus această întrebare, aşa că întrebarea ne-a fost luată. Am devenit la fel ca oamenii fără Lege, care nu deosebeau binele de rău. Izolaţi acolo. Un străin se putea întreba, în fond, de ce mai era un oraş acolo. Propriii noştri copii se puteau întreba. Şi cine le-ar putea răspunde? Era doar un mic avanpost tenace printre dealuri de nisip, la o aruncătură de băţ de Kansas. Şi nici nu trebuia să fie altceva. Era un loc unde se puteau întoarce John Brown şi Jim Lane, când aveau nevoie de vindecare şi odihnă. Trebuie să fi fost o sută de orăşele ca acesta, ridicate sub presiunea unui moment uitat de toţi acum, iar micimea lor şi starea lor jalnică, care nu era pe măsura curajului şi a pasiunii care i-a îndemnat să le construiască, acum li se părea doar stângace, provincială şi ridicolă, până şi oamenilor care au locuit aici destul de mult timp pentru a şti mai bine. Mie mi se pare ridicol. Într-adevăr, bănuiesc că nu am plecat niciodată de frică să nu mă mai întorc.

Am spus deja că mama şi tata au plecat de aici. Ei bine, da, chiar aşa. Edward a cumpărat o bucată de pământ pe coasta Golfului şi a construit o căsuţă pentru familia lui şi pentru ei. A ridicat-o în special pentru a o scăpa pe mama de această climă feroce, ceea ce a fost frumos din partea lui, pentru că reumatismul ei devenea din ce în ce mai sever pe măsură ce îmbătrânea. Ideea era că vor petrece un an acolo ca să se aranjeze, iar apoi se reîntorceau în Galaad şi plecau în sud doar în perioada cea mai rea a iernii, până la pensionarea tatălui meu. Aşa că am preluat amvonul în acel prim an. Iar apoi ei nu s-au mai întors decât de două ori, în vizită, prima dată când am pierdut-o pe Louisa, iar a doua oară ca să mă convingă să plec împreună cu ei. La a doua vizită l-am rugat pe tata să predice, iar el a dat din cap şi mi-a spus:

– Pur şi simplu, nu mai pot.

Mi-a spus că nu fusese intenţia lui să mă lase izolat aici. De fapt, speranţa lui a fost că voi căuta ceva mai mult în viaţă decât atât. El şi Edward erau amândoi foarte convinşi că aş fi putut folosi excelent o experienţă mai vastă. Mi-a spus că privind înapoi la Galaad de la orice distanţă, i se părea o relicvă, ceva arhaic. Când i-am spus că noi aveam o istorie aici, a râs şi mi-a spus:

– „Dureri sau lupte ce s-au stins / Acum o veşnicie."

Asta m-a iritat. Mi-a spus:

– Uită-te în jur. De fiecare dată când un copac ajunge la o mărime rezonabilă, vine vântul şi-l dă jos.

El îmi explica minunile unei lumi mai mari, iar eu eram hotărât în inima mea să nu risc să le experimentez. A spus:

– Am devenit conştient că noi aici am trăit în limitele unor noţiuni care erau foarte vechi şi foarte specifice locului. Vreau să înţelegi că nu trebuie să le fii loial.

S-a gândit că putea să mă scape de loialitate, de parcă ar fi fost loialitate faţă de el, de parcă ar fi fost un fel de gafă pe care o putea drege în locul meu, de parcă nu ar fi fost loialitate faţă de mine, cel puţin, lăsându-l pe Domnul deoparte, ca să spun aşa, de vreme ce ştiam perfect de bine în acel moment, aşa o ştiusem ani de zile, că Domnul transcende absolut orice înţelegere pe care o am în ceea ce-l priveşte, ceea ce face loialitatea faţă de el ceva diferit de loialitatea faţă de orice obiceiuri, doctrine şi amintiri pe care le-aş putea asocia cu el. Ştiu acest lucru şi l-am ştiut şi atunci. Oare cât de ignorant mă considera? Îi citisem pe Owen, James, Huxley, Swedenborg şi, pentru numele lui Dumnezeu, pe Blavatsky, după cum bine ştia. Aveam abonament la *The Nation*. Niciodată nu l-am egalat pe Edward, dar nici nu am fost un prost, şi am spus destul.

Nu-mi amintesc ca, într-adevăr, să fi spus ceva, luat pe nepregătite cum eram. Ei bine, tot ce a reuşit a fost să mă

facă să duc dorul unui loc pe care nu l-am părăsit niciodată. Nu mi-a venit să cred că îmi putea vorbi de parcă nu aş fi fost capabil să-mi investesc loialitatea cum credeam eu de cuviinţă. Cum puteam accepta sfatul cuiva care mă stima atât de puţin? Aşa gândeam atunci. Ce mai zi a fost! Apoi, cam peste o săptămână, am primit o scrisoare de la el. Ţi-am scris despre singurătatea şi întunericul în care eram, şi credeam că ştiu deja ce însemnau, dar în acea zi a fost de parcă un mare vânt rece a trecut peste mine aşa cum nu mai simţisem niciodată, iar acel vânt a bătut ani de zile. Tata mă forţase să mă bazez pe mine şi pe Domnul. Adevărul este că erau puţine de regretat. M-a costat multă tristeţe, dar am învăţat ceva.

De ce mi-a venit în minte, până la urmă? Mă gândeam la frustrările şi la dezamăgirile din viaţa mea; de foarte multe am avut parte. Nu am fost complet cinstit cu tine în această privinţă.

În această dimineaţă, m-am dus la bancă să scot nişte bani, gândindu-mă să-l ajut puţin pe Jack. M-am gândit că poate vrea să meargă la Memphis, nu neapărat imediat, dar cândva. M-am dus la Boughton şi am aşteptat pe acolo, vorbind nimicuri, pierzând timpul care îmi era preţios, până când am avut ocazia să-i vorbesc între patru ochi. I-am oferit banii, a râs, mi i-a pus în buzunarul de la haină şi mi-a zis:

– Ce faci, tată? Nu *ai* bani.

Iar apoi ochii i-au devenit reci, aşa cum i se întâmplă şi a zis:

– Plec. Nu-ţi face griji.

Ţi-am luat banii tăi şi banii mamei tale, o sumă cu adevărat demnă de milă, am încercat să-i dau, şi aşa au fost primiţi.

I-am spus:

– Te duci în Memphis, atunci?

Iar el i-a zis:

– Nu, mă duc în altă parte.

A zâmbit, a tuşit uşor şi mi-a zis:

– Am primit scrisoarea pe care o aşteptam.

Inima mi-a devenit foarte grea. Boughton stătea în fotoliul său Morris privind în gol. Glory mi-a spus singurele cuvinte pe care le spusese toată ziua: Isus niciodată nu a trebuit să îmbătrânească. Glory este supărată, Jack este trist, iar ei făceau o conversaţie politicoasă cu mine despre nimicuri, probabil întrebându-se de ce nu plecam, iar eu nu-mi doream altceva în sufletul meu decât să plec acasă. Apoi a venit momentul când am putut să-i ofer lui Jack măruntul, lucru pentru care venisem, şi nu am reuşit decât să-l supăr.

Apoi am venit acasă, iar mama ta m-a ajutat să mă întind, iar pe tine te-a trimis la Tobias. A coborât storurile. A îngenuncheat lângă mine şi, o vreme, m-a mângâiat pe păr. După un pic de odihnă, m-am ridicat şi am scris aceste rânduri, pe care trebuie acum să le revăd.

Jack pleacă. Glory era atât de supărată pe el, încât a venit şi mi-a povestit. Trimisese veste fraţilor şi surorilor că trebuie să renunţe la activitatea lor umanitară şi să vină acasă. Credea că bătrânul Boughton nu va mai fi multă vreme pe această lume.

– Cum poate să plece chiar acum! îmi spune.

Este o întrebare legitimă, presupun, dar cred că ştiu răspunsul. Casa lor avea să se umple de fraţii veniţi cu soţiile lor, de surorile cu soţii lor, de copilaşii lor drăguţi. Cum putea el să fie acolo în mijlocul lor cu toată comoara aceea tristă şi splendidă din inima lui?

– Şi eu am o soţie şi un copil.

Îţi pot spune că dacă m-aş fi căsătorit cu vreo doamnă rozalie şi mi-ar fi făcut vreo zece copii, iar ei mi-ar fi dat

fiecare câte zece nepoți, i-aș părăsi pe toți, de Crăciun, în cea mai rece noapte de pe lume, aș merge o mie de kilometri numai ca să te văd pe tine și pe mama ta. Și dacă nu v-aș mai găsi, mi-aș găsi liniștea în acea speranță, speranța mea singuratică și singulară, care nu putea exista în toată Creațiunea, cu excepția inimii mele și în inima Domnului. Acesta este un fel a spune că niciodată nu i-am mulțumit suficient lui Dumnezeu pentru splendoarea pe care a ascuns-o de lume – cu excepția mamei tale – și mi-a revelat-o în ființa ta scumpă și obișnuită. Acei frați și surori Boughton cumsecade ar fi rușinați de bogăția vieții lor pe lângă aparenta sărăcie a vieții lui Jack, iar el în mod sigur, și cu amărăciune, ar prefera ceea ce pierduse în schimbul a tot ce aveau ei. Nu este o stare foarte greu de suportat, după câte îmi dau seama.

Iar bătrânul Boughton, dacă s-ar putea ridica din fotoliu, din decrepitudinea, din irascibilitatea, tristețea și limitarea lui, i-ar lăsa acolo pe toți acei copii frumoși ai lui, blânzi și încrezători cum sunt, și s-ar duce după acel fiu pe care nu l-a cunoscut niciodată, pe care l-a tratat așa cum tratezi o rană și l-ar proteja așa cum nu poate face un tată, l-ar apăra cu puterea pe care nu o are, l-ar susține cu o avere dincolo de resursele la care a putut visa vreodată. Dacă Boughton ar putea fi el însuși, ar ierta absolut orice încălcare, trecută, prezentă și viitoare, chiar dacă a fost sau nu o încălcare, chiar dacă nu el ar fi avut să o ierte. Ar fi atât de extravagant! Ar fi ceva ce mi-ar plăcea să văd.

Așa cum ți-am spus, eu am fost un fiu bun, ca să spun așa, cel care niciodată nu a părăsit casa părintească – chiar și atunci când tatăl său o făcuse, un lucru care mă creditează dincolo de orice îndoială. Sunt unul dintre acei pioși pentru care bucuria din ceruri va fi relativ reținută. Nu-i

nici o problemă. Nu există dreptate în dragoste, nu există proporție și nici nu trebuie să fie, pentru că în orice situație specifică este doar o privire sau o parabolă asupra unei realități necuprinse și de neînțeles. Nu are nici un înțeles pentru că eternul intervine în temporal. Așa că nu ar avea cum să se subordoneze cauzei ori consecinței.

Merită să trăiești suficient de mult pentru a învinge orice sentiment de nemulțumire pe care l-ai putea avea. Un alt motiv petru care trebuie să fii atent la sănătatea ta.

Cred că mă voi opri din scris. Am recitit mai mult sau mai puțin și am găsit câteva lucruri de interes, în principal felul în care, pe parcurs, am fost adus înapoi în această lume.

Așteptarea morții cu care am început pare ceva scris în tinerețe, așa mi se pare acum. Noutatea ei m-a interesat foarte mult, este clar.

În această dimineață l-am văzut pe Jack Boughton mergând la stația de autobuz; părea prea slab pentru hainele în care era îmbrăcat, avea o valiză care părea să fie aproape goală. Arăta trecut bine de tinerețea lui. Arăta ca o persoană cu care nu ai fi vrut ca fiica ta să se mărite. Arăta cumva elegant și curajos.

L-am strigat, s-a oprit și m-a așteptat, m-am dus cu el la stația de autobuz. Luasem cu mine *Esența creștinismului*, pe care o pusesem pe masa de lângă ușă, sperând să am ocazia să i-o dau. A întors-o în mâini, râzând puțin de cât de uzată este. A zis:

– Îmi amintesc că o știu de... o veșnicie!

Poate se gândea că arăta ca unul dintre lucrurile pe care le șterpelea pe vremuri. Gândul acesta mi-a trecut prin minte și m-a făcut să mă simt de parcă acea carte, de fapt, îi aparținea. Cred că era încântat să o aibă. Am îndoit colțul la pagina 20 – „Pot să mă îndoiesc doar de ceea ce nu este

parte din ființa mea. Cum aș putea să mă îndoiesc atunci de Dumnezeu, care este parte din ființa mea? A mă îndoi de Dumnezeu înseamnă a mă îndoi de mine.“ Și așa mai departe. Am memorat acest lucru și puțin mai mult pentru a putea vorbi cu Edward despre acest subiect, dar nu am vrut să stric acea bună dispoziție din ziua când am bătut mingea împreună, iar ocazia nu s-a mai ivit niciodată cu adevărat.

Mai erau două lucruri pe care am simțit că ar fi trebuit să i le spun în discuțiile noastre precedente, unul dintre ele era că doctrina nu este credință, este doar un fel de a vorbi despre credință, iar celălalt era că grecescul *sozo*, care de obicei este tradus prin „salvat“, poate însemna vindecat, însănătoșit, ceva în genul acesta. Așa că traducerea convențională restrânge înțelesul cuvântului într-un fel care poate crea așteptări false. Am crezut că trebuie să fie conștient că grația divină nu este un lucru atât de sumar încât nu poate să se prezinte într-o sumă de forme. Ei bine, voiam și să fac conversație. Știam că trebuie să fi auzit, mai mult sau mai puțin, aceleași lucruri de la tatăl său de nenumărate ori. Primul meu gând a fost că nimeni nu trebuie să fie atât de singur cum mi se păruse el. Și cred că se bucura de compania mea. Din când în când dădea din cap cu o expresie foarte politicoasă.

În timp ce ne plimbam se uita în jur la lucrurile la care niciodată nu te uiți atunci când locuiești în acel oraș – frontoanele care purtau urmele timpului, cărarea de-a lungul unui teren rămas liber, hamacul prins între o salcie și stâlpul de la frânghia de rufe. Am trecut de biserică. Zise:

– Nu voi mai vedea locul acesta niciodată.

Era un fel de mirare tristă în vocea sa, pe care am recunoscut-o. M-am cam speriat. Așa că am spus:

– Ai grijă de tine. S-ar putea să mai aibă nevoie de tine.

După un minut a dat din cap, acceptând posibilitatea aceea. Apoi s-a oprit, s-a uitat la mine și mi-a zis:

– Ştiţi, din nou fac cea mai proastă alegere. Acum plec. Glory nu mă va ierta niciodată. A zis: „Asta e. Asta-i tot ce poţi să faci".

Zâmbea, dar de fapt i se citea teama în ochi şi un fel de uimire. Ceea ce făcea era, cu adevărat, un lucru cumplit, să-şi lase tatăl să moară fără el în apropiere. Era genul de lucru pe care i-l putea ierta doar tatăl său.

Aşa că am spus:

– Glory mi-a spus toate acestea. I-am spus să nu te judece, că s-ar putea să fie mai mult decât se vede.

– Mulţumesc.

– Înţeleg de ce trebuie să pleci, chiar te înţeleg.

Niciodată nu mai spusesem ceva atât de adevărat. Şi îţi spun că în acel moment m-am simţit recunoscător pentru toată vechea mea amărăciune din inimă.

A tuşit uşor.

– Atunci nu vă supăraţi dacă îi spuneţi tatălui meu la revedere din partea mea?

– O voi face. Bineînţeles.

Nu ştiam cum să duc discuţia mai departe de acel punct, dar nu voiam să-l părăsesc şi, în orice caz, a trebuit să stau jos pe bancă lângă el, din cauza inimii. Aşa că stăteam acolo. I-am spus:

– Dacă ai primi câţiva bani de la mine, mi-ai face o mare bucurie.

A râs şi mi-a spus:

– Cred că înţeleg foarte bine.

Aşa că i-am dat patruzeci de dolari, el a păstrat douăzeci şi mi-a dat douăzeci înapoi. Am mai stat o vreme împreună.

Apoi i-am spus:

– Ceea ce aş vrea, de fapt, este să te binecuvântez.

A dat din umeri.

– Ce înseamnă asta?

– Ei bine, aşa cum văd eu lucrurile, ar însemna să-mi pun mâna pe fruntea ta şi să-l rog pe Dumnezeu să te aibă în pază. Dar dacă te simţi stânjenit...

Pe stradă erau câţiva oameni.

– Nu, nu, mi-a spus. Nu contează.

Şi-a dat jos pălăria, şi-a pus-o pe genunchi, şi-a închis ochii, şi-a plecat capul, aproape rezemându-se de mâna mea, şi l-am binecuvântat din toate puterile mele, care vor fi fiind ele, repetând binecuvântarea din Numeri, desigur – „Să caute Domnul asupra ta cu faţă veselă şi să te miluiască. Să-şi întoarcă Domnul faţa Sa către tine şi să-ţi dăruiască pace." Nimic nu putea fi mai frumos decât acest lucru sau care, cu siguranţă, să-mi exprime sentimentele mai bine sau mai complet, în acest sens. Apoi, cum nu şi-a deschis ochii sau nu şi-a ridicat capul, am spus:

– Doamne, binecuvântează-l pe John Ames Boughton, acest fiu şi frate şi soţ şi tată iubit.

Apoi s-a aşezat pe locul lui şi m-a privit de parcă s-ar fi trezit dintr-un vis.

– Mulţumesc, părinte, mi-a spus.

Şi tonul vocii lui m-a făcut să mă gândesc că poate i s-a părut că numisem tot ceea ce eu credeam că el nu mai era, când aceasta nu a fost nici pe departe ceea ce intenţionasem, era exact opusul celor dorite de mine. Ei bine, oricum, i-am spus că m-a onorat să-l binecuvântez. Iar acest lucru era absolut adevărat. De fapt, era ca şi cum aş fi făcut seminarul şi aş fi fost miruit pastor şi aş fi trăit toţi anii care au urmat numai pentru acel moment. Mă studia în felul acela al lui. Apoi a venit autobuzul. I-am spus:

– Ştii că toţi te iubim.

Iar el a râs şi mi-a spus:

– Voi sunteţi toţi nişte sfinţi.

S-a oprit în uşă, şi-a scos pălăria şi dus a fost, Dumnezeu să-l binecuvânteze.

Am ajuns până la biserică, am intrat şi m-am odihnit acolo mai multă vreme. Cred că am văzut pe faţa tânărului Boughton, în timp ce ne plimbam, un fel de ironie la gândul că investise speranţă în acest loc vechi şi trist, şi amărăciunea de a-l părăsi. Ştiam ce sperase: era acel gând pe care ţi-l inspira locul, că o viaţă lipsită de pericole putea fi trăită aici, ferită de primejdie. „Bătrâni şi bătrâne vor şedea iarăşi în pieţele Ierusalimului, fiecare cu toiagul în mână, din pricina vârstei lor înaintate. Şi se vor umple pieţele de băieţi şi de fete, care se vor juca în pieţele lui." Aceasta este o profeţie, o viziune a profetului Zaharia. Spune că va fi minunat în ochii oamenilor şi, la fel de bine, poate să fie minunat pentru oameni de aproape oriunde din această lume tristă. Să baţi mingea într-o seară, să simţi mirosul râului, să auzi trenul trecând. Orăşelele acestea odată au fost metereze curajoase menite să apere o astfel de pace.

Mama ta pare să vrea ca fiecare cină să fie cina mea favorită. Deseori avem chiftele şi întotdeauna desert. Pune lumânări pe masă, deoarece se întunecă mai devreme acum. Cred că le-a adus de la biserică, nu-i nimic rău. Deseori poartă rochia ei albastră. Cămaşa ta roşie ţi-a rămas mică. Familia bătrânului Boughton s-a adunat, cu excepţia celui după care tânjea inima lui. Trec să ne salute şi să ne invite la cină, dar în aceste zile ne place să fim toţi trei acasă. Tu intri în casă aducând mirosul aerului de seară, cu ochii tăi strălucitori, cu obrajii şi degetele roşii de frig, prea frumos în lumina lumânărilor pentru ochii mei bătrâni. Frigul a făcut toate insectele să amuţească. Întunericul pare să ne facă să vorbim în şoaptă, ca nişte conspiratori de treabă. Mama ta spune rugăciunea la

masă şi îţi unge pâinea cu unt. Aş fi vrut ca Boughton să fi văzut cum a primit binecuvântarea băiatul lui, cum şi-a plecat capul. Dacă i-aş spune, dacă ar înţelege, ar fi fost gelos pentru că nu a văzut scena, gelos că am fost eu cel care i-a dat binecuvântarea. Parcă aş simţi mâna lui pe mâna mea. Ei bine, mi-l pot imagina dincolo de lume, privind înapoi la mine cu uimire când îşi dă seama – „de aceea noi am trăit această viaţă!" Sunt mii şi mii de motive să trăieşti viaţa aceasta, fiecare din ele este suficient.

I-am promis tânărului Boughton că-i voi spune la revedere tatălui său pentru el, aşa că am făcut o plimbare după cină când ştiam că vechiul meu prieten dormea, iar când camera a fost goală am şoptit câteva cuvinte. Bunul meu prieten este atât de aproape de a pleca de pe această lume, încât norii s-au aşezat peste înţelegerea sa muritoare. Iar auzul său era slab de ani de zile. Ştiam că dacă pronunţ acel nume în timp ce era treaz s-ar fi chinuit să se adune, ar fi vrut să înţeleagă şi aş fi creat o agitaţie în el pe care n-aş fi putut s-o liniştesc niciodată, în nici un chip. De parcă orice i-aş fi spus ar fi putut rezolva o parte a marelui său mister pentru el. Ar fi singur în confuzia durerii lui, iar eu nu aveam puterea să fiu martor la aşa ceva.

Mă gândeam cât de bine ar fi dacă ar putea să fie ca Iacov cel de demult: fiul iubit care fusese pierdut pentru el să i-l aducă spre binecuvântare pe splendidul copil Robert Boughton Miles – „Nu nădăjduiam să mai văd faţa ta şi iată, Dumnezeu mi-a arătat şi pe urmaşii tăi!" Simţeam o bucurie gândindu-mă cât de frumos putea fi, frumos ca orice viziune cu îngeri. Mi se pare că atunci când ceva, cu adevărat, trebuie să fie adevărat, în acel moment conţine un adevăr foarte puternic, ceea ce mă îndeamnă să mă gândesc la ceruri. Ei bine, aşa ceva fac mai tot timpul, după cum ştii.

Sărmana Glory a pus un scaun lângă patul lui Boughton şi am stat cu el o bună bucată de vreme. Obişnuiam să intru pe fereastra acelei camere în întunericul dimineţii, ca să-l trezesc să mergem la pescuit. Mama lui se supăra dacă o trezeam şi pe ea, aşa că ne furişam cu multă atenţie. Uneori nu voia să se trezească, şi îl trăgeam de păr şi de ureche, îi şopteam la ureche, şi dacă mă gândeam la ceva hazliu de spus, uneori se trezea râzând. S-a întâmplat cu multă vreme în urmă. Ieri seară, dormea pe partea dreaptă aşa cum dormea dintotdeauna, în îmbrăţişarea Domnului, fără îndoială, deşi ştiam că dacă l-aş trezi, ar fi înapoi în Ghetsemani. Aşa că i-am spus pe când dormea: „Ţi-am binecuvântat băiatul pentru tine. Încă mai simt greutatea frunţii lui pe mâna mea. Îl iubesc atât de mult cât ai vrut tu. Aşa că unele dintre rugăciunile tale şi-au primit răspunsul, prieten drag. Şi ale mele, şi ale mele. A fost nevoie să aşteptăm mult timp, nu-i aşa?"

Când am plecat am văzut-o pe Glory stând în hol, privind la discuţia molcomă din salon, fraţii şi surorile ei, cu soţiile şi soţii şi copiii lor, mai mari sau mai mici. Schimbând veşti, discutând politică, jucând cărţi. Alţii mai erau în bucătărie şi la etaj. Când am plecat am întâlnit cinci ori şase care ieşiseră la plimbare. Îmi este ruşine că nu m-am gândit până atunci cât de greu trebuie să fi fost pentru ea, acum că Jack plecase, să rămână singură în tot acel tumult ordonat de mulţumire şi fertilitate, singură să tolereze toată acea bunătate plină de tact şi înţelegere, fără cineva care să zâmbească împreună cu ea. Fără cineva care să o apere – ceea ce este cea mai cumplită formă de părăsire. Numai Domnul însuşi poate alina aşa ceva.

Mi s-a părut uneori că Domnul suflă peste sărmanul jar cenuşiu al Creaţiunii şi îi dă strălucire – un moment, un an

sau o viață întreagă. Iar apoi se scufundă din nou în sine, iar dacă te uiți la el nu-ți dai seama că ar avea ceva de-a face cu focul sau lumina. Acest lucru l-am spus în predica de Rusalii. Am reflectat la acea predică, și conține un adevăr. Dar Domnul este mai constant și de departe mai extravagant decât se poate înțelege de aici. Oriunde îți rotești privirea, lumea poate străluci ca o transfigurare. Nu trebuie să contribui cu nimic, doar cu puțină bunăvoință de a vedea. Dar cine ar avea curajul să o vadă?

O voi ruga pe mama ta să ardă vechile mele predici. Diaconii se pot ocupa de asta. Sunt destule pentru a face un foc bun. Mă gândesc la hot-dog și plăcinte, ceva prin care să se sărbătorească prima zăpadă. Desigur, ea le poate pune deoparte pe cele pe care vrea să le păstreze, dar nu vreau să se ostenească prea tare cu ele. Au avut importanța lor sau nu, iar acesta este sfârșitul.

Sunt două ocazii când frumusețea sacră a Creațiunii devine orbitor de vizibilă, și ele apar împreună. Una este când simțim insuficiența noastră extremă față de lume și o alta este când simțim insuficiența extremă a lumii față de noi. Augustin spune că Domnul îl iubește pe fiecare dintre noi ca pe singurul copil, și este probabil adevărat. „El ne va șterge lacrimile de pe față." Nu se pierde nimic din frumusețea acestui vers dacă spunem că este exact de ce va fi nevoie.

Teologii vorbesc despre un har anticipator care precede harul însuși și ne permite să-l acceptăm. Cred că, de asemenea, trebuie să fi fost și un curaj anticipator care ne permite să fim curajoși – adică să recunoaștem că există mai multă frumusețe decât pot suporta ochii noștri, că ne-au fost date lucruri prețioase și a nu face nimic pentru a le cinsti înseamnă a face un mare rău. Și, de aceea, acest curaj ne permite, așa cum spun cei bătrâni, să ne facem folositori. Ne permite să fim generoși, ceea ce este un alt fel de a spune

exact acelaşi lucru. Dar aceasta sună ca o predică din amvon. Ce pot să-ţi las, în afară de ruinele vechiului curaj şi vechile poveşti cavalereşti şi pline de speranţe? Ei bine, cum am mai spus-o, totul este jar acum, iar bunul Dumnezeu, cu siguranţă, într-o zi, va sufla să trezească flacăra.

Iubesc preria! Deseori am văzut zorile venind, lumina inundând tot ţinutul şi totul devenind brusc strălucitor – cuvântul „bun" atât de profund afirmat în sufletul meu, încât sunt uimit că mi se permite să fiu martorul unui asemenea lucru. Se poate să fi fost un prim moment minunat „atunci când stelele dimineţii cântau laolaltă şi toţi fiii lui Dumnezeu mă sărbătoreau", dar după câte ştiu eu, fiii lui Dumnezeu încă mai cântă şi sărbătoresc. Aici în prerie nu există nimic care să distragă atenţia de la seară şi dimineaţă, nimic la orizont care să poată fi micşorat sau întârziat. Munţii ar părea o impertinenţă din acest punct de vedere.

Mi se pare apropiat de spiritul lui Christos să fii atât de sărac în podoabe ca acest loc, atât de puţin preţuit. Nu pot să nu-mi imaginez că, mai devreme sau mai târziu, vei pleca, şi este un lucru bun dacă vei fi făcut acest lucru ori intenţionezi să-l faci. Întreg oraşul acesta arată aşa cum arată speranţa după ce a început să obosească puţin, apoi tot mai mult. Dar şi speranţa amânată este tot speranţă. Iubesc oraşul acesta. Uneori mă gândesc să intru în pământul acesta ca un ultim gest sălbatic de dragoste – şi eu voi arde mocnit în timp până la marea şi generala incandescenţă.

Mă voi ruga să devii un bărbat curajos într-o ţară curajoasă. Mă voi ruga să găseşti o cale să fii de folos.

Mă voi ruga, iar apoi voi dormi.

Colecțiile **Cotidianul.**
LITERATURA | 46

Acest roman care i-a adus autoarei sale Premiul Pulitzer pentru ficțiune în 2004, infirmă sclipitor ideea că pentru a avea succes scriitorul contemporan trebuie să fie cinic și iconoclast.
Marilynne Robinson și-a cucerit cititorii cu o narațiune simplă, la persoana întâi: un bătrân pastor metodist dintr-un orășel american scrie pentru fiul său în vârstă de doar câțiva ani o mărturie despre viața sa și despre istoria familiei sale, cu speranța că fiul o va citi la maturitate. Dar pe măsură ce scrie, bătrânul pastor e silit să constate că trecutul familiei e cu totul altfel decât îl știa, iar prezentul se tot răstoarnă, până devine de nerecunoscut.

EDITURA UNIVERS

ISBN: 978-1-60257-051-1

DISTRIBUIT NUMAI ÎMPREUNĂ CU ZIARUL COTIDIANUL. 2007